

สุตตฺตฺนตฺตปิฎกํ สํยุตฺตนิคายสฺส

ตติโย ภาโก

ขนฺธวารวคฺโค

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ขนฺธสํยุตฺตํ

มุลปณฺณาสเก นกุลปิตวคฺโค ปจฺจโม

[๑] เอวมเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา ภคฺเชสุ วิหริตี
สสฺสุมารคิเร ๑ เกสกพาวเน มิคทาเย ฯเปฯ อถ โข นกุลปิตา
คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ
อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตีติ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข นกุลปิตา
คหปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ อหฺมสมิ ภนฺเต ชิณฺโณ วุฑฺฒโธ
มหลลโก อทฺธคโต วโยนุปฺปตฺโต อาตุรกาโย อภิกฺขณาตฺตงฺโก
อนิจฺจทสฺสาวิ โข ปนาหํ ภนฺเต ภควโต มโนภาวนิยานนฺจ ภิกฺขุณฺโณ
โหวทตฺตํ มํ ภนฺเต ภควา อนุสาสตฺตํ มํ ภนฺเต ภควา ยํ มม
อสฺส ทิฆมฺมคตฺตํ หิตาย สุขายาติ ฯ เอวมตฺตํ คหปติ เอวมตฺตํ
คหปติ อาตุโร หายํ ๒ คหปติ กาโย อณฺฑทฺถโต ปริโยนทฺโธ
#๑ โป. ม. สฺสุมารคิเร ฯ ๒ ยฺ. เต ฯ

โย หิ คหปติ อิมิ กายิ ปฺริหรนฺโต มหุตฺตปิ อาโรคฺย ปฺริชานเยย
กิมณฺณตฺร พาลุยา ตสฺมา ตฺหิ เต คหปติ เอวํ สิกฺขิตพฺพํ
อาตฺรกายสฺส เม สโต จิตฺตํ อนาตฺรํ ภวิสฺสตีติ เอวํ หิ เต
คหปติ สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ

[๒] อถ โข นกุลปิตา คหปติ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา
อนุโมทิตฺวา อฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา
เขนายสฺมา สารีปฺตฺโต เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา आयสฺมนฺตํ
สารีปฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีหิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข
นกุลปิตริ คหปตี आयสฺมา สารีปฺตฺโต เอตทโวจ วิปฺปสนฺนานิ ๑
โย เต คหปติ อินฺทฺริยานิ ปฺริสฺสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปฺริโยทาโต
อลลฺล โน อชฺช ภควโต สมฺมุขา ชมฺมี กถิ สวณายาติ ฯ กิณฺหิ ๒
โน สียา ภนฺเต อิทานาหิ ภนฺเต ภควตา ชมฺมียา กถาย อมเตน
อภิสิตฺโตติ ฯ ยถากถิ ปน ตฺวํ คหปติ ภควตา ชมฺมียา กถาย
อมเตน อภิสิตฺโตติ ฯ อิธาหิ ภนฺเต เขน ภควา เตนุปสงฺกมิ(
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีหิ ฯ เอกมนฺตํ
นิสินฺโน โขหิ ภนฺเต ภควนฺตํ เอตทโวจ อหฺมสฺมิ ภนฺเต
ชิณฺโณ วุทฺโธ มหฺลลโก อทฺธคฺโค วโยนุปฺปตฺโต อาตฺรกาโย
อภิกฺขณฺตงฺโก อนิจฺจทสฺสาวิ โข ปนาหิ ภนฺเต ภควโต
มโนภาวนียานญจ ภิกฺขุณฺโณ โววทฺตุ มํ ภนฺเต ภควา อฺนุสาสฺตุ มํ
ภนฺเต ภควา ยิ มม อสฺส ทิฆมฺรตฺตํ หิตาย สุขายาติ ฯ เอวํ
#๑ โป. อภิปฺปสนฺนานิ ฯ ๒ ม. กถิ ฯ

วุดเต มํ ฆนฺเต ภควา เอตทโวจ เอวเมตํ คหปติ เอวเมตํ
คหปติ อาตุโร หายํ ๑ คหปติ กาโย อณฺฏภูโต ปรีโยนทุโร
โย หิ คหปติ อิมํ กายํ ปรีหรนฺโต มุหุตตํปี อาโรคฺยํ ปฏฺิจาเนยฺย
กิมณฺณตฺร พาลุยา ตสฺมา ตีห เต คหปติ เอวํ สิกฺขิตพฺพํ
อาตุรกายสฺส เม สโต จิตฺตํ อนาตุรํ ภวิสฺสตีติ เอวํ หิ เต
คหปติ สิกฺขิตพฺพนฺติ ฯ เอวํ ขวาทํ ฆนฺเต ภควา ฆมฺมียา กถาย
อมเตน อภิสิตฺโตติ ฯ

[๓] น หิ ปน ตวํ ๒ คหปติ ปฏฺิจาตี ภควนฺตํ อุตฺตริ ปฏฺิจจฺฉิตฺตํ
กิตฺตาวตา นฺ โข ฆนฺเต อาตุรกายเ จเว โหติ อาตุรจิตฺโต จ
กิตฺตาวตา จ ปน อาตุรกายปี โข โหติ โน จ อาตุรจิตฺโตติ ฯ
ทฺูโรโตปี โข มยํ ฆนฺเต อากฺขณฺเยยาม อายสฺมโต สารีปฺตตสฺส
สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถมณฺณตํ สาธุ วตายนฺตมนฺตํ
เยว สารีปฺตตํ ปฏฺิจาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถโถติ ฯ เตนหิ
คหปติ สฺฆาหิ สาธุกํ มนฺสิกโรหิ ภาสิสฺสามิติ ฯ เอวํ ฆนฺเตติ
โย นกฺลปิตา คหปติ อายสฺมโต สารีปฺตตสฺส ปจฺจสฺโสตี ฯ
อายสฺมา สารีปฺตโต เอตทโวจ

[๔] กถญจ คหปติ อาตุรกายเ จเว โหติ อาตุรจิตฺโต จ ฯ
อิธ คหปติ อสฺสุตฺวา ปุณฺชฺชนฺ อริยานํ อทสฺสาวี อริยฆมฺมสฺส
อโกวิทฺ อริยฆมฺเม อวินีโต สปฺปฺริสฺสานํ อทสฺสาวี สปฺปฺริสฺสฆมฺมสฺส
อโกวิทฺ สปฺปฺริสฺสฆมฺเม อวินีโต รุปี อตฺตโต สมนฺุปฺสฺสติ
#๑ ยฺ. อาตุโรยํ ฯ ๒ ม. ยฺ. ตํ ฯ

รูปวนฺตํ วา อตฺตानํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมึ วา อตฺตानํ
อหํ รูปํ มม รูปนฺติ ปริยฺญจฺญายี โหติ ฯ ตสฺส อหํ
รูปํ มม รูปนฺติ ปริยฺญจฺญายีโน ตํ รูปํ วิปริณฺมติ อลฺลถา
โหติ ตสฺส รูปวิปริณามลฺลถาภาวา ๑ อฺปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทว-
ทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ เวทนํ อตฺตโต สมนฺุปฺสฺสติ เวทนาวนฺตํ
วา อตฺตानํ อตฺตนิ วา เวทนํ เวทนาย วา อตฺตानํ อหํ
เวทนา มม เวทนาติ ปริยฺญจฺญายี โหติ ฯ ตสฺส อหํ เวทนา
มม เวทนาติ ปริยฺญจฺญายีโน สา เวทนา วิปริณฺมติ อลฺลถา
โหติ ตสฺส เวทนา วิปริณามลฺลถาภาวา อฺปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทว-
ทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ สลฺลณํ อตฺตโต สมนฺุปฺสฺสติ สลฺลณาวนฺตํ
วา อตฺตानํ อตฺตนิ วา สลฺลณํ สลฺลณาย วา อตฺตानํ
อหํ สลฺลณา มม สลฺลณาติ ปริยฺญจฺญายี โหติ ฯ ตสฺส อหํ
สลฺลณา มม สลฺลณาติ ปริยฺญจฺญายีโน สา สลฺลณา วิปริณฺมติ
อลฺลถา โหติ ตสฺส สลฺลณาวิปริณามลฺลถาภาวา อฺปฺปชฺชนฺติ
โสกปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ สงฺขารอ อตฺตโต สมนฺุปฺสฺสติ
สงฺขารวนฺตํ วา อตฺตानํ อตฺตนิ วา สงฺขารอ สงฺขารอสุ วา
อตฺตानํ อหํ สงฺขารอ มม สงฺขารอติ ปริยฺญจฺญายี โหติ ฯ
ตสฺส อหํ สงฺขารอ มม สงฺขารอติ ปริยฺญจฺญายีโน เต สงฺขารอ
#๑ ตสฺส รูปสฺส วิปริณามลฺลถาภาวาติ ปาเจน ภวิตพฺพิ ฯ จตฺตสฺสปี เวทนาทีสุ เอเสว
#ปาโโจ ฯ

วิปริณมฺนติ อณฺณถา โหติ ตสฺส สงฺขารานํ วิปริณามณฺณถาภาว
อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปฺปายาสา ฯ วิญฺญาณํ
อตุตฺโต สมนฺุปฺปสฺสติ วิญฺญาณวณฺฺตํ วา อตุตฺตานํ อตุตฺตนิ วา
วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตุตฺตานํ อหํ วิญฺญาณํ มม
วิญฺญาณนฺฺติ ปฺริยฺญจฺญายี โหติ ฯ ตสฺส อหํ วิญฺญาณํ มม
วิญฺญาณนฺฺติ ปฺริยฺญจฺญายินฺ โตํ วิญฺญาณํ วิปริณมฺติ อณฺณถา
โหติ ตสฺส วิญฺญาณวิปริณามณฺณถาภาว อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทว-
ทฺทุกฺขโทมนสฺสุปฺปายาสา ฯ เอวํ โข กหฺปติ อาตุรฺกกาโย เจว.
โหติ อาตุรฺจิตฺโต จ ฯ

[๕] กถญจ กหฺปติ อาตุรฺกกาโยปิ โข โหติ โน จ อาตุรฺจิตฺโต ฯ
อิธ กหฺปติ สุตฺวา อริยฺสาวโก อริยานํ ทสฺสาวิ อริยธฺมฺมสฺส โกวิโท
อริยธฺมฺเม สุวินฺโตะ สปฺปฺริสฺตานํ ทสฺสาวิ สปฺปฺริสฺธมฺมสฺส โกวิโท
สปฺปฺริสฺธมฺเม สุวินฺโตะ น รูปี อตุตฺโต สมนฺุปฺปสฺสติ น รูปวณฺฺตํ
วา อตุตฺตานํ น อตุตฺตนิ วา รูปี น รูปสฺมี วา อตุตฺตานํ อหํ
รูปี มม รูปนฺฺติ น ปฺริยฺญจฺญายี โหติ ฯ ตสฺส อหํ รูปี
มม รูปนฺฺติ อปฺริยฺญจฺญายินฺ โตํ รูปี วิปริณมฺติ อณฺณถา
โหติ ตสฺส รูปีวิปริณามณฺณถาภาว ๑ นฺุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทว-
ทฺทุกฺขโทมนสฺสุปฺปายาสา ฯ น เวทนํ อตุตฺโต สมนฺุปฺปสฺสติ น
เวทนาวณฺฺตํ วา อตุตฺตานํ น อตุตฺตนิ วา เวทนํ น เวทนาย วา
#๑ ยถาวุตฺเตน เวทิตพฺพิ ฯ จตุสฺสุปี เวทนาทีสุ ตถา ฯ

อตุตํ อหํ เวทนา มม เวทนาติ น ปริยญฺจญฺจายี โหติ ฯ
ตสฺส อหํ เวทนา มม เวทนาติ อปริยญฺจญฺจายีโน สฺวา เวทนา
วิปริณฺมติ อญฺจลา โหติ ตสฺส เวทนาวิปริณามญฺจลาภาวา
นุปรุชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ น สญฺญํ อตุตโต
สมนุปรุชฺสติ น สญฺจาวนฺตํ วา อตุตํ น อตุตฺนํ วา สญฺญํ
น สญฺจาย วา อตุตํ อหํ สญฺจลา มม สญฺจลาติ น
ปริยญฺจญฺจายี โหติ ฯ ตสฺส อหํ สญฺจลา มม สญฺจลาติ
อปริยญฺจญฺจายีโน สฺวา สญฺจลา วิปริณฺมติ อญฺจลา โหติ ตสฺส
สญฺจลาวิปริณามญฺจลาภาวา นุปรุชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ
น สงฺขารอ อตุตโต สมนุปรุชฺสติ น สงฺขารวณฺตํ วา
อตุตํ น อตุตฺนํ วา สงฺขารอ น สงฺขารอสุ วา อตุตํ
อหํ สงฺขารา มม สงฺขาราติ น ปริยญฺจญฺจายี โหติ ฯ ตสฺส
อหํ สงฺขารา มม สงฺขาราติ อปริยญฺจญฺจายีโน เต สงฺขารา
วิปริณฺมฺนฺติ อญฺจลา โหติ ตสฺส สงฺขารานํ วิปริณามญฺจลาภาวา ๑
นุปรุชฺชนฺติ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ น วิญฺญาณํ
อตุตโต สมนุปรุชฺสติ น วิญฺญาณวณฺตํ วา อตุตํ น อตุตฺนํ
วา วิญฺญาณํ น วิญฺญาณสฺมี วา อตุตํ อหํ วิญฺญาณํ มม
วิญฺญาณนฺติ น ปริยญฺจญฺจายี โหติ ฯ ตสฺส อหํ วิญฺญาณํ มม
วิญฺญาณนฺติ อปริยญฺจญฺจายีโน ตํ วิญฺญาณํ วิปริณฺมติ อญฺจลา
#๑ ส. ม. ตสฺส สงฺขารวิปริณามญฺจลาภาวา ฯ

โหติ ตสฺส วิญญาณวิปริณามลฺลธตฺตภาว นุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทว-
ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ เอวํ โข กหฺปติ อาตุรกาโยปี
โข โหติ โน จ อาตุรจิตฺโตติ ฯ

อิทมวโจ อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต อตฺตมโน นกุลปีตา กหฺปติQ
อายสฺมโต สาริปฺพุตฺตสฺส ภาสีตํ อภินฺนุทีติ ฯ

[๖] เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหฺรติ
เทวทหํ นาม สกฺยานํ นิคโม ฯ

อถ โข สมฺพหุลา ปจฺจนาฏมคามีกา ภิกฺขุเยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมீสุ
อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมฺนตํ นิสีทீสุ ฯ
เอกมฺนตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อิจฺฉาม
มยํ ภนฺเต ปจฺจนาฏมํ ชนปทํ กนฺตํ ปจฺจนาฏเม ชนปเท นีวาสิ
กปฺเปตฺตุนฺติ ฯ อปฺโลกิตฺโต ปน วอ ภิกฺขเว สาริปฺพุตฺโตติ ฯ น โข
โน ภนฺเต อปฺโลกิตฺโต อายสฺมา สาริปฺพุตฺโตติ อปฺโลเกตถ ภิกฺขเว
สาริปฺพุตฺตํ ฯ สาริปฺพุตฺโต ภิกฺขเว ปณฺชติโต ภิกฺขุณฺ อนุคฺคาหโก
สพฺรหฺมจารินฺนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ฯ

[๗] เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต ภควโต
อวิทุเร อลฺลทรสฺมี เอลคฺลาคุมฺเพ นิสินฺโน โหติ ฯ อถ โข เต
ภิกฺขุ ภควโต ภาสีตํ อภินฺนุทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา อฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ
อภิวาทตฺวา ปทกฺขิณฺ กตฺวา येनายสฺมา สาริปฺพุตฺโต เตนฺอุปสงฺกมீสุ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปฺพุตฺเตน สทฺธี สมฺโมทீสุ สมฺโมทนีย

กถิ สาราณียี วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิสฺสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา
โฆ เต ภิกฺขุ อายสฺมมนฺตํ สาริปฺพุตฺตํ เอตทวโจ อิจฺฉาม มย
ฮาวุโส สาริปฺพุตฺตํ ปจฺฉาภุมํ ชนปทํ คนฺตุํ ปจฺฉาภุเม ชนปเท
นิวาสํ กปฺเปตฺตุนฺติ ๑ ฯ อปฺโลกิตฺโต โน สตฺถาติ ฯ สนฺติ ฮาวุโส
นानาเวรชฺชคตฺตํ ภิกฺขุํ ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺตาโร ขตฺติยปญฺจิตฺตปิ
พฺรหฺมณฺณปญฺจิตฺตปิ คหฺปติปญฺจิตฺตปิ สมณฺณปญฺจิตฺตปิ ปญฺจิตฺตา ฮาวุโส
มนุสฺสตา วิมฺสกา กิฺวาทายสฺมมนฺตานํ ๒ สตฺถา กิมฺภุชาเยติ ฯ กจฺจิ
โว อายสฺมมนฺตานํ ฌมฺมา สฺสสฺสตา สฺสคฺคหิตฺตา สฺมณฺณสิกฺคตา สฺวปฺชาริตฺตา
สฺวปฺปฏิวิทฺธา ปญฺญา ยถา พฺยากรมฺมานา อายสฺมมนฺโต วุตฺตวาทีโน
เจว ภควโต อสฺสถ น จ ภควนฺตํ อญฺเฏน อพฺภาจิกฺเขยฺยถ
ฌมฺมสฺส จานฺธมฺมํ พฺยากรเยยฺยถ น จ โภจิ สหฺรณฺมมิโก
วาทานฺวาโต ๓ การยฺหํ จานํ อากฺขเยยฺยติ ฯ ทฺวโรปิ โฆ มย
ฮาวุโส อากฺขเยยฺยาม อายสฺมโต สาริปฺพุตฺตสฺส สนฺติเก เอตฺสฺส
ภาสิตสฺส อตฺถมณฺณวตฺตํ สาธุ วตฺตายสฺมมนฺตํ เยว สาริปฺพุตฺตํ
ปฺฏิภาตฺตฺวเอตฺสฺส ภาสิตสฺส อตฺถโถติ ฯ

[๘] เตนฮาวุโส สฺฆณฺณํ สารุํกํ มนฺสิกโรถ ภาสิตฺตสฺสามิติ ฯ
เอวมาวุโสติ โฆ เต ภิกฺขุ อายสฺมโต สาริปฺพุตฺตสฺส ปจฺฉสฺสสฺสุ ฯ
อายสฺมา สาริปฺพุโต เอตทวโจ สนฺติ ฮาวุโส นานาเวรชฺชคตฺตํ
ภิกฺขุํ ปญฺหํ ปุจฺฉิตฺตาโร ขตฺติยปญฺจิตฺตปิ พฺรหฺมณฺณปญฺจิตฺตปิ
คหฺปติปญฺจิตฺตปิ สมณฺณปญฺจิตฺตปิ ปญฺจิตฺตา ฮาวุโส มนุสฺสตา
#๑ โป. ม. ย. อิตฺตทฺโท นตฺติ ฯ ๒ ม. กิฺวาทิ ปนฺนายนฺนตฺตานํ ฯ ๓ โป. ม. ย.
#วาทานฺวาโท ฯ

วิมฺสกา กิฺวาทายสฺมนฺตํ สตุถา กิมกฺขายีติ ฯ เอวํ ปุญฺญา
ตุเมห อวฺวโส เอวํ พุยากรเยยฺยาถ ฉนฺทราควินยกฺขายี โข โน
อวฺวโส สตุถาติ ฯ เอวํ พุยากรเตปิ โข อวฺวโส อสฺสุ เยว อุตฺตริ
ปฺนหํ ปุจฺจिताโร ขตฺตियปฺนฺจिताปี พุราหุมนฺปฺนฺจिताปี กหปฺติปฺนฺจिताปี
สมณฺปฺนฺจिताปี ปฺนฺจिता หวฺวโส มนฺุสฺสา วิมฺสกา
กิสฺมี ปนายสฺมนฺตํ ฉนฺทราควินยกฺขายี สตุถาติ ฯ เอวํ ปุญฺญา
ตุเมห อวฺวโส เอวํ พุยากรเยยฺยาถ รุเป โข อวฺวโส
ฉนฺทราควินยกฺขายี สตุถา ฯ เวทนาย ฯ สณฺณาย ฯ สงฺขารesu ฯ
วิญฺญาณฺ ฉนฺทราควินยกฺขายี สตุถาติ ฯ เอวํ พุยากรเตปิ โข
อวฺวโส อสฺสุ เยว อุตฺตริ ปฺนหํ ปุจฺจिताโร ขตฺตियปฺนฺจिताปี
พุราหุมนฺปฺนฺจिताปี กหปฺติปฺนฺจिताปี สมณฺปฺนฺจिताปี ปฺนฺจिता
หวฺวโส มนฺุสฺสา วิมฺสกา กิ ปนายสฺมนฺตํ อาทินํ ทิสฺวา รุเป
ฉนฺทราควินยกฺขายี สตุถา ฯ เวทนาย ฯ สณฺณาย ฯ สงฺขารesu ฯ
วิญฺญาณฺ ฉนฺทราควินยกฺขายี สตุถาติ ฯ เอวํ ปุญฺญา ตุเมห
อวฺวโส เอวํ พุยากรเยยฺยาถ รุเป โข อวฺวโส อวิตฺรากลฺล ๑
อวิตฺฉนฺทฺล อวิตฺเปมฺล อวิตฺปิปาสฺล อวิตฺปริพาหฺล อวิตฺตณฺหฺล
ตฺล รุปลฺล วิปริณามณฺณถาภาวา อูปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺกฺข-
โทยมนฺุสฺสุปายาสา ฯ เวทนาย ฯ สณฺณาย ฯ สงฺขารesu
อวิตฺรากลฺล ฯเปฯ อวิตฺตณฺหฺล เตสฺ สงฺขารานํ วิปริณามณฺณถาภาวา
#๑ โป. ม. ย. อวิตฺรากลฺลสาตุยาที ปาโ จ ทิสฺสติ ฯ สพุพฺพถ อีทิสเมว ฯ

อุปปชชุนติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา ฯ วิญญาณ
อวิตราคสฺส อวิตฉนุทสฺส อวิตเปมสฺส อวิตปีปาสสฺส อวิตปริพาหสฺส
อวิตตณฺหสฺส ตสฺส วิญญาณสฺส วิปริณามณฺยถาภาวา
อุปปชชุนติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา ฯ อิทํ โข
โน อาวุโส อาทิณฺวํ ทิสฺวา รูเป ฉนฺทราควินยฺกฺขาเย สตุถา ๑ ฯ
เวทนาย ฯ สลฺยาย ฯ สงฺขารesu ฯ วิญญาณ ฉนฺทราควินยฺกฺขาเย
สตุถาติ ฯ เอวํ พุยาถเตปิ โข อาวุโส อสฺสุ เยว
อตุตฺถี ปณฺหํ ปุจฺฉิตาโร ขตฺติยปณฺหิตาปี พุราหฺมณปณฺหิตาปี
คหปติปณฺหิตาปี สมณปณฺหิตาปี ปณฺหิตา หาวุโส มนุสฺสา
วิมฺสกา ก็ ปนายสมฺมุตฺตานิ อานิสฺสํ ทิสฺวา รูเป ฉนฺทราควินยฺกฺขาเย
สตุถา ฯ เวทนาย ฯ สลฺยาย ฯ สงฺขารesu ฯ วิญญาณ
ฉนฺทราควินยฺกฺขาเย สตุถาติ ฯ เอวํ ปุญฺจา ตมฺเห อาวุโส เอวํ
พุยาถเรยฺยาถ รูเป โข อาวุโส วิตราคสฺส วิตฉนุทสฺส วิตเปมสฺส
วิตปีปาสสฺส วิตปริพาหสฺส วิตตณฺหสฺส ตสฺส รูปสฺส วิปริณามณฺยถาภาวา
นุปปชชุนติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา ฯ
เวทนาย ฯ สลฺยาย ฯ สงฺขารesu วิตราคสฺส วิตฉนุทสฺส
วิตเปมสฺส วิตปีปาสสฺส วิตปริพาหสฺส วิตตณฺหสฺส เตสํ สงฺขารานํ
วิปริณามณฺยถาภาวา นุปปชชุนติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา ฯ
วิญญาณ วิตราคสฺส วิตฉนุทสฺส วิตเปมสฺส วิตปีปาสสฺส
วิตปริพาหสฺส วิตตณฺหสฺส ตสฺส วิญญาณสฺส วิปริณามณฺยถาภาวา
#๑ โป. ย. สตุถาติ ฯ

นุปรุพชุนติ โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา ฯ อิทํ โข โน อาวุโส
อานิสํสํ ทิสฺวา รูเป จนนุทราควินยภฺขายี สตุถา ฯ เวทนายํ ฯ
สณฺณาย ฯ สงฺฆาเรสุ ฯ วิญฺญาเณ จนนุทราควินยภฺขายี สตุถาติ ฯ

[๕] อกุสเถ จาวุโส ฌมฺเม อุปสมฺปชฺช วิหฺรโต ทิฏฺฐเ ๑ เจว
ฌมฺเม สุโข วิหาโร อภฺวิสุส อวิฆาโต อนฺุปายาโส อปริพาโห
กายสุส จ เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ ปาฎิกงฺขา น ยิทํ ภควา
อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ ปหานํ วนฺณเณยฺย ฯ ยสฺมา จ โข อาวุโส
อกุสเถ ฌมฺเม อุปสมฺปชฺช วิหฺรโต ทิฏฺฐเ เจว ฌมฺเม ทุกฺโข
วิหาโร สวิฆาโต สอุปายาโส สปริพาโห กายสุส จ เกทา
ปรี มรณา ทุกฺคิ ปาฎิกงฺขา ตสฺมา ภควา อกุสฺถานํ ฌมฺมานํ
ปหานํ วนฺณเณติ ฯ

[๑๐] กุสเถ จาวุโส ฌมฺเม อุปสมฺปชฺช วิหฺรโต ทิฏฺฐเ เจว
ฌมฺเม ทุกฺโข วิหาโร อภฺวิสุส สวิฆาโต สอุปายาโส สปริพาโห
กายสุส จ เกทา ปรี มรณา ทุกฺคิ ปาฎิกงฺขา น ยิทํ ภควา
กุสฺถานํ ฌมฺมานํ อุปสมฺปทํ วนฺณเณยฺย ฯ ยสฺมา จ โข อาวุโส กุสเถ
ฌมฺเม อุปสมฺปชฺช วิหฺรโต ทิฏฺฐเ เจว ฌมฺเม สุโข วิหาโร อวิฆาโต
อนฺุปายาโส อปริพาโห กายสุส จ เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ
ปาฎิกงฺขา ตสฺมา ภควา กุสฺถานํ ฌมฺมานํ อุปสมฺปทํ วนฺณเณตีติ ฯ

อิทมฺโวจ อายสฺมา สาริปฺพุตฺโต ฯ อุตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ อายสฺมโต
สาริปฺพุตฺตสฺส ภาสิตํ อภินฺนุทฺตุนฺติ ฯ

#๑ ไป. ย. ทิฏฺฐเ ๑

[๑๑] เอวมเม สุตฺตํ เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน ๑
อวณฺตีสฺสุ วิหริติ กุรรณเร ๒ ปปาเต ๓ ปพฺพเต ๔ อถ โข หลิฑฺฐิกานิ ๕
คหปติ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมณฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสิตฺติ ๖ เอกมณฺตํ
นินฺนโน โข หลิฑฺฐิกานิ คหปติ อายสฺมณฺตํ มหากจฺจานํ เอตทวโจ
วุตฺตมิตฺถํ ฆนฺเต ภควา อฏฺฐกวกฺคิเย มาคณฺฑิยปลฺลเห

โธกํ ปหาย อนิเกตฺตาริ

คามे อกุพฺพิ มฺหิ สนฺถวานิ

กามะหิ ริตฺโต อปรฺกขราโน

กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิราติ ๗

อิมสฺส นฺ โข ฆนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ
วิตฺถาเรน อตฺถโต ทฏฺฐพฺโพติ ๗

[๑๒] รุปรชาตฺตุ โข คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก
รุปรชาตฺตุราควินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ โอกสาริตฺติ วุจฺจติ ๗ เวทนาชาตฺตุ
โข คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก เวทนาชาตฺตุราควินิพนฺธญฺจ
ปน วิญฺญาณํ โอกสาริตฺติ วุจฺจติ ๗ สลฺลาชาตฺตุ โข คหปติ
วิญฺญาณสฺส โอโก สลฺลาชาตฺตุราควินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ
โอกสาริตฺติ วุจฺจติ ๗ สงฺขารชาตฺตุ โข คหปติ วิญฺญาณสฺส โอโก
สงฺขารชาตฺตุราควินิพนฺธญฺจ ปน วิญฺญาณํ โอกสาริตฺติ วุจฺจติ ๗
#๑ โป. มหากจฺจาโน ๑ ๒ โป. กุปรปฺมเร ๑ ๓ โป. ม. ปวตฺเต ๑ ๔ สํ. ม.
#หลิฑฺฐิกานิ ๑

เอว โข คหปติ โอนกสารี โหติ ฯ

[๑๓] กถญจ คหปติ โอนกสารี โหติ ฯ รูปธาตฺยา โข คหปติ
โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา เย อุปายุปาทานา
เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา เต ตถาคตฺสฺส ปหีนา อฺจุฉินฺนฺมฺลา
ตถาวตฺถุกตา ๑ อนภาวงฺกตา ๒ आयตี อนุปฺปาทชฺมฺมา ตสฺมา
ตถาคโต โอนกสารีติ วุจฺจติ ฯ เวทนาธาตฺยา โข คหปติ ฯ
สขฺยธาตฺยา โข คหปติ ฯ สงฺขารธาตฺยา โข คหปติ ฯ วิญฺญาณธาตฺยา
โย คหปติ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา
เย อุปายุปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา เต ตถาคตฺสฺส
ปหีนา อฺจุฉินฺนฺมฺลา ตถาวตฺถุกตา อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทชฺมฺมา
ตสฺมา ตถาคโต โอนกสารีติ วุจฺจติ ฯ เอว โข คหปติ
ออนกสารี โหติ ฯ

[๑๔] กถญจ คหปติ นิเกตสารี โหติ ฯ รูปนิमितฺตนิเกตวิสارวินิพฺนฺชา
โย คหปติ นิเกตสารีติ วุจฺจติ ฯ สทฺทนิमितฺต ฯเปฯ
คณฺธนิमितฺต ... รสนิमितฺต ... โสภฺจพฺพนิมิตฺต ...
ชฺมฺมนิมิตฺตนิเกตวิสาร์วินิพฺนฺชา โข คหปติ นิเกตสารีติ วุจฺจติ ฯ เอว โข
คหปติ นิเกตสารี โหติ ฯ

[๑๕] กถญจ คหปติ อนิเกตสารี โหติ ฯ รูปนิमितฺตนิเกตวิสาร์วินิพฺนฺชา
โย คหปติ ตถาคตฺสฺส ปหีนา อฺจุฉินฺนฺมฺลา ตถาวตฺถุกตา
อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทชฺมฺมา ตสฺมา ตถาคโต อนิเกตสารีติ
#๑ ไป. วตฺถุกตาฯ ๒ ยู. อนภาวงฺกตาฯ

ววจติ ฯ สททนิमितต ฯเปฯ กนุณนิमितต ... รสนนิमितต ...
โผฏฐพพนิमितต ... ฌมมนิमितตนิเกตวิสาร์วินิพนุชา โข คหปติ
ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมุตา ตาลาวตถุกตา อนภาวงฺกตา आयत्ती
อนุปฺปาทชฺรมา ตสฺมา ตถาคโต อนิเกตสาร์ตี ววจติ ฯ เอว
โย คหปติ อนิเกตสาร์ โหติ ฯ

[๑๖] กถญจ คหปติ คามเม สนฺถวชาโต โหติ ฯ อีช คหปติ
เอกจฺใจ คีหีหิ ตํสฺสญฺโ จ วิหฺรติ สหฺนนฺที สหฺโสเกี สฺขิตฺเตสฺ สฺขิตฺโต
ทฺขิตฺเตสฺ ทฺขิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺ กิจฺจกรณฺเยสฺ อตฺตนา เตสฺ โยคํ
อาปฺชฺชติ ฯ เอว โข คหปติ คามเม สนฺถวชาโต โหติ ฯ

[๑๗] กถญจ คหปติ คามเม น สนฺถวชาโต โหติ ฯ อีช คหปติ
ภิกฺขุ คีหีหิ อํสฺสญฺโ จ วิหฺรติ น สหฺนนฺที น สหฺโสเกี น สฺขิตฺเตสฺ
สฺขิตฺโต น ทฺขิตฺเตสฺ ทฺขิตฺโต อุปฺปนฺเนสฺ กิจฺจกรณฺเยสฺ น อตฺตนา
เตสฺ โยคํ อาปฺชฺชติ ฯ เอว โข คหปติ คามเม น สนฺถวชาโต โหติ ฯ

[๑๘] กถญจ คหปติ กามเมหิ น วิตฺโต โหติ ฯ อีช คหปติ
เอกจฺใจ กามเมสฺ อวิตฺตราโค ๑ โหติ อวิตฺตฺนฺโท อวิตฺเปโม
อวิตฺปีปาโส อวิตฺปริพาโห อวิตฺตณฺโ โหติ ฯ เอว โข คหปติ
กามเมหิ น วิตฺโต โหติ ฯ

[๑๙] กถญจ คหปติ กามเมหิ วิตฺโต โหติ ฯ อีช คหปติเอกจฺใจ
กามเมสฺ วิตฺตราโค โหติ วิตฺตฺนฺโท วิตฺเปโม วิตฺปีปาโส วิตฺปริพาโห
#๑ กถญจ อวิตฺตราโคตฺยาทีปี ปาโ จ ทิสฺสติ ฯ

วืตตณโห ๑ เอว โข คหปติ กามะหิ ริตโต โหติ ๑

[๒๐] กถญจ คหปติ ปุรกษราโน ๑ โหติ ๑ อธิ คหปติ เอกจจส
เอว โหติ เอวรूप สिय อนาคตมทธาน เอวเวทโน สिय
อนาคตมทธาน เอวสญโย สिय อนาคตมทธาน เอวสงขาร
สिय อนาคตมทธาน เอววิญญาโน สिय อนาคตมทธานนติ ๑
เอว โข คหปติ ปุรกษราโน โหติ ๑

[๒๑] กถญจ คหปติ อปุรกษราโน โหติ ๑ อธิ คหปติ เอกจจส
น เอว โหติ เอวรूप สिय อนาคตมทธาน เอวเวทโน สिय
อนาคตมทธาน เอวสญโย สिय อนาคตมทธาน เอวสงขาร
สिय อนาคตมทธาน เอววิญญาโน สिय อนาคตมทธานนติ ๑
เอว โข คหปติ อปุรกษราโน โหติ ๑

[๒๒] กถญจ คหปติ กถ วิคคยห ชเนน กตตทา โหติ ๑ อธิ
คหปติ เอกจโจ เอวรूप กถ กตตทา โหติ น ตวั อิม ชมมวินย
อาชานาสี อห อิม ชมมวินย อาชานามิ กิ ตวั อิม ชมมวินย
อาชานิสสสิ มิจญาปฎิปนโน ตวมสิ อหสมิ สมมาปฎิปนโน
ปุเร วณีย ปจญา อวจ ปจญา วณีย ปุเร อวจ สหิตมเม
อสหิตนเต อธิจณนเต วิปราวคตติ อโรปีโต เต วาโท จร ๒
วาทปโปโมกขาย นิคคหิตโตสิ นิพเพเทหิ ๓ วา สเจ ปโหสิตี ๑
เอว โข คหปติ กถ วิคคยห ชเนน กตตทา โหติ ๑

#๑ โป. ปุเรกษราโน ๑ ๒ โป. ปรวาทปโปโมกขาย ๑ ๓ นิพเพเทหิตี วา ปาโร ๑

[๒๓] กถญจ คหปติ กถิ น วิคคยห ชเนน กตตทา โหติ ฯ
อิธ คหปติ ภิกขุ น เอวรूपิ กถิ กตตทา โหติ น ตวั อิมิ
ธมมวินยิ อาชานาสิ อหิ อิมิ ธมมวินยิ อาชานามิ กิ ตวั อิมิ
ธมมวินยิ อาชานิสฺสสิ มิจฺฉาปฏิปนฺโน ตุมสฺสิ อหฺมสฺมิ สฺมมาปฏิปนฺโน
ปุเร วจฺนียิ ปจฺฉา อวจ ปจฺฉา วจฺนียิ ปุเร อวจ
สฺหิตมฺเม อสฺหิตนฺเต อธิจฺฉนฺเต วิปฺราวตฺตํ อโรปิโต เต
วาโท จร วาทปฺปโมกฺขาย นิคฺคหิตฺตสิ นินฺนุเพเชหิ वा สเจ
ปโหสิตี ฯ เหว โข คหปติ กถิ น วิคคยห ชเนน กตตทา โหติ ฯ

[๒๔] อิติ โข คหปติ ยนฺตํ วุตฺตํ ภควตา อฏฺฐกวกฺคิเย
มาคณฺฑิยปฺญเห

โอกํ ปหาย อนิเกตสาริ
คามे อกฺุพฺพิ มฺุนิ สนฺถวานิ
กामหิ ริตฺโต อปฺรกฺขราโน
กถิ น วิคคยห ชเนน กยิราติ ฯ

อิมสฺส โข คหปติ ภควตา สจฺจิตฺเตน ภาสิตฺสฺส เหว วิตฺถาเรน
อตุโถ ทฏฺฐพฺุโพติ ฯ

[๒๕] เอวมฺเม สฺตํ เอกํ สมยิ आयสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสฺสุ
วิหฺรติ กุรฺรณฺเร ปปาเต ปพฺุพเต ฯ อถ โข หลิฑฺฐิกานิ คหปติ
เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนฺุปสจฺจมิ อฺุปสจฺจमितฺวา आयสฺมนฺตํ
มหากจฺจานิ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข

หฺลิตฺทิกานิ คหฺปติ อายสฺมนฺตํ มหาคจฺจนํ เอตทโวจ วุตฺตมิตํ
ภนฺเต ภควตา สกฺกปฺลฺเห เย เต สมณฺพฺราหฺมณา ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตา
เต อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมิโน อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริโน
อจฺจนฺตปฺริโยसानา เสฏฺฐา เทวมนุสฺसानนฺติ ฯ อิมสฺส
นุ โข ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส กถํ วิตุถาเรน อตุโถ
ทญฺจพฺโพติ ฯ

[๒๖] รุปรชาตฺยา โข คหฺปติ โย ฉนฺโท โย ราโค ยานนฺทิ
ยา ตณฺหา เย อุปายุปาทานา เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสฺยา
เตสํ ขยา วิราคา นิโรธา จาคา ปญฺนิสฺสคฺคา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ
วุจฺจติ ฯ เวทนาชาตฺยา โข คหฺปติ ฯเปฯ สลฺยาชาตฺยา โข
คหฺปติ ฯ สงฺขารชาตฺยา โข คหฺปติ ฯ วิญฺญาณชาตฺยา โข คหฺปติ
โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา เย อุปายุปาทานา
เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสฺยา เตสํ ขยา วิราคา นิโรธา จาคา
ปญฺนิสฺสคฺคา จิตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจติ ฯ อิติ โข คหฺปติ ยนฺตํ
วุตฺตํ ภควตา สกฺกปฺลฺเห เย เต สมณฺพฺราหฺมณา ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตา
เต อจฺจนฺตนิฏฺฐา อจฺจนฺตโยคกฺเขมิโน อจฺจนฺตพฺรหฺมจาริโน
อจฺจนฺตปฺริโยसानา เสฏฺฐา เทวมนุสฺसानนฺติ ฯ อิมสฺส
โย คหฺปติ ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุโถ
ทญฺจพฺโพติ ฯ

[๒๗] เอวมฺเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ

เขตวน อนาคตพิณทิกสุส อาราม ๑ ตตร โข ภควา ภิกขุ
อามนุเตสิ ภิกขุโวติ ๑ ภทนุเตติ เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสุโสสุ ๑
ภควา เอตทโวจ สมาริ ภิกขเว ภาเวถ ๑ สมานิตโต ภิกขเว
ภิกขุ ยถาภูตํ ปชานาติ ๑ กิญจ ๑ ยถาภูตํ ปชานาติ ๑ รูปสุส
สมุทญฺจ อตฺตงฺกมญฺจ เวทนาย สมุทญฺจ อตฺตงฺกมญฺจ
สญฺญาय สมุทญฺจ อตฺตงฺกมญฺจ สงฺขารานํ สมุทญฺจ อตฺตงฺกมญฺจ
วิญฺญาณสุส สมุทญฺจ อตฺตงฺกมญฺจ ๑

[๒๕] โโก จ ภิกขเว รูปสุส สมุทโย โโก [๒] เวทนาย สมุทโย
โก สญฺญาय สมุทโย โโก สงฺขารานํ สมุทโย โโก วิญฺญาณสุส
สมุทโย ๑ อธิ ภิกขเว อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ ๑
กิญจ อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ ๑ รูปํ อภินนฺทติ
อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ ตสฺส รูปํ อภินนฺทโต อภิวโต
อชฺโฆสาย ติฏฺฐโต ออุปฺชชติ นนฺทติ ยา รูเป นนฺทติ ตทฺฐปาทานํ
ตสฺสฺปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ
โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺส
เกวลสุส ทุกฺขกฺขนธสุส สมุทโย โหติ ๑ เวทนํ อภินนฺทติ ๑เปฯ
สญฺญํ อภินนฺทติ ๑เปฯ สงฺขารํ อภินนฺทติ ๑เปฯ วิญฺญาณํ
อภินนฺทติ อภิวทติ อชฺโฆสาย ติฏฺฐติ ตสฺส วิญฺญาณํ อภินนฺทโต
อภิวโต อชฺโฆสาย ติฏฺฐโต ออุปฺชชติ นนฺทติ ยา วิญฺญาณ
นนฺทติ ตทฺฐปาทานํ ตสฺส
#๑ ไป. สพุพตฺถ กิญฺจิติ ทิสฺสติ ๑ ๒ ไป. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ๑ อิตโต
#ปริ อีทิสเมว ๑

๗เป๗ เอวมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ ๗ อัย
ภิกฺขเว รูปสฺส สมฺทโย อัย เวทนาย สมฺทโย อัย สลฺภาย
สมฺทโย อัย สงฺขารานํ สมฺทโย อัย วิญฺญาณสฺส สมฺทโย ๗

[๒๕] โภ จ ภิกฺขเว รูปสฺส อตฺถงฺคโม โภ เวทนาย ๗
โภ สลฺภาย ๗ โภ สงฺขารานํ ๗ โภ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม ๗
อิธ ภิกฺขเว นาทินนฺทติ นาทิวทติ นาชฺโฆสาย ติกฺขุจติ ๗ กิลฺจ
นาทินนฺทติ นาทิวทติ นาชฺโฆสาย ติกฺขุจติ ๗ รูปํ นาทินนฺทติ นาทิวทติ
นาชฺโฆสาย ติกฺขุจติ ตสฺส รูปํ อนาทินนฺทโต อนาทิวโต อนาชฺโฆสาย
ติกฺขุจโต ยา รูปํ นนฺทติ สทา นินฺรุชฺชติ ตสฺส นนฺทินิโรธา อุปาทานนิโรธา
อุปาทานนิโรธา ภวานิโรธา ๗เป๗ เอวมตสฺส เภวลสฺส
ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหติ ๗ เวทนํ นาทินนฺทติ นาทิวทติ นาชฺโฆสาย
ติกฺขุจติ ตสฺส เวทนํ อนาทินนฺทโต อนาทิวโต อนาชฺโฆสาย
ติกฺขุจโต ยา เวทนาย นนฺทติ สทา นินฺรุชฺชติ ตสฺส นนฺทินิโรธา
อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวานิโรธา ภวานิโรธา ชาตินิโรธา
๗เป๗ เอวมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหติ ๗
สลฺภํ นาทินนฺทติ ๗เป๗ สงฺขารํ นาทินนฺทติ นาทิวทติ นาชฺโฆสาย
ติกฺขุจติ ตสฺส สงฺขารํ อนาทินนฺทโต อนาทิวโต อนาชฺโฆสาย
ติกฺขุจโต ยา สงฺขารสฺส นนฺทติ สทา นินฺรุชฺชติ ตสฺส นนฺทินิโรธา
อุปาทานนิโรธา อุปาทานนิโรธา ภวานิโรธา ๗เป๗ เอวมตสฺส
เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรธา โหติ ๗ วิญฺญาณํ นาทินนฺทติ

นาภิวทติ นาขุโฆสาย ตัญจติ ตสฺส วิญญาณํ อนภินนุทโต
อนภิวทโต อนขุโฆสาย ตัญจโต ยา วิญญาณน นนุทิตา นิรุชฺชติ
ตสฺส นนุทิตินโรธา อุปาทานนโรโร ๗เป๗ เอวมตสฺส เกวลสฺส
ทุกฺขกฺขนุชฺส นโรโร โหติ ๗ อัย ภิกฺขเว รูปสฺส อตฺตงฺคโม
อัย เวทนาย อตฺตงฺคโม อัย สลฺลวย อตฺตงฺคโม อัย สงฺขารานํ
อตฺตงฺคโม อัย วิญญาณสฺส อตฺตงฺคโมติ ๗

[๓๐] สาวตฺถิยํ ๑ ๗ ตฺตร โข ๗เป๗ ปฏฺฐิตถฺตาน ๒ ภิกฺขเว๓
โยคมาปชฺชต ๗ ปฏฺฐิตถฺตีโน ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถาภูตํ ปชานาติ ๗ กิลฺย
ยถาภูตํ ปชานาติ ๗ รูปสฺส สมฺมทฺยญฺจ อตฺตงฺคมญฺจ เวทนาย
สมฺมทฺยญฺจ อตฺตงฺคมญฺจ สลฺลวย สมฺมทฺยญฺจ อตฺตงฺคมญฺจ
สงฺขารานํ สมฺมทฺยญฺจ อตฺตงฺคมญฺจ วิญญาณสฺส สมฺมทฺยญฺจ
อตฺตงฺคมญฺจ ๗ (ยถา ปจฺมสฺสฺสฺเต วิตฺถาโร ตถา วิตฺถาเรตพฺพิ ๓- ๗

[๓๑] สาวตฺถิยํ ๗ ตฺตร โข ๗เป๗ อุปาทานปฺริตสฺสนญฺจ ๔ โว
ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ อนุปาทานอปฺริตสฺสนญฺจ ๕ ตํ สฺฆาถ สาธุกํ
มนสิทโรถ ภาสิสฺสามิติ ๗ เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต
ปจฺจสฺสโสสุ ๗ ภควาเอตทโวจ

[๓๒] กถญฺจ ภิกฺขเว อุปาทานปฺริตสฺสนา โหติ ๗ อิทฺ ภิกฺขเว
อสฺสฺสฺวา ปุณฺชฺชน อริยานํ อทฺสฺสาวิ อริชฺชมฺมสฺส อโกวิโท
อริชฺชมฺเม อวินีโต สปฺปฺริสฺสานํ อทฺสฺสาวิ สปฺปฺริสฺชมฺมสฺส อโกวิโท
#๑ ม. สาวตฺถินิทานํ ๗ ยฺ. สาวตฺถิ ๗ ๒ โป. ปฏฺฐิตถฺตาน ๗ ๓ ม. ยฺ.ป

#วิทฺถาเรตพฺโพ ๗ ๔ ม. ยฺ. อุปาทาปฺริตสฺสนญฺจ ๗ ๕ ม. ยฺ. อนุปาทาอปฺริตสฺสนญฺจ ๗

สปรุสริสธมฺเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ รูปวณฺฺตํ วา
อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปํ รูปสฺมึ วา อตฺตานํ ตสฺส ตํ รูปํ
วิปริณฺมติ อณฺฺณถา โหติ ตสฺส รูปวิปริณามณฺฺณถาภาวา
รูปวิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ โหติ ตสฺส รูปวิปริณามานุปริวตฺติชา
ปริตสฺสนาธมฺมสมฺุปฺปาทา จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐนฺฺติ เจตโส ปรียาทานา
อตฺตาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ อเปกฺขวา จ อุปาทาย
จ ปรีตสฺสติ ฯ เวทนํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ เวทนาวณฺฺตํ วา
อตฺตานํ อตฺตนิ วา เวทนํ เวทนาย วา อตฺตานํ ตสฺส สา
เวทนา วิปริณฺมติ อณฺฺณถา โหติ ตสฺส เวทनावิปริณามณฺฺณถาภาวา
เวทनावิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ โหติ ตสฺส
เวทनावิปริณามานุปริวตฺติชา ปรีตสฺสนาธมฺมสมฺุปฺปาทา จิตฺตํ ปรียาทาย
ติฏฺฐนฺฺติ เจตโส ปรียาทานา อตฺตาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ
อเปกฺขวา จ อุปาทาย จ ปรีตสฺสติ ฯ สณฺฺณํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ
ฯเปฯ สงฺฺขารे อตฺตโต สมนฺุสฺสติ สงฺฺขารวณฺฺตํ วา
อตฺตานํ อตฺตนิ วา สงฺฺขารे สงฺฺขารेषฺุ วา อตฺตานํ ตสฺส
เต สงฺฺขารา วิปริณฺมณฺฺติ อณฺฺณถา โหณฺฺติ ตสฺส สงฺฺขารานํ
วิปริณามณฺฺณถาภาวา สงฺฺขารวิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ โหติ
ตสฺส สงฺฺขารวิปริณามานุปริวตฺติชา ปรีตสฺสนาธมฺมสมฺุปฺปาทา จิตฺตํ
ปรียาทาย ติฏฺฐนฺฺติ เจตโส ปรียาทานา อตฺตาสวา จ โหติ
วิฆาตวา จ อเปกฺขวา จ อุปาทาย จ ปรีตสฺสติ ฯ วิญฺญาณํ

อตุตโต สมนุปลสุตฺติ วิญญาณวณฺตํ วา อตุตตานํ อตุตฺตนิ วา
วิญญาณํ วิญญาณสฺมี วา อตุตตานํ ตสฺส ตํ วิญญาณํ
วิปริณฺมตฺติ อญฺญถา โหติ ตสฺส วิญญาณวิปริณามญฺญถาภาวา
วิญญาณวิปริณามานุปริวตฺตวิญญาณํ โหติ ตสฺส วิญญาณวิปริณามานุปริวตฺตติชา
ปริตฺตฺสนาธมฺมสมุปลปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย
ติฏฺฐนฺตฺติ เจตโส ปริยาทานา อตุตฺตาสวา จ โหติ วิฆาตวา จ
อเปกฺขวา จ อุนฺปาทาย จ ปริตฺตฺสฺสตี ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว
อุนฺปาทานปริตฺตฺสนา โหติ ฯ

[๓๓] กถญจ ภิกฺขเว อุนฺปาทานอปริตฺตฺสนา โหติ ฯ อิท
ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสาวิ อริยธมฺมสฺส โกวิโท
อริยธมฺเม สุวีนีโต สปลฺปริสฺตานํ ทสฺสาวิ สปลฺปริสฺธมฺมสฺส โกวิโท
สปลฺปริสฺธมฺเม สุวีนีโต น รูปี อตุตโต สมนุปลสุตฺติ น รูปลวณฺตํ
วา อตุตตานํ น อตุตฺตนิ วา รูปี น รูปลสฺมี วา อตุตตานํ ตสฺส
ตํ รูปี วิปริณฺมตฺติ อญฺญถา โหติ ตสฺส รูปีวิปริณามญฺญถาภาวา
น รูปีวิปริณามานุปริวตฺตวิญญาณํ โหติ ตสฺส น รูปีวิปริณามานุปริวตฺตติชา
ปริตฺตฺสนาธมฺมสมุปลปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐนฺตฺติ
เจตโส อปรียาทานา น เจว อตุตฺตาสวา โหติ น วิฆาตวา น
อเปกฺขวา อุนฺปาทาย จ น ปริตฺตฺสฺสตี ฯ น เวทนํ อตุตโต
สมนุปลสุตฺติ น เวทนาวณฺตํ วา อตุตตานํ น อตุตฺตนิ วา เวทนํ
น เวทนาย วา อตุตตานํ ตสฺส สว เวทนา วิปริณฺมตฺติ อญฺญถา

โหติ ตสฺส เวทนาวิปริณามญฺญถาภวา น เวทนาวิปริณาม-
นุปริวตฺติวิญฺญาณํ โหติ ตสฺส น เวทนาวิปริณามานุปริวตฺติชา
ปริตสฺสนาธมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ เจตโส
อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น วิฆาตวา น อเปกฺขวา
อนุปาทาย จ น ปริตสฺสตี ๆ น สญฺญํ ๆเป ๆ น สงฺขारे
อตุตฺโต สมนุสฺสตี น สงฺขารวณฺตํ วา อตุตฺตานิ น อตุตฺตนิ
วา สงฺขारे น สงฺขारेสุ วา อตุตฺตานิ ตสฺส เต สงฺขารา
วิปริณมฺมตี อญฺญถา โหนฺติ ตสฺส สงฺขารวิปริณามญฺญถาภวา
น สงฺขารวิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ โหติ ตสฺส น สงฺขาร-
วิปริณามานุปริวตฺติชา ปริตสฺสนาธมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย
ติฏฺฐนฺติ เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น
วิฆาตวา น อเปกฺขวา อนุปาทาย จ น ปริตสฺสตี ๆ น วิญฺญาณํ
อตุตฺโต สมนุสฺสตี น วิญฺญาณวณฺตํ วา อตุตฺตานิ น อตุตฺตนิ
วา วิญฺญาณํ น วิญฺญาณสุมี วา อตุตฺตานิ ตสฺส ตํ วิญฺญาณํ
วิปริณมฺมตี อญฺญถา โหติ ตสฺส วิญฺญาณวิปริณามญฺญถาภวา
น วิญฺญาณวิปริณามานุปริวตฺติวิญฺญาณํ โหติ ตสฺส น วิญฺญาณ-
วิปริณามานุปริวตฺติชา ปริตสฺสนาธมฺมสมุปฺปาทา จิตฺตํ ปริยาทาย
ติฏฺฐนฺติ เจตโส อปริยาทานา น เจว อุตฺตาสวา โหติ น
วิฆาตวา น อเปกฺขวา อนุปาทาย จ น ปริตสฺสตี ๆ เอว
โฆ ภิกฺขเว อนุปาทานอปริตสฺสนา โหตีตี ๆ

[๓๔] สาวตถิยิ ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ อุปาทานปริตฺตฺสนนฺจ
โว ภิกฺขเว เทสิตฺตฺสํมิ อนุปาทานอปฺริตฺตฺสนนฺจ ตํ สฺนถ
ฯเปฯ กถนฺจ ภิกฺขเว อุปาทานปริตฺตฺสนา โหติ ฯ อธิ ภิกฺขเว
อสุตฺตวา ปุณฺชฺชโน รุปี เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม
อตุตฺตติ สมนฺุปฺสฺตติ ตตฺส ตํ รุปี วิปริณฺมติ อณฺุณถา โหติ
ตตฺส รุปีวิปริณามณฺุณถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทวทฺกฺขโทมนฺุสฺสุปายาสา ฯ
เวทนี เอตํ มม ฯเปฯ สณฺุณิ เอตํ มม ฯเปฯ
สงฺฺขาร เอตํ มม ฯเปฯ วิณฺุณณํ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ
เอโส เม อตุตฺตติ สมนฺุปฺสฺตติ ตตฺส ตํ วิณฺุณณํ วิปริณฺมติ
อณฺุณถา โหติ ตตฺส วิณฺุณณวิปริณามณฺุณถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ
โสกปริเทวทฺกฺขโทมนฺุสฺสุปายาสา ฯ เอว โข ภิกฺขเว อุปาทานปริตฺตฺสนา
โหติ ฯ

[๓๕] กถนฺจ ภิกฺขเว อนุปาทานอปฺริตฺตฺสนา โหติ ฯ อธิ
ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รุปี เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น
เมโส อตุตฺตติ สมนฺุปฺสฺตติ ตตฺส ตํ รุปี วิปริณฺมติ อณฺุณถา
โหติ ตตฺส รุปีวิปริณามณฺุณถาภาวา นฺุปฺปชฺชนฺติ โสกปริเทว-
ทฺกฺขโทมนฺุสฺสุปายาสา ฯ เวทนี เนตํ มม ฯ สณฺุณิ เนตํ มม ฯ
สงฺฺขาร เนตํ มม ฯ วิณฺุณณํ เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น
เมโส อตุตฺตติ สมนฺุปฺสฺตติ ตตฺส ตํ วิณฺุณณํ วิปริณฺมติ
อณฺุณถา โหติ ตตฺส วิณฺุณณวิปริณามณฺุณถาภาวา นฺุปฺปชฺชนฺติ

โสกปรืเทวทุกขโทมนสุสุปายาสา ฯ เอว โข ภิกขเว อนุปาทาน-
อปริตสุสนา โหตีติ ฯ

[๑๖] สาวตถึยฺย ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ รุปํ ภิกขเว อนิจฺจํ
อตีตนาคตํ โโก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสุส ฯ เอวํ ปสฺสํ
ภิกขเว สุตฺวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ รุปสฺมึ อนเปกฺโข โหติ
อนาคตํ รุปํ นาภินนฺทติ ปจฺจุปฺปนฺนสุส รุปสฺส นินฺพพิทาย วิจารณ์าย
นินฺโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ฯ เวทนา อนิจฺจา ฯเปฯ สญฺญา
อนิจฺจา ฯเปฯ สงฺขารานํ อนิจฺจา อตีตนาคตนา โโก ปน วาโท
ปจฺจุปฺปนฺนนานํ ฯ เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตฺวา อริยสาวโก อตีเตสฺ
สงฺขารสฺส อนเปกฺโข โหติ อนาคเต สงฺขารे นาภินนฺทติ ปจฺจุปฺปนฺนนานํ
สงฺขารานํ นินฺพพิทาย วิจารณ์าย นินฺโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ฯ
วิญฺญาณํ อนิจฺจํ อตีตนาคตํ โโก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสุส ฯ
เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตฺวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ วิญฺญาณสฺมึ
อนเปกฺโข โหติ อนาคตํ วิญฺญาณํ นาภินนฺทติ ปจฺจุปฺปนฺนสุส
วิญฺญาณสฺส นินฺพพิทาย วิจารณ์าย นินฺโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหตีติ ฯ

[๑๗] สาวตถึยฺย ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ รุปํ ภิกขเว ทุกฺขํ อตีตนาคตํ
โก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสุส ฯ เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว
สุตฺวา อริยสาวโก อตีตสฺมึ รุปสฺมึ อนเปกฺโข โหติ อนาคตํ รุปํ
นาภินนฺทติ ปจฺจุปฺปนฺนสุส รุปสฺส นินฺพพิทาย วิจารณ์าย นินฺโรธาย ปฏฺฐิ-
ปนฺโน โหติ ฯ เวทนา ทุกฺขา ฯ สญฺญา ทุกฺขา ฯ สงฺขารานํ ทุกฺขา ฯ

วิญญาณํ ทุกขํ อตีตानาคตํ โโก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส ฯ
เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อตีตสฺมี วิญญาณสฺมี
อนเปกฺโข โหติ อนาคตํ วิญญาณํ นาภินนฺทติ ปจฺจุปฺปนฺนสฺส
วิญญาณสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหตีติ ฯ

[๓๘] สวตฺถึยฺยํ ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ รุปี ภิกฺขเว อนตฺตา
อตีตानาคตํ โโก ปน วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส ฯ เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว
สุตฺวา อริยสวโก อตีตสฺมี รุปสฺมี อนเปกฺโข โหติ อนาคตํ รุปี
นาภินนฺทติ ปจฺจุปฺปนฺนสฺส รุปสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย
ปฏฺฐิปนฺโน โหติ ฯ เวทนา อนตฺตา ฯ สลฺยา อนตฺตา ฯ
สงฺขารํ อนตฺตา ฯ วิญญาณํ อนตฺตา อตีตानาคตํ โโก ปน
วาโท ปจฺจุปฺปนฺนสฺส ฯ เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก
อตีตสฺมี วิญญาณสฺมี อนเปกฺโข โหติ อนาคตํ วิญญาณํ
นาภินนฺทติ ปจฺจุปฺปนฺนสฺส วิญญาณสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย
นิโรธาย ปฏฺฐิปนฺโน โหตีติ ฯ

นกุลปิตวคฺโค ปจฺโม ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

นกุลปิตา เทวททา เทวปี หลิทฺทิกานิ จ
สมาธิ ปฏฺฐิสถฺลานํ ๑ อุปาทานปฺริตสฺสนา ๒ ทฺเว
อตีตानาคตปจฺจุปฺปนา วคฺโค เตน ปวฺจฺจติ ฯ

#๑ ม. ย. ปฏฺฐิสถฺลานา ฯ ๒ โป. ม. อุปาทาปฺริตสฺสนา ฯ

ขนธลัษุตตสส มุลปณณาสเก อนิจจวคโค ทุติโย

[๓๙] เอวมเม สุตฺ สาวตฺถิยฺ ๑ ตตฺร โข ๑ รุปฺ ภิภฺขเว
อนิจฺจํ เวทนา อนิจฺจา สญฺญา อนิจฺจา สงฺขารา อนิจฺจํ
วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ๑ เอวํ ปสฺสํ ภิภฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก
รูปสฺมึปี นินฺพพินฺนุทติ เวทนายปี นินฺพพินฺนุทติ สญฺญายปี นินฺพพินฺนุทติ
สงฺขารสฺสุปี นินฺพพินฺนุทติ วิญฺญาณสฺมึปี นินฺพพินฺนุทติ นินฺพพินฺนุทํ วิรชฺชติ
วิราคา วิมุจฺจติ ๑ วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิตฺติ ๑ ฌาณํ โหติ ๑ จีณา
ชาติ วุสฺสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตฺตํ ฌณฺมียํ นนาปรี อิตฺถตฺตยาตฺติ
ปชานาตีตฺติ ๑

[๔๐] สาวตฺถิยฺ ๑ ตตฺร โข ๑ รุปฺ ภิภฺขเว ทฺถกฺขํ เวทนา
ทฺถกฺขา สญฺญา ทฺถกฺขา สงฺขารา ทฺถกฺขา วิญฺญาณํ ทฺถกฺขํ ๑
เอวํ ปสฺสํ ๑เป๑ นนาปรี อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีตฺติ ๑

[๔๑] สาวตฺถิยฺ ๑ ตตฺร โข ๑ รุปฺ ภิภฺขเว อนตฺตวาเวทนา
อนตฺตวา สญฺญา อนตฺตวา สงฺขารา อนตฺตวา วิญฺญาณํ
อนตฺตวา ๑ เอวํ ปสฺสํ ภิภฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก รูปสฺมึปี
นินฺพพินฺนุทติ เวทนายปี นินฺพพินฺนุทติ สญฺญายปี นินฺพพินฺนุทติ
สงฺขารสฺสุปี นินฺพพินฺนุทติ วิญฺญาณสฺมึปี นินฺพพินฺนุทติ นินฺพพินฺนุทํ วิรชฺชติ
วิราคา วิมุจฺจติ ๑ วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิตฺติ ฌาณํ โหติ ๑ จีณา
#๑ วิมุตฺตมฺหิตีตฺติ วา ปาโฐ ๑

ชาติ วุสิตํ พุรหุมจริยํ กตํ กรณียํ นาปริ อิตถตฺตยาชาติ
ปชานาตีติ ฯ

[๔๒] สาวตฺถิยํ ฯ ตฺตร โข ฯ ฐปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ยถนิจฺจํ
ตํ ทฺกขํ ยํ ทฺกขํ ตทหนตฺตา ยทหนตฺตา ตํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ
น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ย ทฺฐจฺพฺพิ ฯ
เวทนา อนิจฺจา ยถนิจฺจํ ตํ ทฺกขํ ยํ ทฺกขํ ตทหนตฺตา ยทหนตฺตา
ตํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมนฺนปฺปญฺญา ย ทฺฐจฺพฺพิ ฯ สลฺยา อนิจฺจา ฯเปฯ สงฺขารา
อนิจฺจา ฯเปฯ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ยถนิจฺจํ ตํ ทฺกขํ ยํ ทฺกขํ
ตทหนตฺตา ยทหนตฺตา ตํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ย ทฺฐจฺพฺพิ ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ
นาปริ อิตถตฺตยาชาติ ปชานาตีติ ฯ

[๔๓] สาวตฺถิยํ ฯ ตฺตร โข ฯ ฐปํ ภิกฺขเว ทฺกขํ ยํ ทฺกขํ
ตทหนตฺตา ยทหนตฺตา ตํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ย ทฺฐจฺพฺพิ ฯ เวทนา ทฺกฺขา ฯ
สลฺยา ทฺกฺขา ฯ สงฺขารา ทฺกฺขา ฯ วิญฺญาณํ ทฺกขํ ยํ ทฺกขํ
ตทหนตฺตา ยทหนตฺตา ตํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส
อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ย ทฺฐจฺพฺพิ ฯ เอวํ ปสฺสํ
ฯเปฯ นาปริ อิตถตฺตยาชาติ ปชานาตีติ ฯ

[๔๔] สาวตฺถิยํ ฯ ตฺตร โข ฯ ฐปํ ภิกฺขเว อนตฺตา ตํ เนตํ

มม เนโธหมสมิ น เมโธ อตุตาคิ เอวเมตัม ยถากุตัม สมนมปฺปญญา
ทฏฺฐพฺพิ ฯเปฯ เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว ฯเปฯ นนาปริ
อิตุตตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๔๕] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ รูปี ภิกฺขเว อนิจฺฉํ โยปี
เหตุ โยปี ปจฺจโย รูปสฺส อุปฺปาทาย โสปี อนิจฺฉโ จ ฯ อนิจฺฉสมฺภูตัม
ภิกฺขเว รูปี กุโธ นิฉฉํ ภวิสฺสตีติ ฯ เวทนา อนิจฺฉา
โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย เวทนาย อุปฺปาทาย โสปี อนิจฺฉโ จ ฯ
อนิจฺฉสมฺภูตา ภิกฺขเว เวทนา กุโธ นิฉฉา ภวิสฺสตีติ ฯ สญฺญา
อนิจฺฉา ฯ สงฺขารานํ อนิจฺฉา โยปี เหตุ โยปี ปจฺจโย สงฺขารานํ
อุปฺปาทาย โสปี อนิจฺฉโ จ ฯ อนิจฺฉสมฺภูตา ภิกฺขเว สงฺขารานํ
กุโธ นิฉฉา ภวิสฺสนฺตีติ ฯ วิญฺญาณํ อนิจฺฉํ โยปี เหตุ โยปี
ปจฺจโย วิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย โสปี อนิจฺฉโ จ ฯ อนิจฺฉสมฺภูตัม
ภิกฺขเว วิญฺญาณํ กุโธ นิฉฉํ ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ
นนาปริ อิตุตตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๔๖] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ รูปี ภิกฺขเว ทฺถกฺขํ โยปี
เหตุ โยปี ปจฺจโย รูปสฺส อุปฺปาทาย โสปี ทฺถกฺโข ฯ ทฺถกฺขสมฺภูตัม
ภิกฺขเว รูปี กุโธ สฺขํ ภวิสฺสตีติ ฯ เวทนา ทฺถกฺขา ฯ
สญฺญา ทฺถกฺขา ฯ สงฺขารานํ ทฺถกฺขา ฯ วิญฺญาณํ ทฺถกฺขํ โยปี
เหตุ โยปี ปจฺจโย วิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย โสปี ทฺถกฺโข ฯ
ทฺถกฺขสมฺภูตัม ภิกฺขเว วิญฺญาณํ กุโธ สฺขํ ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ ปสฺสํ

๑เป๑ นาปริ อิตถตตยาติ ปชานาตีติ ๑

[๔๗] สาวตถึยิ ๑ ตตฺร โข ๑ รูปิ ภิกฺขเว อนตฺตา โยปิ เหตุ
โยปิ ปจฺจโย รูปสฺส อุปฺปาทาย โสปิ อนตฺตา ๑ อนตฺตสมฺภูตํ
ภิกฺขเว รูปิ กุโธ อตฺตา ภวิสฺสติ ๑ เวทนา อนตฺตา ๑ สลฺยา
อนตฺตา ๑ สงฺขารา อนตฺตา ๑ วิญฺญาณํ อนตฺตา โยปิ เหตุ
โยปิ ปจฺจโย วิญฺญาณสฺส อุปฺปาทาย โสปิ อนตฺตา อนตฺตสมฺภูตํ
ภิกฺขเว วิญฺญาณํ กุโธ อตฺตา ภวิสฺสติ ๑ เอวํ ปสฺส
๑เป๑ นาปริ อิตถตตยาติ ปชานาตีติ ๑

[๔๘] สาวตถึยิ ๑ อารามะ ๑ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทิ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท
ภควนฺตํ เอตทวโจ นิโรโร นิโรโรติ ๑ กนฺเต วุจฺจติ กตเมสํ
โย กนฺเต ฌมฺมานํ นิโรโร ๑ นิโรโรติ วุจฺจติ ๑ รูปิ โข อานนฺท
อนิจฺจํ สงฺขตํ ปฏฺิจฺจสมฺุปฺปนฺนํ ขยฺชมฺมํ วยฺชมฺมํ วิราคฺชมฺมํ นิโรชฺชมฺมํ
ตสฺส นิโรโร นิโรโรติ วุจฺจติ ๑ เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา
ปฏฺิจฺจสมฺุปฺปนฺนา ขยฺชมฺมา วยฺชมฺมา วิราคฺชมฺมา นิโรชฺชมฺมา
ตสฺสา นิโรโร นิโรโรติ วุจฺจติ ๑ สลฺยา อนิจฺจา ๑ สงฺขารา
อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺิจฺจสมฺุปฺปนฺนา ขยฺชมฺมา วยฺชมฺมา วิราคฺชมฺมา
นิโรชฺชมฺมา เตสํ นิโรโร นิโรโรติ วุจฺจติ ๑ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ
สงฺขตํ ปฏฺิจฺจสมฺุปฺปนฺนํ ขยฺชมฺมํ วยฺชมฺมํ วิราคฺชมฺมํ นิโรชฺชมฺมํ
#๑ ย. สพฺพตฺถ นิโรธาติ ทิสฺสติ ๑

สุตฺต สํ. ขนฺธวรวคฺโค - หน้ํที่ 31

ตสฺส นโรโร นโรโรติ วุจฺจติ ฯ อิมสํ โข อานนุท ฌมฺมานํ

นโรโร นโรโรติ วุจฺจตีติ ฯ

อนิจฺจวคฺโค ทฺติโย ฯ

ตสฺสทฺททานํ

อนิจฺจํ ทฺกขํ อนตฺตา ยทนิจฺจาปเร ตโย

เหตุนาปี ตโย วุจฺจตา อานนุเทน จ เต ทสฺสตีติ ฯ

ขนฺธสิยุตตสฺส มุลปณฺณาสเก ภารวคฺโค ตติโย

[๔๙] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ ภารณฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ
ภารหารณฺจ [๑] ภารนิกฺเขปนณฺจ ตํ สุณฺณถ ฯเปฯ เอตทโวจ
กตโม จ ภิกฺขเว ภารโ ๑ ปญฺจูปาทานกฺขนฺธาติสฺส วจฺนียํ ๑
ภาราทานณฺจ อยํ กตเม ปณฺจ ๑ รุปูปาทานกฺขนฺโ ๑ เวทฺฐูปาทานกฺขนฺโ ๑
สณฺณูปาทานกฺขนฺโ ๑ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโ ๑ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโ ๑
อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภารโ ๑

[๕๐] กตโม จ ภิกฺขเว ภารหาโร ๑ ปุคฺคโลติสฺส วจฺนียํ ๑
สฺวายํ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโต ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
ภารหาโร ๑

[๕๑] กตมณฺจ ภิกฺขเว ภาราทานํ ๑ ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา
นนฺทิวราศสทคฺตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินิ ๑ เสยฺยถิทํ ๑ กามตณฺหา
ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ๑ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภาราทานํ ๑

[๕๒] กตมณฺจ ภิกฺขเว ภารนิกฺเขปนํ ๑ โย ตสฺสาเยว ตณฺหา
อเสสฺวีสราคนิโรโ ๑ จาโค ปฏฺฐินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ๑ อิทํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว ภารนิกฺเขปนนฺติ ๑ อิทมโวจ ภควา อิทํ วคฺวาน สฺคโต
อถาปรี เอตทโวจ สคฺถา

[๕๓] ภารา หเว ปณฺจกฺขนฺธา ภารหาโร จ ปุคฺคโล

ภาราทานํ ทุกฺขํ โลเก ภารนิกฺเขปนํ สฺขํ

#๑ โป. ม. ย. เอตฺถนฺตเร ภาราทานณฺจาทิ ทิสฺสติ ๑

นิกฺขิปิตฺวา คฺรุ ภารี อณฺณํ ภารี อนาทิย

สมฺมถํ ตณฺหํ อพฺพุยฺห นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ ฯ

[๕๔] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ ปริณฺเอยเย จ ภิกฺขเว
ธมฺเม เทเสศฺสามิ ปริณฺลนฺจ ตํ สุณฺนาถ ฯ กตฺเม จ ภิกฺขเว
ปริณฺเอยฺยา ธมฺมา ฯ รูปี ภิกฺขเว ปริณฺเอยฺโย ๑ ธมฺโม เวทนา
ปริณฺเอยฺโย ธมฺโม สลฺลนา ปริณฺเอยฺโย ธมฺโม สงฺขารา
ปริณฺเอยฺโย ธมฺโม วิญฺญาณํ ปริณฺเอยฺโย ธมฺโม ฯ อิม
วฺจฺจนฺติ ภิกฺขเว ปริณฺเอยฺยา ธมฺมา ฯ

[๕๕] กตฺมา จ ภิกฺขเว ปริณฺลนา ฯ โย ภิกฺขเว รากฺกฺขโย
โทสฺกฺขโย โมหกฺขโย ฯ อํยํ วฺจฺจติ ภิกฺขเว ปริณฺลนาติ ฯ

[๕๖] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ รูปี ภิกฺขเว อนภิกฺขานํ
อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปฺชหํ อภพฺโพ ทฺกฺขกฺขยาย เวทนํ อนภิกฺขานํ
อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปฺชหํ อภพฺโพ ทฺกฺขกฺขยาย สลฺลนํ อนภิกฺขานํ
ฯเปฯ สงฺขารे อนภิกฺขานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปฺชหํ อภพฺโพ
ทฺกฺขกฺขยาย วิญฺญาณํ อนภิกฺขานํ อปริชานํ อวิราชยํ อปฺปฺชหํ
อภพฺโพ ทฺกฺขกฺขยาย ฯ

[๕๗] รูปลฺลนฺจ โข ภิกฺขเว อภิกฺขานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ
ภพฺโพ ทฺกฺขกฺขยาย เวทนํ อภิกฺขานํ ฯ สลฺลนํ ฯ สงฺขารे ฯ
วิญฺญาณํ อภิกฺขานํ ปริชานํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทฺกฺขกฺขยายาติ ฯ

[๕๘] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ โย ภิกฺขเว รูปลฺลนํ นนฺทราโค
#๑ ไป. สพฺพตฺถ ปริณฺเอยฺยา ธมฺมาติ ทิสฺสตี ฯ

ตัม ปชหถ เอวํ ตัม รูปํ ปหีนํ ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถกตฺ
อนภาวงฺกตฺ आयตี อนุปฺปาทธมฺมํ ฯ โย เวทนาย ฉนฺทราโค ตัม
ปชหถ เอวํ สว เวทนา ปหีนา ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนํมฺลา ตาลาวตฺถกตา
อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทธมฺมา ฯ โย สลฺยาย
ฉนฺทราโค ตัม ปชหถ เอวํ สว สลฺยา ปหีนา ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนํมฺลา
तालาวตฺถกตา อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทธมฺมา ฯ โย
สงฺขาราเรสุ ฉนฺทราโค ตัม ปชหถ เอวํ เต สงฺขารา ปหีนา ภวิสฺสนฺติ
อัจฺฉินฺนํมฺลา ตาลาวตฺถกตา อนภาวงฺกตา आयตี อนุปฺปาทธมฺมา ฯ
โย วิญฺญาณสฺมึ ฉนฺทราโค ตัม ปชหถ เอวํ ตัม วิญฺญาณํ ปหีนํ
ภวิสฺสตี อัจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถกตฺ อนภาวงฺกตฺ आयตี
อนุปฺปาทธมฺมนฺติ ฯ

[๕๕] สวาคฺคิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ ปุพฺพเว เม ภิกฺขเว สมฺโพธา
อนภิสฺมฺพุทฺธสฺส โพธิสฺตตฺสเสว สโต เอตทโหสิ โโก นฺ โข
รูปสฺส อสฺสาโท โโก อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ ฯ โโก เวทนาย
อสฺสาโท โโก อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ ฯ โโก สลฺยาย อสฺสาโท
โก อาทินโว ก็ นิสฺสรณํ ฯ โโก สงฺขารานํ อสฺสาโท โโก อาทินโว
ก็ นิสฺสรณํ ฯ โโก วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท โโก อาทินโว ก็
นิสฺสรณนฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ ยํ โข รูปํ ปฏฺิจจ
อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ รูปสฺส อสฺสาโท ยํ รูปํ อนิจฺจํ
ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อยํ รูปสฺส อาทินโว โย รูปสฺมึ ฉนฺท-

รากวินโย ฉนุทธาคปฺพานัน อิทํ รูปสฺส นิสฺสรณํ ฯ ยํ เวทนํ
ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ เวทนาย อสฺสาโท ยา ๑
เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา อยํ เวทนาย อาทีนโว โย
เวทนาย ฉนุทธาควินโย ฉนุทธาคปฺพานัน อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ ฯ
ยํ สลฺลํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ ฯ ยํ สงฺขารํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ
โสมนสฺสํ อยํ สงฺขารานัน อสฺสาโท เย สงฺขารํ อนิจฺจา ทุกฺขา
วิปริณามธมฺมา อยํ สงฺขารานัน อาทีนโว โย สงฺขารํ
ฉนุทธาควินโย ฉนุทธาคปฺพานัน อิทํ สงฺขารานัน นิสฺสรณํ ฯ ยํ
วิญฺญาณํ ปฏิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ วิญฺญาณสฺส
อสฺสาโท ยํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อยํ
วิญฺญาณสฺส อาทีนโว โย วิญฺญาณสฺมี ฉนุทธาควินโย
ฉนุทธาคปฺพานัน อิทํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณํ ฯ

[๖๐] ยาวกัณฺฐาหํ ภิกฺขเว อิมํสํ ปญฺจนันฺ อูปาทานกฺขนฺธานัน
เอวํ อสฺสาทลฺยจ อสฺสาทโต อาทีนวลฺยจ อาทีนวโต นิสฺสรณญจ
นิสฺสรณโต ขถาฏฺถัน อพุกฺกณฺณาสี เนว ตาวาหํ ภิกฺขเว สเทวเก
โลเก สมารเก สพุรหฺมเก สสฺสมณพุรหฺมณฺณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย
อนุตฺตรํ สมนฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธ ๒ ปจฺจณฺณาสี ฯ
ยโต จ โขหํ ภิกฺขเว อิมํสํ ปญฺจนันฺ อูปาทานกฺขนฺธานัน เอวํ
อสฺสาทลฺยจ อสฺสาทโต อาทีนวลฺยจ อาทีนวโต นิสฺสรณญจ
นิสฺสรณโต ขถาฏฺถัน อพุกฺกณฺณาสี อถาหํ ภิกฺขเว สเทวเก โลเก
#๑ โป ม. ยํ ๑ ๒ ม. ย. อภิสมฺพุทฺโธติ ฯ

สมารเก สพรหมเก สสสมณพราหมณียา ปชาย สเทวมนุสสาย
อนุตตริ สมมาสมโพธิ อภิสมพุทโธ ปจจนณาสี ฯ ฌาณญจ ปน
เม ทสสนํ อุทปาติ อกุปปา เม วิมุตติ อยมนุติมาชาติ
นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ฯ

[๖๑] สวาตฺถึยฺ ฯ ตตฺร โข ฯ รูปสฺสหาํ ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ
อจฺริ โย รูปสฺส อสฺสาโท ตทชฺฌคมํ ยาวตา รูปสฺส
อสฺสาโท ปญฺญาเย เม โส สฺวทฺธิจฺโจะ ฯ รูปสฺสหาํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ
อจฺริ โย รูปสฺส อาทีนโว ตทชฺฌคมํ ยาวตา รูปสฺส
อาทีนโว ปญฺญาเย เม โส สฺวทฺธิจฺโจะ ฯ รูปสฺสหาํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ
อจฺริ ยํ รูปสฺส นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมํ ยาวตา รูปสฺส
นิสฺสรณํ ปญฺญาเย เม ตํ สฺวทฺธิจฺจํ ฯ เวทนายาหํ ภิกฺขเว ฯ
สญฺญาयाหํ ภิกฺขเว ฯ สงฺขารานาหํ ภิกฺขเว ฯ วิญฺญาณสฺสหาํ
ภิกฺขเว อสฺสาทปริเยสนํ อจฺริ โย วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท ตทชฺฌคมํ
ยาวตา วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท ปญฺญาเย เม โส สฺวทฺธิจฺโจะ ฯ
วิญฺญาณสฺสหาํ ภิกฺขเว อาทีนวปริเยสนํ อจฺริ โย วิญฺญาณสฺส
อาทีนโว ตทชฺฌคมํ ยาวตา วิญฺญาณสฺส อาทีนโว ปญฺญาเย
เม โส สฺวทฺธิจฺโจะ ฯ วิญฺญาณสฺสหาํ ภิกฺขเว นิสฺสรณปริเยสนํ
อจฺริ ยํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณํ ตทชฺฌคมํ ยาวตา วิญฺญาณสฺส
นิสฺสรณํ ปญฺญาเย เม ตํ สฺวทฺธิจฺจํ ฯ

ยาวทิวญฺจาหํ ภิกฺขเว อิมสํ ปญฺจนนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ

อสุสาทญจ อสุสาโท อาทีนวญจ อาทีนโว นิสฺสรณญจ นิสฺสรณโ
ยถาภูตํ น อพุกญณาสี ๗เปฯ ปจฺจญณาสี ๑ ๗ ฅาณญจ ปน
เม ทสฺสนํ อุทปาที อุกุปฺปา เม วิมุตฺติ อยมนฺตฺติมา ชาติ
นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโวติ ๗

[๖๒] สาวตฺถิยิ ๗ ตตฺร โข ๗ โน เจทํ ภิกฺขเว รุปรสฺส
อสุสาโท อภวิสฺส น ยิทํ สตฺตา รุปรสฺมี สารชฺเชยฺยํ ๗ ยสฺมา
จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รุปรสฺส อสุสาโท ตสฺมา สตฺตา รุปรสฺมี
สารชฺชนฺติ ๗ โน เจทํ ภิกฺขเว รุปรสฺส อาทีนโว อภวิสฺส น
ยิทํ สตฺตา รุปรสฺมี นิพฺพินฺเทยฺยํ ๗ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ
รุปรสฺส อาทีนโว ตสฺมา สตฺตา รุปรสฺมี นิพฺพินฺทฺนฺติ ๗ โน
เจทํ ภิกฺขเว รุปรสฺส นิสฺสรณํ อภวิสฺส น ยิทํ สตฺตา รุปรสฺมา
นิสฺสเรยฺยํ ๗ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ รุปรสฺส นิสฺสรณํ
ตสฺมา สตฺตา รุปรสฺมา นิสฺสรณฺติ ๗ โน เจทํ ภิกฺขเว เวทนาย
อสุสาโท อภวิสฺส ๗เปฯ โน เจทํ ภิกฺขเว สญฺฅาย ๗ โน
เจทํ ภิกฺขเว สงฺขารานํ อสุสาโท อภวิสฺส น ยิทํ สตฺตา สงฺขารेषु
สารชฺเชยฺยํ ๗ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ สงฺขารานํ อสุสาโท
ตสฺมา สตฺตา สงฺขารेषु สารชฺชนฺติ ๗ โน เจทํ ภิกฺขเว สงฺขารานํ
อาทีนโว อภวิสฺส น ยิทํ สตฺตา สงฺขารेषุ นิพฺพินฺเทยฺยํ ๗
ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ สงฺขารานํ อาทีนโว ตสฺมา สตฺตา
สงฺขารेषุ นิพฺพินฺทฺนฺติ ๗ โน เจทํ ภิกฺขเว สงฺขารานํ นิสฺสรณํ
#๑ ไป. ย. อพุกญณาสี ๗

อภวิสฺส น ยิํ สฺตฺตา สงฺขารเหหิ นิสฺสรณฺญํ ๑ ยสฺมา จ โข
 ภิกฺขเว อตฺถิ สงฺขารานํ นิสฺสรณฺํ ตสฺมา สฺตฺตา สงฺขารเหหิ
 นิสฺสรณฺฺติ ๑ โน เจทํ ภิกฺขเว วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท อภวิสฺส
 น ยิํ สฺตฺตา วิญฺญาณสฺมี สารชฺเชยฺยํ ๑ ยสฺมา จ โข
 ภิกฺขเว อตฺถิ วิญฺญาณสฺส อสฺสาโท ตสฺมา สฺตฺตา วิญฺญาณสฺมี
 สารชฺชนฺฺติ ๑ โน เจทํ ภิกฺขเว วิญฺญาณสฺส อาทินโว อภวิสฺส น
 ยิํ สฺตฺตา วิญฺญาณสฺมี นิพฺพินฺฺนุเทยฺยํ ๑ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ
 วิญฺญาณสฺส อาทินโว ตสฺมา สฺตฺตา วิญฺญาณสฺมี นิพฺพินฺฺนุทฺติ ๑
 โน เจทํ ภิกฺขเว วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณฺํ อภวิสฺส น ยิํ สฺตฺตา
 วิญฺญาณสฺมา นิสฺสรณฺฺญํ ๑ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ วิญฺญาณสฺส
 นิสฺสรณฺํ ตสฺมา สฺตฺตา วิญฺญาณสฺมา นิสฺสรณฺฺติ ๑

[๖๓] ยาวทิวลจ ภิกฺขเว สฺตฺตา อิมสํ ปณฺจณฺฺนํ อูปาทานกฺขนฺฺธานํ
 อสฺสาทลฺจ อสฺสาทโต อาทินวลฺจ อาทินวโต นิสฺสรณฺลฺจ
 นิสฺสรณฺโต ยถาภูตํ น อพฺภณฺณิํสุ ๑ เนว ตาว ภิกฺขเว สฺตฺตา
 สเทวเก ๒ โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา ปชาย
 สเทวมนุสฺสาย นิสฺสฎฺฐา วิสณฺณตฺตา วิปฺปมฺมตฺตา วิมฺริยาทิกเตน
 เจตสา วิหริํสุ ๓ ๑ ยโต จ โข ภิกฺขเว สฺตฺตา อิมสํ ปณฺจณฺฺนํ
 อูปาทานกฺขนฺฺธานํ อสฺสาทลฺจ อสฺสาทโต อาทินวลฺจ อาทินวโต
 นิสฺสรณฺลฺจ นิสฺสรณฺโต ยถาภูตํ อพฺภณฺณิํสุ อถ ภิกฺขเว สฺตฺตา
 สเทวเก ๔ โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา ปชาย
 #๑ ม. ย. อพฺภณฺณิํสุ ๑ ๒-๔ ม. ย. สเทวกา โลกา สมารกา สพฺรหฺมกา ... ๑
 #๓ ไป. วิจริํสุ ๑

สเทวมนุสสาย นิสสฎา วิสณฺณตฺตา วิปฺปมุตฺตา วิมรียาทิกเตน
เจตสา วิหรนฺตฺติ ฯ

[๖๔] สาวตฺถิยฺ ฯ ตตฺร โข ฯ โย ภิกฺขเว รุปํ อภินนฺทติ
ทฺกขํ โส อภินนฺทติ โย ทฺกขํ อภินนฺทติ อปริมุตฺโต โส
ทฺกขสฺมาติ วทามิ ฯ โย เวทนํ อภินนฺทติ ฯ โย สลฺยํ
อภินนฺทติ ฯ โย สงฺขาร อภินนฺทติ ฯ โย วิญฺญาณํ อภินนฺทติ
ทฺกขํ โส อภินนฺทติ โย ทฺกขํ อภินนฺทติ อปริมุตฺโต โส
ทฺกขสฺมาติ วทามิ ฯ

[๖๕] โย จ โข ภิกฺขเว รุปํ นภินนฺทติ ทฺกขํ โส นภินนฺทติ
โย ทฺกขํ นภินนฺทติ ปริมุตฺโต โส ทฺกขสฺมาติ วทามิ ฯ โย
เวทนํ นภินนฺทติ ฯ โย สลฺยํ นภินนฺทติ ฯ โย สงฺขาร
นภินนฺทติ ฯ โย วิญฺญาณํ นภินนฺทติ ทฺกขํ โส นภินนฺทติ
โย ทฺกขํ นภินนฺทติ ปริมุตฺโต โส ทฺกขสฺมาติ วทามิติ ฯ

[๖๖] สาวตฺถิยฺ ฯ ตตฺร โข ฯ โย ภิกฺขเว รุปสฺส อุปฺปาโท
จิติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว ทฺกขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิติ
ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ โย เวทนาย ฯ โย สลฺยาย ฯ โย
สงฺขารานํ ฯ โย วิญฺญาณสฺส อุปฺปาโท จิติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว
ทฺกขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิติ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๖๗] โย จ ภิกฺขเว รุปสฺส นิโรโธ วุปลโม อตฺถงฺกโม
ทฺกขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วุปลโม ชรามรณสฺส อตฺถงฺกโม ฯ โย

เวทนา ย โย สลญา ย โย สงขารานัน ย โย วิญญาณสส
นิโรโธ วุปลโม อตถงคโม ทุกขสเสโต นิโรโธ โรคานัน วุปลโม
ชรามรณสส อตถงคโมติ ย

[๖๘] สาวตถิยิ ย ตตฺร โข ย อมฺลจ วอ ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ
อมฺมุลลจ ติ สฺสณาถ ย กตฺมลจ ภิกฺขเว อมฺม ย รูปี ภิกฺขเว
อมฺม เวทนา อมฺม สลญา อมฺม สงขารา อมฺม วิญญาณัน
อมฺม ย อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อมฺม ย

[๖๙] กตฺมลจ ภิกฺขเว อมฺมุลล ย ยายิ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา
นฺนุทฺติราคสฺสหคตา ตตฺรตตฺราภินนฺทินิ ย เสยฺยถิทํ ย กามตณฺหา
ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ย อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อมฺมุลนฺติ ย

[๗๐] สาวตถิยิ ย ตตฺร โข ย ปภงฺกุลจ ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ
อปฺปภงฺกุลจ ติ สฺสณาถ ย กิลฺจ ภิกฺขเว ปภงฺกุ กิ ๑ อปฺปภงฺกุ ย
รูปี ภิกฺขเว ปภงฺกุ โย ตสฺส นิโรโธ วุปลโม อตถงคโม
อิทํ อปฺปภงฺกุ ย เวทนา ปภงฺกุ โย ตสฺสา นิโรโธ วุปลโม
อตถงคโม อิทํ อปฺปภงฺกุ ย สลญา ปภงฺกุ ย สงขารา
ปภงฺกุ โย เตสํ นิโรโธ วุปลโม อตถงคโม อิทํ อปฺปภงฺกุ ย
วิญญาณัน ปภงฺกุ โย ตสฺส นิโรโธ วุปลโม อตถงคโม อิทํ
อปฺปภงฺกุติ ย

ภารวคโค ตติโย ย

#๑ ย. กิลฺจ ย

คสุตฺตทานํ

ภาริ ปริญฺญํ ปริชานํ   ฉนฺทราคํ จตฺตถกํ
อสุสํทา จ ตโย วุตฺตา   อภินนฺทนมภฺจฺมํ
อุปฺปาทํ อมฺมุลํ จ   เอกาทสโม ปภฺงคฺคฺติ ฯ

ขนธสยุตตสส มุลปณณาสเก นตุมหากวคโค จตตโก

[๗๑] สาวตถึยั ๑ ตตฺร โข ๑ ยั ภิกฺขเว น ตุมหากั ตั
ปชฺหถ ตั โว ปหีนั หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี ๑ กิลฺจ ภิกฺขเว
น ตุมหากั ๑ รูปั ภิกฺขเว น ตุมหากั ตั ปชฺหถ ตั โว ปหีนั
หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี ๑ เวทนา น ตุมหากั ตั ปชฺหถ ส
โว ปหีนา หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี ๑ สลฺยณ น ตุมหากั ๑
สงฺขาร น ตุมหากั เต ปชฺหถ เต โว ปหีนา หิตาย สุขาย
ภวิสฺสตี ๑ วิญฺญาณั น ตุมหากั ตั ปชฺหถ ตั โว ปหีนั
หิตาย สุขาย ภวิสฺสตี ๑

[๗๒] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยั อิมสฺมึ เขตฺวเน ตินฺนภฺจสาขาปลาตี
ตั ชโน หเรยฺย วา ๗หเรยฺย วา ยถาปจฺจยั วา กเรยฺย อปี
นุ ตุมหากั เอวมสฺส อเมห ชโน หรตี วา ๗หตี วา ยถาปจฺจยั
วา กโรตีตี ๑ โน เหตี ภนฺเต ๑ ตั กิสฺส เเหตุ ๑ น
หิ โน เอตั ภนฺเต อตฺตา วา อตฺตนิยั วาตี ๑ เอวเมว โข
ภิกฺขเว รูปั น ตุมหากั ตั ปชฺหถ ตั โว ปหีนั หิตาย สุขาย
ภวิสฺสตี ๑ เวทนา น ตุมหากั ตั ปชฺหถ ส โว ปหีนา หิตาย
สุขาย ภวิสฺสตี ๑ สลฺยณ น ตุมหากั ๑ สงฺขาร น ตุมหากั ๑
วิญฺญาณั น ตุมหากั ตั ปชฺหถ ตั โว ปหีนั หิตาย สุขาย
ภวิสฺสตีตี ๑

[๗๓] สาวตถึยิ ๑ ตตร โข ๑ ยิ ภิกขเว น ตุมหากิ ตั
ปชหถ ตั โว ปหีนั หิตาย สุขาย ภวิสสติ ๑ กิจจ ภิกขเว
น ตุมหากิ ๑ รูปิ ภิกขเว น ตุมหากิ ตั ปชหถ ตั โว
ปหีนั หิตาย สุขาย ภวิสสติ ๑ เวทนา น ตุมหากิ ๑ สลยณา
น ตุมหากิ ๑ สงขาราน ตุมหากิ ๑ วิญญาณั น ตุมหากิ
ตั ปชหถ ตั โว ปหีนั หิตาย สุขาย ภวิสสติ ๑ ยิ ภิกขเว
น ตุมหากิ ตั ปชหถ ตั โว ปหีนั หิตาย สุขาย ภวิสสตีติ ๑

[๗๔] สาวตถึยิ ๑ ๑ อถ โข อญจตโร ภิกขุ เยน ภควา
เตนุปลสงกมิ อุปสงกมิตวา ภควนตติ อภิวาเทตวา เอกมณตติ นิสีทิ ๑
เอกมณตติ นิสินโน โข โส ภิกขุ ภควนตติ เอตทโวจ สาธุ เม
ภนเต ภควา สงขิตเตน ฌมมึ เทเสตุ ยมहि ภควโต ฌมมึ
สุตวา เอโก วูปกฏโจ อุปปมตโต อาตปิ ปหิตตโต วิหเรยยนติ ๑
ยิ โข ภิกขุ ๒ อนุเสติ เตน สงขั กจจติ ยิ นานุเสติ น เตน
สงขั กจจตีติ ๑ อญญาตติ ภควา อญญาตติ สุกตตีติ ๑ ยถากถิ
ปน ตวั ภิกขุ มยา สงขิตเตน ภาสิตสส วิตุถาเรน อตถั อาชานาสีติ ๑
รูปญเจ ภนเต อนุเสติ เตน สงขั กจจติ ๑ เวทญญเจ
อนุเสติ ๑ สลยญญเจ อนุเสติ ๑ สงขารเจ อนุเสติ ๑
วิญญาณญเจ อนุเสติ เตน สงขั กจจติ ๑ รูปญเจ ภนเต
นานุเสติ น เตน สงขั กจจติ ๑ เวทญญเจ นานุเสติ น เตน
สงขั กจจติ ๑ สลยญญเจ ๑ สงขารเจ ๑ วิญญาณญเจ
#๑ โป. สาวตถึยิ อารามะ ๑ ย. สาวตถึอารามะ ๑ ๒ โป. ภิกขเว ๑

นानุเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ ฯ อิมสฺส ขวาทิ ภนฺเต ภควตา
สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุถิ อชานามิติ ฯ

[๗๕] สาธุ สาธุ ภิกฺขุ สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน
ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตุถิ อชานาสิ ฯ รูปญฺเจ ภิกฺขุ อนฺุเสติ
เตน สงฺขํ กจฺจติ ฯ เวทญฺเจ ฯ สลฺยญฺเจ ฯ สงฺขารे เจ ฯ
วิญฺญาณญฺเจ อนฺุเสติ เตน สงฺขํ กจฺจติ ฯ รูปญฺเจ ภิกฺขุ
นानุเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ ฯ เวทญฺเจ ฯ สลฺยญฺเจ ฯ
สงฺขารे เจ ฯ วิญฺญาณญฺเจ นานุเสติ น เตน สงฺขํ กจฺจติ ฯ
อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน
อตุถิ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ

[๗๖] อถ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินนฺุทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา
อฏฺฐายาสนา ภควนฺุติ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณฺุ กตฺวา
ปฏฺกามิ ฯ อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วุฏฺกญฺโจะ อปฺปมตฺโต อาตปิ
ปหิตตฺโต วิหรนฺุโต นจิริสฺเสว ยสฺสตุถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทว
อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺุติ ตทนฺุตฺตริ พุรฺหุมจิริยปริโยสานํ
ทิฏฺฐเจว ชมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ
ชีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรฺหุมจิริยํ กตํ กรณฺิยํ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ
อพฺภณฺุณาสิ ฯ อณฺุตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหฺตํ อโหสิตี ฯ

[๗๗] สวตฺถิยํ ฯ อถ โข อณฺุตโร ภิกฺขุ เยน ภควา ฯ เปฯ
เอกมนฺุติ นิสินฺุโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺุติ เอตทโวจ สาธุ เม

ฌนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตุ ยมฺหิ ภควโต ฌมฺมํ
 สุตฺวา เอโก รูปกฺกุโจ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ ฯ
 ยํ โข ภิกฺขุ อนุเสติ ตํ อนุมียฺยติ ๑ ยํ อนุมียฺยติ เตน สงฺขํ
 คจฺจติ ยํ นานฺุเสติ น ตํ อนุมียฺยติ ยํ นานฺุมียฺยติ น เตน
 สงฺขํ คจฺจตีติ ฯ อณฺเฑติ ภควา อณฺเฑติ สุกตฺตาติ ฯ ยถากถํ
 ปน ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ
 อาชานาสีติ ฯ รูปญฺเจ ฌนฺเต อนุเสติ ตํ อนุมียฺยติ ยํ อนุมียฺยติ
 เตน สงฺขํ คจฺจติ ฯ เวทนญฺเจ อนุเสติ ฯ สลฺลญฺเจ อนุเสติ ฯ
 สงฺขารे เจ อนุเสติ ฯ วิญฺญาณญฺเจ อนุเสติ ตํ อนุมียฺยติ ยํ
 อนุมียฺยติ เตน สงฺขํ คจฺจติ ฯ รูปญฺเจ ฌนฺเต นานฺุเสติ น ตํ
 อนุมียฺยติ ยํ นานฺุมียฺยติ น เตน สงฺขํ คจฺจติ ฯ เวทนญฺเจ
 นานฺุเสติ ฯ สลฺลญฺเจ นานฺุเสติ ฯ สงฺขารे เจ นานฺุเสติ ฯ
 วิญฺญาณญฺเจ นานฺุเสติ น ตํ อนุมียฺยติ ยํ นานฺุมียฺยติ น เตน
 สงฺขํ คจฺจติ ฯ อิมสฺส ขฺวาทํ ฌนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺสฺส
 เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามีติ ฯ

[๗๘] สาธุ สาธุ ภิกฺขุ สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน
 ภาสิตฺสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี ฯ รูปญฺเจ ภิกฺขุ อนุเสติ
 ตํ อนุมียฺยติ ยํ อนุมียฺยติ เตน สงฺขํ คจฺจติ ฯ เวทนญฺเจ ฯ
 สลฺลญฺเจ ฯ สงฺขารे เจ ฯ วิญฺญาณญฺเจ อนุเสติ ตํ อนุมียฺยติ
 ยํ อนุมียฺยติ เตน สงฺขํ คจฺจติ ฯ รูปญฺเจ ภิกฺขุ นานฺุเสติ น
 #๑ ม. ย. อนุมียฺยติ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

ตัม อนุมียติ ยัม นานุมียติ น เตน สงฺขัม กจฺจติ ฯ เวทณญเจ
นानุเสติ ฯ สลฺลณญเจ นานุเสติ ฯ สงฺขารเ เจ นานุเสติ ฯ
วิญฺญาณญเจ นานุเสติ น ตัม อนุมียติ ยัม นานุมียติ น เตน
สงฺขัม กจฺจติ ฯ อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส
เอวํ วิตุถารเณ อตฺถโถ ทฎฺฐพฺโพติ ฯเปฯ อลฺลตโร จ ปน โส
ภิกฺขุ อรหตฺ อโหสีติ ฯ

[๗๕] สวตฺถึยฺม ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สายณฺหสมยฺ
ปฏฺฐิตลลนา วุฏฺฐิตฺเ ยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺ อุปสงฺกมิตฺวา
ภควนฺตัม อภิวาทตฺวา เอกมฺนตฺม นิสีทฺติ ฯ เอกมฺนตฺม นิสินฺนํ โข
อายสฺมณฺตัม อานนฺทํ ภควา เอตทวโจ สเจ ตัม อานนฺท เอวํ
ปฺจุเฉยฺยํ กตเมถํ อวฺุโส อานนฺท ชมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาตฺติ
วโย ปญฺญาตฺติ จิตานํ อลฺลตตฺตํ ปญฺญาตฺติติ ฯ เอวํ ปุฏฺฐโ
ตฺวํ อานนฺท กิณฺติ พุยากรยฺยาสีติ ฯ สเจ มํ ภนฺเต เอวํ
ปฺจุเฉยฺยํ กตเมถํ อวฺุโส อานนฺท ชมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาตฺติ
วโย ปญฺญาตฺติ จิตานํ อลฺลตตฺตํ ปญฺญาตฺติติ ฯ เอวํ ปุฏฺฐโ
อหํ ภนฺเต เอวํ พุยากรยฺยํ รูปสฺส โข อวฺุโส อุปฺปาโท
ปญฺญาตฺติ วโย ปญฺญาตฺติ จิตสฺส อลฺลตตฺตํ ปญฺญาตฺติ ฯ
เวทนาย ฯ สลฺลณญ ฯ สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส อุปฺปาโท
ปญฺญาตฺติ วโย ปญฺญาตฺติ จิตสฺส อลฺลตตฺตํ ปญฺญาตฺติ ฯ
อิมถํ โข อวฺุโส ชมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาตฺติ วโย ปญฺญาตฺติ

จิตานํ อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ เอวํ ปุณฺฺโง อหํ ฆนฺเต เอวํ
พฺยากรยฺยนฺฺติ ฯ

[๘๐] สาธุ สาธุ อานนฺท รูปสฺส โข อานนฺท อุปฺปาโท
ปญฺญาตีติ วโย ปญฺญาตีติ จิตฺสฺส อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ
เวทนาย ฯ สญฺญาตีติ ฯ สจฺจขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส อุปฺปาโท
อิเมสํ โข อานนฺท ฆมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาตีติ วโย ปญฺญาตีติ
จิตานํ อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ เอวํ ปุณฺฺโง ตฺวํ อานนฺท เอวํ
พฺยากรยฺยาสีตีติ ฯ

[๘๑] สวตฺถึยฺยํ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ
ภควา เอตทวโจ สจฺจํ ตํ อานนฺท เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กตเมสํ
อาวุโส อานนฺท ฆมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาตีติ วโย ปญฺญาตีติ
จิตานํ ๑ อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ กตเมสํ ฆมฺมานํ อุปฺปาโท
ปญฺญาตีติ วโย ปญฺญาตีติ จิตานํ อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ
กตเมสํ ฆมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาตีติ วโย ปญฺญาตีติ
จิตานํ อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ เอวํ ปุณฺฺโง ตฺวํ อานนฺท
กีนฺฺติ พฺยากรยฺยาสีตีติ ฯ สจฺจํ มํ ฆนฺเต เอวํ ปุจฺเจยฺยํ กตเมสํ
อาวุโส อานนฺท ฆมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาตีติ วโย ปญฺญาตีติ
จิตานํ อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ กตเมสํ ฆมฺมานํ อุปฺปาโท
ปญฺญาตีติ วโย ปญฺญาตีติ จิตานํ อณฺณตฺตํ ปญฺญาตีติ ฯ
#๑ ม. จิตฺสฺส ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ

กตเมสั ฌมมานั อุปปาโท ปญญาติ วโย ปญญาติ
จิตานั อญญตตัม ปญญาตีติ ฯ เอวั ปุญ्ञุโห อหิ ฆนุเต เอวั
พุกาเรยฺยึ ยั โห อาวุโส รูปึ อตีตัม นิรุทฺธั วิปริณตัม ตสฺส
อุปปาโท ปญญาติตุถ วโย ปญญาติตุถ จิตฺตสฺส อญญตตัม
ปญญาติตุถ ฯ ยา เวทนา อตีตา นิรุทฺธา วิปริณตา ตสฺสา
อุปปาโท ปญญาติตุถ วโย ปญญาติตุถ จิตาย อญญตตัม
ปญญาติตุถ ฯ ยา สญฺญา ฯ ये สงฺขารา อตีตา นิรุทฺธา วิปริณตา
เตสั อุปปาโท ปญญาติตุถ วโย ปญญาติตุถ จิตานั อญญตตัม
ปญญาติตุถ ฯ ยั วิญฺญาณั อตีตัม นิรุทฺธั วิปริณตัม ตสฺส
อุปปาโท ปญญาติตุถ วโย ปญญาติตุถ จิตฺตสฺส อญญตตัม
ปญญาติตุถ ฯ อิมेสั โห อาวุโส ฌมมานั อุปปาโท ปญญาติตุถ
วโย ปญญาติตุถ จิตานั อญญตตัม ปญญาติตุถ ฯ ยั โห
อาวุโส รูปึ อชาตัม อปาตฺถุทฺตัม ตสฺส อุปปาโท ปญญาติสฺสตี
วโย ปญญาติสฺสตี จิตฺตสฺส อญญตตัม ปญญาติสฺสตี ฯ ยา
เวทนา อชาตา อปาตฺถุทา ตสฺสา อุปปาโท ปญญาติสฺสตี วโย
ปญญาติสฺสตี จิตาย อญญตตัม ปญญาติสฺสตี ฯ ยา สญฺญา ฯ
ये สงฺขารา อชาตา อปาตฺถุทา เตสั อุปปาโท ปญญาติสฺสตี
วโย ปญญาติสฺสตี จิตานั อญญตตัม ปญญาติสฺสตี ฯ ยั
วิญฺญาณั อชาตัม อปาตฺถุทฺตัม ตสฺส อุปปาโท ปญญาติสฺสตี วโย
ปญญาติสฺสตี จิตฺตสฺส อญญตตัม ปญญาติสฺสตี ฯ อิมेสั โห

อาวุโส ฌมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาสิสฺสตี วโย ปญฺญาสิสฺสตี
จิตฺตานํ อญฺจตฺตํ ปญฺญาสิสฺสตี ฯ ยํ โข อาวุโส ฐปํ ชาตํ
ปาตฺตฺกุตฺตํ ตสฺส อุปฺปาโท ปญฺญาติ วโย ปญฺญาติ จิตฺตฺส
อญฺจตฺตํ ปญฺญาติ ฯ ยา เวทนา ชาตา ปาตฺตฺกุตฺตา ฯเปฯ
ยา สญฺญา ฯ ยะ สขฺขารธา ชาตา ปาตฺตฺกุตฺตา เตสํ อุปฺปาโท
ปญฺญาติ วโย ปญฺญาติ จิตฺตานํ อญฺจตฺตํ ปญฺญาติ ฯ
ยํ วิญฺญาณํ ชาตํ ปาตฺตฺกุตฺตํ ตสฺส อุปฺปาโท ปญฺญาติ วโย
ปญฺญาติ จิตฺตฺส อญฺจตฺตํ ปญฺญาติ ฯ อิมํสํ โข อาวุโส
ฌมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาติ วโย ปญฺญาติ จิตฺตานํ อญฺจตฺตํ
ปญฺญาติตีติ ฯ เอวํ ปุณฺณโง อหํ ภนฺเต เอวํ พุยากรเยยฺยนฺติ ฯ

[๘๒] สาธุ สาธุ อานนฺท ยํ โข อานนฺท ฐปํ อตีตํ นิรุทฺธํ
วิปริณฺตํ ตสฺส อุปฺปาโท ปญฺญาติตฺถ วโย ปญฺญาติตฺถ จิตฺตฺส
อญฺจตฺตํ ปญฺญาติตฺถ ฯ ยา เวทนา ฯ ยา สญฺญา ฯ ยะ
สขฺขารธา ฯ ยํ วิญฺญาณํ อตีตํ นิรุทฺธํ วิปริณฺตํ ตสฺส อุปฺปาโท
ปญฺญาติตฺถ วโย ปญฺญาติตฺถ จิตฺตฺส อญฺจตฺตํ ปญฺญาติตฺถ
อิมํสํ โข อานนฺท ฌมฺมานํ อุปฺปาโท ปญฺญาติตฺถ วโย
ปญฺญาติตฺถ จิตฺตานํ อญฺจตฺตํ ปญฺญาติตฺถ ฯ ยํ โข อานนฺท ฐปํ
อชาตํ อปาตฺตฺกุตฺตํ ตสฺส อุปฺปาโท ปญฺญาสิสฺสตี วโย ปญฺญาสิสฺสตี
จิตฺตฺส อญฺจตฺตํ ปญฺญาสิสฺสตี ฯ ยา เวทนา ฯ ยา สญฺญา ฯ
ยะ สขฺขารธา ฯ ยํ วิญฺญาณํ อชาตํ อปาตฺตฺกุตฺตํ ตสฺส อุปฺปาโท

ปลุณยิสฺสติ วโย ปลุณยิสฺสติ จิตฺตส อณฺณตฺตํ
ปลุณยิสฺสติ ฯ อิมํ โข อานนฺท ฌมฺมานํ อุปฺปาโท ปลุณยิสฺสติ
วโย ปลุณยิสฺสติ จิตานํ อณฺณตฺตํ ปลุณยิสฺสติ ฯ ยํ โข
อานนฺท รูปํ ชาติํ ปาตุญฺจํ ตสฺส อุปฺปาโท ปลุณยติ วโย
ปลุณยติ จิตฺตส อณฺณตฺตํ ปลุณยติ ฯ ยา เวทนา ชาติา
ปาตุญฺจตา ฯเปฯ ยา สลฺยา ฯ ยํ สงฺขารํ ฯ ยํ วิญฺญาณํ
ชาติํ ปาตุญฺจํ ตสฺส อุปฺปาโท ปลุณยติ วโย ปลุณยติ
จิตฺตส อณฺณตฺตํ ปลุณยติ ฯ อิมํ โข อานนฺท ฌมฺมานํ
อุปฺปาโท ปลุณยติ วโย ปลุณยติ จิตานํ อณฺณตฺตํ
ปลุณยติติ ฯ เอวํ ปุณฺณโจ ตฺวํ อานนฺท เอวํ พุยากรเยยาสีติ ฯ

[๘๑] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน อยมนุฌมฺโม โหติ ยํ รูปํ นิพฺพิทาพฺหุโล ๑ วิหเรย
เวทนาย นิพฺพิทาพฺหุโล วิหเรย สลฺยา นิพฺพิทาพฺหุโล วิหเรย
สงฺขารสฺสุ นิพฺพิทาพฺหุโล วิหเรย วิญฺญาณํ นิพฺพิทาพฺหุโล
วิหเรย ฯ โส รูปํ นิพฺพิทาพฺหุโล วิหรนฺโต ฯ เวทนาย ฯ
สลฺยา ฯ สงฺขารสฺสุ ฯ วิญฺญาณํ นิพฺพิทาพฺหุโล วิหรนฺโต รูปํ
ปริชานาติ ฯ เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ ปริชานาติ ฯ
โส รูปํ ปริชานํ ฯ เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ
ปริชานํ ปริมุจฺจติ รูปมฺหา ปริมุจฺจติ เวทนาย ปริมุจฺจติ
สลฺยา ปริมุจฺจติ สงฺขารเหิ ปริมุจฺจติ วิญฺญาณมฺหา
#๑ ย. สพฺพตฺถ นิพฺพิทาพฺหุตนฺติ ทิสฺสติ ฯ

ปริมุจติ ชาติยา ชราย มรณน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกุเขหิ
โทมนสุเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจติ ทุกุขสุมาติ วทามิตี ฯ

[๘๔] สาวตถึยิ ฯ ตตร โข ฯ ฌมมานุฌมมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน อยมนุฌมโม โหติ ยิ รุเป อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหเรยฺย ฯ
เวทนาย ฯ สลฺลทาย ฯ สงฺขารesu ฯ วิญฺญาณฺณ อนิจฺจานุปฺสฺสี
วิหเรยฺย ฯ โส รุเป อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหรนฺโต ฯ เวทนาย ฯ
สลฺลทาย ฯ สงฺขารesu ฯ วิญฺญาณฺณ อนิจฺจานุปฺสฺสี วิหรนฺโต
รูปิ ปรีชานาติ ฯ เวทนํ ฯ สลฺลณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ
ปรีชานาติ ฯ โส รูปิ ปรีชานํ ฯ เวทนํ ฯ สลฺลณํ ฯ สงฺขารे ฯ
วิญฺญาณํ ปรีชานํ ปริมุจติ รูปมฺหา ปริมุจติ เวทนาย
ปริมุจติ สลฺลทาย ปริมุจติ สงฺขารหิ ปริมุจติ วิญฺญาณมฺหา
ปริมุจติ ชาติยา ชราย มรณน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกุเขหิ
โทมนสุเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจติ ทุกุขสุมาติ วทามิตี ฯ

[๘๕] สาวตถึยิ ฯ ตตร โข ฯ ฌมมานุฌมมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน อยมนุฌมโม โหติ ยิ รุเป ทุกุขานุปฺสฺสี วิหเรยฺย ฯ
เวทนาย ฯ สลฺลทาย ฯ สงฺขารesu ฯ วิญฺญาณฺณ ทุกุขานุปฺสฺสี
วิหเรยฺย ฯ โส รุเป ทุกุขานุปฺสฺสี วิหรนฺโต ฯ เวทนาย ฯ
สลฺลทาย ฯ สงฺขารesu ฯ วิญฺญาณฺณ ทุกุขานุปฺสฺสี วิหรนฺโต
รูปิ ปรีชานาติ ฯ เวทนํ ฯ สลฺลณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ
ปรีชานาติ ฯ โส รูปิ ปรีชานํ ฯ เวทนํ ฯ สลฺลณํ ฯ สงฺขารे ฯ

วิญญาณํ ปริชานํ ปริมุจฺจติ รูปมฺหา ปริมุจฺจติ เวทนาย
ปริมุจฺจติ สลฺลยาย ปริมุจฺจติ สงฺขารเหิ ปริมุจฺจติ วิญญาณมฺหา
ปริมุจฺจติ ชาตียา ชราย มรณฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺเขหิ
โทมฺนสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ ปริมุจฺจติ ทฺกฺขสฺสมาติ วทามิตี ๑

[๘๖] สวาคฺคิยํ ๑ ตตฺร โย ๑ ฌมฺมานุฌมฺมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน อยมนุฌมฺโม โหติ ยํ รูปे อนตฺตานุปฺสฺสี วิหเรยฺย ๑
เวทนาย ๑ สลฺลยาย ๑ สงฺขารสฺสุ ๑ วิญญาณฺ อนตฺตานุปฺสฺสี
วิหเรยฺย ๑ โส ๑ รูปे อนตฺตานุปฺสฺสี วิหรนฺโต ๑ เวทนาย ๑
สลฺลยาย ๑ สงฺขารสฺสุ ๑ วิญญาณฺ อนตฺตานุปฺสฺสี วิหรนฺโต
รูปํ ปรีชานาติ ๑ เวทนํ ๑ สลฺลยํ ๑ สงฺขาร ๑ วิญญาณํ
ปรีชานาติ ๑ โส รูปํ ปรีชานํ ๑ เวทนํ ๑ สลฺลยํ ๑ สงฺขาร ๑
วิญญาณํ ปริชานํ ปริมุจฺจติ รูปมฺหา ปริมุจฺจติ เวทนาย
ปริมุจฺจติ สลฺลยาย ปริมุจฺจติ สงฺขารเหิ ปริมุจฺจติ วิญญาณมฺหา
ปริมุจฺจติ ชาตียา ชราย มรณฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺเขหิ
โทมฺนสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ ปริมุจฺจติ ทฺกฺขสฺสมาติ วทามิตี ๑

นตฺตมฺหากวคฺโค จตฺตฺโต ๑

ตสฺสุทฺทานํ

นตฺตมฺหาเกน เทว วุตฺตา ภิกฺขุหิ อปฺเร ทฺเว
อานนฺเทน จ เทว วุตฺตา อานุฌมฺเมหิ เทว ทฺกาติ ๑

ขนฺธสํยุตฺตสฺส มุลปณฺณาสเก อตฺตทีปวคฺโค ปณฺจโม

[๘๘] สวตฺถึยฺยํ ฯ ตตฺร โข ฯ อตฺตทีปา ภิกฺขเว วิหรตฺถ

อตฺตสรณํ อนนฺยสรณํ ชมฺมทีปา ชมฺมสรณํ อนนฺยสรณํ ฯ
 อตฺตทีปํ ภิกฺขเว วิหรตฺถ อตฺตสรณํ อนนฺยสรณํ ชมฺมทีปํ
 ชมฺมสรณํ อนนฺยสรณํ โยนิโสว ๑ อุปรักฺขิตฺพุโป กิชาติกา
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา กิปีโหติกาติ ฯ กิชาติกา จ ภิกฺขเว
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา กิปีโหติกา ฯ อิทฺถ ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา
 ปุณฺธุชฺชโน อริยานํ อทฺสสาวิ อริยชฺมมฺสฺส อโกวิทฺโธ อริยชฺมเม
 อวิณีโต สบฺปริสานํ อทฺสสาวิ สบฺปริสชฺมมฺสฺส อโกวิทฺโธ สบฺปริสชฺมเม
 อวิณีโต รูปี อตฺตโต สมนฺุสฺสติ รูปวนฺตํ วา อตฺตํ
 อตฺตนิ วา รูปี รูปสฺมี วา อตฺตํ ตสฺส ตํ รูปี วิปริณฺมติ
 อณฺุณฺธา โหติ ตสฺส รูปีปริณามณฺุณฺธากาวา อุปรชฺชนฺติ
 โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ เวทํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ
 เวทนาวนฺตํ วา อตฺตํ อตฺตนิ วา เวทํ เวทนํ วา อตฺตํ
 ตสฺส สว เวทนา วิปริณฺมติ อณฺุณฺธา โหติ ตสฺส เวทนาปริณามณฺุณฺธากาวา
 อุปรชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา ฯ
 สยฺยํ ฯ สงฺขารํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ ฯเปฯ วิญฺญาณํ อตฺตโต
 สมนฺุสฺสติ วิญฺญาณวณฺตํ วา อตฺตํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ
 วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตํ ตสฺส ตํ วิญฺญาณํ วิปริณฺมติ อณฺุณฺธา
 #๑ ยฺ. โยนิเยว ฯ ม. โยนิ อุปรักฺขิตฺพุพา ฯ

โหติ ตสส วิญญานวิปริณามญญถากาา อุปปชชนติ

โสกปรเทวทุกขโทมนสสุปายาสา ฯ

[๘๘] รูปสส เตวว ภิกขเว อนิจจตํ วิทิตฺวา วิปริณามํ วิจารณ์ิโรชํ ปุพฺเพ เจว รูปํ เอตฺรหิ จ สพฺพํ รูปํ อนิจจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมมฺนติ

เอวเมตํ ยถากฺกตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสโต ย

โสกปรเทวทุกขโทมนสสุปายาสา เต ปหิยฺยนฺติ เตสํ ปหานา น ปฺริตสฺสติ

อฺปฺริตสฺสํ สฺขํ วิหฺรติ สุขวิหฺรติ ภิกฺขุ ตทงฺคณิพฺพุโตติ วุจฺจติ ฯ

เวทนาย เตวว ภิกขเว อนิจจตํ วิทิตฺวา วิปริณามํ วิจารณ์ิโรชํ

ปุพฺเพ เจว เวทนา เอตฺรหิ จ สพฺพา เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา

วิปริณามชฺมฺมาติ เอวเมตํ ยถากฺกตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสโต ย

โสกปรเทวทุกขโทมนสสุปายาสา เต ปหิยฺยนฺติ เตสํ ปหานา น

ปฺริตสฺสติ อฺปฺริตสฺสํ สฺขํ วิหฺรติ สุขวิหฺรติ ภิกฺขุ ตทงฺคณิพฺพุโตติ

วุจฺจติ ฯ สญฺญา ย สงฺขารานํ เตวว ภิกขเว อนิจจตํ วิทิตฺวา

วิปริณามํ วิจารณ์ิโรชํ ปุพฺเพ เจว สงฺขารา เอตฺรหิ จ สพฺเพ

สงฺขารา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามชฺมฺมาติ เอวเมตํ ยถากฺกตํ สมฺมปฺปญฺญา

ย ปสฺสโต ย โสกปรเทวทุกขโทมนสสุปายาสา เต ปหิยฺยนฺติ

เตสํ ปหานา น ปฺริตสฺสติ อฺปฺริตสฺสํ สฺขํ วิหฺรติ สุขวิหฺรติ ภิกฺขุ

ตทงฺคณิพฺพุโตติ วุจฺจติ ฯ วิญญานสฺส เตวว ภิกขเว อนิจจตํ

วิทิตฺวา วิปริณามํ วิจารณ์ิโรชํ ปุพฺเพ เจว วิญญานํ เอตฺรหิ จ

สพฺพํ วิญญานํ อนิจจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมฺมฺนติ เอวเมตํ ยถากฺกตํ

สมมปฺปณฺณาย ปสฺสโต เย โสภปริเทวทฺทกฺขโทมนสฺสุปายาสา เต
ปหฺยฺยณฺติ เตสํ ปหฺนนา น ปฺริตสฺสติ อปฺริตสฺสํ สฺขํ วิหฺรติ
สฺขวิหฺรตี ภิภฺขุ ตทฺทกฺคณิพฺพุโตติ วุจฺจตีติ ฯ

[๘๕] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ฯ สกฺกายสมฺมทฺยคามินิณฺจ โว
ภิภฺขเว ปฺฏิปทํ เทเสสฺสามิ สกฺกายนิโรธคามินิณฺจ ปฺฏิปทํ ตํ
สฺสณาถ ฯ กตฺมา จ ภิภฺขเว สกฺกายสมฺมทฺยคามินิ ปฺฏิปทา ฯ อិธ
ภิภฺขเว อสฺสควา ปฺถุชฺชโน อริยานํ อทฺสสาวิ อริยธฺมฺมสฺส อโกวิทฺโ
อริยธฺมฺเม อวินิโต สปฺปฺริสฺสานํ อทฺสสาวิ สปฺปฺริสฺสธฺมฺมสฺส อโกวิทฺโ
สปฺปฺริสฺสธฺมฺเม อวินิโต รูปี อตฺตโต สมฺนุสฺสติ รูปวนฺตํ วา
อตฺตานํ อตฺตนิ วา รูปี รูปสฺมี วา อตฺตานํ เวทนํ อตฺตโต
ฯเปฯ สลฺลณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมฺนุสฺสติ
วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี
วา อตฺตานํ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิภฺขเว [๑] สกฺกายสมฺมทฺยคามินิ ปฺฏิปทาติ ฯ
อิตฺติ หิทํ ภิภฺขเว วุจฺจติ ทฺทกฺขสมฺมทฺยคามินิ สมฺนุสฺสนาติ
อฺยเมเวตฺถ อตฺโต ฯ

[๘๖] กตฺมา จ ภิภฺขเว สกฺกายนิโรธคามินิ ปฺฏิปทา ฯ อិธญ
ภิภฺขเว สฺสควา อริยสวโก อริยานํ ทฺสสาวิ อริยธฺมฺมสฺส โกวิทฺโ
อริยธฺมฺเม สฺวินิโต สปฺปฺริสฺสานํ ทฺสสาวิ สปฺปฺริสฺสธฺมฺมสฺส โกวิทฺโ
สปฺปฺริสฺสธฺมฺเม สฺวินิโต น รูปี อตฺตโต สมฺนุสฺสติ น รูปวนฺตํ
วา อตฺตานํ น อตฺตนิ วา รูปี น รูปสฺมี วา อตฺตานํ น
#๑ ม. ย. สกฺกายสมฺมทฺยคามินิ ปฺฏิปทา ฯ

เวทนี อตฺตโต ๑ น สณฺณํ ๑ น สงฺขารํ ๑ น วิญฺญาณํ อตฺตโต
สมนุสฺสตี น วิญฺญาณวณฺฺตํ วา อตฺตานิ น อตฺตนิ วา
วิญฺญาณํ น วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานิ ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
สกุทายนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ๑ อิติ หิทำ ภิกฺขเว วุจฺจติ
ทุกฺขนิโรธคามินี สมนุสฺสนาติ อยเมเวตถ อตฺโถติ ๑

[๕๑] สาวตฺถิยํ ๑ ตตฺร โข ๑ รุปี ภิกฺขเว อนิจฺจํ ยถนิจฺจํ
ตํ ทุกฺขํ ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา ยทนตฺตา ตํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ
น เมโส อตฺตตี เหวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลยฺวาย ทฏฺฐพฺพิ ๑
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลยฺวาย ปสฺสโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ
อนุปาทาย อาสเวหิ ๑ เวทนา อนิจฺจา ๑ สณฺญา ๑ สงฺขารา ๑
วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา ยทนตฺตา
ตํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตตี เหวเมตํ ยถาภูตํ
สมฺมปฺปลยฺวาย ทฏฺฐพฺพิ ๑ เหวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลยฺวาย
ปสฺสโต จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมุจฺจติ อนุปาทาย อาสเวหิ ๑

[๕๒] รูปธาตฺฐยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน จิตฺตํ วิรตฺตํ วิมุตฺตํ
โหติ อนุปาทาย อาสเวหิ ๑ เวทนาธาตฺฐยา เจ ๑ สณฺญาธาตฺฐยา
เจ ๑ สงฺขารธาตฺฐยา เจ ๑ วิญฺญาณธาตฺฐยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
จิตฺตํ วิรตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ อนุปาทาย อาสเวหิ ๑ วิมุตฺตตฺตา
จิตฺตํ จิตฺตตฺตา สนฺตฺสตีตํ สนฺตฺสตีตฺตตฺตา น ปรีตสฺสตี อปรีตสฺสตี
ปจฺจตฺตยฺเยว ปรีนิพฺพายติ ๑ ชีณา ชาติ วุสตี พุรหฺมจฺริยํ

กถั กรณียิ นนาปริ อิตถตตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๕๓] สาวตถิยิ ฯ ตตฺร โข ฯ รูปิ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ยทนิจฺจํ
 ตํ ทุกฺขํ ยิ ทุกฺขํ ตทนตฺตา ยทนตฺตา ตํ เนตํ มม เนโสหมสฺมิ
 น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลฺยาถ ทฎฺฐพฺพิ ฯ
 เวทนา อนิจฺจา ฯ สลฺยา อนิจฺจา ฯ สงฺขารา อนิจฺจา ฯ วิลฺยาณํ
 อนิจฺจํ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ ยิ ทุกฺขํ ตทนตฺตา ยทนตฺตา ตํ
 เนตํ มม เนโสหมสฺมิ น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
 สมฺมปฺปลฺยาถ ทฎฺฐพฺพิ ฯ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลฺยาถ
 ปสฺสโต ปุพฺพนฺตานุทฺธิจฺโย น โหนติ ปุพฺพนฺตานุทฺธิจฺนํ อสฺติ
 อปรนฺตานุทฺธิจฺโย น โหนติ อปรนฺตานุทฺธิจฺนํ อสฺติ อามสา
 ปรามาสो น โหติ ฯ อามสา ปรามาสอ อสฺติ รูปรสฺมิ เวทนาย
 สลฺยาถ สงฺขารสฺสุ วิลฺยาณสฺมี จิตฺตํ วิรชฺชติ วิมฺจฺจติ อนฺุปาทย
 อาสเวหิ ฯ วิมฺตตตฺตา จิตฺตํ จิตตฺตา สนฺตฺสิตํ สนฺตฺสิตตฺตา น
 ปรีตสฺสติ อปรีตสฺสํ ปจฺจตฺตลฺเยว ปรีนิพฺพายติ ฯ จีณา ชาติ
 วุสิตํ พุรหฺมจฺริยิ กถั กรณียิ นนาปริ อิตถตตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๕๔] สาวตถิยิ ฯ ตตฺร โข ฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา
 วา พุราหฺมณา วา อนเภาวิหิตํ อตฺตานํ สมฺนุสฺสสมานา สมฺนุสฺสสนฺติ
 สพฺเพ เต ปญฺจุปาทานกฺขนฺธเส สมฺนุสฺสสนฺติ เอเตสํ วา
 อณฺฺตฺริ ฯ กตเม ปญฺจ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว อสฺสฺสววา ปุณฺชชโน อริยานํ
 อทสฺสาวิ ฯ เป ฯ สปปุริสฺสมเม อวินิโต รูปิ อตฺตโต สมฺนุสฺสตี

รูปวนต์ วา อุตทาน์ อุตตนิ วา รูปี่ รูปี่สุมี วา อุตทาน์ ฯ
 เวทน์ ฯ สลณั ฯ สงฺขารเ ฯ วิญญานั อุตตโต สมนุปลสุตติ
 วิญญานวนต์ วา อุตทาน์ อุตตนิ วา วิญญานั วิญญานสมี่
 วา อุตทาน์ ฯ อิติ อยญเจว สมนุปลสุตนา ๑ อสมี่ติ จสฺส อธิคตံ
 โหติ ฯ อสมี่ติ โข ปน ภิกฺขเว อธิคเต อถ ปญจนฺนํ อินฺทริยานํ
 อวกกนฺติ โหติ จกฺขุนฺทริยสฺส โสตินฺทริยสฺส ฆานินฺทริยสฺส
 ชิวฺหินฺทริยสฺส กายินฺทริยสฺส ฯ อตฺถิ ภิกฺขเว มโน อตฺถิ ฐมฺมา อตฺถิ
 อวิขฺชาธาตุ ฯ อวิขฺชาสมฺพสฺสเสน ภิกฺขเว เวทยิเตน ฌฏฺฐสฺส
 อสฺสวโต ปุณฺชชนสฺส อสมี่ติปปีสฺส โหติ อยมหมสมี่ติปปีสฺส โหติ
 ภวิสฺสนฺติปปีสฺส โหติ น ภวิสฺสนฺติปปีสฺส โหติ รูปี่ ภวิสฺสนฺติปปีสฺส
 โหติ อรูปี่ ภวิสฺสนฺติปปีสฺส โหติ สลณั ภวิสฺสนฺติปปีสฺส โหติ
 อสลณั ภวิสฺสนฺติปปีสฺส โหติ เนวสลณันาสลณั ภวิสฺสนฺติปปีสฺส
 โหติ ฯ ติฏฺฐนฺติ โข ปน ภิกฺขเว ตตฺถเวว ปญฺจอินฺทริยานิ อเถตฺถ
 สุตวโต อริยสาวกสฺส อวิขฺชา ปหียติ วิขฺชา อฺปฺปชฺชติ ตสฺส
 อวิขฺชาวิราคา วิขฺชุปฺปาทา อสมี่ติปปีสฺส น โหติ อยมหมสมี่ติปปีสฺส
 น โหติ ภวิสฺสนฺติปปีสฺส น โหติ น ภวิสฺสนฺติปปีสฺส น
 โหติ รูปี่ ภวิสฺสนฺติปปีสฺส น โหติ อรูปี่ ภวิสฺสนฺติปปีสฺส น โหติ
 สลณั ภวิสฺสนฺติปปีสฺส น โหติ อสลณั ภวิสฺสนฺติปปีสฺส น โหติ
 เนวสลณันาสลณั ภวิสฺสนฺติปปีสฺส น โหตีติ ฯ

[๕๕] สาวตฺถิยั ฯ ตตฺถ โข ฯ ปญจ จ ภิกฺขเว ขนฺธ
 #๑ โป. สมนุปลสุตนาติ ฯ ม. สมนุปลสุตติ ฯ

เทเสสสามิ ปญจปาทานกฺขนฺธา จ ตํ สุณฺณถ ๑ กตเม จ
ภิกฺขเว ปญจกฺขนฺธา ๑ ยงฺกิลฺลิจิ ภิกฺขเว รูปี อตีตนาถคตปจฺจูปฺปนฺนํ
อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺฐา วา โอปาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ
วา ยํ ทูเร สนฺตฺติเก วา ๑ อยํ วุจฺจติ รูปรกฺขนฺโธ ๑ ยา กาจิ
เวทนา ๑ ยา กาจิ สลฺยณา ๑ เย เกจิ สงฺขารา อตีตนาถคตปจฺจูปฺปนฺนา
ปจฺจูปฺปนฺนา อชฺฉตฺตา วา พหิทฺฐา วา โอปาริกา วา สุขุมา
วา หีนา วา ปณฺธิตา วา เย ทูเร สนฺตฺติเก วา ๑ อยํ วุจฺจติ
สงฺขารกฺขนฺโธ ๑ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตนาถคตปจฺจูปฺปนฺนํ อชฺฉตฺตํ
วา พหิทฺฐา วา โอปาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ
ทูเร สนฺตฺติเก วา ๑ อยํ วุจฺจติ วิญฺญาณกฺขนฺโธ ๑ อิมํ วุจฺจนฺติ
ภิกฺขเว ปญจกฺขนฺธา ๑

[๕๖] กตเม จ ภิกฺขเว ปญจปาทานกฺขนฺธา ๑ ยงฺกิลฺลิจิ ภิกฺขเว
รูปี อตีตนาถคตปจฺจูปฺปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺฐา วา โอปาริกํ
วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺตฺติเก วา สาสวํ
อุปาทานิยํ ๑ อยํ วุจฺจติ รูปรปาทานกฺขนฺโธ ๑ ยา กาจิ เวทนา
๑เป๑ ยา ทูเร สนฺตฺติเก วา สาสวา อุปาทานิยา ๑ อยํ วุจฺจติ
เวทฺฐปาทานกฺขนฺโธ ๑ ยา กาจิ สลฺยณา ๑เป๑ ยา ทูเร สนฺตฺติเก
วา สาสวา อุปาทานิยา ๑ อยํ วุจฺจติ สลฺยณฺฐปาทานกฺขนฺโธ ๑ เย
เกจิ สงฺขารา ๑เป๑ สาสวา อุปาทานิยา ๑ อยํ วุจฺจติ
สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ ๑ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตนาถคตปจฺจูปฺปนฺนํ

๔เป๔ ยั ทูเร สนุติเก วา สาสว อูปาทานิยั ๔ อัย วุจติ
วิญญาณูปาทานกขนุโ ๔ อิเม วุจันนุติ กิกขเว ปณจูปาทานกขนุชาติ ๔
[๕๗] เอวมเม สุตัง เอกัง สมยั ภควา ราชกเห วิหริติ
เวพฺพเน กลนุทกนิวาเป ๔ อถ โข โสโณ คหปติปฺตุโต เยน
ภควา เตนุปลสงฺกมิ อูปลสงฺกมิตฺวา ๔เป๔ เอกมนุตัง นิสินฺนัง โข
โสณัง คหปติปฺตุตัง ภควา เอตทโวจ เย หิ เกจิ โสณ สมนฺนา
วา พุราหุมนฺนา วา อนิจฺเจน รูเปณ ทฺกฺเขน วิปริณามชฺมเมณ
เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ สทิสฺโสหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ
หิโนหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ กิมลฺลตฺตร ๑ ขถาภูตฺตฺส อทฺสฺสนา ๔
อนิจฺจาย เวทนาย ทฺกฺขาย วิปริณามชฺมมาย เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ วา
สมนุปลฺสฺสนุติ สทิสฺโสหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ หิโนหฺมสมฺมิตฺติ
วา สมนุปลฺสฺสนุติ กิมลฺลตฺตร ขถาภูตฺตฺส อทฺสฺสนา ๔ อนิจฺจาย
สลฺลนฺนํ ๔ อนิจฺเจหิ สงฺขารเหหิ ทฺกฺเขหิ วิปริณามชฺมเมหิ
เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ สทิสฺโสหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ
หิโนหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ กิมลฺลตฺตร ขถาภูตฺตฺส อทฺสฺสนา ๔
อนิจฺเจน วิญญาณเณน ทฺกฺเขน วิปริณามชฺมเมณ เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติ วา
สมนุปลฺสฺสนุติ สทิสฺโสหฺมสมฺมิตฺติ วา สมนุปลฺสฺสนุติ หิโนหฺมสมฺมิตฺติ วา
สมนุปลฺสฺสนุติ กิมลฺลตฺตร ขถาภูตฺตฺส อทฺสฺสนา ๔

[๕๘] เย จ โข เกจิ โสณ สมนฺนา วา พุราหุมนฺนา วา
อนิจฺเจน รูเปณ ทฺกฺเขน วิปริณามชฺมเมณ เสยฺโยหฺมสมฺมิตฺติปี น
#๑ ย. กิมลฺลตฺต ๔ สพฺพตฺต อิทิสฺสเมว ๔

สมนุปลุสนติ สทิสโหมสมิตีปี น สมนุปลุสนติ หีโนหมสมิตีปี
น สมนุปลุสนติ กิมลลตฺร ยถาภูตสฺส ทสฺสนา ฯ อนิจฺจา
เวทนาฯ อนิจฺจา สลฺลาฯ อนิจฺเจหิ สงฺขารเหหิ ฯ อนิจฺเจน
วิญฺญาณน ทุกฺเคน วิปริณามชฺมเมน เสยฺโยหมสมิตีปี น
สมนุปลุสนติ สทิสโหมสมิตีปี น สมนุปลุสนติ หีโนหมสมิตีปี น
สมนุปลุสนติ กิมลลตฺร ยถาภูตสฺส ทสฺสนา ฯ

[๕๕] ตํ กิ มลฺลลสิ โสณ รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ
ฆนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมมํ กลฺลํ นฺ ตํ
สมนุปลุสฺสิตฺตํ เอตํ มม เอโสหมสมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหน้
ฆนฺเต ฯ เวทนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯ อนิจฺจา ฆนฺเต ฯ
สลฺลา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ
ฆนฺเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ ฆนฺเต ฯ
ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมมํ กลฺลํ นฺ ตํ สมนุปลุสฺสิตฺตํ
เอตํ มม เอโสหมสมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ

[๑๐๐] ตสฺมา ติห โสณ ยงฺกิลฺลิจิ รุปี อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกิ วา สฺขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ
วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพิ รุปี เนตํ มม เนโสหมสมิ
น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปสลฺลาฯ ทฏฺฐพฺพิ ฯ
ยา กาจิ เวทนา ฯ ยา กาจิ สลฺลา ฯ เย เกจิ สงฺขารา ฯ

ยงฺกิลฺลิจิ วิญญาณํ อตีตนาคตปจฺจุปปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โອพาริกิ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺตีตํ วา ยํ ทูเร สนฺตฺติเก
วา สพฺพิ วิญญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺสมิ น เมโส อตฺตาคฺติ
เอวเมตํ ยถากฺกุตํ สมฺมุขปฺปญฺญาเย ทฏฺฐพฺพิ ฯ

เอวํ ปสฺสํ โสณํ สุตฺวา อริยสวากโ ก รูปรสฺมีปปี นินฺพฺพินฺนฺทิตฺติ
เวทนายปี นินฺพฺพินฺนฺทิตฺติ สลฺยาเยปี นินฺพฺพินฺนฺทิตฺติ สงฺขารสฺสุปี
นินฺพฺพินฺนฺทิตฺติ วิญญาณสฺมีปปี นินฺพฺพินฺนฺทิตฺติ นินฺพฺพินฺนฺทิตฺติ วิรชฺชตฺติ วิราคา
วิมฺมุจฺจตฺติ วิมฺมุตฺตสฺสมิ วิมฺมุตฺตมิตฺติ ญาณํ โหตฺติ ฯ จีณา ชาตฺติ
วูลิตฺติ พุรหฺมจฺริยํ กตฺติ กรณฺมียํ นاپริ อิตฺตตฺตยาตฺติ ปชานาตฺติติ ฯ

[๑๐๑] เอวเมว สุตํ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหฺรตฺติ เวพฺพวน
กลนฺนทกนิวาเป ฯ อถ โข โสโณ กหฺปตฺติปฺตุตฺโต येन ภควา
เตนฺอุปสงฺกมฺมิ อุปสงฺกมิตฺตฺวา ภควนฺนตฺติ อภิวาเทตฺตฺวา เอกมฺนตฺติ นิสีทิตฺติ ฯ
เอกมฺนตฺติ นิสินฺนํ โข โสณํ กหฺปตฺติปฺตุตฺตํ ภควา เอตทโวจฺ เย หิ
เกจฺจิ โสณํ สมณฺนา วา พุราหฺมณฺนา วา รูปี นปฺปชานนฺตฺติ
รูปรสมฺมุทฺถิ นปฺปชานนฺตฺติ รูปรนิโรธํ นปฺปชานนฺตฺติ รูปรนิโรธคามินิปฏิบัติ
นปฺปชานนฺตฺติ ฯ เวทนํ นปฺปชานนฺตฺติ เวทนาสมฺมุทฺถิ นปฺปชานนฺตฺติ
เวทนานิโรธํ นปฺปชานนฺตฺติ เวทนานิโรธคามินิปฏิบัติ นปฺปชานนฺตฺติ ฯ
สลฺยาณํ นปฺปชานนฺตฺติ ฯเปฯ สงฺขารํ นปฺปชานนฺตฺติ สงฺขารสมฺมุทฺถิ
นปฺปชานนฺตฺติ สงฺขารนิโรธํ นปฺปชานนฺตฺติ สงฺขารนิโรธคามินิปฏิบัติ
นปฺปชานนฺตฺติ ฯ วิญญาณํ นปฺปชานนฺตฺติ วิญญาณสมฺมุทฺถิ นปฺปชานนฺตฺติ

วิญญานนิโรธํ นปฺปชานนฺติ วิญญานนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานนฺติ ฯ
นเมเต โสณ สมณ วา พฺราหฺมณ วา สมณฺเส วา
สมณสมฺมตา พฺราหฺมณฺเส วา พฺราหฺมณสมฺมตา น จ ปน
เต อายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถํ วา พฺราหฺมณฺยตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ฯ

[๑๐๒] เย จ โข เกจิ โสณ สมณ วา พฺราหฺมณ วา
รูปํ ปชานนฺติ รูปสมุทฺถํ ปชานนฺติ รูปนิโรธํ ปชานนฺติ
รูปนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานนฺติ ฯ เวทนํ ปชานนฺติ ฯเปฯ สลฺลํ
ปชานนฺติ ฯ สงฺขารํ ปชานนฺติ ฯ วิญฺญาณํ ปชานนฺติ วิญฺญาณสมุทฺถํ
ปชานนฺติ วิญฺญาณนิโรธํ ปชานนฺติ วิญฺญาณนิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
ปชานนฺติ ฯ เต โขเม โสณ สมณ วา พฺราหฺมณ
วา สมณฺเส เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมณฺเส จ พฺราหฺมณสมฺมตา
เต จ ปนายสฺมนฺโต สามณฺยตฺถญจ พฺราหฺมณฺยตฺถญจ ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ

[๑๐๓] สวาทฺถึยํ ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ เอตทโวจ อนิจฺจณฺเวย
ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปํ อนิจฺจนฺติ ปสฺสตี สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐิ
สมฺมา ปสฺสํ นินฺพิณฺนตี ฯ นนฺทิภฺขยา รากภฺขโย รากภฺขยา
นนฺทิภฺขโย นนฺทिरากภฺขยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วุจฺจตี ฯ
อนิจฺจณฺเวย ภิกฺขเว ภิกฺขุ เวทนํ อนิจฺจาตี ปสฺสตี สาสฺส
โหตี สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมา ปสฺสํ นินฺพิณฺนตี ฯ นนฺทิภฺขยา รากภฺขโย

รากลุขยา นนทิกุขโย นนทिरากลุขยา จิตตํ วิมุตตํ สุวิมุตตนฺติ
วฺจจติ ฯ อนิจฺจนฺตเวว ภิกฺขเว ภิกฺขุ สลฺยํ อนิจฺจาติ ปสฺสตี
ฯเปฯ อนิจฺเจ ยเว ภิกฺขเว ภิกฺขุ สงฺขารे อนิจฺจาติ ปสฺสตี
สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมา ปสฺสํ นิพฺพินฺทตี ฯ นนทิกุขยา
รากลุขโย รากลุขยา นนทิกุขโย นนทिरากลุขยา จิตตํ วิมุตตํ
สุวิมุตตนฺติ วฺจจติ ฯ อนิจฺจนฺตเวว ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิญฺญาณํ
อนิจฺจนฺติ ปสฺสตี สาสฺส โหตี สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมา ปสฺสํ
นิพฺพินฺทตี นนทิกุขยา รากลุขโย รากลุขยา นนทิกุขโย
นนทिरากลุขยา จิตตํ วิมุตตํ สุวิมุตตนฺติ วฺจจตีติ ฯ

[๑๐๔] สาวคฺคิยํ ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ เอตทวโจ รุปี ภิกฺขเว
โยนิโส มนสิกโรธ รุปานิจฺจตฺตญฺจ ยถาภูตํ สมฺนุปสฺสธ ฯ รุปี
ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนสิกโรนฺโต รุปานิจฺจตฺตญฺจ ยถาภูตํ
สมฺนุปสฺสนฺโต รุปสฺมี นิพฺพินฺทตี นนทิกุขยา รากลุขโย รากลุขยา
นนทิกุขโย นนทिरากลุขยา จิตตํ วิมุตตํ สุวิมุตตนฺติ วฺจจติ ฯ
เวทนํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรธ เวทนานิจฺจตฺตญฺจ ยถาภูตํ
สมฺนุปสฺสธ ฯ เวทนํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ โยนิโส มนสิกโรนฺโต เวทนานิจฺจตฺตญฺจ
ยถาภูตํ สมฺนุปสฺสนฺโต เวทนาย นิพฺพินฺทตี นนทิกุขยา
รากลุขโย รากลุขยา นนทิกุขโย นนทिरากลุขยา จิตตํ วิมุตตํ
สุวิมุตตนฺติ วฺจจติ ฯ สลฺยํ ภิกฺขเว ฯ สงฺขารे ภิกฺขเว โยนิโส
มนสิกโรธ สงฺขารานิจฺจตฺตญฺจ ยถาภูตํ สมฺนุปสฺสธ ฯ สงฺขารे

ภิกขเว ภิกขุ โยนิโส มนสิกรโธ สงฆารานิจตถจย ยถาภูตํ
สมนุปลสฺสนุโต สงฆาเรสุ นิพฺพินฺทติ ฯ นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย
รากฺกขยา นนฺทิกฺขโย นนฺทिरากฺกขยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ
วฺจจติ ฯ วิญฺญาณํ ภิกขเว โยนิโส มนสิกรโธ วิญฺญาณานิจตถจย
ยถาภูตํ สมนุปลสฺสจ ฯ วิญฺญาณํ ภิกขเว ภิกขุ
โยนิโส มนสิกรโธ วิญฺญาณานิจตถจย ยถาภูตํ สมนุปลสฺสนุโต
วิญฺญาณสมฺมํ นิพฺพินฺทติ ฯ นนฺทิกฺขยา รากฺกขโย รากฺกขยา
นนฺทิกฺขโย นนฺทिरากฺกขยา จิตฺตํ วิมุตฺตํ สุวิมุตฺตนฺติ วฺจจตีติ ฯ

อตฺตทีปวคฺโค ปณฺจโม ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

อตฺตทีปา ปฎิปทา เทว จ โหนฺติ อนิจฺจตา
สมนุปลสฺสนา ขนฺธา เทว โสณา เทว นนฺทิกฺขเยน จาติ ฯ
มุลปณฺณาสกํ สมตฺตํ ฯ

ตสฺส มุลปณฺณาสกวคฺคตสฺสุทฺธานํ

นกุลปีตา อนิจฺโจ จ ภารเณ นตฺมฺหาเกณ จ
อตฺตทีเปณ ปณฺณาโส ปจฺโม เตน วฺจจตีติ ฯ

ขนธสัยตตสส มชฌิมปณณาสเก อุปายวคโค ปจโม

[๑๐๕] สาวตถิยิ ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ เอตทโวจ อุปาโย
ภิกฺขเว อวิมุตฺโต อนุปาโย วิมุตฺโต ฯ รูปรูปายิ วา ภิกฺขเว
วิญฺญาณิ ติญฺจมานิ ติญฺจเยยฺย รูปารมฺมณิ รูปปรปตฺติจฺฉิ นนฺทูปเสวนิ
วฺจทฺธิ วิรูปุหิ เวปฺตุลฺลํ อปชฺเชยฺย ฯเปฯ สงฺขารูปายิ วา
ภิกฺขเว วิญฺญาณิ ติญฺจมานิ ติญฺจเยยฺย สงฺขารารมฺมณิ สงฺขารปรปตฺติจฺฉิ
นนฺทูปเสวนิ วฺจทฺธิ วิรูปุหิ เวปฺตุลฺลํ อปชฺเชยฺย ฯ โย
ภิกฺขเว เอวํ วทฺथยฺย อหิ อณฺณตฺร รุปา อณฺณตฺร เวทนาย
อณฺณตฺร สณฺณาย อณฺณตฺร สงฺขารเหติ วิญฺญาณสฺส อากตฺตี วา
คตฺตี วา จุตฺตี วา อุปปตฺตี วา วฺจทฺธิ วา วิรูปุหิ วา เวปฺตุลฺลํ
วา ปณฺณเปสฺสสามิตฺติ เนตฺติ จานํ วิชฺชติ ฯ รูปรฐาตฺถยา เจ ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน ฯ เวทนาฐาตฺถยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ฯ สณฺณาฐาตฺถยา
เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ฯ สงฺขารฐาตฺถยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ฯ
วิญฺญาณฐาตฺถยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ราโค ปหิโน โหติ รากสฺส
ปหานา โวจฉิษฺชตฺตารมฺมณิ ปตฺติจฺฉา วิญฺญาณสฺส น โหติ
ตทปรปตฺติจฺฉิตฺติ วิญฺญาณิ อวิรูปุหิ อนภิสงฺขจฺจ วิมุตฺตํ วิมุตฺตตฺตา
จิตฺติ จิตฺตตฺตา สนฺตฺตฺติ สนฺตฺตฺติตฺตตฺตา น ปฺริตสฺสติ อปฺริตสฺสํ
ปจฺจตฺตณฺเณว ปฺรินิพฺพายติ ฯ ชีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยิ
กตฺติ กรณฺิยิ นاپริ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตฺติติ ฯ

[๑๐๖] สาวตถิยิ ๑ ตตร โข ๑ ปณจิมานิ ภิกขเว พืชชาตานิ ๑
กตมานิ ปณจ ๑ มุตพิชั ขนุพิชั ผลพิชั อคคพิชั พืชพิชณฺเวย
ปณจมံ ๑ อิมานิ จสฺสุ ภิกขเว ปณจ พืชชาตานิ อภฺขณฺทานิ
อปฺติกานิ อวาทตปฺปหตานิ ๑ สาราทานิ สุขสยิตานิ ปจวี จ
นาสฺส อาโป จ นาสฺส ๑ อปี นฺมมานิ ภิกขเว ปณจ พืชชาตานิ
วฺจฺจตี วิรุฬฺหี เวปฺลฺลํ อปชฺเชยฺยุนฺติ ๑ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ๑ อิมานิ
จสฺสุ ภิกขเว ปณจ พืชชาตานิ อภฺขณฺทานิ ๒ ๑เปฯ สุขสยิตานิ
ปจวี จ อสฺส อาโป จ อสฺส ๑ อปี นฺมมานิ ภิกขเว ปณจ
พืชชาตานิ วฺจฺจตี วิรุฬฺหี เวปฺลฺลํ อปชฺเชยฺยุนฺติ ๑ เหวํ ฆนฺเต ๑

[๑๐๗] เสยฺยถาปี ภิกขเว ปจวีธาตุ เหวํ จตฺสฺโส วิญฺญาณญฺจิติโย
ทญฺจพฺพา ๑ เสยฺยถาปี ภิกขเว อาโปธาตุ เหวํ นนฺทิตราโค
ทญฺจพฺโพ ๑ เสยฺยถาปี ภิกขเว ปณจ พืชชาตานิ เหวํ
วิญฺญาณํ สาหารํ ทญฺจพฺพิ ๑ รูปฺปายํ ๓ วา ๔ ภิกขเว วิญฺญาณํ
ติญฺจมานํ ติญฺจเยยฺย รูปารมฺมณํ รูปฺปติญฺจํ นนฺทูปเสวนํ วฺจฺจตี
วิรุฬฺหี เวปฺลฺลํ อปชฺเชยฺย ๑ เวทฺนฺปายํ วา ภิกขเว วิญฺญาณํ
ติญฺจมานํ ติญฺจเยยฺย ๑เปฯ นนฺทูปเสวนํ วฺจฺจตี วิรุฬฺหี เวปฺลฺลํ
อปชฺเชยฺย ๑ สลฺลฺปายํ วา ๑เปฯ สงฺขารฺปายํ วา ภิกขเว
วิญฺญาณํ ติญฺจมานํ ติญฺจเยยฺย สงฺขารารมฺมณํ สงฺขารฺปติญฺจํ
นนฺทูปเสวนํ วฺจฺจตี วิรุฬฺหี เวปฺลฺลํ อปชฺเชยฺย ๑ โย ภิกขเว
เอวํ วเทยฺย อหํ อณฺณตฺร รูปา อณฺณตฺร เวทนาย อณฺณตฺร
#๑ ยฺ. อวาทตปฺปหตานิ ๑ ๒ ยฺ. ขณฺทานิ ๑ ๓ ม. รูปฺปายํ ๑ ๔ ม. วาสทฺโท
#นตฺถิ ๑

สณฺญา อณฺฺตร สงฺขารเหหิ วิญฺญาณสฺส อากคฺคิ วา คคฺคิ วา
จฺจคฺคิ วา อุปฺปตฺตคฺคิ วา วุฑฺฒคฺคิ วา วิรูพฺหิ วา เวปฺปุลลํ วา
ปณฺณเปสฺสามิตฺติ เนตฺตํ จานํ วิชฺชติ ฯ รูปธาคฺคยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
ราโค ปหิโน โหติ รากสฺส ปหานา โวจฺฉิขฺชตารมฺมณํ ปตฺติจฺจา
วิญฺญาณสฺส น โหติ ฯ เวทนาธาคฺคยา เจ ฯ สณฺญาธาคฺคยา
เจ ฯ สงฺขารธาคฺคยา เจ ฯ วิญฺญาณธาคฺคยา เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน
ราโค ปหิโน โหติ รากสฺส ปหานา โวจฺฉิขฺชตารมฺมณํ ปตฺติจฺจา
วิญฺญาณสฺส น โหติ ฯ ตทปฺปตฺติจฺจิตฺติ วิญฺญาณํ อวิรูพฺหิ อนภิสงฺขจฺจ ๑
วิมุตฺตํ วิมุตฺตตฺตตา จิตฺตํ จิตฺตตฺตา สนฺตฺตฺตํ สนฺตฺตฺตตฺตา
น ปริตฺตสฺสติ อปริตฺตสฺสํ ปจฺจตฺตตฺตเวว ปรีนฺนิพฺพายติ ฯ จินฺนํ
ชาติ ฯเปฯ นاپรี อิตฺถตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๑๐๘] สวาคฺคิ ฯ ตตร โข ฯ ภควา อุทานํ อุทานเถสิ โน
จสฺสํ ๒ โน จ เม สียา น ภวิสฺสติ ๓ น เม ภวิสฺสตีติ เอวํ
วิมฺมุจฺจมาโน ๔ ภิกฺขุ ฉินฺนฺเทยฺย โอรมฺภากิยานิ สลฺยโลชนานีติ ฯ

[๑๐๙] เอวํ วุฑฺฒเต อณฺฺตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
ยถากถํ ปน ภนฺเต โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสติ
น เม ภวิสฺสตีติ เอวํ วิมฺมุจฺจมาโน ๕ ภิกฺขุ ฉินฺนฺเทยฺย โอรมฺภากิยานิ
สลฺยโลชนานีติ ฯ อิธ ภิกฺขุ อสฺสุตวา ปุณฺณชฺชโน อริยานํ อทสฺสาวี
ฯเปฯ สปฺปรีสฺสรมฺเม อวินีโต รูปํ อตฺตโต สมนฺนุสฺสติ รูปวนฺตํ
#๑ ย. อนภิสงฺขารณจ ฯ ๒ ย. จสฺส ฯ ๓ ม. นาภวิสฺส ฯ ๔ ม. อธิมฺมุจฺจมาโน ฯ
#๕ ย. อธิมฺมุจฺจมาโน ฯ

วา อุตทานํ อุตตนิ วา รูปํ รูปสุมิ วา อุตทานํ ฯ เวทนี ฯ
สญญํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺเฌาณํ อุตตโต สมนุปลสฺสตี วิญฺเฌาณนฺตํ
วา อุตทานํ อุตตนิ วา วิญฺเฌาณํ วิญฺเฌาณสุมิ วา อุตทานํ ฯ
โส อนิจฺจํ รูปํ อนิจฺจํ รูปนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺจํ
เวทนี อนิจฺจา เวทนาติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺจํ สญญํ
อนิจฺจา สญฺญาติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺเจ สงฺขารे อนิจฺจา
สงฺขาราติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺจํ วิญฺเฌาณํ อนิจฺจํ
วิญฺเฌาณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ ทุกฺขํ รูปํ ทุกฺขํ รูปนฺติ
ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ทุกฺขํ เวทนี ฯ ทุกฺขํ สญญํ ฯ ทุกฺখে
สงฺขารे ฯ ทุกฺขํ วิญฺเฌาณํ ทุกฺขํ วิญฺเฌาณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ
อนตฺตํ รูปํ อนตฺตํ รูปนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนตฺตํ
เวทนี ฯ อนตฺตํ สญญํ ฯ อนตฺเต สงฺขารे ฯ อนตฺตํ วิญฺเฌาณํ
อนตฺตํ วิญฺเฌาณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ สงฺขตํ รูปํ สงฺขตํ
รูปนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ สงฺขตํ เวทนี ฯ สงฺขตํ สญญํ ฯ
สงฺขเต สงฺขารे ฯ สงฺขตํ วิญฺเฌาณํ สงฺขตํ วิญฺเฌาณนฺติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ ฯ รูปปี ๑ ภวิสฺสตีติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ เวทนาปีฟ
ภวิสฺสตีติ ฯ สญฺญาปี ภวิสฺสตีติ ฯ สงฺขาราปี ภวิสฺสนฺติ ฯ
วิญฺเฌาณมฺปี ภวิสฺสตีติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ

[๑๑๐] สูตรวา จ โข ภิกฺขุ ๒ อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสาวิ
อริยธมฺมสฺส โภวิโท อริยธมฺเม สุวินีโต สปฺปปริสํ ทสฺสาวิ
#๑ ม. ย. รูปํ วิภวิสฺสตีติ ฯ ๒ ย. ภิกฺขเว ฯ

สปรุสฺสธมฺมสฺส โทวิทฺโธ สปรุสฺสธมฺเม สุวีนิตฺโต น รุปี อตฺตโต
สมนุสฺสตี ๑เป๑ น เวทนี ๑ น สลฺยํ ๑ น สงฺขาร๑ ๑ น
วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ๑ โส อนิจฺจํ รุปี อนิจฺจํ
รูปนฺติ ยถากฺกตํ ปชานาตี อนิจฺจํ เวทนี ๑ อนิจฺจํ สลฺยํ ๑
อนิจฺเจ สงฺขาร๑ ๑ อนิจฺจํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิญฺญาณนฺติ
ยถากฺกตํ ปชานาตี ๑ ทุกฺขํ รุปี ๑เป๑ ทุกฺขํ วิญฺญาณํ ๑ อนตฺตํ
รุปี ๑เป๑ อนตฺตํ วิญฺญาณํ ๑ สงฺขตํ รุปี ๑เป๑ สงฺขตํ
วิญฺญาณํ สงฺขตํ วิญฺญาณนฺติ ยถากฺกตํ ปชานาตี ๑ รุปีปี
ภวิสฺสตีติ ยถากฺกตํ ปชานาตี เวทนา ๑ สลฺย๑ ๑ สงฺขาร๑ ๑
วิญฺญาณมฺปี ภวิสฺสตีติ ยถากฺกตํ ปชานาตี ๑ โส รูปสฺส วิทฺวา
เวทนาย วิทฺวา สลฺย๑ วิทฺวา สงฺขาร๑ วิทฺวา วิญฺญาณสฺส
วิทฺวา ๑ เอวํ โข ภิกฺขุ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น๑
ภวิสฺสตีติ น เม ภวิสฺสตีติ เอวํ วิมฺจจฺมาโน ภิกฺขุ ฉินฺนํเทยฺย
โอรฺมภาคิยานิ สลฺยโลชนานีติ ๑

[๑๑๑] เอวํ วิมฺจจฺมาโน ฆนฺเต ภิกฺขุ ฉินฺนํเทยฺย โอรฺมภาคิยานิ
สลฺยโลชนานิ ๑ กถํ ปน ฆนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อนนฺตรา
อ๑สวานํ ขโย โหตีติ ๑ อธิ ภิกฺขุ อสฺส๑วา ปุณฺช๑โน ๑เป๑ ๑
อตฺต๑ต๑เย จ๑เน ต๑สํ อ๑ป๑ช๑ติ ๑ ต๑ส๑ เห๑ส๑ ภิกฺขุ อสฺส๑ว๑โต
ปุณฺช๑ชน๑ส๑ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสตีติ น เม
ภวิสฺสตีติ ๑ ส๑ต๑วา จ โข ภิกฺขุ อริ๑ย๑ส๑ว๑โก ๑เป๑ อต๑ต๑เย
#๑ โป. ม. ย. เป๑ย๑ยา๑โล น๑ต๑ติ ๑

จานเน น ตาสี อาปชชติ ฯ น เหโส ภิกขุ ตาโส สุตวโต อริยสาวกสส
โน จสสิ โน จ เม สียา น ภวิสสติ น เม ภวิสสตีติ ฯ
รูปุปายิ वा भिक्षु विल्लान्णिं तिग्गुमानं तिग्गुเจय्य रुपारम्मन्
रुपुपत्तिग्गुं ननुत्पเสवन् वुत्थिं विरुप्पि वेपुल्लं आपचचेय्ये ฯ
เวत्थุपายि वा भिक्षु ॥ सल्लुपयि वा भिक्षु ॥ संखारुपयि वा भिक्षु
विल्लान्णिं तिग्गुमानं तिग्गुเจय्य संखारारम्मन् संखारुपत्तिग्गुं ननुत्पเสवन्
वुत्थिं विरुप्पि वेपुल्लं आपचचेय्ये ॥ सो ॑ भिक्षु ऐवं वथेय्य
ओम्मल्लत्तरु रुपो अल्लत्तरु वेत्थनाय अल्लत्तरु सल्लाय अल्लत्तरु
संखारेहि विल्लान्णसस आकत्तिं वा कत्तिं वा जत्तिं वा उपत्तत्तिं वा
वुत्थिं वा विरुप्पिं वा वेपुल्लं वा पल्लपेत्तसामीत्ति नेत्तिं जानं
विचชत्ति ॥ रुपत्तात्तया जे भिक्षु भिक्षुโน राโค प्पिโน โหत्ति राकत्त
पहाना वोच्चिच्चत्तरम्मन् पत्तिग्गु वा विल्लान्णसस न โหत्ति ॥ वेत्थनात्तात्तया
जे भिक्षु भिक्षुโน ॥ सल्लणात्तात्तया जे भिक्षु भिक्षुโน ॥
संखारात्तात्तया जे भिक्षु भिक्षुโน ॥ विल्लान्णात्तात्तया जे भिक्षु
भिक्षुโน राโค प्पिโน โหत्ति राकत्त पहाना वोच्चिच्चत्तरम्मन्
पत्तिग्गु वा विल्लान्णसस न โหत्ति ॥ तत्तत्तत्तिग्गुत्ति विल्लान्णि ओวิरुप्पि
อนภิสสงขจจ วิมุตตัม วิมุตตตตตา จิต्तัม จิตตตตา สนตฺตฺตํ สนตฺตฺตตตตา
น ปริตสฺสत्ति ओปริตสฺสํ ปจจत्तคฺคณเฏว ปรีนินุพพายत्ติ ॥ ชินฺนา ชาติ
๑เป๑ นาปรี อิตฺถคฺคตฺตยาติ ปชานาติ ๑ ऐवं โข भिक्षु खानत्तो
ऐवं पत्तत्तो अनन्तरा आसवानं खो โหत्ति ॥

#๑ ไป. ม. โย ๑

[๑๑๒] สาวตถิ ๑ ตตร โข ๑ ปณจิเม ภิกขเว อุปาทานกฺขนฺธา ๑
กตเม ปณจ ๑ เสยฺยถิทํ ๑ ฐูปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐูปาทานกฺขนฺโธ
สณฺณูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ ๑
ยวาทิวฺจจาหิ ภิกขเว อิเม ปณจูปาทานกฺขนฺเธ
จตุปรวิฏฺฐิํ ยถาภูตํ น อพฺภณฺณาสี เนว ตาวาหิ ภิกขเว
สเทเวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา ปชาย
สเทวมฺนุสฺสาย อนฺนุตฺตรํ สมนฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ๑ ปจฺจณฺณาสี ๑
ยโต จ ขวาทิ ภิกขเว อิเม ปณจูปาทานกฺขนฺเธ จตุปรวิฏฺฐิํ
ยถาภูตํ อพฺภณฺณาสี อถาหิ ภิกขเว สเทเวเก ๑เปฯ สเทวมฺนุสฺสาย
อนฺนุตฺตรํ สมนฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ ปจฺจณฺณาสี ๑
กถิ ๒ จตุปรวิฏฺฐิํ ๑ ฐูปิ อพฺภณฺณาสี ฐูปสมฺทຍิ อพฺภณฺณาสี
ฐูปนิโรธํ อพฺภณฺณาสี ฐูปนิโรธคามินิปรุทฺธิ อพฺภณฺณาสี เวทฺนํ
อพฺภณฺณาสี ๑ สณฺณํ ๑ สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ อพฺภณฺณาสี
วิญฺญาณสมฺทຍิ อพฺภณฺณาสี วิญฺญาณนิโรธํ อพฺภณฺณาสี
วิญฺญาณนิโรธคามินิปรุทฺธิ อพฺภณฺณาสี ๑

[๑๑๓] กตมณฺจ ภิกขเว ฐูปิ ๑ จตฺตาริ จ มหาภูตจตฺตุนฺนจ
มหาภูตานิ อุปาทายฐูปิ ๑ อิทํ วุจฺจติ ภิกขเว ฐูปิ ๑ อาหารสมฺทયા
ฐูปสมฺทຍิ อาหารนิโรธา ฐูปนิโรธา อยเมว อริโย
อฏฺฐจฺจคฺโค มคฺโค ฐูปนิโรธคามินิปรุทฺธิทา ๑ เสยฺยถิทํ ๑ สมนฺมาทิกฺกุติ
๑เปฯ สมนฺมาสมาธิ ๑ เย หิ เกจิ ภิกขเว สมนฺนา วา

#๑ ม. ย. อภิสมฺพุทฺโธติ ๑ ๒ ม. กถณฺจ ๑

พราหฺมณา วา เอวํ รูปํ อภิญญา เอวํ รูปสมุทฺถํ อภิญญา
เอวํ รูปนโรธํ อภิญญา เอวํ รูปนโรธคามินีปฏิปทํ อภิญญา
รูปสฺส นพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏฺฐปฺนนา เต สฺสปฏฺฐปฺนนา
เย สฺสปฏฺฐปฺนนา เต อิมสฺมี ฌมฺมวินเย คาธนฺติ ฯ เย จ โข
เกจฺจ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณา วา เอวํ รูปํ อภิญญา
เอวํ รูปสมุทฺถํ อภิญญา เอวํ รูปนโรธํ อภิญญา เอวํ
รูปนโรธคามินีปฏิปทํ อภิญญา รูปสฺส นพฺพิทา วิราคา นโรธา
อนฺุปาทา วิมุตฺตา เต สฺวิมุตฺตา ये สฺวิมุตฺตา เต เกพลฺลิโน ๑
เย เกพลฺลิโน วฏฺฐํ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปฺนายนํ ฯ

[๑๑๔] กตมา จ ภิกฺขเว เวทนา ฯ ฉ ยิเม ภิกฺขเว เวทนาภายา
จกฺขุสมฺผลฺสชา เวทนา โสตสมฺผลฺสชา เวทนา ฆานสมฺผลฺสชา
เวทนา ชิวฺหาสมฺผลฺสชา เวทนา กายสมฺผลฺสชา เวทนา มโนสมฺผลฺสชา
เวทนา ฯ อัยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว เวทนา ฯ ผลฺสสมุทฺทยา
เวทนาสมุทฺทยิ ผลฺสนโรธา เวทนานโรธา อยเมว อริโย อฏฺฐจฺงคิโก
มคฺโค เวทนานโรธคามินีปฏิปทา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เปฯ
สมฺมาสมาธิ ฯ ये हि เกจฺจ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺราหฺมณา
วา เอวํ เวทนํ อภิญญา เอวํ เวทนาสมุทฺถํ อภิญญา เอวํ
เวทนานโรธํ อภิญญา เอวํ เวทนานโรธคามินีปฏิปทํ อภิญญา
เวทนาย นพฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ปฏฺฐปฺนนา เต สฺสปฏฺฐปฺนนา
เย สฺสปฏฺฐปฺนนา เต อิมสฺมี ฌมฺมวินเย คาธนฺติ ฯ เย จ โข
#๑ ไป. ม. ย. เกวลฺลิโน ฯ

เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา เอว เวทนี อภิญญา
เอว เวทนาสมุทัย อภิญญา เอว เวทนานิโรธ อภิญญา เอว
เวทนานิโรธคามินีปฏิปatti อภิญญา ฯเปฯ วฏฏั เตสั นตติ
ปณณานาย ฯ

[๑๑๕] กตมา จ ภิกขเว สลลว ฯ ฉ ยิเม ภิกขเว สลลวากายา
รูปสลลว สททสลลว คนุทธสลลว รสสลลว โฝฏฐพพสลลว
ธมมสลลว ฯ อัย วุจจติ ภิกขเว สลลว ฯ ผลลสมุทยา
สลลวสมุทโย ผลลสนิโรธา สลลวานิโรโธ อยเมว อริโย
อฏฐจจิกโก มคโค สลลวานิโรธคามินีปฏิปทา ฯ เสยยติทั ฯ สมมาทิกุจ
ฯเปฯ สมมาสมาธิ ฯ เย หิ เกจิ ภิกขเว สมณา วา
พุราหุมนว วา เอว สลลว อภิญญา ฯเปฯ วฏฏั เตสั นตติ
ปณณานาย ฯ

[๑๑๖] กตเม จ ภิกขเว สขขารา ฯ ฉ ยิเม ภิกขเว เจตนาากายา
รูปสลลเจตนา สททสลลเจตนา คนุทธสลลเจตนา รสสลลเจตนา
ฝอฏฐพพสลลเจตนา ธมมสลลเจตนา ฯ อิเม วุจจนติ ภิกขเว
สขขารา ฯ ผลลสมุทยา สขขารสมุทโย ผลลสนิโรธา สขขารนิโรโธ
อยเมว อริโย อฏฐจจิกโก มคโค สขขารนิโรธคามินีปฏิปทา ฯ
เสยยติทั ฯ สมมาทิกุจ ฯเปฯ สมมาสมาธิ ฯ เย หิ
เกจิ ภิกขเว สมณา วา พุราหุมนว วา เอว สขขारे อภิญญา
เอว สขขารสมุทัย อภิญญา เอว สขขารนิโรธ อภิญญา เอว

สงฺขารนิโรธคามินีปฏิปทํ อภิญฺญา ย สงฺขารานํ นิพฺพิทาย วิรคฺกาย
นิโรธาย ปฏิปนฺนา เต สุปฺปฏิปนฺนา ย สุปฺปฏิปนฺนา เต อิมสฺมี
ธมฺมวิเย คารุณฺติ ฯ ย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา
พฺุราหุมนฺา วา เอวํ สงฺขารे อภิญฺญา เอวํ สงฺขารสมุทฺธิ
อภิญฺญา เอวํ สงฺขารนิโรธํ อภิญฺญา เอวํ สงฺขารนิโรธคามินีปฏิปทํ
อภิญฺญา สงฺขารานํ นิพฺพิทา วิรคฺา นิโรธา อนุปาทา
วิมุตฺตา เต สุวิมุตฺตา ย สุวิมุตฺตา เต เกพลฺิโน ย เกพลฺิโน
วภูทฺิ เตถํ นตฺถิ ปญฺญาปนาย ฯ

[๑๑๗] กตมญจ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ฯ ฉ ยิเม ภิกฺขเว วิญฺญาณกาเย
จกฺขุวิญฺญาณํ โสตฺวิญฺญาณํ จฺานวิญฺญาณํ ชิวฺหาวิญฺญาณํ
กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ฯ
นามรูปสมุทฺทยา วิญฺญาณสมุทฺโธ นามรูปนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ
อยเมว อริโย อฏฺฐจฺกฺโค มคฺโค วิญฺญาณนิโรธคามินีปฏิปทา ฯ
เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ ฯ ย หิ เกจิ
ภิกฺขเว สมณฺา วา พฺุราหุมนฺา วา เอวํ วิญฺญาณํ อภิญฺญา
เอวํ วิญฺญาณสมุทฺธิ อภิญฺญา เอวํ วิญฺญาณนิโรธํ อภิญฺญา
เอวํ วิญฺญาณนิโรธคามินีปฏิปทํ อภิญฺญา วิญฺญาณสุสฺ นิพฺพิทาย
วิรคฺกาย นิโรธาย ปฏิปนฺนา เต สุปฺปฏิปนฺนา ย สุปฺปฏิปนฺนา
เต อิมสฺมี ธมฺมวินเย คารุณฺติ ฯ ย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา
วา พฺุราหุมนฺา วา เอวํ วิญฺญาณํ อภิญฺญา เอวํ วิญฺญาณ-

สมุทฺหํ อภิญญาเย เอวํ วิญฺญาณนโรธํ อภิญญาเย เอวํ วิญฺญาณ-
นโรธคามินีปฺปฏิปทํ อภิญญาเย วิญฺญาณสุสฺสํ นิพฺพุทฺธา วิราคะ นโรธา
อนุปาทา วิมุตฺตา เต สฺวิมุตฺตา ये สฺวิมุตฺตา เต เกพลีโน
เย เกพลีโน วฏฺฏํ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปนาयाติ ฯ

[๑๑๘] เอวมฺเม สุตฺติ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ
เชตวนเณ อนาถปิตฺตํ กิสฺส อารามเณ ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ
อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ฯ
ภควา เอตทโวจ สตฺตญฺจฺจานกฺุสโล ภิกฺขเว ภิกฺขุ ติวริฐูปปริกฺขี
อิมสฺมี ฆมฺมวินเย เกพลี วุสิตฺวา อุตฺตมปริโสติ วุจฺจติ ฯ กถญจ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺตญฺจฺจานกฺุสโล โหติ ฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ รูปํ
ปฺชานาติ รูปสมุทฺหํ ปฺชานาติ รูปนโรธํ ปฺชานาติ รูปนโรธ-
คามินีปฺปฏิปทํ ปฺชานาติ ฯ รูปสุสฺสํ อสุสฺสํ ปฺชานาติ รูปสุสฺสํ อาทีนํ
ปฺชานาติ รูปสุสฺสํ นิสฺสรณํ ปฺชานาติ ฯ เวทนํ ปฺชานาติ ฯ สลฺยณํ ฯ
สงฺขารเณ ฯ วิญฺญาณํ ปฺชานาติ วิญฺญาณสมุทฺหํ ปฺชานาติ
วิญฺญาณนโรธํ ปฺชานาติ วิญฺญาณนโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปฺชานาติ ฯ
วิญฺญาณสุสฺสํ อสุสฺสํ ปฺชานาติ วิญฺญาณสุสฺสํ อาทีนํ ปฺชานาติ
วิญฺญาณสุสฺสํ นิสฺสรณํ ปฺชานาติ ฯ

[๑๑๙] กตฺถมญฺจ ภิกฺขเว รูปํ ฯ จตฺตาโร จ มหาญฺจตา
จตฺนุนญจ มหาญฺจตานํ อุปาทายรูปํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว รูปํ ฯ
อาหาโรสมุทฺธา รูปสมุทฺโธ อาหารนโรธา รูปนโรโธ อยเมว

อริโย อฏฺฐงฺกโค มคฺโค รูปนิโรธคามินีปฏิปทา ฯ เสยยถิทํ ฯ
สมฺมาทิฏฺฐิ ฯเปฯ สมฺมาสมฺมาธิ ฯ ยํ รูปํ ปฏิจฺจ อูปฺปชฺชติ
สุขํ โสมนสุตฺตํ อยํ รูปสุตฺต อสฺสาโท ยํ รูปํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ
วิปริณามธมฺมํ อยํ รูปสุตฺต อาทีนโว โย รูปสุตฺตํ จนนฺทราควินโย
จนนฺทราคูปฺพานํ อิทํ รูปสุตฺต นิสฺสรณํ ฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว
สมณฺา วา พุราหุณฺณา วา เอวํ รูปํ อภิลฺลหาย เอวํ รูปสมฺมทฺยํ
อภิลฺลหาย เอวํ รูปนิโรธํ อภิลฺลหาย เอวํ รูปนิโรธคามินีปฏิปทํ
อภิลฺลหาย เอวํ รูปสุตฺต อสฺสาทํ อภิลฺลหาย เอวํ รูปสุตฺต อาทีนํ
อภิลฺลหาย เอวํ รูปสุตฺต นิสฺสรณํ อภิลฺลหาย รูปสุตฺต นินฺพพิทาย
วิราคาย นินฺโรธาย ปฏิปฺนฺนา เต สฺวปฏิปฺนฺนา ये สฺวปฏิปฺนฺนา
เต อิมสฺมि ฐมฺมวินเย คานฺนฺติ ฯ ये จ โข เกจิ ภิกฺขเว
สมณฺา วา พุราหุณฺณา วา เอวํ รูปํ อภิลฺลหาย เอวํ รูปสมฺมทฺยํ
อภิลฺลหาย เอวํ รูปนิโรธํ อภิลฺลหาย เอวํ รูปนิโรธคามินีปฏิปทํ
อภิลฺลหาย เอวํ รูปสุตฺต อสฺสาทํ อภิลฺลหาย เอวํ รูปสุตฺต อาทีนํ
อภิลฺลหาย เอวํ รูปสุตฺต นิสฺสรณํ อภิลฺลหาย รูปสุตฺต นินฺพพิทา
วิราคา นินฺโรธา อนฺุปาทา วิมฺุตฺตา เต สฺววิมฺุตฺตา ये สฺววิมฺุตฺตา
เต เกพลินฺโน ये เกพลินฺโน วญฺฺญํ เตสํ นฺตฺติ ปญฺญาปนาย ฯ

[๑๒๐] กตฺมา จ ภิกฺขเว เวทนา ฯ จ ยิเม ภิกฺขเว เวทนาภายา
จกฺขุสมฺผลฺสฺสา เวทนา ฯเปฯ มโนสมฺผลฺสฺสา เวทนา ฯ
อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว เวทนา ฯ ผลฺสฺสสมฺมทฺยา เวทนาสมฺมทโย

ผสุสนิโรธา เวทนานิโรโธ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค
เวทนานิโรธคามินีปฺปฏิปทา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เป๗
สมฺมาสมาธิ ๗ ยํ เวทนํ ปฏฺิจจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อโย
เวทนาย อสุสาโท ยา ๑ เวทนา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา
อโย เวทนาย อาทีนโว โย เวทนาย จฺนฺทฺราควินโย จฺนฺทฺราคปฺปหานํ
อิทํ เวทนาย นิสฺสรณํ ๗ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว
สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา เอวํ เวทนํ อภิลฺลฺาย เอวํ เวทนาสมุทฺยํ
อภิลฺลฺาย เอวํ เวทนานิโรธํ อภิลฺลฺาย เอวํ เวทนานิโรธคามินีปฺปฏิปทํ
อภิลฺลฺาย เอวํ เวทนาย อสุสาทํ อภิลฺลฺาย เอวํ
เวทนาย อาทีนํ อภิลฺลฺาย เอวํ เวทนาย นิสฺสรณํ อภิลฺลฺาย
เวทนาย นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏฺิปนฺนา เต สฺอุปฏฺิปนฺนา
เย สฺอุปฏฺิปนฺนา เต อิมสฺมี ฐมฺวินเย กาชฺนฺติ ๗ เย จ โข
เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา เอวํ เวทนํ อภิลฺลฺาย
๗เป๗ วฏฺฺุฑฺฺิ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปนาย ๗

[๑๒๑] กตฺมา จ ภิกฺขเว สลฺยณา ๗ จ ยิเม ภิกฺขเว สลฺยณาภายา
รูปสลฺยณา สทฺทสลฺยณา คนฺธสลฺยณา รสสลฺยณา โสณฺุจฺพสลฺยณา
ฐมฺสลฺยณา ๗ อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว สลฺยณา ๗ ผสุสสมุทฺยา สลฺยณาสมุทโย
ผสุสนิโรธา สลฺยณานิโรโธ อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก
มคฺโค สลฺยณานิโรธคามินีปฺปฏิปทา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ๗เป๗
สมฺมาสมาธิ ๗เป๗ วฏฺฺุฑฺฺิ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปนาย ๗

#๑ ยู. ยํ ๗

[๑๒๒] กตเม จ ภิกฺขเว สงฺขารา ฯ น ยิเม ภิกฺขเว เจตนา กายา
รูปสญฺเจตนา ฯเปฯ ฌมฺมสญฺเจตนา ฯ อิเม วุจฺจนฺติ
ภิกฺขเว สงฺขารา ฯ ผสฺสสมุทฺทยา สงฺขารสมุทฺโธ ผสฺสนิโรธา
สงฺขารนิโรโธ อยเมว อริโย อฏฺฐจฺจกิกโก มคฺโค สงฺขารนิโรธคามินีปฏฺิปปทา ฯ
เสยฺยถิํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ฯ
ยํ สงฺขารे ปฏฺิจฺจ อุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ สงฺขารานํ
อสุสฺสาทิ เย สงฺขารา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามชฺชมา อยํ
สงฺขารานํ อาทีนโว โย สงฺขารesu จฺนฺตฺราควินโย จฺนฺตฺราคปฺปหานํ
อิทํ สงฺขารานํ นิสฺสรณํ ฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณ
วา พุราหุมนฺนา วา เอวํ สงฺขารे อภิลฺลายน เอวํ สงฺขารสมุทฺธยํ
อภิลฺลายน เอวํ สงฺขารนิโรธํ อภิลฺลายน เอวํ สงฺขารนิโรธคามินีปฏฺิปปทํ
อภิลฺลายน ฯเปฯ สงฺขารานํ นิพฺพิทาย วิรคฺกาย นิโรธาย
ปฏฺิปนฺนา เต สฺสปฏฺิปนฺนา เย สฺสปฏฺิปนฺนา เต อิมสฺมี ฌมฺมวินเย
คานฺนติ ฯเปฯ วฏฺฺุํ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปนาย ฯ

[๑๒๓] กตมญฺจ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ฯ น ยิเม ภิกฺขเว
วิญฺญาณกฺายา จกฺขุวิญฺญาณํ โสตวิญฺญาณํ ฆานวิญฺญาณํ
ชิวุหาวิญฺญาณํ กายวิญฺญาณํ มโนวิญฺญาณํ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว
วิญฺญาณํ ฯ นามรูปสมุทฺทยา วิญฺญาณสมุทฺโธ นามรูปนิโรธา
วิญฺญาณนิโรโธ อยเมว อริโย อฏฺฐจฺจกิกโก มคฺโค วิญฺญาณ-
นิโรธคามินีปฏฺิปปทา ฯ เสยฺยถิํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิํ ฯเปฯ สมฺมาสมาธิ ฯ

ยํ วิญฺเฒาณํ ปฏิจฺจ ออุปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ วิญฺเฒาณสฺส
อสุสฺสาทอ ยํ วิญฺเฒาณํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อยํ วิญฺเฒาณสฺส
อาทินโว โย วิญฺเฒาณสฺมึ จฺนุทฺธาควินโย จฺนุทฺธาคปฺปหานํ
อิทํ วิญฺเฒาณสฺส นิสฺสรณํ ฯ เย หิ เกจฺจ ภิกฺขเว สมณฺหา วา
พฺรหฺมาณฺณา วา เอวํ วิญฺเฒาณํ อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณสมฺมทํ
อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณนิโรธํ อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณนิโรธคามินีปฏฺธิปทํ
อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณสฺส อสุสฺสาทํ อภิญฺญาเย
เอวํ วิญฺเฒาณสฺส อาทินํ อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณสฺส นิสฺสรณํ
อภิญฺญาเย วิญฺเฒาณสฺส นิพฺพิทาเย วิราคาเย นิโรธาย ปฏฺธิปนฺนา เต
สุปฏฺธิปนฺนา ये สุปฏฺธิปนฺนา เต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย กฺขาณฺติ ฯ ये
จ โข เกจฺจ ภิกฺขเว สมณฺหา วา พฺรหฺมาณฺณา วา เอวํ วิญฺเฒาณํ
อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณสมฺมทํ อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณนิโรธํ
อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณนิโรธคามินีปฏฺธิปทํ อภิญฺญาเย เอวํ
วิญฺเฒาณสฺส อสุสฺสาทํ อภิญฺญาเย เอวํ วิญฺเฒาณสฺส อาทินํ อภิญฺญาเย
เอวํ วิญฺเฒาณสฺส นิสฺสรณํ อภิญฺญาเย วิญฺเฒาณสฺส นิพฺพิทา
วิราคา นิโรธา อนุปาทา วิมุตฺตา เต สุวิมุตฺตา ये สุวิมุตฺตา
เต เกพลินो ये เกพลินอ วฏฺฐํ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปนฺนํ ฯ
เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺตคฺคฺจฺจานกฺกุสโล โหติ ฯ

[๑๒๔] กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ติวริฐูปปริกฺขี โหติ ฯ อิธ ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ธาตุโส ออุปฺปริกฺขติ อายตฺนโส ออุปฺปริกฺขติ ปฏิจฺจสมุปฺปาทโส

อุปปริกษติ ฯ เอว โข ภิกขเว ภิกขุ ติวฐูปปริกษี โหติ ฯ
สตตฏฺฐานกุสโล ภิกขเว ภิกขุ ติวฐูปปริกษี อิมสฺมี ฌมมวินเย
เกพลี วุสิตวา อุตฺตมปฺริโสติ วุจฺจตีติ ฯ

[๑๒๕] สาวตฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯ ตถาคโต ภิกขเว อรหํ
สมฺมาสมฺพุทฺโธ รูปสฺส นินฺพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา วิมุตฺโต
สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติ ฯ ภิกขุปี ภิกขเว ปญฺญาวิมุตฺโต รูปสฺส
นินฺพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา วิมุตฺโต ปญฺญาวิมุตฺโตติ วุจฺจติ ฯ
ตถาคโต ภิกขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เวทนาย นินฺพิทา วิราคา
นิโรธา อนฺุปาทา วิมุตฺโต สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติ ฯ ภิกขุปี
ภิกขเว ปญฺญาวิมุตฺโต เวทนาย นินฺพิทา ฯเปฯ ปญฺญาวิมุตฺโตติ
วุจฺจติ ฯ ตถาคโต ภิกขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สลฺลยาย ฯ
สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส นินฺพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา
วิมุตฺโต สมฺมาสมฺพุทฺโธติ วุจฺจติ ฯ ภิกขุปี ภิกขเว ปญฺญาวิมุตฺโต
วิญฺญาณสฺส นินฺพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา วิมุตฺโต ปญฺญาวิมุตฺโตติ
วุจฺจติ ฯ

[๑๒๖] ตตฺร [๑] ภิกขเว โโก วิเสโส โโก อธิปฺปายโส ก็
นानากรณี ตถาคตสฺส อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปญฺญาวิมุตฺเตน
ภิกขุณาติ ฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต ฌมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฺปฏิสรณา
สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตญฺเวย ปฺปฏิภาตฺตฺ อุตฺตสฺส
ภาสีตสฺส อตฺโถ ภควโต สุตฺวา ภิกขุ ฐาเรสฺสนฺตีติ ฯ เตนหิ
#๑ ไป. ม. ย. เอตฺถนฺตเร โขสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

ภิกขเว สุณณาสถ สาธุกัม มนสิกโรธ ภาสิสฺสามิตี ฯ เอวํ ภนฺเตติ
โฆ เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสฺสโสสุํ ฯ ภควา เอตทโวจ ตถาคโต
ภิกขเว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อณุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อูปฺปาเทตา
อสฺสชฺชาตสฺส มคฺคสฺส สลฺยชานเตา อนกฺขาทสฺส มคฺคสฺส อกฺขาทา
มคฺคณฺณ มคฺควิฑู มคฺคโกวิทฺโ ๑ ฯ มคฺคานฺนกา จ ภิกขเว เอตฺรหิ
สวากา วิหรนฺติ ปจฺจมา สมฺนฺนาคตา ฯ อัย โฆ ภิกขเว วิเสโส
อัย อธิปฺปายโส อิทํ นานาภรณํ ตถาคตสฺส อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ปฺลยฺวาวิมุตฺเตน ภิกฺขุณาติ ฯ

[๑๒๗] เอกํ สมยํ ภควา พาราณสียํ วิหรติ อิติปฺตเน
มิกฺทาเย ฯ ตตฺร โฆ ภควา ปฺลยฺจวคฺคิเย ภิกฺขุ อามนฺเตติ ฯ เปฯ
เอตทโวจ รูปํ ภิกฺขเว อนตฺตา ฯ รูปฺลยฺจ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา
อภวิสฺส น ยิทํ รูปํ อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภเถ จ รูปे
เอวํ เม รูปํ โหตุ เอวํ เม รูปํ มา อโหสีติ ฯ ยสฺมา จ
โฆ ภิกฺขเว รูปํ อนตฺตา ตสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตฺตติ น
จ ลพฺภติ รูปे เอวํ เม รูปํ โหตุ เอวํ เม รูปํ มา อโหสีติ ฯ
เวทนา ภิกฺขเว ๒ อนตฺตา ฯ เวทนา จ หิทํ ภิกฺขเว อตฺตา
อภวิสฺส น ยิทํ เวทนา อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภเถ จ
เวทนาเย เอวํ เม เวทนา โหตุ เอวํ เม เวทนา มา อโหสีติ ฯ
ยสฺมา จ โฆ ภิกฺขเว เวทนา อนตฺตา ตสฺมา เวทนา อาพาธาย
#๑ ไป. มคฺคามคฺคโกวิทฺโ ๒ สฺ. ม. ภิกฺขเวติ ปาโจ น ทิสฺสติ ฯ

สํวตฺตติ น จ ลพฺภติ เวทนาย เอวํ เม เวทนา โหตุ เอวํ
เม เวทนา มา อโหสีติ ฯ สลฺยณา ภิกฺขเว อนตฺตา ฯ สงฺขารา
ภิกฺขเว อนตฺตา ฯ สงฺขารา จ หิํ ํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺสํ
น ยิํ สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺเตยฺยํ ลพฺภถ จ สงฺขารสฺสุ
เอวํ เม สงฺขารา โหนฺตุ เอวํ เม สงฺขารา มา อหฺสฺนฺติ ฯ
ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สงฺขารา อนตฺตา ตสฺมา สงฺขาราอาพาธาย
สํวตฺตฺติ น จ ลพฺภติ สงฺขารสฺสุ เอวํ เม สงฺขารา โหนฺตุ
เอวํ เม สงฺขารา มา อหฺสฺนฺติ ฯ วิญฺญาณํ ภิกฺขเว อนตฺตา ฯ
วิญฺญาณญจ หิํ ํ ภิกฺขเว อตฺตา อภวิสฺส น ยิํ วิญฺญาณํ
อาพาธาย สํวตฺเตยฺย ลพฺภถ จ วิญฺญาณ เอวํ เม วิญฺญาณํ
โหตุ เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสีติ ฯ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว
วิญฺญาณํ อนตฺตา ตสฺมา วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺตติ น
จ ลพฺภติ วิญฺญาณ เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ เอวํ เม
วิญฺญาณํ มา อโหสีติ ฯ

[๑๒๘] ตํ กิํ มลฺลถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ
ทุกฺขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ กลฺลํ นุ ตํ
สมนุสฺสํติ อติ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาติ ฯ โน
หติ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯ สลฺยณา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ
วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา

ตํ สุขํ วาติ ฯ ทุกํ ฆนเต ฯ ยํ ปนานิจํ ทุกํ วิปริณามธมํ
กถํ นุ ตํ สมนุปลสฺสิตุํ เอตํ มม เอสฺหสมฺมุณี เอโส เม
อตุตฺตาติ ฯ โน เหน้ ฆนเต ฯ

[๑๒๕] ตสฺมา ติห ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ รูปี อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ
วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ รูปี เนตํ มม
เนโสหสมฺมุณี น เมโส อตุตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
ทฏฺฐพฺพํ ฯ ยา กาจิ เวทนา อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ ฯ เปฯ
ยา ทูเร สนฺติเก วา สพฺพา เวทนา เนตํ มม เนโสหสมฺมุณี
น เมโส อตุตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ทฏฺฐพฺพํ ฯ
ยา กาจิ สลฺลยา ฯ ये เกจิ สงฺขารํ อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ
ฯ เปฯ ये ทูเร สนฺติเก วา สพฺเพ สงฺขารํ เนตํ มม
เนโสหสมฺมุณี น เมโส อตุตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
ทฏฺฐพฺพํ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตํ นาคตปจฺจุปฺปนํ อชฺชตฺตํ
วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ
ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหสมฺมุณี น
เมโส อตุตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ทฏฺฐพฺพํ ฯ

[๑๓๐] เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รูปสมฺมุณี
นิพฺพินฺทติ เวทนายปี นิพฺพินฺทติ สลฺลยาปี นิพฺพินฺทติ สงฺขารสฺสุปี
นิพฺพินฺทติ วิญฺญาณสมฺมุณีปี นิพฺพินฺทติ นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ

วิราคา วิมูจติ ฯ วิมุตตสมิ วิมุตตมิติ ๑ ฉาน์ โหติ ฯ ชีณา
ชาติ วุสิต์ พุรหุมจริยิ กตัง กรณียิ นาปรี อิตถตตยาชาติ
ปชานาตีติ ฯ

อิทมโวจ ภควา ฯ อตตมณา ปญจวคคิยา ภิกขุ ภควโต
ภาสิติ อภินนุหุ ๒ ฯ อิมสมิณจ ปน เวยยากรณสมิ ภณณมานเ
ปญจวคคิยานัน ภิกขุณัน อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมูจจิสฺสูติ ฯ

[๑๓๑] เอกัง สมยิ ภควา เวสาลียิ วิหริติ มหาวเน กุฎาคารสาธายิ ฯ
อถ โข มหฺลิติ ๓ ทิจฺฉวี เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ
ฯเปฯ เอกมฺนุตฺตํ นิสินฺโน โข มหฺลิติ ทิจฺฉวี ภควนฺตํ เอตทโวจ
ปุโรณ ฆนฺเต กสฺสโป เอวมาห นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย
สตฺตํ สงฺกิลฺลสาย อเหตุ อุปฺปจฺจยา สตฺตา สงฺกิลฺลสฺสนฺติ
นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺตํ วิสุทฺธิยา อเหตุ อุปฺปจฺจยา
สตฺตา วิสุทฺถนฺตฺติติ ฯ อิธ ภควา กิมาหฺติ ฯ อตฺถิ มหฺลิติ เหตุ
อตฺถิ ปจฺจโย สตฺตํ สงฺกิลฺลสาย สเหตุ สฺปฺปจฺจยา สตฺตา
สงฺกิลฺลสฺสนฺติ อตฺถิ มหฺลิติ เหตุ อตฺถิ ปจฺจโย สตฺตํ วิสุทฺธิยา
สเหตุ สฺปฺปจฺจยา สตฺตา วิสุทฺถนฺตฺติติ ฯ กตโม ปน ฆนฺเต เหตุ
กตโม ปจฺจโย สตฺตํ สงฺกิลฺลสาย กถํ สเหตุ สฺปฺปจฺจยา
สตฺตา สงฺกิลฺลสฺสนฺตฺติติ ฯ รูปณฺจ หิทํ มหฺลิติ เอกนฺตทฺกขํ อภวิสฺส
ทฺกขานฺนฺตฺติติ ทฺกขานฺนฺตฺติติ อนนฺตทฺกขํ สฺเขน น ยิทํ สตฺตา
#๑ วิมุตฺตมฺหิตฺติติ วา ปาโฐ ฯ ๒ โป. อภินนฺตฺติติ ฯ ๓ โป. ม. ย. มหฺลิติ ฯ

รูปสมิ สารชเชยฺยํ ฯ ยสฺมา จ โข มหฺลึ รูปํ สุขํ สุขานุปตฺติํ
สุขาวกฺกนฺตํ อนวกฺกนฺตํ ๑ ทุกฺเคน ตสฺมา สตฺตา รูปสมิ สารชฺชนฺติ
สาราคา สลฺลชฺชนฺติ สลฺลโยคา สงฺกิลิสฺสนฺติ ฯ อัยฺปิ ๒ โข มหฺลึ
เหตุ อัยฺ ปจฺจโย สตฺตานํ สงฺกิลีสาย ฯ เอวํปิ ๓ สเหตุ สปปจฺจยา
สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ ฯ เวทนา จ หิํ มหฺลึ เอกนฺตทฺกฺขา อภวิสฺส
ทฺกฺขานุปตฺติตา ทฺกฺขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา สุขเณ น ยิํ สตฺตา
เวทนาย สารชฺเชยฺยํ ฯ ยสฺมา จ โข มหฺลึ เวทนา สุขา สุขานุปตฺติตา
สุขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา ทุกฺเคน ตสฺมา สตฺตา
เวทนาย สารชฺชนฺติ สาราคา สลฺลชฺชนฺติ สลฺลโยคา สงฺกิลิสฺสนฺติ ฯ
อัยฺปิ โข มหฺลึ เหตุ อัยฺ ปจฺจโย สตฺตานํ สงฺกิลีสาย ฯ
เอวํปิ สเหตุ สปปจฺจยา สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ ฯ สลฺลยา จ หิํ
มหฺลึ ฯ สงฺขารา จ หิํ มหฺลึ เอกนฺตทฺกฺขา อภวิสฺสํ ทฺกฺขานุปตฺติตา
ทฺกฺขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา สุขเณ น ยิํ สตฺตา
สงฺขารesu สารชฺเชยฺยํ ฯ ยสฺมา จ โข มหฺลึ สงฺขารา สุขา
สุขานุปตฺติตา สุขาวกฺกนฺตา อนวกฺกนฺตา ทุกฺเคน ตสฺมา สตฺตา
สงฺขารesu สารชฺชนฺติ สาราคา สลฺลชฺชนฺติ สลฺลโยคา สงฺกิลิสฺสนฺติ ฯ
อัยฺปิ โข มหฺลึ เหตุ อัยฺ ปจฺจโย สตฺตานํ สงฺกิลีสาย ฯ
เอวํปิ สเหตุ สปปจฺจยา สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ ฯ วิญฺญาณญจ หิํ
มหฺลึ เอกนฺตทฺกฺขํ อภวิสฺสํ ทฺกฺขานุปตฺติํ ทฺกฺขาวกฺกนฺตํ อนวกฺกนฺตํ
สุขเณ น ยิํ สตฺตา วิญฺญาณสมิ สารชฺเชยฺยํ ฯ ยสฺมา จ
#๑ ไป. อวกฺกนฺตํ ทุกฺเคน ฯ ๒ ม. อัย ฯ ๓ ม. เอว ฯ

โฆ มหลิ วิญญานัม สุขํ สุขานุปตติตํ สุขาวกุกนุตํ อนวกุกนุตํ
ทุกฺเคน ตสฺมา สตฺตา วิญญานสฺมี สารชฺชนฺติ สาราคา
สญฺญชฺชนฺติ สญฺโฆคา สงฺกิลิสฺสนฺติ ฯ อัยปี โฆ มหลิ เหตุ
อัย ปจฺจโย สตฺตานํ สงฺกิลีสาย ฯ เอวปี สเหตุ สປປจฺจยา
สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺตีติ ฯ

[๑๓๒] กตโม ปน ฆนฺเต เหตุ กตโม ปจฺจโย สตฺตานํ
วิสฺสุทฺธิยา กถิ สเหตุ สປປจฺจยา สตฺตา วิสฺสุชฺฉนฺตีติ ฯ รูปญ
หิํ มหลิ เอกนฺตสุขํ อภวิสฺส สุขานุปตติตํ สุขาวกุกนุตํ อนวกุกนุตํ
ทุกฺเคน น ยิํ สตฺตา รูปสฺมี นิพฺพินฺนํ ๑ ยสฺมา จ โฆ
มหลิ รูปิํ ทุกฺขํ ทุกฺขานุปตติตํ ทุกฺขาวกุกนุตํ อนวกุกนุตํ ๑ สฺเชน
ตสฺมา สตฺตา รูปสฺมี นิพฺพินฺนํ นิพฺพินฺนํ วิรชฺชนฺติ วิราคา
วิสฺสุชฺฉนฺติ ฯ อัยปี โฆ มหลิ เหตุ อัย ปจฺจโย สตฺตานํ
วิสฺสุทฺธิยา ฯ เอวปี สเหตุ สປປจฺจยา สตฺตา วิสฺสุชฺฉนฺติ ฯ เวทนา
จ หิํ มหลิ เอกนฺตสุขา อภวิสฺส ๑เปฯ สญฺญา จ หิํ มหลิ ฯ
สงฺขารา จ หิํ มหลิ เอกนฺตสุขา อภวิสฺส ๑ วิญญานญจ
หิํ มหลิ เอกนฺตสุขํ อภวิสฺส สุขานุปตติตํ สุขาวกุกนุตํ อนวกุกนุตํ
ทุกฺเคน น ยิํ สตฺตา วิญญานสฺมี นิพฺพินฺนํ ๑ ยสฺมา จ
โฆ มหลิ วิญญานัม ทุกฺขํ ทุกฺขานุปตติตํ ทุกฺขาวกุกนุตํ อนวกุกนุตํ ๒
สฺเชน ตสฺมา สตฺตา วิญญานสฺมี นิพฺพินฺนํ นิพฺพินฺนํ วิรชฺชนฺติ
วิราคา วิสฺสุชฺฉนฺติ ฯ อัยปี โฆ มหลิ เหตุ อัย ปจฺจโย สตฺตานํ
#๑-๒ โป. อวกุกนุตํ ทุกฺเคน ฯ

วิสุทฐิยา ฯ เอวंपิ สเหตุ สปปจจา สคตา วิสุทฐนตติ ฯ

[๑๓๓] สวตถิ ฯ ตตฺร โข ฯ รูปิ ภิกฺขเว อาทิคตฺติ เวทนา
อาทิตฺตา สญฺญา อาทิคตา สงฺขารรา อาทิคตา วิญฺญาณํ
อาทิตฺตํ ฯ เอวंपิ สสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รูปสมุปี นิพฺพินฺหติ
เวทนายปี ฯ สญฺญายปี ฯ สงฺขารสฺสุปี ฯ วิญฺญาณสมุปี นิพฺพินฺหติ
นิพฺพินฺหํ วิรชฺชติ ฯเปฯ นนปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตติ ฯ

[๑๓๔] สวตถิ ฯ ตตฺร โข ฯ ตโยเม ภิกฺขเว นิรุตฺติปถา
อชิวจนปถา ปญฺจตฺติปถา อสงฺกิณฺณา อสงฺกิณฺณปฺพพา
น สงฺกियฺนฺติ น สงฺกियฺสฺสนฺติ อปฺปฏิกฺกฺจฺจา สมณฺเหหิ พุราหฺมณฺเหหิ
วิญฺญฺหิ ฯ กตฺเม ตโย ฯ ยํ [๑] ภิกฺขเว รูปิ อตฺตํ นิรุตฺตํ วิปริณฺตํ
อโหสีติ ตสฺส สงฺขา อโหสีติ ตสฺส สมญฺญา อโหสีติ ตสฺส
ปญฺจตฺติ น ตสฺส สงฺขา อตฺถิติ น ตสฺส สงฺขา ภวิสฺสตีติ ฯ
ยา เวทนา อตฺถิตา นิรุตฺตา วิปริณฺตา อโหสีติ ตสฺสา สงฺขา
อโหสีติ ตสฺสา สมญฺญา อโหสีติ ตสฺสา ปญฺจตฺติ น ตสฺสา
สงฺขา อตฺถิติ น ตสฺสา สงฺขา ภวิสฺสตีติ ฯ ยา สญฺญา
ฯเปฯ ยะ สงฺขารรา อตฺถิตา นิรุตฺตา วิปริณฺตา อหฺสนฺติ เตลํ
สงฺขา อหฺสนฺติ เตลํ สมญฺญา อหฺสนฺติ เตลํ ปญฺจตฺติ น
เตลํ สงฺขา อตฺถิติ น เตลํ สงฺขา ภวิสฺสนฺตีติ ฯ ยํ วิญฺญาณํ
อตฺตํ นิรุตฺตํ วิปริณฺตํ อโหสีติ ตสฺส สงฺขา อโหสีติ ตสฺส
สมญฺญา อโหสีติ ตสฺส ปญฺจตฺติ น ตสฺส สงฺขา อตฺถิติ
#๑ ย. เอตฺถนฺตเร หิสฺสทฺโท ทิสฺสตีติ ฯ

น ตสฺส สงฺขา ภวิสฺสตีติ ฯ

[๑๓๕] ยํ ภิกฺขเว รุปํ อชาตํ อปาตุญฺหํ ภวิสฺสตีติ ตสฺส
สงฺขา ภวิสฺสตีติ ตสฺส สมณฺญา ภวิสฺสตีติ ตสฺส ปณฺณตฺติ
น ตสฺส สงฺขา อตฺถิติ น ตสฺส สงฺขา อโหสีติ ฯ ย
เวทนา อชาตา อปาตุญฺหา ภวิสฺสตีติ ตสฺสา สงฺขา ภวิสฺสตีติ
ตสฺสา สมณฺญา ภวิสฺสตีติ ตสฺสา ปณฺณตฺติ น ตสฺสา สงฺขา
อตฺถิติ น ตสฺสา สงฺขา อโหสีติ ฯ ย สณฺญา ฯ เย สงฺขาร
อชาตา อปาตุญฺหา ภวิสฺสนตีติ เตสํ สงฺขา ภวิสฺสนตีติ เตสํ
สมณฺญา ภวิสฺสนตีติ เตสํ ปณฺณตฺติ น เตสํ สงฺขา อตฺถิติ
น เตสํ สงฺขา อหฺเสนฺติ ฯ ยํ วิญฺญาณํ อชาตํ อปาตุญฺหํ
ภวิสฺสตีติ ตสฺส สงฺขา ภวิสฺสตีติ ตสฺส สมณฺญา ภวิสฺสตีติ
ตสฺส ปณฺณตฺติ น ตสฺส สงฺขา อตฺถิติ น ตสฺส สงฺขา
อโหสีติ ฯ

[๑๓๖] ยํ ภิกฺขเว รุปํ ชาตํ ปาตุญฺหํ อตฺถิติ ตสฺส สงฺขา
อตฺถิติ ตสฺส สมณฺญา อตฺถิติ ตสฺส ปณฺณตฺติ น ตสฺส สงฺขา
อโหสีติ น ตสฺส สงฺขา ภวิสฺสตีติ ฯ ย เวทนา ชาตา
ปาตุญฺหา ฯเปฯ อตฺถิติ ตสฺสา ปณฺณตฺติ น ตสฺสา สงฺขา
อโหสีติ น ตสฺสา สงฺขา ภวิสฺสตีติ ฯ ย สณฺญา ฯ เย
สงฺขาร ชาตา ปาตุญฺหา อตฺถิติ เตสํ สงฺขา อตฺถิติ เตสํ
สมณฺญา อตฺถิติ เตสํ ปณฺณตฺติ น เตสํ สงฺขา อหฺเสนฺติ น

เตสั สงขา ภวิสสนตตี ๑ ยั วิญญาณั ชาตึ ปาตญุตั อตถิตติ
ตสส สงขา อตถิตติ ตสส สมณณา อตถิตติ ตสส ปณตตติ
น ตสส สงขา อโหสีติ น ตสส สงขา ภวิสสนตตี ๑ อิเม
โฆ ภิกขเว ตโย นีรุตติปเถ อธิวจนปเถ ปณตตติปเถ อสงกัณณา
อสงกัณณปุพพา น สงกัณนติ น สงกัณนตติ อปปฏิกัณญา สมณเห
พุราหุมณเห วิญญูหิ ๑

[๑๓๗] เขปี เต ภิกขเว อเหตุ อุกถา ๑ วสสภณณา
อเหตุวาทา ๒ อกริยวาทา นตถิกวาทา เตปีเม ตโย นีรุตติปเถ
อธิวจนปเถ ปณตตติปเถ น ครหิตพัพพ น ปฏิกโกสิตพัพพ อมณณีสสุ ๑ ตั กิสส
เหตุ ๑ นินทาพยาโรสอุปารมภกยาติ ๑

มขณิมปณณาสกสส อุปายวคโค ปจโม ๑

ตสสุททานั ๓

อุปายอ พิซั ๔ อุปาทานั ๕ ปริวณฺณั ๖ [๗] สตตญจานนจ
พทุโธ ๘ ปณจวคคิ ๙ มหลิ อาทิตฺโต ๑ นีรุตติปเถน จาติ ๑

-
- #๑ โป. อุกกณณวสสภณณา ๑ ๒ โป. ม. ย. อเหตุวาทา ๑ ๓ ย. ตตรุททานั ๑
#๔ โป. วตตึ ๑ ๕ โป. อุปาทานั จ ๑ ม. ย. อุทานั ๑ ๖ ย. อุปาทานั ๑
#๗ ย. เอตถนตเร ปริวณฺณนติ ทิสสติ ๑ ๘ ม. ย. สมพทุโธ ๑ ๙ ม. ย. ปณจ
#มหลลิ อาทิตฺตา (วคโค) ๑

ขนธสิยุตตสฺส มชฺฉิมปณฺณาสเถ อรหนฺตวคฺโค ทฺติโย

[๑๓๘] เอวมฺเม สฺตํ เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ
เชตวนเ อนาถปิณฺฑิกสฺสอาราเม ฯ อถ โข อญฺจตโร ภิกฺขุ เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
นีสึทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ๑ ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
สาธฺมึ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตฺถ ยมฺหํ ภควโต
ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วุปกฺกฺโข อุปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต
วิหเรยฺยนฺติ ฯ อุปาทิยมาโน โข ภิกฺขุ พนฺโห มารสฺส อนฺุปาติยมาโน
มุตฺโต ปาปีมโตติ ฯ อญฺจตํ ภควา อญฺจตํ สุกตาทิ ฯ
ยถากถํ ปน ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ
อาชานาสีติ ๒ ฯ รุปํ โข ภนฺเต อุปาทิยมาโน พนฺโห มารสฺส
อนฺุปาติยมาโน มุตฺโต ปาปีมโต ฯ เวทนํ อุปาทิยมาโน พนฺโห มารสฺส
อนฺุปาติยมาโน มุตฺโต ปาปีมโต ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขारे ฯ วิญฺญาณํ
อุปาทิยมาโน พนฺโห มารสฺส อนฺุปาติยมาโน มุตฺโต ปาปีมโต ฯ
อิมสฺส ขวาทํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน
อตฺถํ อาชานามิติ ฯ สาธฺมึ สาธฺมึ ภิกฺขุ สาธฺมึ โข ตฺวํ ภิกฺขุ มยา
สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสี ฯ รุปํ โข ภิกฺขุ
อุปาทิยมาโน พนฺโห มารสฺส อนฺุปาติยมาโน มุตฺโต ปาปีมโต ฯ
เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขारे ฯ วิญฺญาณํ อุปาทิยมาโน พนฺโห
#๑ โป. โสติ ปาโง นตฺถิ ฯ ๒ โป. ชานาสี ฯ

มารสฺส อนุปาทิมมาโน มุตฺโต ปาปิมโต ฯ อิมสฺส โข ภิกฺขุ
มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถโถ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ

[๑๓๕] อถ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺวา
อนุโมทิตฺวา อฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา ปทกฺขิณฺ ๑ กตฺวา
ปกฺกามิ ฯ อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี
ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิริสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปฺตฺตา สมฺมเทวาคารสฺมา
อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทฺนตฺตรํ พุรหฺมจิริยปริโยสานํ
ทิกฺกุเจว ฌมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริติ ๒ ฯ
ชีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจิริยํ กตํ กรรมิยํ นาปริ อิตฺถตฺตยาตฺติ
อพฺภณฺณาสี ฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหฺตํ อโหสิตีติ ฯ

[๑๔๐] สาวตฺถิยํ ฯ อารามे ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส
ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
ฌมฺมํ เทเสตุ ฯเปฯ อาตาปี ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ ฯ มณฺณมาโน
โข ภิกฺขุ พนฺโธ มารสฺส อมณฺณมาโน มุตฺโต ปาปิมโตติ ฯ
อณฺณตํ ภควา อณฺณตํ สุกตฺตาติ ฯ ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ
มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ ฯ รูปี โข
ภนฺเต มณฺณมาโน พนฺโธ มารสฺส อมณฺณมาโน มุตฺโต ปาปิมโต ฯ
เวทนํ ฯ สณฺณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ มณฺณมาโน พนฺโธ มารสฺส
อมณฺณมาโน มุตฺโต ปาปิมโต ฯ อิมสฺส ขฺวาทํ ภนฺเต ภควตา
สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถํ อาชานามิตีติ ฯ สาธุ
#๑ ย. ปทกฺขิณฺ กตฺวาติ นตฺถิ ฯ ๒ ย. วิหาสี ฯ

สาธู ภิกขุ สาธู โข ฏวั ภิกขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส
วิตฺถาเรน อตุถิ อานานาสี ๑ รูปิ โข ภิกขุ มลฺลมาโน พนฺโห
มารสฺส อมฺลฺลมาโน มุตฺโต ปาปิมีโต ๑ เวทนี ๑ สลฺลํ ๑
สงฺขาร ๑ วิญฺญาณํ มลฺลมาโน พนฺโห มารสฺส อมฺลฺลมาโน
มุตฺโต ปาปิมีโต ๑ อิมสฺส โข ภิกขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส
เอวั วิตฺถาเรน อตุถิ ทฏฺฐพฺโพติ ๑เป๑ อญฺจตโร จ ปน
โส ภิกขุ อรหตฺ อโหสิตี ๑

[๑๔๑] สาวตุถิ ๑ ตตร โข ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกขุ
ภควนฺตํ เอตทโวจ สาธู เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ๑เป๑
ปหิตฺตโต วิหเรยฺยนฺติ ๑ อภินฺนุทมาโน โข ภิกขุ พนฺโห มารสฺส
อนภินฺนุทมาโน มุตฺโต ปาปิมีโตติ ๑ อญฺจตํ ภควา อญฺจตํ
สุคตาคี ๑ ยถากถิ ปน ฏวั ภิกขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส
วิตฺถาเรน อตุถิ อานานาสีติ ๑ รูปิ โข [๑] ภนฺเต อภินฺนุทมาโน
พนฺโห มารสฺส อนภินฺนุทมาโน มุตฺโต ปาปิมีโต ๑ เวทนี ๑
สลฺลํ ๑ สงฺขาร ๑ วิญฺญาณํ อภินฺนุทมาโน พนฺโห มารสฺส
อนภินฺนุทมาโน มุตฺโต ปาปิมีโต ๑ อิมสฺส ขวาทิ ภนฺเต ภควตา
สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส เอวั วิตฺถาเรน อตุถิ อานานามิตี ๑ สาธู
สาธู ภิกขุ สาธู โข ฏวั ภิกขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส
วิตฺถาเรน อตุถิ อานานาสี ๑ รูปิ โข ภิกขุ อภินฺนุทมาโน พนฺโห
มารสฺส อนภินฺนุทมาโน มุตฺโต ปาปิมีโต ๑ เวทนี ๑ สลฺลํ ๑
#๑ ย. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท ทิสฺสตี ๑

สงฺขารเ ๑ วิญญาณํ อภินนุทมาโน พนุโธ มารสฺส อนภินนุทมาโน
มุตฺโต ปาปิมีโต ๑ อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส
เอวํ วิตุถาเรน อตุโถ ทฏฺฐพฺโพติ ๑เป๑ อญฺจตโร จ ปน
โส ภิกฺขุ อรหตฺ อโหสีติ ๑

[๑๔๒] สาวตฺถิยํ ๑ อารามเ ๑ เอกมฺนตฺ นิสินฺโน โข โส
ภิกฺขุ ภควนฺตฺ เอตทโวจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
ธมฺมํ เทเสตุ ๑เป๑ วิหเรยฺยนฺติ ๑ ยํ โข ภิกฺขุ อนิจฺจํ ตฺตร
เต ๑ ฉนฺโท ปหาคพฺโพติ ๑ อญฺจตํ ภควา อญฺจตํ สุกตาทิ ๑
ยถากถํ ปน ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน
อตุถํ อาชานาสีติ ๑ รูปี โข ภนฺเต อนิจฺจํ ตฺตร เม ฉนฺโท
ปหาคพฺโพ ๑ เวทนา ๑ สลฺยา ๑ สงฺขารา ๑ วิญญาณํ อนิจฺจํ
ตฺตร [๒] เม ฉนฺโท ปหาคพฺโพ ๑ อิมสฺส ขวาทํ ภนฺเต ภควตา
สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุถํ อาชานามิติ ๑ สาธุ
สาธุ ภิกฺขุ สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส
วิตุถาเรน อตุถํ อาชานาสี ๑ รูปี โข ภิกฺขุ อนิจฺจํ ตฺตร เต [๑]
ฉนฺโท ปหาคพฺโพ ๑ เวทนา ๑ สลฺยา ๑ สงฺขารา ๑ วิญญาณํ
อนิจฺจํ ตฺตร เต ฉนฺโท ปหาคพฺโพ ๑ อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา
สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุโถ ทฏฺฐพฺโพติ ๑เป๑
อญฺจตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตฺ อโหสีติ ๑

[๑๔๓] สาวตฺถิ ๑ เอกมฺนตฺ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตฺ
#๑ โป. โว. ๑ ๒ โป. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท ทิสฺสติ ๑
#๓ ย. เอตฺถนฺตเร โขสทฺโท ทิสฺสติ ๑

เอตทโวจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมึ เทเสตุ
ฯเปฯ วิหเรยฺยนฺติ ฯ ยํ โข ภิกฺขุ ทุกฺขํ ตตฺร เต ฉนฺโท
ปฺหาคพฺโพติ ฯ อญฺญาตํ ภควา อญฺญาตํ สุกตฺตาติ ฯ ยถากถํ ปน
ตุวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส วิตุถาเรน อตุถํ
อาชานาสีติ ฯ รูปี โข ภนฺเต ทุกฺขํ ตตฺร เม ฉนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯ
เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ ทุกฺขํ ตตฺร เม
ฉนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯ อิมสฺส ขวาทํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน
ภาสิตฺตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตุถํ อาชานามีติ ฯ สาธุ สาธุ ภิกฺขุ
สาธุ โข ตวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส วิตุถาเรน อตุถํ
อาชานาสีติ ฯ รูปี โข ภิกฺขุ ทุกฺขํ ตตฺร เต ฉนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯม
เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ ทุกฺขํ ตตฺร เต
ฉนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯ อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส
เอวํ วิตุถาเรน อตุถํ ทฏฺฐพฺโพติ ฯเปฯ อญฺญตโร จ ปน
โส ภิกฺขุ อรหตํ อโหสีติ ฯ

[๑๔๔] สาวคฺคิยํ ฯ อารามे ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข โส
ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
ฌมฺมึ เทเสตุ ฯเปฯ วิหเรยฺยนฺติ ฯ โย โข ภิกฺขุ อนตฺตา
ตตฺร เต ฉนฺโท ปฺหาคพฺโพติ ฯ อญฺญาตํ ภควา อญฺญาตํ
สुकตฺตาติ ฯ ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตฺตสฺส
วิตฺถาเรน อตุถํ อาชานาสีติ ฯ รูปี โข ภนฺเต อนตฺตา ตตฺร

เม ฌนุโท ปหาตพุโพ ฯ เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ
อนตฺตา ตตฺร เม ฌนุโท ปหาตพุโพ ฯ อิมสฺส ขฺวาทิ ฌนฺเต
ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถิ อานานามิตี ฯ
สาธุ สาธุ ภิกฺขุ สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส
วิตฺถาเรน อตฺถิ อานานาสี ฯ รูปี โข ภิกฺขุ อนตฺตา ตตฺร เต
ฌนุโท ปหาตพุโพ ฯ เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ
อนตฺตา ตตฺร เต ฌนุโท ปหาตพุโพ ฯ อิมสฺส โข ภิกฺขุ
มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถิ ทฏฺฐพุโพติ
ฯเปฯ อณฺณตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตี อโหสิตี ฯ

[๑๔๕] สวาคฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯ เอกมฺนตฺติ นิสินฺโน โข โส
ภิกฺขุ ภควนตฺติ เอตทโวจ สาธุ เม ฌนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
ธมฺมํ เทเสตุ ฯเปฯ วิหเรยฺยนฺติ ฯ ยํ โข ภิกฺขุ อนตฺตนิยํ
ตตฺร เต ฌนุโท ปหาตพุโพติ ฯ อณฺณตํ ภควา อณฺณตํ
สุคตาคี ฯ ยถากถิ ปน ตฺวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส
วิตฺถาเรน อตฺถิ อานานาสีตี ฯ รูปี โข ฌนฺเต อนตฺตนิยํ ตตฺร
เม ฌนุโท ปหาตพุโพ ฯ เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ
วิญฺญาณํ อนตฺตนิยํ ตตฺร เม ฌนุโท ปหาตพุโพ ฯ อิมสฺส
ขฺวาทิ ฌนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตุถาเรน อตฺถิ
อานานามิตี ฯ สาธุ สาธุ ภิกฺขุ สาธุ โข ตฺวํ ภิกฺขุ มยา
สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตุถาเรน อตฺถิ อานานาสี ฯ รูปี โข

ภิกฺขุ อนตฺตนิยฺย ตฺตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ๑ เวทนา ๑
สญฺญา ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ อนตฺตนิยฺย ตฺตฺร เต ฉนฺโท
ปหาตพฺโพ ๑ อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส เอวํ
วิตฺถาเรน อตฺถโถ ทฎฺฐพฺโพติ ๑เป๑ อญฺจตโร จ ปน โส
ภิกฺขุ อรหํ อโหสีติ ๑

[๑๔๖] สาทฺถึ ๑ ตฺตฺร โข ๑ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส
ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน
ชมฺมํ เทเสตุ ยมฺหํ ภควโต ชมฺมํ สุตฺวา ๑เป๑ วิหเรยฺยนฺติ ๑
ยํ โข ภิกฺขุ ราชนียสณฺจิตํ ๑ ตฺตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพติ ๑
อญฺจาทํ ภควา อญฺจาทํ สุกตาคิ ๑ ยถากถํ ปน ตวํ ภิกฺขุ
มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานาสีติ ๑ รุปํ
โข ภนฺเต ราชนียสณฺจิตํ ตฺตฺร เม ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ๑ เวทนา ๑
สญฺญา ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ ราชนียสณฺจิตํ ตฺตฺร เม ฉนฺโท
ปหาตพฺโพ ๑ อิมสฺส ขวาทํ ภนฺเต ภควตา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส
เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิติ ๑ สาธุ สาธุ ภิกฺขุ สาธุ
โข ตวํ ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ
อาชานาสี ๑ รุปํ โข ภิกฺขุ ราชนียสณฺจิตํ ตฺตฺร เต ฉนฺโท
ปหาตพฺโพ ๑ เวทนา ๑ สญฺญา ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ ราชนียสณฺจิตํ
ตฺตฺร เต ฉนฺโท ปหาตพฺโพ ๑ อิมสฺส โข ภิกฺขุ มยา สงฺขิตฺเตน
ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถโถ ทฎฺฐพฺโพติ ๑เป๑ อญฺจตโร
#๑ ม. ย. ราชนียสณฺจิตํ ๑ สพฺพตฺถ ทิอิสเมว ๑ ไป. ราชนีย สณฺจ

จ ปน โส ภิกขุ อรหโต อโหสีติ ฯ

[๑๔๗] สาวตถิ ฯ ตตฺร โข ฯ อายสฺมา ราโร เยน ภควา
เตนุปลงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ กถํ นฺุ โข
ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญจ สฺวิญฺญาณเก กาเย
พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหฺงการมมฺงการมานานุสยา น โหนฺตึติ ฯ
ยงฺกิลฺลิจิ ราช รูปี อตีตนาทปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โอพาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก
วา สพฺพํ รูปี เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาทิ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลุญฺาย ปสฺสติ ฯ ยา กาจิ เวทนา ฯ
ยา กาจิ สลฺลยา ฯ เย เกจิ สงฺขารา ฯ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ
อตีตนาทปจฺจุปฺปนฺนํ ฯเปฯ ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ
วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปลุญฺาย ปสฺสติ ฯ เอวํ โข ราช ชานโต เอวํ
ปสฺสโต อิมสฺมิญจ สฺวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ
อหฺงการมมฺงการมานานุสยา น โหนฺตึติ ฯเปฯ อลฺลตโร จ
ปนายสฺมา ราโร อรหโต อโหสีติ ฯ

[๑๔๘] สาวตถิ ฯ ตตฺร โข ฯ อายสฺมา สุราโร ภควนฺตํ
เอตทโวจ กถํ นฺุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญจ
สฺวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหฺงการมมฺงการมานาปคตํ
มานสํ โหติ วิธา สมตฺติกนฺตํ สนฺตํ ๑ สุวิมฺตฺตฺนฺติ ฯ
#๑ ไป. ย. สนฺตฺนฺติ นตฺถิ ฯ

ยงฺกิลฺลิจิ สุรารุ ธิปํ อตีตนาถคปจฺจูปฺปนํ ๔เป๔ ยํ ๑ พุเร
สนฺตฺเถ วา สพฺพิ ธิปํ เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น เมโส
อตุตฺตํ เอมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ธิสุวา อนุปาทา
วิมฺตฺโต โหติ ๔ ยา กาจิ เวทนา ๔ ยา กาจิ สญฺญา ๔ ย
เกจิ สงฺขารํ ๔ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตนาถคปจฺจูปฺปนํ ๔เป๔
ยํ พุเร สนฺตฺเถ วา สพฺพิ วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ
น เมโส อตุตฺตํ เอมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ธิสุวา
อนุปาทา วิมฺตฺโต โหติ ๔ เอมํ โข สุรารุ ชานโต เอมํ ปสฺสโต
อิมฺสมฺมิญจ สวิญฺญาณเก กายเ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหฺงการมมฺงการ-
มานาปคตํ มานสํ โหติ วิธา สมตฺถิกนฺตํ สนฺตํ สุวิมฺตฺตฺนฺติ
๔เป๔ อญฺจตโร จ ปนายสมฺมา สุรารุ อรหตํ อโหสิตี ๔

อรหนฺตวคโค ทฺติโย ๔

ตสฺสุทฺธานํ

อุปาธิยมญฺจมานา อถาภินนฺทมาโน จ
อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา จ อนตฺตนิยฺ รชนียสณฺนิจิตํ
ราชสุรารุ เตะ ทสฺสตี ๔

ขนฺธสํยุตฺตสฺส มชฺฌิมปณฺณาสกฺก ขชฺชนิยวคฺโค ตติโย

[๑๔๘] สํวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑ อสฺสุตฺวา ภิกฺขเว ปุณฺณชฺโช
รูปฺสฺส อสฺสาทฺถจฺ อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ๑
เวทนาย ๑ สลฺลยาช ๑ สงฺขารานํ ๑ วิญฺญาณสฺส อสฺสาทฺถจฺ
อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ๑ สุตฺวา จ โข
ภิกฺขเว อริยสํวโก รูปฺสฺส อสฺสาทฺถจฺ อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ
ยถาภูตํ ปชานาติ ๑ เวทนาย ๑ สลฺลยาช ๑ สงฺขารานํ ๑
วิญฺญาณสฺส อสฺสาทฺถจฺ อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ ยถาภูตํ ปชานาติตีติ ๑

[๑๕๐] สํวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑ อสฺสุตฺวา ภิกฺขเว ปุณฺณชฺโช
รูปฺสฺส สมฺมทฺถยจฺ อตฺถงฺกมฺมจฺ อสฺสาทฺถจฺ อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ
ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ๑ เวทนาย ๑ สลฺลยาช ๑ สงฺขารานํ ๑
วิญฺญาณสฺส สมฺมทฺถยจฺ อตฺถงฺกมฺมจฺ อสฺสาทฺถจฺ อาทินวฺลจฺ
นิสฺสรณฺณจฺ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ๑ สุตฺวา จ โข ภิกฺขเว
อริยสํวโก รูปฺสฺส สมฺมทฺถยจฺ อตฺถงฺกมฺมจฺ อสฺสาทฺถจฺ
อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ ยถาภูตํ ปชานาติ ๑ เวทนาย ๑ สลฺลยาช ๑
สงฺขารานํ ๑ วิญฺญาณสฺส สมฺมทฺถยจฺ อตฺถงฺกมฺมจฺ อสฺสาทฺถจฺ
อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ ยถาภูตํ ปชานาติตีติ ๑

[๑๕๑] สํวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑ สุตฺวา ภิกฺขเว อริยสํวโก
รูปฺสฺส สมฺมทฺถยจฺ อตฺถงฺกมฺมจฺ อสฺสาทฺถจฺ อาทินวฺลจฺ นิสฺสรณฺณจฺ

ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ เวทนาย ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารานํ ฯ
วิญฺญาณสฺส สมุทฺตญฺจ อตฺตงฺกมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ
นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาตีติ ฯ

[๑๕๒] สาวตฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯ รูปี ภิกฺขเว อนิจฺจํ ยถนิจฺจํ
ตํ ทุกฺขํ ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา ยทนตฺตา ตํ เนตํ มม เนโสทมสมฺมิ
น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลฺยา ย ทฏฺฐพฺพํ ฯ
เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ยถนิจฺจํ
ตํ ทุกฺขํ ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตา ยทนตฺตา ตํ เนตํ มม
เนโสทมสมฺมิ น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปลฺยา
ทฏฺฐพฺพํ ฯ เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก
รูปสมฺมปี นินฺพินฺนทติ เวทนายปี ฯ สลฺยา ยปี ฯ สงฺขารสฺสุปี ฯ
วิญฺญาณสมฺมปี นินฺพินฺนทติ นินฺพินฺนทํ วิชฺชติ วิราคา วิมฺจุจติ ฯ
วิมฺุตตสมฺมิ วิมฺุตตมิตฺติ ๑ ฅาณํ โหติ ฯ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ
กตํ กรณฺมียํ นاپริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ฯ ยาวตา
ภิกฺขเว สตฺตาวาสา ยาวตา ภวคฺคิ เอเต อคฺคา เอเต เสฏฺฐา
โลกสมฺมิ ยทิตํ อรหนฺโตติ ฯ อิทมวโจ ภควา อิทํ วตฺวาน
สุคโต อถาปฺริ เอตทวโจ สตฺถา

[๑๕๓] สุขินโน วต อรหนฺโต ตณฺหา เตสํ น วิชฺชติ

อสมฺมาโน สมฺจุณฺนโน โมหชาลํ ปทาติติ ฯ

#๑ วิมฺุตตมฺหิตฺติ วา ปาโฐ ฯ

อนนฺตเต ๑ อนฺตปตฺตา จิตฺตํ เตสํ อนาวลํ
โลก อนฺตปตฺตา เต ๒ พุทฺธมฺภูตา อนาสวํ ๑
ปญฺจกฺขนฺธ ปริณฺถาย สตฺตสทฺธมฺมโศจฺรา
ปสฺสียา สปฺปฺริสา ปตฺตา พุทฺธสฺส โอรสา ๑
สตฺตรตฺนสมฺปนฺนา ตีสุ สิกฺขาสฺ สิกฺขิตา
อนฺวิจฺรฺนฺติ มหาวีรํ ปหีนฺภยเกรฺวา ๑
ทสฺหฺกฺเหหิ สมฺปนฺนา มหฺนาคา สมหิตา
เอเต โข เสฏฺฐา โลกสฺมี ตณฺหา เตสํ น วิชฺชติ ๑
อเสกฺขณฺณํ อุปฺปนฺนํ อนฺติโมยํ ๓ สมฺสฺสโย
โย สारโ พุทฺธมฺจฺริยสฺส ตสฺมี อปรปฺจฺยา ๔ ๑
วิธาสุ น วิกมฺปนฺติ วิปฺมตฺตา ปฺนพฺกฺวา
ทนฺตฺฐมฺี อนฺตปตฺตา เต โลก วิชิตาวิโน ๑
อุทฺธํ ติริยํ อปาจันนํ นนฺทิ เตสํ น วิชฺชติ
นทนฺติ เต สีนฺนาทํ พุทฺธา โลก อนฺตฺตราติ ๑

[๑๕๔] สวตฺถิ ๑ ตฺตร โข ๑ รุปี ภูทฺทเว อนฺิจจํ ยทนฺิจจํ
ตํ ทฺกฺขํ ยํ ทฺกฺขํ ตทนฺตฺตา ยทนฺตฺตา ตํ เนตํ มม
เนโสทฺหมสฺมี น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺถาย
ทฺฐทฺพิ ๑เป๑ เอวํ ปสฺสํ ภูทฺทเว สุตฺวา อริยสวโก
รูปสฺมีปี นินฺพินฺนฺติ เวทนายปี ๑ สญฺญายปี ๑ สขฺวารสฺปี ๑
#๑ ม. อนนฺตํ ๑ ย. อนนฺตฺโต ๑ ๒ โป. โว ๑ ๓ ม. อนฺติมสฺส ๑ ๔ โป. อปรปฺจโย ๑

วิญญานสมุปี นินฺพินฺทติ นินฺพินฺทํ วิรชชติ วิราคา วิมฺจุจติ ฯ
วิมฺตุตสมุปี วิมฺตุตมิตติ ฉานํ โหติ ฯ ชีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ
กตํ ฅรณียํ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ฯ ยาวตา
ภิกฺขเว สตฺตวาสา ยาวตา ภวคฺคํ เอเต อคฺคา เอเต เสฏฺฐา
โลกสมุปี ยทิตํ อรหนฺโตติ ฯ

[๑๕๕] สาวตฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯ สีโห ภิกฺขเว มิคฺราชา
สายนฺหสมยํ อาสยา นิกฺขมฺติ อาสยา นิกฺขมิตฺวา วิชฺมภฺติ
วิชฺมภิตฺวา สมฺนฺตา จตฺตทิสฺสา อนฺุวิโลเกติ สมฺนฺตา จตฺตทิสฺสา
อนฺุวิโลเกตฺวา ติกฺขตฺตํ สีหนาทํ นทติ ติกฺขตฺตํ สีหนาทํ นทิตฺวา
โคจฺราย ปกฺกมฺติ ฯ เย หิ ๑ เกจฺติ ภิกฺขเว ตีรจฺฉานคฺตา ปาณา
สีหสฺส มิคฺรณฺโณ นทโต สทฺทํ สฺฉนฺฺติ เยภฺยุเยน ภยํ ตํเวคํ
สนฺฺตาสํ อปฺชชฺนฺติ พิลํ พิลาสยา ปวิสฺนฺติ ทกํ ๒ ทกาสยา
ปวิสฺนฺติ วณํ วนาสยา ปวิสฺนฺติ อากาสํ ปกฺขิโน ภชฺนฺติ ฯ
เยปี เต ภิกฺขเว รณฺโณ นาคา คามนิกฺมราชธานีสุ ทเพฺหหิ
วรตฺเตหิ ๓ พนฺฺชเนหิ ๔ พนฺฺชา เตปี ตานิ พนฺฺชนานิ สลฺฉินฺฺทิตฺวา
สมฺปทาเลตฺวา ภิตฺตา มุตฺตกรีสํ จชฺมานา ๕ เยน วา เตน วา
ปลาณฺฺติ ฯ เอวํหิทฺธิโก ๖ โข ภิกฺขเว สีโห มิคฺราชา ตีรจฺฉานคฺตานิ
ปาณานิ เอวํหเสกฺโข เอวํหานฺุภาโว ฯ

[๑๕๖] เอวเมว โข ภิกฺขเว ยทา ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ
#๑ โป. ย. หิสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒ โป. อุทกํ อุทกาสยา ฯ ๓ ย. โยตฺเตหิ ฯ
#๔ ม. ย. พนฺฺชเนหิตินฺ ทิสฺสติ ฯ ๕ ย. โมจฺนฺตา ฯ ๖ โป. เอวํหิทฺธิโย. ฯ

อรหํ สมนฺมาสมพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมปन्नโน สุกโต โลกวิทู อนุตฺตโร
 ปุริสทมฺมสารถิ สตุถา เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา โส ฌมฺม
 เทเสติ อิติ รูปํ อิติ รูปสฺส สมุทโย อิติ รูปสฺส อตฺถงฺกโม
 อิติ เวทนา ฯ อิติ สลฺยา ฯ อิติ สงฺขารา ฯ อิติ วิญฺญาณํ
 อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติ ฯ
 เยปี เต ภิกฺขเว เทวา ทีฆายุกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลา อจฺเจสุ
 วิมานेषु จิรญฺจิตฺิกา เตปี ๑ ตถาคตสฺส ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา เขภฺยุเยน
 ภยํ สํเวคํ สนฺตาสํ อาปชฺชนฺติ อนิจฺจา ๒ กิร โภ มยฺ สมนานา
 นิจฺจมหาติ อมฺลณฺิมฺห อทฺฐาว กิร โภ สยฺ สมนานา ฐวฺมหาติ
 อมฺลณฺิมฺห อสฺสตา ภิร โภ มยฺ สมนานา สสฺสตฺมหาติ
 อมฺลณฺิมฺห มยฺปี กิร โภ อนิจฺจา อทฺฐาว อสฺสตา สกฺกายปริยาปฺนฺนาติ ฯ
 เอวฺมหิทฺธิโก โข ภิกฺขเว ตถาคโต สเทวกสฺส
 โลกสฺส เอวฺมhesกฺโข เอวฺมทานุภาโวติ ฯ อิทฺมโวจ ภควา
 อิทํ วตฺวาน ๓ สุกโต อถาปริ เอตทโวจ สตุถา

[๑๕๗] ยทา พุทฺโธ อภินฺถาย ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ
 สเทวกสฺส โลกสฺส สตุถา อปฺปฏิปฺคฺคโล ฯ
 สกฺกายสฺส นิโรธญจ สกฺกายสฺส จ สมภวํ
 อริยญฺจจกฺกํ มคฺคํ ทุกฺขุปสมคามินํ ฯ
 เยปี ทีฆายุกา เทวา วณฺณวนฺโต ยสฺสสิโน
 ภีตา สนฺตาสมาปาหุ ๔ สีสฺเสวิตเร มิกา ฯ

#๑ ย. เตปี โข ฯ ๒ ไป. อนิจฺจา วต ฯ ๓ ย. วตฺวา ฯ ๔ สนฺตาสา สีนฺนาทํ ฯ

อวิติวตฺตา สกฺกาเย อนิจฺจา กิร โภ มยฺ

สุตฺวา อรหโต วากฺขยฺ วิปฺปมุตฺตสฺส ตาทิโนติ ฯ

[๑๕๘] สาวตฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯ เย หิ เกจิ ภิกฺขเว สมณฺหา วา
พฺรหฺมาหฺมณฺหา วา อนเนกวิหิตํ ปุพฺพเพณิवासํ อนุสฺสรมาณา อนุสฺสรนฺติ
สพฺเพ เต ปญฺจุปาทานกฺขนฺเช อนุสฺสรนฺติ เอเตสํ วา อญฺญตรํ ฯ
กตเม ปญฺจ ฯ เอวํรูปํ อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ อิติ วา หิ
ภิกฺขเว อนุสฺสรมาโน รูปญฺเญว อนุสฺสรติ ฯ เอวํเวทโน อโหสิ
อตีตมทฺธานนฺติ อิติ วา หิ ภิกฺขเว อนุสฺสรมาโน เวทนญฺเญว
อนุสฺสรติ ฯ เอวํสญฺโฆ อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ ฯ เอวํสงฺขาโร
อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ ฯ เอวํวิญฺญาโน อโหสิ อตีตมทฺธานนฺติ
อิติ วา หิ ภิกฺขเว อนุสฺสรมาโน วิญฺญาณญฺเญว อนุสฺสรติ ฯ

[๑๕๙] กิณฺจ ๑ ภิกฺขเว รูปี วเทถ ฯ รูปรฺปตีติ โข ภิกฺขเว
ตสฺมา รูปรฺนติ วุจฺจติ ฯ เกน รูปรฺปติ ฯ สีเตนปี รูปรฺปติ อุนฺนฺเหนนปี
รูปรฺปติ ชินฺจฉายปี รูปรฺปติ ปีปาสายปี รูปรฺปติ ทํสมกสฺวาตาทปสิริสฺปสมฺผลฺสฺเสนปี
รูปรฺปติ ฯ รูปรฺปตีติ โข ภิกฺขเว ตสฺมา
รูปรฺนติ วุจฺจติ ฯ

กิณฺจ ภิกฺขเว เวทนํ วเทถ ฯ เวทยตีติ ๒ โข ภิกฺขเว ตสฺมา
เวทนาติ วุจฺจติ ฯ กิณฺจ เวทยติ ๓ ฯ สฺขมปี เวทยติ ทฺกขมปี
เวทยติ อทุกฺขมสฺขมปี เวทยติ ฯ เวทยตีติ โข ภิกฺขเว ตสฺมา
เวทนาติ วุจฺจติ ฯ

กิณฺจ ภิกฺขเว สญฺญํ วเทถ ฯ สญฺจนาตตีติ ๔ โข ภิกฺขเว
#๑ โป. กิณฺจจิ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ฯ ๒ ยฺ. เวทียนฺตีติ ฯ ๓ ยฺ. เวทียติ ฯ
#๔ โป. ปชานาตตีติ ฯ

ตสฺมา สลฺยชาติ วุจฺจติ ฯ กิณฺจ สลฺยชานาติ ฯ นิลปี สลฺยชานาติ
ปีตกंपิ สลฺยชานาติ โลหิตกंपิ สลฺยชานาติ โอทาดंपิ สลฺยชานาติ ฯ
สลฺยชานาตีติ โข ภิกฺขเว ตสฺมา สลฺยชาติ วุจฺจติ ฯ

กิณฺจ ภิกฺขเว สขฺขารे วเทถ ฯ สขฺขตัง อภิสขฺขโรนฺตีติ
โข ภิกฺขเว ตสฺมา สขฺขาราคี วุจฺจนฺติ ฯ กิณฺจ สขฺขตัง อภิสขฺขโรนฺตีติ ฯ
รูปัง รูปตฺตตาย สขฺขตัง อภิสขฺขโรนฺตีติ เวทนัง เวทนตฺตตาย สขฺขตัง
อภิสขฺขโรนฺตีติ สลฺยณํ สลฺยณตฺตตาย สขฺขตัง อภิสขฺขโรนฺตีติ
สขฺขารे สขฺขารตฺตตาย สขฺขตัง อภิสขฺขโรนฺตีติ วิญฺญาณํ วิญฺญาณตฺตตาย
สขฺขตัง อภิสขฺขโรนฺตีติ ฯ สขฺขตัง อภิสขฺขโรนฺตีติ โข ภิกฺขเว ตสฺมา
สขฺขาราคี วุจฺจนฺติ ฯ

กิณฺจิ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ วเทถ ฯ วิชานาตีติ โข ภิกฺขเว
ตสฺมา วิญฺญาณนฺติ วุจฺจติ ฯ กิณฺจ วิชานนฺติ ๑ ฯ อมฺพิลंपิ
วิชานาติ ติตฺตกंपิ วิชานาติ กณฺฐกंपิ วิชานาติ มธฺรूपิ วิชานาติ ขาริکंपิ
วิชานาติ อขาริکंपิ วิชานาติ โลณิکंपิ วิชานาติ อโลณิکंपิ
วิชานาติ ฯ วิชานาตีติ โข ภิกฺขเว ตสฺมา วิญฺญาณนฺติ วุจฺจติ ฯ

[๑๖๐] ตตฺร ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อิติ ปฏฺฐิสลฺยจิกฺขติ
อหัง โข เอตฺรหิ รูปेณ ขชฺชามิ อตีตंपาหัง อทฺธานัง เอวเมว
รูปेณ ขชฺชามิ เสงฺยถาปี เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนน รูปेณ ขชฺชามิ
อหฺลยฺเจว โข ปน อนาคตัง รูปัง อภินนฺเตยฺย อนาคตंपาหัง
อทฺธานัง เอวเมว รูปेณ ขชฺชเมยฺย เสงฺยถาปี เอตฺรหิ ปจฺจุปปนฺเนน
รูปेณ ขชฺชามิติ ฯ โส อิติ ปฏฺฐิสงฺขาย อตีตสฺมี รูปสฺมี อนเปกฺโข
#๑ ไป. ย. วิชานาติ ฯ

โหติ อนาคต รูป นางินนุทติ ปจจุปปนุสสุ รูปสสุ นิพพิทาย
วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนุโน โหติ ฯ อหิ โข เอตริ เวทนาย
ขชชามิ อตีตปาหิ อทุธานี เอวเมว เวทนาย ขชชี เสยยถาปี
เอตริ ปจจุปปนุนาย เวทนาย ขชชามิ อหญเจว โข ปน
อนาคต เวทน อภินนุเทยฺย อนาคตปาหิ อทุธานี เอวเมว เวทนาย
ขชชเยยฺย เสยยถาปี เอตริ ปจจุปปนุนาย เวทนาย ขชชามิติ ฯ
โส อติ ปฏิสงขาย อตีตาย เวทนาย อนเปกฺโข โหติ อนาคต
เวทน นางินนุทติ ปจจุปปนุนาย เวทนาย นิพพิทาย วิราคาย
นิโรธาย ปฏิปนุโน โหติ ฯ อหิ โข เอตริ สญญาย ขชชามิ ฯ
อหิ โข เอตริ สงขารเอหิ ขชชามิ อตีตปาหิ อทุธานี เอวเมว
สงขารเอหิ ขชชี เสยยถาปี เอตริ ปจจุปปนุเนหิ สงขารเอหิ
ขชชามิ อหญเจว โข ปน อนาคต สงขารอภินนุเทยฺย
อนาคตปาหิ อทุธานี เอวเมว สงขารเอหิ ขชชเยยฺย เสยยถาปี
เอตริ ปจจุปปนุเนหิ สงขารเอหิ ขชชามิติ ฯ โส อติ ปฏิสงขาย
อตีเตสุ สงขารเอสุ อนเปกฺโข โหติ อนาคต สงขาร นางินนุทติ
ปจจุปปนุณานํ สงขารานํ นิพพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนุโน
โหติ ฯ อหิ โข เอตริ วิญญาณน ขชชามิ อตีตปาหิ อทุธานี
เอวเมว วิญญาณน ขชชี เสยยถาปี เอตริ ปจจุปปนุเนน
วิญญาณน ขชชามิ อหญเจว โข ปน อนาคต วิญญาณน
อภินนุเทยฺย อนาคตปาหิ อทุธานี เอวเมว วิญญาณน ขชชเยยฺย

เสยยถาปี เอตริหิ ปจจุปปนเนน วิญญาณน ขชชามิติ ฯ โส
อิติ ปฏิสงขาย อตติสมีปี วิญญาณสมี อนเปกโข โหติ อนาคค
วิญญาณ นากินนุหติ ปจจุปปนุสส วิญญาณสส นิพพิทาย
วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนโน โหติ ฯ

[๑๖๑] ตํ ก็ มณฺเถ ภิภุเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ ภาเต ฯ ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ
วาติ ฯ ทุกฺขํ ภาเต ฯ ยํ ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ
กถลํ นุ ตํ สมมุสฺสตีตุํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม
อตฺตาคี ฯ โน เหตํ ๑ ภาเต ฯ เวทนา ฯ สญฺญา ฯ สงฺขารา ฯ
วิญญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ภาเต ฯ ยํ
ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ ภาเต ฯ ยํ
ปณานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ กถลํ นุ ตํ สมมุสฺสตีตุํ เอตํ
มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาคี ฯ โน เหตํ ภาเต ฯ

[๑๖๒] ตสฺมา ติห ภิภุเว ยงฺกิลฺลิจิ รูปี อตฺตานาคคปจจุปปนฺนํ
อหฺมตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สฺขุมํ วา หีนํ
วา ปณฺตีตํ วา ยํ ทูเร [๒] สนฺติเก วา สพฺพิ รุปี เนตํ มม
เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคี เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
ทญฺฐพฺพิ ฯ ยา กาจิ เวทนา ฯ ยา กาจิ สญฺญา ฯ เย เกจิ
สงฺขารา ฯ ยงฺกิลฺลิจิ วิญญาณํ อตฺตานาคคปจจุปปนฺนํ ฯ เปฯ
ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพิ วิญญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ
#๑ ย. โน เอตํ ภาเต ฯ ๒ โป. เอตฺถนฺตเร วาสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมปฺปญฺญา ย ทฏฺฐพฺพํ ฯ
อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวโก อปจฺฉินาติ โน อาจฺฉินาติ ปชฺหติ
น ๑ อฺปาทยติ วิสิเนติ น ๒ อฺสุสิเนติ วิฐฺเปติ น สนฺนฐฺเปติ ฯ

[๑๖๓] กิณฺจ อปจฺฉินาติ โน อาจฺฉินาติ ฯ รุปํ อปจฺฉินาติ โน
อาจฺฉินาติ ฯ เวทณํ ฯ สลฺยณํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ อปจฺฉินาติ
โน อาจฺฉินาติ ฯ กิณฺจ ปชฺหติ น อฺปาทยติ ฯ รุปํ ปชฺหติ น
อฺปาทยติ ฯ เวทณํ ฯ สลฺยณํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ ปชฺหติ
น อฺปาทยติ ฯ กิณฺจ วิสิเนติ น อฺสุสิเนติ ฯ รุปํ วิสิเนติ น
อฺสุสิเนติ ฯ เวทณํ ฯ สลฺยณํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ วิสิเนติ
น อฺสุสิเนติ ฯ กิณฺจ วิฐฺเปติ น สนฺนฐฺเปติ ฯ รุปํ วิฐฺเปติ น
สนฺนฐฺเปติ ฯ เวทณํ ฯ สลฺยณํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ วิฐฺเปติ
น สนฺนฐฺเปติ ฯ เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รุปสฺมึปฺปิ
นิพฺพินฺนทติ เวทนายปฺปิ ฯ สลฺยณายปฺปิ ฯ สงฺขารสฺสุปฺปิ ฯ
วิญฺญาณสฺมึปฺปิ นิพฺพินฺนทติ นิพฺพินฺนทํ วิรชฺชติ วิราคา วิมฺภจฺจติ ฯ
วิมฺภุตฺตสฺมึ วิมฺภุตฺตมิตฺติ ฌาณํ โหติ ฯ ชีณา ชาติ วุสิตํ พุรฺหมจฺจริยํ
กตํ กรณียํ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ฯ อัย วุจฺจติ
ภิกฺขเว ภิกฺขุ เนว อาจฺฉินาติ น อปจฺฉินาติ อปจฺฉินิตฺวา จิโต เนว
ปชฺหติ น อฺปาทยติ ปชฺหิตฺวา จิโต เนว วิสิเนติ น อฺสุสิเนติ
วิสิเนตฺวา จิโต เนว วิฐฺเปติ น สนฺนฐฺเปติ วิฐฺเปตฺวา จิโต ฯ

[๑๖๔] กิณฺจ เนว อาจฺฉินาติ น อปจฺฉินาติ อปจฺฉินิตฺวา จิโต ฯ

#๑-๒ ย. โน ฯ

รูป เนว อจนาติ น อปจนาติ อปจนาติวา จิโต ๑ เวทน ๑
สญญ ๑ สงฺขาร ๑ วิญญานํ เนว อจนาติ น อปจนาติ
อปจนาติวา จิโต ๑ กิลฺจ เนว ปชหติ น อุปาทยติ ปชหิตฺวา
จิโต ๑ รูป เนว ปชหติ น อุปาทยติ ปชหิตฺวา จิโต ๑ เวทน ๑
สญญ ๑ สงฺขาร ๑ วิญญานํ เนว ปชหติ น อุปาทยติ
ปชหิตฺวา จิโต ๑ กิลฺจ เนว วิสเณติ น อุตฺตเณติ วิสเณตฺวา
จิโต ๑ รูป ๑ เนว วิสเณติ น อุตฺตเณติ วิสเณตฺวา จิโต ๑ เวทน ๑
สญญ ๑ สงฺขาร ๑ วิญญานํ เนว วิสเณติ น อุตฺตเณติ วิสเณตฺวา
จิโต ๑ กิลฺจ เนว วิชฺชเปติ น สนฺชฺชเปติ วิชฺชเปตฺวา จิโต ๑ รูป
เนว วิชฺชเปติ น สนฺชฺชเปติ วิชฺชเปตฺวา จิโต ๑ เวทน ๑ สญญ ๑
สงฺขาร ๑ วิญญานํ เนว วิชฺชเปติ น สนฺชฺชเปติ วิชฺชเปตฺวา
จิโต ๑ เอว วิมุตฺตจิตฺตํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ สอนฺทา ทฺวา
สพฺรหฺมกา สปฺชาปตฺติกา อารกาว นมสฺสนฺติ

นโม เต ปฺริสาชญฺญ นโม เต ปฺริสฺสุตฺตม
ยสฺส เต นาภิชานาม ยมฺปิ นิสฺสาย ฌายสฺสีติ ๑

[๑๖๕] เอกํ สมยํ ภควา สกฺเกสุ วิหริติ กปฺลวตฺถุสฺมี
นิโครธาราม ๑ อถ โข ภควา กิสฺมิณฺจปี ๒ ทฺเว ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ ๓
ปณฺนาเมตฺวา ปุพฺพพฺนฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย
กปฺลวตฺถุํ ปิณฺฑาทาย ปาวิสี กปฺลวตฺถุสฺมี ปิณฺฑาทาย จริตฺวา
ปจฺจนาภตฺตํ ปิณฺฑาทปาทปฏิกฺกนฺโต เยน มหาวนํ เตนฺอุปสงฺกมิ ๔
#๑ ม. ย. รูป ๑ ๒ โป. กิสฺมิณฺจปี ๑ ๓ โป. ภิกฺขุสงฺฆเมตฺปิ ทิสฺสติ ๑ ๔ โป.
#เตน อุปสงฺกมิตี ทิสฺสติ ๑

ทิวาวิหาราย มหาวนํ อชฺโฌคเหตฺวา เวลฺลวณฺญจิกาย มฺเเล ทิวาวิหารํ ๑
นีสึทึ ๑ อถ โข ภควโต รโหคตฺสฺส ปฏิสลฺลีนฺสฺส เอวํ เจตฺโต
ปริวิตฺกโก อุตฺปาที มยา โข ภิกฺขุสงฺโฆ ปพาโพห ๒ สนฺเตตฺถ
ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพชิตฺตา อชฺฐนาคตา อิมํ ชมฺมวินยํ เตสํ มมํ ๓
อปฺสฺสนฺตานํ สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม เสยฺยถาปี นาม
วจนฺสฺส ตฺรจนฺสฺส มาตฺริ อปฺสฺสนฺตฺสฺส สียา อณฺณตฺตํ สียา
วิปริณาโม เอวเมว ๔ สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพชิตฺตา ๕
อชฺฐนาคตา อิมํ ชมฺมวินยํ เตสํ มมํ อปฺสฺสนฺตานํ สียา อณฺณตฺตํ
สียา วิปริณาโม เสยฺยถาปี นาม พิชานํ ตฺรจนานํ อุตฺกํ อลภนฺตานํ
สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม เอวเมว สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นวา
อจิริปฺพชิตฺตา อชฺฐนาคตา อิมํ ชมฺมวินยํ เตสํ มมํ อลภนฺตานํ
ทสฺสนาย สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณาโม ยนฺนุนาหํ ยถเว มยา
ปฺพเพ ภิกฺขุสงฺโฆ อนฺนุคฺคหิตฺโต เอวเมว เอตฺรหิ อนฺนุคฺคณฺเหยฺยํ
ภิกฺขุสงฺฆมนฺติ ๑

[๑๖๖] อถ โข พุรฺหุมา สหฺมปฺติ ภควโต เจตฺสา
เจโตปริวิตฺกุกมณฺาย เสยฺยถาปี นาม พลฺวา ปฺริโส สมนฺนิยฺชิตํ วา
พาหํ ปสาเรยฺย ปสฺาริตํ วา พาหํ สมนฺนิยฺเชยฺย เอวเมว
พุรฺหุมโลเก อนฺตรหิตฺโต ภควโต ปฺรโต ปาตฺรโหสิ ๑ อถ โข
พุรฺหุมา สหฺมปฺติ เอกํสํ อุตฺตราสฺงคํ กริตฺวา เยน ภควา
เตนณฺชลิมนฺปณฺาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตฺทโวจ เอวเมตํ ภควา เอวเมตํ
#๑ ไป. ทิวาวิหาร ๑ ๒ ยุ. ปวาโพห ๑ ๓ ไป. มม ๑ ๔ ยุ. เอวเมว ๑ ๕ ไป.
#อจิริปพชิตฺวา

สุตฺต ภควตา ภนฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ ๑ ปพาโพห สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ
นวา อจิริปฺพุพฺพิตา อรฺุณาคตา อิมํ ชมฺมวินยํ เตลลํ ภควนฺตํ
อปฺสฺสนฺตานํ สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณามो เสยฺยถาปี นาม
วจฺจสฺส ตฺรณฺสฺส มาตริ อปฺสฺสนฺตสฺส สียา อณฺณตฺตํ สียา
วิปริณามो เอวเมว สนฺเตตฺถ ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพุพฺพิตา
อรฺุณาคตา อิมํ ชมฺมวินยํ เตลลํ ภควนฺตํ อปฺสฺสนฺตานํ สียา
อณฺณตฺตํ สียา วิปริณามो เสยฺยถาปี นาม พิชานํ ตฺรณฺณํ อุทกํ
อลภนฺตานํ สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณามो เอวเมว สนฺเตตฺถ
ภิกฺขุ นวา อจิริปฺพุพฺพิตา อรฺุณาคตา อิมํ ชมฺมวินยํ เตลลํ ภควนฺตํ
อลภนฺตานํ ทสฺสนาย สียา อณฺณตฺตํ สียา วิปริณามอ อภินนฺทฺตุ
ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ อภิวทฺตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขุสงฺฆํ
ยถเว [๒] ภควตา ปุพฺเพ ภิกฺขุสงฺโฆ อนฺุคฺคหิโต เอวเมว
เอตฺรหิ อนฺุคฺคณฺหาตฺตุ ภิกฺขุสงฺฆนฺติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตฺถนฺทฺธิภาเวน ฯ
อถ โข พุรฺหฺมา สหฺมปฺติ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา
ภควนฺตํ อภิวาทฺตฺวา ปทกฺขิณฺมํ กตฺวา ตตฺถเวณฺตรชายิ ฯ

[๑๖๗] อถ โข ภควา สาขณฺ्हสมยํ ปฏฺิสลฺลانا วุฏฺิจิโต
เยน นิโครฺชาราโม เตนฺุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตฺเต อาสเน
นีสึทฺธิ ฯ นิสฺซชฺช โข ภควา ตถารูปี อิทฺธาภิสฺสงฺขาริ อภิสฺสงฺขารสึ ๓
ยถา เต ภิกฺขุ ๔ เอกทฺวิหิกาย ๕ สารชฺชฆาณฺรูปา येन ภควา
เตนฺุปสงฺกมึสฺสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทฺตฺวา เอกมฺนฺตํ นีสึทฺธิสฺสุ ฯ
#๑ โป. สงฺโฆ ฯ ๒ ย. เอตฺถนฺตเร ภนฺเตติ ทิสฺสตี ฯ ๓ ย. อภิสฺสงฺขายิ ฯ
#อภิสฺสงฺขสึ ฯ ๔ ม. ย. (เอกวิหิกาย สารชฺชฆาณฺรูปา येनाหิ เตนฺุปสงฺกเมยฺยํ
#เต ภิกฺขุ) ๕ ย. เอกวิหิกาย สารชฺชฆาณฺรูปา ฯ

เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขุ ภควา เอตทโวจ อนฺตมิมํ
 ภิกฺขเว ชีวีกานํ ยทิมํ ปิณฺโฑลยฺ ๑ อภิสาปายี ๑ ภิกฺขเว โลกสุมี
 ปิณฺโฑโล วิจรสิ ปตฺตปาณิ ๒ ๑ ตณฺจ โข เอตํ ๓ ภิกฺขเว กุลปฺตฺตา
 อุเปเนติ อตฺถวสิกา อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ เนว ราชาภินิตา น
 โจราภินิตา น อธิญฺจนา น ภยญฺจนา น อาชีวิกาปกตา ๔ อปฺจ โข
 โไอติณฺณมฺห ๕ ชาตียา ชราย มรณฺเนน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺขเขหิ
 โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ทุกฺโขติณฺณา ๖ ทุกฺขปรเตตา อปฺเปวนาม
 อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ ๗ เอวํ
 ปพฺพชฺโิต จายํ ภิกฺขเว กุลปฺตฺโต โส จ โหติ อภิชฺฌาณฺ กามสฺ
 ติพฺพสาราโค พฺยาปนฺนจิตฺโต ปทฺฐจฺจนฺสงกปฺโป มฺกุฏสฺสตี
 อสมฺปชาโน อสมมาหิตो วิพฺภนฺตจิตฺโต ปากคินฺทริโย ๗ เสยฺยถาปิ
 ภิกฺขเว ฉวลาตํ อุภโต ปทิตฺตํ มชฺเชนฺ กฺคคตํ เนว กามे กฺกุจฺตํ ๘
 ผรติ นารณฺเณ กฺกุจฺตํ ผรติ ๑ ตณฺฐปฺมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคํ
 วทามิ คิหิโกกา จ ปรีหิโน สามณฺญตฺถํ จ น ปรีปฺุเรติ ๑

[๑๖๘] ตโยเม ภิกฺขเว อกฺุสลวิตกฺกา กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก
 วิหีสาวิตกฺโก ๑ อิมे จ โข ภิกฺขเว ตโย อกฺุสลวิตกฺกา
 ตํ ๘ อปริเสสา นิร์ชฌนฺติ จตฺตฺส วา สติปฺญฺจนาเนสฺส สฺสปติญฺจิตฺตฺตฺส
 วิหฺรโต อนิมิตฺตํ วา สมารี ภาวยโต ๑ ยาวณฺจิทํ
 ภิกฺขเว อลเมว อนิมิตฺโต สมารี ภาเวตฺ ๙ ๑ อนิมิตฺโต ภิกฺขเว
 #๑ ยฺ. อภิสาปายี ๑ โป. อภิสาปาย ๑ ๒ ม. ยฺ. ปตฺตปาณิติ ๑ ๓ ยฺ. เอวํ ๑
 #๔ ยฺ. ชีวีกาปกตา ๑ โป. อาชีวิกากตา ๑ ๕ ยฺ. โไอติณฺณมฺหิ ๑ โป. โไอติณฺโณมฺหิ ๑
 #๖ โป. ยฺ. ทุกฺโขติณฺโณ ๑ ๗ โป. ยฺ. กฺกุจฺตํ ๑ ๘ สฺ. นํ ๑ ม. กฺว ๑
 #๙ ยฺ. ภาวิทํ ๑

สมาธิ ภาวิตโต พหุสีกโต มหปฺผลโต โหติ มหานิสฺสโต ฯ

[๑๖๕] เทวมา ภิกฺขเว ทิฏฺฐิโย ภวทิฏฺฐิ จ วิภวทิฏฺฐิ จ ฯ
 ตตฺร [๑] ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก อิติ ปฏฺฐิตญฺจิกฺขติ อตฺถิ นฺ
 โข ตํ กิณฺจิ โลกสฺมี ยมฺหํ อุปาทิมานโน น วชฺชวา อสฺสนฺติ ฯ
 โส เอวํ ปชานาติ นตฺถิ นฺ โข ตํ กิณฺจิ โลกสฺมี ยมฺหํ
 อุปาทิมานโน น วชฺชวา อสฺสนฺติ ๒ ฯ โส เอวํ ปชานาติ อหฺลจ ๓
 รุปฺณฺเวย อุปาทิมานโน อุปาทียะยํ เวทนฺณฺเวย อุปาทิมานโน
 อุปาทียะยํ สณฺณณฺเวย อุปาทิมานโน อุปาทียะยํ สงฺขาร
 ะย อุปาทิมานโน อุปาทียะยํ วิญฺญาณฺณฺเวย อุปาทิมานโน
 อุปาทียะยํ ตสฺส เม อสฺส อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา
 ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา
 สมฺภเวยฺยํ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺตสฺส สมฺภโย อสฺส ๔ ฯ
 ตํ กิ มลฺลณฺท ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ
 ภนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ ภนฺเต ฯ ยํ
 ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺชมํ กลลฺลํ นฺ ตํ สมฺนุสฺสิตฺตุํ เอตํ มม
 เอโสหฺมสฺมี เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหตํ ภนฺเต ฯ เวทนา ฯ
 สณฺญา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ ฯ เปฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว ฯ
 เอวํ ปสฺสํ ฯ เปฯ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๑๗๐] เอกํ สมฺมํ ภควา โภสมฺพิยํ วิหฺรติ โฆสิตารามे ฯ
 #[๑] ม. ย. โขสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ย. อสฺสํ ฯ ๓ ม. อหฺลฺหิ ฯ
 #๔ ม. อสฺสาติ ฯ

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมฺมํ นีวาเสตฺวา ปตฺตจີวรมาทาย โโกสมฺพึ
ปิณฺฑทาย ปาวีสึ โโกสมฺพึยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจมาตฺตํ ปิณฺฑทปาตปฏิกฺกนฺโต
สามํ เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจີวรมาทาย อนามนฺเตตฺวา
อุปฏฺฐาเก อนปฺโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ เอโก อหฺตฺติโย จาริกํ ปกฺกามิ ฯ

[๑๗๑] อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ อจิริปกฺกนฺตสฺส ภควโต
เขนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ
อานนฺทํ เอตทโวจ เอหาวุโส ๑ อานนฺท ภควา สามํ เสนาสนํ
สํสาเมตฺวา ปตฺตจີวรมาทาย อนามนฺเตตฺวา อุปฏฺฐาเก อนปฺโลเกตฺวา
ภิกฺขุสงฺฆํ เอโก อหฺตฺติโย จาริกํ ปกฺกนฺโตติ ฯ ยสฺมี อาวุโส
สมเย ภควา สามํ เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจີวรมาทาย
อนามนฺเตตฺวา อุปฏฺฐาเก อนปฺโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ เอโก อหฺตฺติโย
จาริกํ ปกฺกมฺติ ๒ เอโกว ภควา ตสฺมี สมเย วิหริตฺกามาโม โหติ
น ภควา ตสฺมี สมเย เกณจิ อนุพฺนฺธิตฺพุโป โหติติ ฯ

[๑๗๒] อถ โข ภควา อนุปุพฺพเพน จาริกํ จรมาโน เขน
ปาติเลยฺยกํ ๓ ตทวสฺริ ฯ ตตฺร สฺกํ ภควา ปาติเลยฺยกเก วิหริติ
ภทฺทสาลมฺมุเล ฯ อถ โข สมฺพหฺลลา ภิกฺขุ เขนายสฺมา อานนฺโท
เตนฺอุปสงฺกมึสฺส อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานนฺเทน สทฺธิ สมฺโมทึสฺส
สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสาเรตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสึทึสฺส ฯ เอกมฺนฺตํ
นินฺนนา โข เต ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ จิริสฺสตา ๔
#๑ ม. ย. เอสาวุโส ฯ ๒ ย. ปกฺกามิ ฯ ๓ ส. ปาติเลยฺยกํ ฯ
#๔ ม. จิริสฺสํ สฺตา ฯ

โฆ โน อาวุโส อานนุท ภควโต สมมุขา ฌมฺมี กถา อิจฺฉาม
มยฺ อ้าวโส อานนุท ภควโต สมมุขา ฌมฺมี กถํ โสตฺตุนฺติ ฯ อถ โฆ
อายุสฺมา อานนุโท เตหิ ภิกฺขุหิ สทุธิ เยน ปาติเลยยกํ ภทฺทสาลมุลิ
เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โฆ เต ภิกฺขุ ภควา ฌมฺมียา
กถาย สนฺทสฺเสติ สมากเปสิ สมฺตเตเชสิ สมฺปหํเสติ ฯ

[๑๗๓] เตน โฆ ปน สมเยน อลฺลตฺรตฺส ภิกฺขุโน เอวฺลเจตฺโต
ปริวิตกฺโก อุตฺปาติ กถํ นุ โฆ ชานโต กถํ ปสฺสโต
อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย โหตีติ ฯ อถ โฆ ภควา ตสฺส ภิกฺขุโน
เจตฺตา เจโตปริวิตกฺกมณฺเฑน ภิกฺขุ ๑ อามนฺเตสิ วิจยฺโส เทสิโต
ภิกฺขเว มยา ฌมฺโม วิจยฺโส เทสิตา จตฺตารโ สติปฏฺจานา
วิจยฺโส เทสิตา จตฺตารโ สมฺมปฺปฺชานา วิจยฺโส เทสิตา จตฺตารโ
อิทฺธิปาทา วิจยฺโส เทสิตานิ ปญฺจินฺทฺริยานิ วิจยฺโส เทสิตานิ
ปญฺจ พฺลานิ วิจยฺโส เทสิตา สตฺต โขชฺฌมฺงฺกา วิจยฺโส เทสิโต
อริโย อฏฺฐงฺกฺโก มคฺโค ฯ เอวํ วิจยฺโส [๒] เทสิโต ภิกฺขเว มยา
ฌมฺโม เอวํ วิจยฺโส เทสิโต ๓ โฆ ภิกฺขเว มยา ฌมฺโม ฯ อถ
จ ปนฺิเชกฺจจฺสฺส ภิกฺขุโน เอวํ เจตฺโต ปริวิตกฺโก อุตฺปาติ กถํ
นุ โฆ ชานโต กถํ ปสฺสโต อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย โหตีติ ฯ

[๑๗๔] กถณฺจ ภิกฺขเว ชานโต กถํ ปสฺสโต อนนฺตฺรา อาสวานํ
ขโย โหติ ฯ อิธ ภิกฺขเว อสฺสฺตฺวา ปุณฺชชฺโน อริยานํ อทฺสฺสาวิ
#๑ ไป. ภิกฺขุ ฯ ๒ ย. โขสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๓ ม. ย. เทสิเต- ฌมฺเม ฯ

อริยธมฺมสฺส อโกวิทฺโธ อริยธมฺเม อวินิตฺโต สปุริสํ อทฺทสาวิ
ฯเปฯ สปุริสธมฺเม อวินิตฺโต รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสติ ฯ ยา
โฆ ปนฺ ตา ภิกฺขเว สมนุสฺสนา สงฺขารो โส ฯ โส ปน
สงฺขารो กีนฺทาโน กีสฺมฺทโย กิชาติโก กิปฺภโว ๑ ฯ อวิชฺชาสมฺผลฺสฺเซน
ภิกฺขเว เวทยิตฺนํ สุญฺจสฺส อสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ปฺภุชฺชนสฺส อฺปฺปนฺนา ตณฺหา
ตโตโฆ โส สงฺขารो ฯ อิติ โฆ ภิกฺขเว โสปี [๒] สงฺขารो อนิจฺโจ
สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน สปิ ตณฺหา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา
สปิ เวทนา ฯ โสปี ผลฺโส ฯ สปิ อวิชฺชา อนิจฺจา
สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ฯ เอวํปี โฆ ภิกฺขเว ชานโต เอวํ
ปฺสฺสโต อนนฺตรํ อาสวานํ ขโย โหติ ฯ

[๑๗๕] น เหว โฆ ๓ รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสติ อปิจ โฆ
รูปวนฺตํ อตฺตํ สมนุสฺสติ ฯ ยา โฆ ปนฺ ตา ภิกฺขเว สมนุสฺสนา
สงฺขารो โส ฯ โส ปนฺ สงฺขารो กีนฺทาโน กีสฺมฺทโย กิชาติโก
กิปฺภโว ๑ อวิชฺชาสมฺผลฺสฺเซน ภิกฺขเว เวทยิตฺนํ สุญฺจสฺส อสฺสฺสฺส
ปฺภุชฺชนสฺส อฺปฺปนฺนา ตณฺหา ตโตโฆ โส สงฺขารो ฯ อิติ โฆ
ภิกฺขเว โสปี สงฺขารो อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน สปิ
ตณฺหา ฯ สปิ เวทนา ฯ โสปี ผลฺโส ฯ สปิ อวิชฺชา อนิจฺจา
สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ฯ เอวํปี โฆ ภิกฺขเว ชานโต เอวํ
ปฺสฺสโต อนนฺตรํ อาสวานํ ขโย โหติ ฯ

[๑๗๖] น เหว โฆ รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสติ น รูปวนฺตํ
#๑ ยฺ. กิปฺภโวติ ฯ ๒ ยฺ. โฆสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๓ โป. น โส จ โฆ ฯ

อตุตตานํ สมณุปสฺสตี อปีจ โข อตุตตนิ รูปี สมณุปสฺสตี ฯ ยา
โฆ ปน ตา ภิกฺขเว สมณุปสฺสนา สงฺขารो โส ฯ โส ปน สงฺขารो
กีนินทาโน กีสมฺมทโย กิชาตโก กิปปภโว ฯ อวิชฺชาสมฺพสฺสเสน ภิกฺขเว
เวทยิตฺเตน มุญฺจสฺส อสฺสุตฺวาโต ปุณฺณชฺชนสฺส อุปฺปนฺนา ตณฺหา ตโตโฆ
โส สงฺขารो ฯ อิติ โข ภิกฺขเว โสปี สงฺขารो อนิจฺโจ สงฺขโต
ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน สามี ตณฺหา ฯ สามี เวทนา ฯ โสปี ผสฺโส ฯ
สामी อวิชฺชา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ฯ เอวंपิ โข
ภิกฺขเว ชานโต เอวंपิ สฺสโต อนนฺตรราอาสวานํ ขโย โหตี ฯ

[๑๗๗] น เหว โฆ รูปี อตุตโต สมณุปสฺสตี น รูปวนฺตํ
อตุตตานํ สมณุปสฺสตี น อตุตตนิ รูปี สมณุปสฺสตี อปีจ โข รูปสฺมี
อตุตตานํ สมณุปสฺสตี ฯ ยา โฆ ปน ตา ภิกฺขเว สมณุปสฺสนาญ
สงฺขารो โส ฯ โส ปน สงฺขารो กีนินทาโน กีสมฺมทโย กิชาตโก
กิปปภโว ฯ อวิชฺชาสมฺพสฺสเสน ภิกฺขเว เวทยิตฺเตน มุญฺจสฺส อสฺสุตฺวาโต
ปุณฺณชฺชนสฺส อุปฺปนฺนา ตณฺหา ตโตโฆ โส สงฺขารो ฯ อิติ โข
ภิกฺขเว โสปี สงฺขารो อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺโน สามี
ตณฺหา ฯ สามี เวทนา ฯ โสปี ผสฺโส ฯ สামী อวิชฺชา
อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนา ฯ เอวंपิ โข ภิกฺขเว ชานโต
เอวंपิ สฺสโต อนนฺตรราอาสวานํ ขโย โหตี ฯ

[๑๗๘] น เหว โฆ รูปี อตุตโต สมณุปสฺสตี น รูปวนฺตํ
อตุตตานํ น อตุตตนิ รูปี น รูปสฺมี อตุตตานํ สมณุปสฺสตี อปีจ

โฆ เวทนี อตฺตโต สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ โฆ เวทนาวนฺุตํ อตฺตานํ
สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ โฆ อตฺตนิ เวทนี สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ
โฆ เวทนาย อตฺตานํ สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ โฆ สลฺยํ อตฺตโต ฯ
อปีจ โฆ สงฺขารอ อตฺตโต สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ โฆ สงฺขารวนฺุตํ
อตฺตานํ สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ โฆ อตฺตนิ สงฺขารอ สมนฺุปลสฺสติ ฯ
อปีจ โฆ สงฺขารอ อตฺตานํ สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ โฆ วิญฺญาณํ
อตฺตโต สมนฺุปลสฺสติ ฯ อปีจ โฆ วิญฺญาณวนฺุตํ อตฺตานํ ฯ
อปีจ โฆ อตฺตนิ วิญฺญาณํ ฯ อปีจ โฆ วิญฺญาณสฺมึ อตฺตานํ
สมนฺุปลสฺสติ ฯ ยา โฆ ปน สว ภิกฺขเว สมนฺุปลสฺสนา สงฺขารอ
โส ฯ โส ปน สงฺขารอ กีนฺิทาโน ฯเปฯ กึปโก ฯ อวิชฺชาสมฺผลสฺสเซน
ภิกฺขเว เวทยิตนํ สฺมุจฺจสฺส อสฺสทวโต ปุณฺุชฺชนสฺส
อุปฺปนฺนา ตณฺุหา ตโตไซ โส สงฺขารอ ฯ อิติ โฆ ภิกฺขเว
โสปี สงฺขารอ อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏฺิจฺจสมฺุปฺปนฺโน ฯ สวปี
ตณฺุหา ฯ สวปี เวทนา ฯ โสปี สสฺโส ฯ สวปี อวิชฺชา
อนิจฺจา สงฺขตา ปฏฺิจฺจสมฺุปฺปนฺนา ฯ เอวปี โฆ ภิกฺขเว ชานโต
เอวํ ปสฺสโต อนนฺุตรา อาสวานํ ขโย โหติ ฯ

[๑๗๕] น เหว โฆ รุปํ อตฺตโต สมนฺุปลสฺสติ ฯ น เวทนี ฯ
น สลฺยํ ฯ น สงฺขารอ ฯ น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนฺุปลสฺสติ
อปีจ โฆ เอวํทฺฐี โหติ โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ
ภวิสฺสามี นิจฺโจ ชฺุโว สสฺสโต อวิปริณามชฺมโมติ ฯ ยา โฆ

ปนฺน สฺวา ภิกฺขเว สสุตฺตทิกฺขิตฺติ สงฺขารो โส ฯ โส ปนฺน สงฺขารो
กีนฺนทาโน ฯเปฯ เอวंपิ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวंपิ สสุตฺโต
อนนฺตฺราอาสวานํ ขโย โหติ ฯ

[๑๘๐] น เหว โข รุปํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ฯ น เวทนํ ฯ น
สญฺญํ ฯ น สงฺขารํ ฯ น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี
นาปี เอวंपิ ทิกฺขิตฺติ โหติ โส อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ
ภวิสฺสามิ นิจฺโจ ชุโว สสุตฺโต อวิปริณามธมฺโมติ อปีจ โข
เอวंपิ ทิกฺขิตฺติ โหติ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสามิ ๑
น เม ภวิสฺสตีติ ๒ ฯ ยา โข ปนฺน สฺวา ภิกฺขเว อจฺเจททิกฺขิตฺติ
สงฺขารो โส ฯ โส ปนฺน สงฺขารอ กีนฺนทาโน กีสมฺมทโย กิชาติโก
กีปกโว ฯ อวิชฺชาสมฺพสฺสเชน ภิกฺขเว เวทยิตฺเตน ผุฏฺฐสฺส อสฺสฺสวโต
ปฺนุชฺชนสฺส อปฺปนฺนา ตณฺหา ตโตชฺช โส สงฺขารอ ฯ อิติ
โข ภิกฺขเว โสปี สงฺขารอ อนิจฺโจ ฯเปฯ เอวंपิ โข ภิกฺขเว
ชานโต เอวंपิ สสุตฺโต อนนฺตฺราอาสวานํ ขโย โหติ ฯ

[๑๘๑] น เหว โข รุปํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ฯ น เวทนํ ฯ น
สญฺญํ ฯ น สงฺขารํ ฯ น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสตี ฯเปฯ
น วิญฺญาณสฺมี อตฺตานํ ๓ สมนุสฺสตี นาปี เอวंपิ ทิกฺขิตฺติ โหติ โส
อตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺโจ ชุโว สสุตฺโต
อวิปริณามธมฺโมติ นาปี เอวंपิ ทิกฺขิตฺติ โหติ โน จสฺสํ โน จ
เม สียา น ภวิสฺสามิ น เม ภวิสฺสตีติ อปีจ โข กงฺขี
#๑ ม. นากวิสฺสํ ฯ ๒ โป. ภวิสฺส ฯ ๓ ม. อตฺตโต ฯ

โหติ วิจิกจฺฉิ ๑ อนิฏฺฐจฺจกโต สทฺธมฺเม ฯ ยา ๒ โข ปน สา ภิกฺขเว
กจฺฉิตา วิจิกจฺฉิตา อนิฏฺฐจฺจกตตา สทฺธมฺเม สงฺขารो โส ฯ โส
ปน สงฺขารो กีนฺทาโน กีสมฺพโย กีชาติโก กิปภโว ฯ อวิชฺชาสมฺผลฺสเซน
ภิกฺขเว เวทยิตนํ ผุฏฺฐสฺส อสฺสฺสวโต ปุณฺณชนสฺส
อุปฺปนฺนา ตณฺหา ตโตโซ โส สงฺขารो ฯ อิติ ๓ โข ภิกฺขเว โสปี
สงฺขารो อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺโน สาปี ตณฺหา อนิจฺจา
สงฺขตา ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนา สาปี เวทนา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนา
โสปี ผสฺโส อนิจฺโจ สงฺขโต ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺโน สาปี
อวิชฺชา อนิจฺจา สงฺขตา ปฏิจฺจสมฺปฺปนฺนา ฯ เอวंपิ โข ภิกฺขเว
ชานโต เอวํ ปสฺสโต อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย โหตีติ ฯ

[๑๘๒] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ปุพฺพาราม
มิกฺรมาตฺตฺปาสาเท มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ ฯ เตน โข ปน สมเยน
ภควา ตทหุโปสเถ ปณฺณเรเส ปุณฺณาย ๔ ปุณฺณมาย รตฺติยา
ภิกฺขุสงฺฆมฺปรีวโต อชฺโฆกาเส นิสินฺโน โหติ ฯ

[๑๘๓] อถ โข อณฺตโร ภิกฺขุ อฏฺฐายาสนา เอกัง อุตฺตราสงฺกํ
กริตฺวา เยน ภควา เตนณฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ
ปุจฺเจยฺยหํ ภนฺเต ภควนฺตํ กิณฺจ ๕ เทว เทสํ สเจ เม ภควา
โอกาสํ กโรติ ปญฺหสฺส เวยฺยากรณายาติ ฯ เตนหิ ตวํ ภิกฺขุ
สเก อาสเน นิสิตฺตฺวา ปุจฺจ ยทาภงฺขสีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข
โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสฺสฺสว สเก อาสเน นิสิตฺตฺวา ภควนฺตํ
#๑ โป. วิจิกจฺฉิตา อทิฏฺฐจฺจกตา ฯ ๒ โป. ยา โข ปนฺนิมา ภิกฺขเว ฯ
#๓ โป. เอวํ โข ฯ ๔ โป. สํปุณฺณาย ฯ ๕ โป. กิณฺจ เตเนว ฯ

เอตทโวจ อิม นฺ โข ฆนฺเต ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ
รूपฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐปาทานกฺขนฺโธ สลฺยฺญปาทานกฺขนฺโธ
สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณฺญาทานกฺขนฺโธติ ฯ อิม โข ภิกฺขุ
ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ รุปฺปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ
วิญฺญาณฺญาทานกฺขนฺโธติ ฯ

[๑๘๔] สาธุ ฆนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ
อภินฺนํทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา ภควนฺตํ อุตฺตริํ ปญฺหํ อปฺุจฺฉิ ๑ อิม โข
ปน ฆนฺเต ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา กิํมฺลกาติ ฯ อิม โข ภิกฺขุ
ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ฉนฺุทฺมฺลกาติ ฯเปฯ

ตลฺยฺเลว ๒ นฺ โข ฆนฺเต อฺุปาทานํ เต จ ๑ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ฯ
อฺุทาหุ อลฺยฺลตฺร ปญฺจหิ ๔ อฺุปาทานกฺขนฺเธหิ ๔ อฺุปาทานนฺติ ฯ น
โข ภิกฺขุ ตลฺยฺเลว อฺุปาทานํ เต จ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา นปี ๕
อลฺยฺลตฺร ปญฺจหิ อฺุปาทานกฺขนฺเธหิ อฺุปาทานํ อปีจ โย ๖ ตตฺถ
ฉนฺุทฺราโก ตํ ๗ ตตฺถ อฺุปาทานนฺติ ฯ

[๑๘๕] สาธุ ฆนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ฯเปฯ อุตฺตริํ ปญฺหํ
อปฺุจฺฉิ สฺยิยา ปน ฆนฺเต ปญฺจุปาทานกฺขนฺเธสุ ฉนฺุทฺราควมตฺตคาติ ฯ
สฺยิยา ภิกฺขุติ ภควา อโวจ อิท ภิกฺขุ เอกจฺจสฺส ๘ เอวํ
โหติ เอวรฺุโป สฺยิยํ อนาคตมทฺธานํ เอวํเวทโน สฺยิยํ อนาคตมทฺธานํ
เอวํสลฺยฺโย ๙ สฺยิยํ อนาคตมทฺธานํ เอวํสงฺขารो สฺยิยํ

- #๑ โป. ปุจฺฉิ ฯ ๒ โป. ตลฺยฺเลว ฯ ๓ สี. ม. จกาโร น ทิสฺสติ ฯ
- #๔ ยฺ. ปญฺจุปาทานกฺขนฺเธหิ ฯ ๕ ม. ยฺ. นาปี ฯ โป. ปิสฺสทฺโท น ทิสฺสติ ฯ
- #๖ โป. โข ฯ ๗ โป. ตนฺุติ น ทิสฺสติ ฯ ๘ โป. เอกสฺส ยถา เอวํ ฯ
- #๙ โป. ยฺ. เอวํสลฺยฺยิ ฯ

อนาคตมทฺธานํ เอวํวิญญาโณ สํยํ อนาคตมทฺธานนฺตํ ๑ ฯ เอวํ
โฆ ภิกฺขุ สํยํ ปญฺจปาทานกฺขนฺธสฺส จฺจนฺทรากเวมตฺตตาทิ ฯ

[๑๘๖] สาธุ ฆนฺเตติ โฆ โส ภิกฺขุ ฯเปฯ อุตฺตรํ ปญฺหํ
อปฺปจฺฉิ กิตฺตาวตํ นุ โฆ ฆนฺเต ขนฺธํ ขนฺธาทิขณนฺตํ ฯ
ยงฺกิลฺลจํ ภิกฺขุ ๒ รุปํ อตีตํอนาคตปจฺจูปฺปนํ อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โอปาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺตี วา ยํ ทูเร [๓] สนฺติเก
วา ฯ อยํ วุจฺจติ รุปกฺขนฺธโร ๔ ฯ ยํ กาจิ เวทนา ฯ ยํ กาจิ
สฺสณฺดา ฯ ยํ เกจํ สงฺขารํ ฯ ยงฺกิลฺลจํ วิญญาณํ อตีตํอนาคตปจฺจูปฺปนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺขมํ วา
หีนํ วา ปณฺตี วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา ฯ อยํ วุจฺจติ วิญญาณกฺขนฺธโร ฯ
เอตฺตาวตํ [๕] โฆ ภิกฺขุ ขนฺธํ ขนฺธาทิขณนฺตํ ฯ

[๑๘๗] สาธุ ฆนฺเตติ โฆ โส ภิกฺขุ ฯเปฯ อปฺปจฺฉิ โโก
นุ โฆ ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย รุปกฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนาย ฯ
โก เหตุ โโก ปจฺจโย เวทนากฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนาย ฯ โโก เหตุ
โก ปจฺจโย สฺสณฺดา กฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนาย ฯ โโก เหตุ โโก
ปจฺจโย สงฺขารกฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนาย ฯ โโก เหตุ โโก ปจฺจโย
วิญญาณกฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนายติ ฯ จตฺตาริ โฆ ภิกฺขุ มหาภูตา
เหตุ จตฺตาริ มหาภูตา ปจฺจโย ๖ รุปกฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนาย ฯ
ผลฺโส เหตุ ผลฺโส ปจฺจโย เวทนากฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนาย ฯ ผลฺโส
เหตุ ผลฺโส ปจฺจโย สฺสณฺดา กฺขนฺธสฺส ปญฺญาปนาย ฯ ผลฺโส
#๑ ย. อติสทฺโท น ทิสฺสติ ฯ ๒ ย. ภิกฺขเว ฯ ๓ โป. วาสทฺโท ทิสฺสติ ฯ
#๔ โป. รุปกฺขนฺธโรติ ฯ ๕ โป. จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๖ โป. ปจฺจยา ฯ

เหตุ ผลโส ปจฺจโย สงฺขารกฺขณฺธสฺส ปณฺญาปนาย ฯ นามรูป
เหตุ นามรูป ปจฺจโย วิญฺญาณกฺขณฺธสฺส ปณฺญาปนายาติ ฯ

[๑๘๘] สาธุ ฆนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ฯเปฯ อปฺปจฺฉิ กถํ
นฺ โข ฆนฺเต สกฺกายทิกฺขุจิ โหตีติ ฯ อิทฺ ภิกฺขุ อสฺสูตวา ปุณฺธุชฺโช
อริยานํ อทฺสฺสาวิ อริยธฺมฺมสฺส อโกวิทฺ อริยธฺมฺเม อวิณีโต
สปรฺริสฺสานํ อทฺสฺสาวิ สปรฺริสฺสธฺมฺมสฺส อโกวิทฺ สปรฺริสฺสธฺมฺเม
อวิณีโต รูปํ อตฺตโต สมนฺุปรฺสฺสตี รูปวณฺฺตํ วา อตฺตानํ อตฺตนิ
วา รูปํ รูปสฺมี วา อตฺตานํ ฯ เวทนํ ฯ สลฺลํ ฯ สงฺขารे ฯ
วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนฺุปรฺสฺสตี วิญฺญาณวณฺฺตํ วา อตฺตานํ
อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ ฯ เอวํ โข
ภิกฺขุ สกฺกายทิกฺขุจิ โหตีติ ฯ

[๑๘๙] สาธุ ฆนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ฯเปฯ อปฺปจฺฉิ กถํ
ปน ฆนฺเต สกฺกายทิกฺขุจิ น โหตีติ ฯ อิทฺ ภิกฺขุ สฺสูตวา อริยสฺวาโก
อริยานํ ทสฺสาวิ อริยธฺมฺมสฺส โกวิทฺ อริยธฺมฺเม สฺวิณีโต สปรฺริสฺสานํ
ทสฺสาวิ สปรฺริสฺสธฺมฺมสฺส ๑ โกวิทฺ สปรฺริสฺสธฺมฺเม สฺวิณีโต น รูปํ
อตฺตโต สมนฺุปรฺสฺสตี น รูปวณฺฺตํ วา อตฺตานํ น อตฺตนิ วา
รูปํ น รูปสฺมี วา อตฺตานํ ฯ น เวทนํ ฯ น สลฺลํ ฯ น
สงฺขารे ฯ น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนฺุปรฺสฺสตี น วิญฺญาณวณฺฺตํ
วา อตฺตานํ น อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ น วิญฺญาณสฺมี วา
อตฺตานํ ฯ เอวํ โข ภิกฺขุ สกฺกายทิกฺขุจิ น โหตีติ ฯ

#๑ ไป. สปรฺริสฺสธฺมฺมสฺสุ ฯ

[๑๕๐] สาธุ ฆนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ๗เป๗ โโก นฺุ โข
ฆนฺเต รุปลสฺส อสฺสาโท โโก อาทีนโว ก็ นิสฺสรณฺ์ ๗ โโก
เวทนาย ๗ โโก สลฺลวย ๗ โโก สงฺขารานํ ๗ โโก วิญฺญาณสฺส
อสฺสาโท โโก อาทีนโว ก็ นิสฺสรณฺฺติ ๗ ยํ โข ภิกฺขุ
รูปํ ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ รุปลสฺส อสฺสาโท
ยํ รูปํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมมํ อยํ รุปลสฺส อาทีนโว โย
รูปสฺมี จฺนฺุทราควินโย จฺนฺุทราคฺปฺปหานํ อิทํ รุปลสฺส นิสฺสรณฺ์ ๗
ยํ เวทนํ ปฏฺิจจ ๗ ยํ สลฺลยํ ปฏฺิจจ ๗ ยํ ๑ สงฺขารํ ปฏฺิจจ ๗
ยํ วิญฺญาณํ ปฏฺิจจ อฺปฺปชฺชติ สฺขํ โสมนสฺสํ อยํ วิญฺญาณสฺส
อสฺสาโท ยํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมมํ อยํ
วิญฺญาณสฺส อาทีนโว โย วิญฺญาณสฺมี จฺนฺุทราควินโย
จฺนฺุทราคฺปฺปหานํ อิทํ วิญฺญาณสฺส นิสฺสรณฺฺติ ๗

[๑๕๑] สาธุ ฆนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ภาสิตํ
อภินนฺุทิตฺวา อนฺุโมทิตฺวา ภควนฺุตํ อุตฺตริํ ปญฺุหํ อปฺุจฺฉิ กถํ นฺุ โข
ฆนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา
จ สพฺพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานานฺุสยา น โหนฺุตีติ ๗
ยงฺกิลฺลิจิ ภิกฺขุ รูปํ อตีตนาคตปฺุจฺจปฺุณฺุํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โอพาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺุติ วา ยํ ทฺุเร สนฺุติเก
วา สพฺพิํ รูปํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาคิ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺุปลฺลวย ปสฺสติ ๗ ยา กาจิ เวทนา ๗

#๑ ม. ย. เย ๗

ยา กาจิ สลฺยา ๑ เย เกจิ สงฺขารา ๑ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ
อตีตนาคตปจฺจุปฺปนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา
สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺตี วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ
วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น เมโส อตฺตาติ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปลนฺนํ ปสฺสตี ๑ เอวํ โข ภิกฺขุ ชานโต เอวํ
ปสฺสโต อิมสฺมิลฺลจฺจ [๑] สวิญฺญาณเก กายเ พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ
อหฺงการมมฺงการมานานุสฺยาน โหนฺตีติ ๑

[๑๕๒] เตน โข ปน สมเยน อลฺลตรสฺส ภิกฺขุโน เอวํ
เจตโส ปริวิตกฺโก อูทปาที อิติ กิร โภ รูปํ อนตฺตา ๑ เวทนา ๑
สลฺยา ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ อนตฺตา อนตฺตกตานิ กมฺมานิ
กมฺมตฺตานํ ๒ สฺสตีสนฺตีติ ๑ อถ โข ภควา ตสฺส ภิกฺขุโน เจตสา ๓
เจโตปริวิตกฺกมฺลนฺนํ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ จานํ โข ปเนตํ ภิกฺขเว
วิขฺชติ ยํ อีเรกฺจโจ โมฆปฺริโส อวิขฺชาคโต ๔ ตณฺหาธิคเตน
เจตสา สตฺถุ สาสนํ อติธาวิตพฺพํ ๕ มลฺลเยยฺย อิติ กิร โภ
รูปํ อนตฺตา ๑ เวทนา ๑ สลฺยา ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ อนตฺตา
อนตฺตกตานิ กมฺมานิ กมฺมตฺตานํ สฺสตีสนฺตีติ ๖ ๑ ปฏฺฐิจฺจ วิเนตา
โฆ เม ตฺเมห ภิกฺขเว ตตฺร ตตฺร เตสุ เตสุ ๗ ๗ เมตฺส ตํ กิ
มฺลนฺนํ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ภาเนเต ๑
เวทนา ๑ สลฺยา ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ ๔

#๑ โป. ปนสทฺโท ทิสฺสตี ๑ ๒ ม. อุ. ๑๐๖. กมฺมตฺตานํ ๑ ม. กถมฺมตฺตานํ ๑ ส. ยู.

#กถมฺมตฺตานํ ๑ ๓ โป. เจตโส ๑ ๔ โป. อวิขฺชาตณฺหาธิคเตน ๑ ม. ยู. อวิทฺวา

#อวิขฺชาคโต ตณฺหาธิปเตยฺเยน ๑ ๕ โป. อติธาวิตพฺพํ ๑

#๖ ยู. อิติสทฺโท น ทิสฺสตี ๑ ๗ โป. ยู. เตสุติ น ทิสฺสตี ๑

วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺนิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาทิ ฯ
ทุกฺขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ กลฺลํ นฺตุ ตํ
สมนฺุปลฺลิตฺตุ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาทิ ฯ โน
เหตํ ฆนฺเต ฯ ตสฺมา ติหฺ ๗เป๗ เอวํ ปลฺลิตํ ๗เป๗ นนาปริ
อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

เทว ขนฺธา ตณฺเวย สียํ อธิวณฺํ จ เหตุนา ๑
สกุทาเยน ๒ ทเว วุตฺตา อสฺสาทวิญฺญาณเกน จ
เอเต ทสฺวิธา วุตฺตา โหติ ภิกฺขุ ปุจฺจายาติ ๓ ๔ ฯ
ขชฺชนิยวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

อสฺสาโท เทว สมฺทยา ๕ อรหนฺเตหิ อปฺเร เทว
สีโห ๖ ขชฺชนิปิณฺโฑลฺลยํ ปาลีเลยฺเยน ปุณฺณมาติ ฯ

#๑ โป. เทว ทิฏฺฐา ตณฺเวย ปียํ อธิวณฺา จ เหตุนา ฯ ๒ ยฺ. สตุตา เยน ฯ

#๓ โป. ปุจฺจยา ฯ ๔ สී. อยฺ คาถา น ทิสฺสติ ฯ ๕ โป. สมฺทโย ฯ ๖ ยฺ. สีหา ฯ

ขนฺธสํยุตฺตสฺส มชฺฌิมปณฺณาสเก เถรวคฺโค จตฺตโก

[๑๕๓] สาวตฺถิยํ วิหริติ ฯ อารามे ฯ ตตฺร โข อายสฺมา
อานนฺโท ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อวฺุโส ภิกฺขเวติ ๑ ฯ อวฺุโสติ โข
เต ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจสฺโสสุํ ฯ อายสฺมา อานนฺโท
เอตทโวจ ปุณฺโณ นาม อวฺุโส อายสฺมา มนฺตานิปฺปตฺโต อมฺหากํ
นวกานํ สตํ พหุปการो โหติ โส อมฺเห อิมินา โอวาเทน โอวทติ
อุปาทาย อวฺุโส อานนฺท อสฺมิตฺติ โหติ โน อนฺุปาทาย ฯ กิณฺจ
อุปาทาย อสฺมิตฺติ โหติ โน อนฺุปาทาย ฯ รุปํ อุปาทาย อสฺมิตฺติ
โหติ โน อนฺุปาทาย ฯ เวทนํ ฯ สลฺยณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ
อุปาทาย อสฺมิตฺติ โหติ โน อนฺุปาทาย ฯ เสยฺยถาปี อวฺุโส
อานนฺท อิตฺถิ วา ปฺริโส วา ททโร ๒ ยฺวา มณฺฑนกชาติโก
อาทาเส วา ปฺริสฺสทฺเต ปฺริโยทาเต อจฺเณ วา อฺุทกปตฺเต สกัร
มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน อุปาทาย ปสฺเสยฺย โน อนฺุปาทาย ฯ
เอวเมว โข อวฺุโส อานนฺท รุปํ อุปาทาย อสฺมิตฺติ โหติ โน
อนฺุปาทาย ฯ เวทนํ ฯ สลฺยณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ อุปาทาย
อสฺมิตฺติ โหติ โน อนฺุปาทาย ฯ ตํ กิ มลฺยสฺสิ อวฺุโส อานนฺท
รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ อวฺุโส ฯ เวทนา ฯ
สลฺยณา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ อวฺุโส ฯเปฯ ตสฺมา ติทฺติ ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปฺริ
#๑ ยฺ. ภิกฺขโว ฯ ๒ โป. ททโร วา ยฺวา วา ฯ

อิตฺตตฺตยาติ ปชานาติ ๑ ฯ ปุณฺโณ นาม อาวุโส อายสฺมา
มนฺตานิปฺตุโต อมหากํ นวากนํ สตํ พหุปกาวโร โหติ โส อเมห อมินา
โอวาเทน โอวทติ อิมํ ๒ ปน เม อายสฺมโต ปุณฺณสฺส มนฺตานิปฺตุตฺตสฺส
ชฺมมเทสํ สุตฺวา ชฺมโม อภิสฺมิโตติ ๓ ฯ ฯ

[๑๕๔] สาวตฺถิยํ วิหฺรติ ฯ อารามे ฯ เตน โข ปน สมเยน
อายสฺมา ติสฺโส ภควโต ปิตฺตจฺฉาปฺตุโต สมฺพหุลานํ ภิกฺขุณํ
เอวมาโรเจติ อปี เม อาวุโส มชฺรฺรชฺชาโต วิย กายิ ทิสฺวาปี
เม น ปกฺขายนฺติ ชฺมมาปี มํ ๔ นปฺปฏิภนฺติ ถินมิตฺถลฺลจฺจ เม
จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ อนภฺริโต จ ๕ พุรฺหุมาจฺริยํ จรามิ โหติ
จ เม ชฺมเมสฺสุ วิจิกฺกจฺฉาติ ฯ

[๑๕๕] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺนปฺตฺตงฺกมฺมิตฺตํ
อฺปฺตฺตงฺกมิตฺตวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺตวา เอกมนฺตํ นิสฺสีทิสฺสุ ฯ เอกมนฺตํ
นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺจํ อายสฺมา ภนฺเต ติสฺโส
ภควโต ปิตฺตจฺฉาปฺตุโต สมฺพหุลานํ ภิกฺขุณํ เอวมาโรเจติ อปี เม
อาวุโส มชฺรฺรชฺชาโต วิย กายิ ทิสฺวาปี เม น ปกฺขายนฺติ ชฺมมาปี
มํ นปฺปฏิภนฺติ ถินมิตฺถลฺลจฺจ เม จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ อนภฺริโต
จ พุรฺหุมาจฺริยํ จรามิ โหติ จ เม ชฺมเมสฺสุ วิจิกฺกจฺฉาติ ฯ อถ โข
ภควา อญฺญตฺตรํ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เอहि ตวํ ภิกฺขุ มม วจเนน
ติสฺสํ ภิกฺขุ อามนฺเตहि สตฺถา ตํ อาวุโส ติสฺส อามนฺเตตฺตีติ ฯ
เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฺปฏิสฺสุตฺตวา เยนายสฺมา ติสฺโส
#๑ ม. ย. ปชานาตีติ ฯ ๒ ม. ย. อิทฺถจฺจ ปน ฯ ๓ ย. อภิสฺเมโตติ ฯ
#๔ ป. เม นปฺปฏิภนฺติ ฯ ๕ ป. ว ฯ

เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกมิตฺวา อายสฺมณฺตํ ติสฺสํ เอตทโวจ สตถา
ตํ อวฺโส ติสฺส อามนฺเตตฺติ ๗ เอวํ อวฺโสติ โข อายสฺมา
ติสฺโส ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏฺฐิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ
อุปลสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺตํ นิสฺสีทิ ๗ เอกมณฺตํ
นินฺนํ โข อายสฺมณฺตํ ติสฺสํ ภควา เอตทโวจ สจฺจํ กิร ตฺวํ
ติสฺส สมฺพหุณฺนํ ภิกฺขุณฺนํ เอวมาโรเจสิ อปี เม อวฺโส มชฺฐรชชาโต
วีย กาโย ๗เป๗ โหติ จ เม ชมฺเมสุ วิจิจฺฉนฺติ ๗ เอวํ
ภนฺเต ๗ ตํ กิ มณฺณลสิ ติสฺส รุเป อวิตฺรากลฺล ๑ อวิตตจฺฉนฺทสฺส
อวิตเปมฺสฺส อวิตปีปาสฺส อวิตปริพาหฺสฺส อวิตตณฺหฺสฺส ตสฺส
รูปฺสฺส วิปริณามณฺณถาภาวา อุปลชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๗
เอวํ ภนฺเต ๗ สาธุ สาธุ ติสฺส เอวํ เหติ ติสฺส
โหติ ยถาคํ รุเป อวิตฺรากลฺล ๗ เวทนาย ๗ สณฺณาย ๗
สงฺขารสฺส อวิตฺรากลฺล ๗เป๗ เตสํ สงฺขารานํ วิปริณามณฺณถาภาวา
อุปลชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๗ เอวํ ภนฺเต ๗
สาธุ สาธุ ติสฺส เอวํ เหติ ติสฺส โหติ ยถาคํ สงฺขารสฺส อวิตฺรากลฺล ๗
วิญฺญาณฺ อวิตฺรากลฺล อวิตจฺฉนฺทสฺส อวิตเปมฺสฺส
อวิตปีปาสฺส อวิตปริพาหฺสฺส อวิตตณฺหฺสฺส ตสฺส วิญฺญาณฺสฺส
ปริณามณฺณถาภาวา อุปลชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ๗
เอวํ ภนฺเต ๗ สาธุ สาธุ ติสฺส เอวํ เหติ ติสฺส โหติ ยถาคํ
วิญฺญาณฺ อวิตฺรากลฺล ๗

#๑ โป. ม. ย. อวิตฺรากลฺล ... อวิตตณฺหฺสฺส ๗ ๒ โป. ยถากฺกํ ๗

[๑๕๖] ตํ กิ มณฺณลลิตฺตํ รุเป วิตรากสฺส วิตจฺจนฺทสฺส
วิทเปมสฺส วิตปิปาสสฺส วิตปริพาหสฺส วิตตณฺหสฺส ตสฺส รุปลสฺส
วิปริณามณฺณถาภาวา อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ฯ
โน เหน้ ฆนฺเต ฯ สาธุ สาธุ ติสฺส เอวํ เหน้ ติสฺส โหติ
ยถาคํ รุเป วิตรากสฺส ฯ เวทนาย ฯ สณฺณาย ฯ สงฺขารสฺสุ ฯ
วิญฺญาณํ วิตรากสฺส วิตจฺจนฺทสฺส วิตเปมสฺส วิตปิปาสสฺส
วิทปริพาหสฺส วิตตณฺหสฺส ตสฺส วิญฺญาณสฺส วิปริณามณฺณถาภาวา
อุปฺปชฺชนฺติ โสภปริเทวทฺทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ
สาธุ สาธุ ติสฺส เอวํ เหน้ ติสฺส โหติ ยถาคํ วิญฺญาณํ
วิทตรากสฺส ฯ ตํ กิ มณฺณลลิตฺตํ รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ เวทนา ฯ สณฺณา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ ตสฺมา ติห ฯ
เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ฯ

[๑๕๗] เสยฺยถาปี ๑ ติสฺส เทว ปุริสา เอโก ปุริโส อมกฺกกุสโล
เอโก ปุริโส มกฺกกุสโล ตเมนนํ โส อมกฺกกุสโล ปุริโส
อมํ มกฺกกุสลํ ปุริสํ มกฺกํ ปุจฺเจยฺย โส เอวํ วเทยฺย เอวํ ๒
โก ปุริสํ อยํ มกฺโก เตน มุหุตฺตํ กจฺจ เตน มุหุตฺตํ กนฺตฺวา
ทกฺขิสฺสสิ เทวธาปถํ ๓ ตตฺถ วามํ มุญฺจิตฺวา ทกฺขิณํ กณฺห เตน
มุหุตฺตํ กจฺจ เตน มุหุตฺตํ กนฺตฺวา ทกฺขิสฺสสิ ติพฺพิ วนสณฺฑํ
เตน มุหุตฺตํ กจฺจ เตน มุหุตฺตํ กนฺตฺวา ทกฺขิสฺสสิ มหนฺตํ นินฺนํ
#๑ ย. เสยฺยถาปีสฺส ฯ ๒ ม. เอหิ ฯ ๓ ย. ทฺวิธาปถํ ฯ

ปลลลํ เตน มหุตฺตํ กจฺจ เตน มหุตฺตํ กนฺตฺวา ทกฺขิสฺสสฺส
โสฬสํ ปปาตํ เตน มหุตฺตํ กจฺจ เตน มหุตฺตํ กนฺตฺวา
ทกฺขิสฺสสฺส สมนํ ภูมิกาคํ รมณียํ ๑ ฯ อุปมา โข มยฺยํ ติสฺส กตา
อตุตฺสสฺส วิญญาปนาย อยํ เจเวตฺถ อตุโถ ฯ ปุริโส อมคฺคกฺสโลติ
โข ติสฺส ปุณฺณชนฺสเสตํ อธิวณฺํ ฯ ปุริโส มคฺคกฺสโลติ
โข ติสฺส ตถาคตฺสเสตํ อธิวณฺํ อรหโต สมนฺมาสมฺพุทฺทสฺส ฯ
เทวธาปโถติ โข ติสฺส วิจิกิจฺจาเยตํ อธิวณฺํ ฯ วาโม มคฺโคติ โข
ติสฺส อฏฺฐจฺจกิกฺสเสตํ มิจฺฉามคฺคสฺส อธิวณฺํ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ
มิจฺฉาทิฏฺฐิจฺยา ฯเปฯ มิจฺฉาสมาธิสฺส ฯ ทกฺขิโณ มคฺโคติ โข ติสฺส
อริยสฺเสตํ อฏฺฐจฺจกิกฺสสฺส มคฺคสฺส อธิวณฺํ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมนฺมาทิฏฺฐิจฺยา
ฯเปฯ สมนฺมาสมฺมาธิสฺส ฯ ติพฺโพ วนสณฺโฆติ โข ติสฺส
อวิชฺชาเยตํ อธิวณฺํ ฯ มหนฺตํ นินฺนํ ปลลลนฺติ โข ติสฺส กามานเมตํ
อธิวณฺํ ฯ โสฬสํ ปปาโตติ โข ติสฺส โกรฺฐปายาสสฺเสตํ
อธิวณฺํ ฯ สโม ภูมิกาคโ รมณียโถติ โข ติสฺส นิพฺพานสฺเสตํ
อธิวณฺํ ฯ อภิรม ติสฺส อภิรม ติสฺส อหโมวาเทน อหมนฺนุคฺคเหน
อหมนฺนุสฺสาสนียาติ ๒ ฯ อิทมโวจ ภาควา ฯ อตุตฺตมโน อายสฺมา
ติสฺโส ภาควโต ภาสิตํ อภินนฺนุทีติ ฯ

[๑๕๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปฺพุโต สาวตฺถิยํ วิหริติ

#๑ ม. รมณียนฺติ ฯ ๒ ม. อหามิสฺสมฺมานุคฺคเหน มโมวาเทน มฺมานุสฺสาสนียาติ ฯ

เขตวน อนาคตปิณฑิกสุทธาราม ๑ เตน โข ปน สมเยน ยมกสุต
นาม ภิกขุโน เอวรูป ปาปกั ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ ตถาหิ
ภควตา ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ ยถา ๑ จีณาสโว ภิกขุ กายสุต
เกทา อุจฺฉิขฺชติ วินฺสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺนาติ ๑ อสุโสสุ โข
สมฺพหุลา ภิกขุ ยมกสุต กิร นาม ภิกขุโน เอวรูป ปาปกั
ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ โหติ ตถาหิ ภควตา ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ
ยถา จีณาสโว ภิกขุ กายสุต เกทา อุจฺฉิขฺชติ วินฺสฺสติ น โหติ
ปรมฺมรณฺนาติ ๑ อถ โข เต ภิกขุ เยนายสุมา ยมโก เตนฺอุปสงฺกมึสุ
อุปสงฺกมิตฺวา อายสุมตา ยมเกน สทฺธิ สมฺโมทึสุ สมฺโมทนิยํ
กถิ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสึทึสุ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺนา
โข เต ภิกขุ อายสุมนฺตํ ยมกํ เอตทโวจฺจุ สจฺจํ กิร เต ๒ อวฺวโส
ยมก เอวรูป ปาปกั ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ ตถาหิ ภควตา ฌมฺมํ
เทสิตํ อาชานามิ ยถา จีณาสโว ภิกขุ กายสุต เกทา อุจฺฉิขฺชติ
วินฺสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺนาติ ๑ เอวํ ขฺวหาหิ อวฺวโส ภควตา
ฌมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ ยถา จีณาสโว ภิกขุ กายสุต เกทา
อุจฺฉิขฺชติ วินฺสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺนาติ ๑ มา อวฺวโส ยมก
เอวํ อวฺจ มา ภควนฺตํ อพฺภากิจฺจิ น หิ สาธุ ภควโต
อพฺภกฺขานํ น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย จีณาสโว ภิกขุ กายสุต
เกทา อุจฺฉิขฺชติ วินฺสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺนาติ ๑ เอวํปิ โข
#๑ ไป. ยถาปี ๑ ๒ โวติปี ปาโส ๑

อายุสฺมา ยมโก เตหิ ภิกฺขุหิ วุจฺจมาโน ตเถว ตํ ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคํ
ถามสา ปรามาสา อภินิวิสฺสํ ๑ โวหฺรติ ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ
เทสิตํ อาชานามิ ยถา จินาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกทา อุจฺฉิขฺชติ
วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณาทิ ฯ ยโต โข เต ภิกฺขุ นาสกฺขิสุ
อายุสมฺนุตฺตํ ยมกํ เอตสฺมา ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคา วิเวเจตฺตํ ฯ อถ โข
เต ภิกฺขุ อุจฺฉายาสนา เยนายสฺมา สารีปฺตฺโต เตนุปลสงฺกมฺมิตฺตํ
อุปลสงฺกมิตฺตวา อายุสมฺนุตฺตํ สารีปฺตฺตํ เอตทโวจฺจํ ยมกสฺส นาม อาวุโส
สารีปฺตฺตํ ภิกฺขุโน เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคํ อุปลนฺนํ ตถาหํ
ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ ยถา จินาสโว ภิกฺขุ กายสฺส
เกทา อุจฺฉิขฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณาทิ สาชายสฺมา
สารีปฺตฺโต เยน ยมโก ภิกฺขุ เตนุปลสงฺกมตฺตํ อนุกมฺปํ อุปาทายาติ ฯ
อธิวาเสสิ โข อายุสฺมา สารีปฺตฺโต ตฺถุณีภาเวน ฯ

[๑๕๕] อถ โข อายุสฺมา สารีปฺตฺโต สายณฺหสมยฺมํ ปฏฺฐิสลฺลานา
วุฏฺฐิตฺโต เยนายสฺมา ยมโก เตนุปลสงฺกมฺมิตฺตํ อุปลสงฺกมิตฺตวา อายุสมฺมตา
ยมเกน สทฺธิ สฺมโมทิตฺติ ฯเปฯ เอกมฺนุตฺตํ นิสินฺโน โข อายุสฺมา
สารีปฺตฺโต อายุสมฺนุตฺตํ ยมกํ เอตทโวจฺจํ สจฺจํ กิร เต อาวุโส
ยมก เอวรूपํ ปาปกํ ทิฏฺฐิคฺคํ อุปลนฺนํ [๒] ตถาหํ ภควตา ฐมฺมํ
เทสิตํ อาชานามิ ยถา จินาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกทา อุจฺฉิขฺชติ
วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณาทิ ฯ เอวํ ขฺวหาหํ อาวุโส ภควตา
#๑ ส. ปรามสฺส อภินิวิสฺส ฯ ๒ โป. โหติ ฯ

ธมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ ยถา จีณาสโว ภิกฺขุ กายสุส เกทา
อุจฺฉิษฺชติ วินฺสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณฺนาติ ฯ ตํ ก็ มนฺุณฺสี อาวุโส
ยมก รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ อาวุโส ฯเปฯ
เวทนา ฯ สลฺยฺวา ฯ สงฺขารฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ อาวุโส ฯ ตสฺมา ติห ฯเปฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ
นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ฯ

[๒๐๐] ตํ ก็ มนฺุณฺสี อาวุโส ยมก รูปํ ตถาคโตติ
สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ โน เหน้ อาวุโส ฯ เวทนํ ตถาคโตติ สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ
โน เหน้ อาวุโส ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารฯ วิญฺญาณํ
ตถาคโตติ สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ โน เหน้ อาวุโส ฯ

[๒๐๑] ตํ ก็ มนฺุณฺสี อาวุโส ยมก รูปสฺมึ ตถาคโตติ
สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ โน เหน้ อาวุโส ฯ อณฺุณฺตร รุปา ตถาคโตติ
สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ โน เหน้ อาวุโส ฯ เวทนาย ฯเปฯ อณฺุณฺตร
เวทนาย ฯเปฯ สลฺยาย ฯ อณฺุณฺตร สลฺยาย ฯ สงฺขารสฺสุ ฯ
อณฺุณฺตร สงฺขารหิ ฯ วิญฺญาณสฺมึ ตถาคโตติ สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ
โน เหน้ อาวุโส ฯ อณฺุณฺตร วิญฺญาณา ตถาคโตติ สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ
โน เหน้ อาวุโส ฯ

[๒๐๒] ตํ ก็ มนฺุณฺสี อาวุโส ยมก รูปํ ๑ ฯ เวทนา ฯ
สลฺยฺวา ฯ สงฺขารฯ วิญฺญาณํ ตถาคโตติ สมนฺุปลฺสฺสตีติ ฯ
โน เหน้ อาวุโส ฯ

#๑ ม. รูปํ ฯ เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารฯ อ. รุปา ฯ

[๒๐๓] ตํ กิํ มณฺณสิ อวฺวโส ยมก อัย โส อรูปี อเวทโน
อสณฺณิ อสงฺขาริ อวิญฺญาณิ ตถาคโตติ สมนุปลสฺสตีติ ฯ โน
เหตํ อวฺวโส ฯ เอตถ จ เต อวฺวโส ยมก ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม
สจฺจโต ตถโต ๑ ตถาคโต อนุปลทฺทิกฺขมาโน กถํ นฺ เต ตํ
เวยฺยากรณํ ตถาหิ ภควตา ฐมฺมํ เทสิตํ อาชานามิ ยถา
จีณาสโว ภิกฺขุ กายสฺส เกทา อจฺฉิขฺชติ วินสฺสติ น โหติ
ปรมฺมรณฺนาติ ฯ อหุ โข เม ตํ อวฺวโส สารีปฺตฺต ปุพฺเพ
อวิทฺทสุโน ๒ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อิทฺถจ ปน เม आयสฺมโต
สารีปฺตฺตสฺส ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา ตถเจว ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ปหีนํ
ฐมฺโม จ เม อภิสมิโตติ ฯ

[๒๐๔] สเจ ตํ อวฺวโส ยมก เอวํ ปุจฺเจยฺยํ โย โส อวฺวโส
ยมก ภิกฺขุ อรหิ จีณาสโว โส กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา
กิํ โหตีติ เอวํ ปุฏฺฐโห จํ อวฺวโส ยมก กิณฺติ พฺยากเรยฺยาสีติ ฯ
สเจ มํ อวฺวโส เอวํ ปุจฺเจยฺยํ โย โส อวฺวโส ยมก
ภิกฺขุ อรหิ จีณาสโว โส กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺนา กิํ
โหตีติ เอวํ ปุฏฺฐโห ๓ อหฺมาวฺวโส เอวํ พฺยากเรยฺยํ รุปํ โข
อวฺวโส อนิจฺฉํ ยทฺนิจฺฉํ ตํ ทฺกขํ ยํ ทฺกขํ ตํ นิรุทฺธิ ตทตฺถํ ๔
คตํ ฯ เวทนา ฯ สณฺณา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ อนิจฺฉํ
ยทฺนิจฺฉํ ตํ ทฺกขํ ยํ ทฺกขํ ตํ นิรุทฺธิ ตทตฺถํ คตฺนฺติ เอวํ
#๑ ม. ย. เอตโต ๒ ป. อวิทฺทสุโน ฯ ๓ ม. ปุฏฺฐาหิ อวฺวโส ฯ ๔ ย.
#ตมตฺถกตํ ฯ

ปฺภูโจ อหํ อาวุโส เอวํ พุยากรยฺยนฺติ ฯ

[๒๐๕] สาธุ สาธุ อาวุโส ยมก เตนหาวุโส ยมก
อุปมนฺเต กริสฺสามิ เอตฺสเสว อตฺตสฺส ภิกฺขโโยโส มตฺตตาย ฌาณาย ฯ
เสยฺยถาปี อาวุโส ยมก คหปติ วา คหปติปฺตุโต วา อฑฺโฒ
มหทฺธโน มหาโกโค โส จ อารกฺขสมฺปนฺโน ตสฺส โกจิ
เทว ปุริโส อุปฺปชฺเชยฺย อนตฺตกาโม อหิตกาโม อโยคกฺขเมกกาโม
ชีวิตา โวโรเปตฺตกาโม ตสฺส เอวมสฺส อัย โข คหปติ วา
คหปติปฺตุโต วา อฑฺโฒ มหทฺธโน มหาโกโค โส จ
อารกฺขสมฺปนฺโน น หายํ ๑ สุกโร ปสฺยห ชีวิตา โวโรเปตฺตฺย นฺนุนาหํ
อนฺุปชชฺช ชีวิตา โวโรเปยฺยนฺติ ฯ โส ตํ คหปตี วา คหปติปฺตุตํ
วา อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย อุปฺภูจฺเจยฺยนฺติ ๒ ฆนฺเตติ ฯ
ตเมนํ โส คหปติ วา คหปติปฺตุโต วา อุปฺภูจฺจาเปยฺย โส
อุปฺภูจฺเจยฺย ปุพฺพุจฺจาปี ปจฺจานิปาตี กิการปฺภิสาวี มนาปจฺจารี
ปิยวาที ตสฺส โส คหปติ วา คหปติปฺตุโต วา มิตฺตโตปี นํ
ทเหยย ๓ สฺหชชฺชโตปี นํ ทเหยย ตสฺมิณฺจ วิสฺสาสิ อापฺชฺเชยฺย ฯ
ยทา โข อาวุโส ตสฺส ปุริสฺสฺส เอวมสฺส ลํวิสฺสญฺโจ โข มฺยายํ
คหปติ วา คหปติปฺตุโต วาติ อถ นํ รโหคตํ วิทิตฺวา ติเณหน
สฺตเถน ชีวิตา โวโรเปยฺย ฯ ตํ ก็ มณฺณสิ อาวุโส ยมก
ยทาปี โส ปุริโส อมฺุ คหปตี วา คหปติปฺตุตํ วา อุปฺสงฺกมิตฺวา
เอวมาห อุปฺภูจฺเจยฺยํ ตํ ฆนฺเตติ ตทาปี โส วรโกว วรกณฺจ
#๑ ม. ย. นายํ ๑ ๒ โป. อุปฺภูจฺเจยฺยนฺติ ฯ ๓ โป. ทเหยย ฯ ม. สทฺธเหยยํ ฯ

ปน สนฺตํ น อญฺญาสิ วรโก เมติ ฯ ยทาปี โส อุปฺภุจาทิ ๑
ปฺพุพฺพุจายี ปจฺจนาปีตํ กิการปฺภุสาวี มนาปจาริ ปิยวาทิ ตทาปี
โส วรโกว วรกญฺจ ปน สนฺตํ น อญฺญาสิ วรโก เมติ ฯ
ยทาปี นํ รโหคตํ วิทิตฺวา ตินฺนเหน สตุเถน ชีวิตา โวโรเปติ
ตทาปี โส วรโกว วรกญฺจ ปน สนฺตํ น อญฺญาสิ วรโก
เมติ ฯ เอวมาวุโสติ ฯ

[๒๐๖] เอวมว โข อาวุโส อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺชโน อริยานํ
อทสฺสาวี อริชฺชมฺมสฺส อโกวิทฺโห อริชฺชมฺเม อวิณีโต สปฺปริสฺถานํ
อทสฺสาวี สปฺปริสฺชมฺมสฺส อโกวิทฺโห สปฺปริสฺชมฺเม อวิณีโต รูปี
อตุตฺโต สมนฺุสฺสติ รูปนฺตํ วา อตุตฺตานํ อตุตฺตนิ วา รูปี
รูปสฺมี วา อตุตฺตานํ ฯ เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ
อตุตฺโต สมนฺุสฺสติ ฯเปฯ วิญฺญาณสฺมี วา อตุตฺตานํ ฯ โส
อนิจฺจํ รูปี อนิจฺจํ รูปนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺจํ เวทนํ
อนิจฺจา เวทนาติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺจํ สลฺยํ อนิจฺจา
สลฺยชาติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺเจ สงฺขารํ อนิจฺจา
สงฺขาราติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ อนิจฺจํ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ
วิญฺญาณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ ทุกฺขํ รูปี ทุกฺขํ รูปนฺติ
ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ทุกฺขํ เวทนํ ฯ ทุกฺขํ สลฺยํ ฯ ทุกฺখে
สงฺขารํ ฯ ทุกฺขํ วิญฺญาณํ ทุกฺขํ วิญฺญาณนฺติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ ฯ อนตฺตํ รูปี อนตฺตํ ๒ รูปนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
#๑ ย. อุปฺภุจหติ ฯ ๒ โป. ม. ย. สพุพฺพุตฺถ อนตฺตาติ ทิสฺสติ ฯ

อนตฺตํ เวทนํ ๑ อนตฺตํ สลฺยํ ๑ อนตฺเตเต สงฺขารे ๑ อนตฺตํ
วิญฺญาณํ อนตฺตํ วิญฺญาณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ๑ สงฺขตํ
รูปํ สงฺขตํ รูปนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ สงฺขตํ เวทนํ ๑
สงฺขตํ สลฺยํ ๑ สงฺขเตเต สงฺขารे ๑ สงฺขตํ วิญฺญาณํ สงฺขตํ
วิญฺญาณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ๑ วรฺกํ รูปํ วรฺกํ รูปนฺติ
ยถาภูตํ นปฺปชานาติ วรฺกํ เวทนํ ๑ วรฺกํ สลฺยํ ๑ วรฺเก
สงฺขารे ๑ วรฺกํ วิญฺญาณํ วรฺกํ วิญฺญาณนฺติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ ๑ โส รูปํ อุเปติ อุปาทียติ อธิฏฺฐาติ อตฺตา เมติ
เวทนํ ๑ สลฺยํ ๑ สงฺขารे ๑ วิญฺญาณํ อุเปติ อุปาทียติ
อธิฏฺฐาติ อตฺตา เมติ ๑ ตสฺสึเม ปณฺจูปาทานกฺขนฺธา อุเปตา ๑
อุปาทินฺนา ทิฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ ๑

[๒๐๗] สุตฺวา จ โข อาวุโส อริยสาวโก อริยานํ ทสฺสาวิ
อริยธมฺมสฺส โโกวิทฺโธ อริยธมฺเม สุวินีโต ๑เป๑ สปฺปุริสธมฺเม
สุวินีโต น รูปํ อตฺตโต สมนุสฺสติ น รูปวณฺตํ วา ๒ อตฺตานํ
น อตฺตนิ วา รูปํ น รูปสฺมี วา อตฺตานํ น เวทนํ ๑ น
สลฺยํ ๑ น สงฺขารे ๑ น วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุสฺสติ น
วิญฺญาณวณฺตํ วา อตฺตานํ น อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ น
วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตานํ ๑ โส อนิจฺจํ รูปํ อนิจฺจํ รูปนฺติ
ยถาภูตํ ปชานาติ อนิจฺจํ เวทนํ ๑ อนิจฺจํ สลฺยํ ๑ อนิจฺเจ
#๑ อุปฺปนฺนาติปิ อุเปเนตฺติปิ ปาโง ๑ ๒ โป. ม. ย. วาสทฺโท น ปณฺญาติ ๑

สงฺขารे ฯ อนิจฺจํ วิญฺเญณํ อนิจฺจํ วิญฺเญณนฺตํ ยถาภูตํ
ปฺชานาติ ฯ ทุกฺขํ รูปํ ทุกฺขํ รูปนฺตํ ยถาภูตํ ปฺชานาติ ทุกฺขํ
เวทนํ ฯ ทุกฺขํ สลฺยณํ ฯ ทุกฺเข สงฺขารे ฯ ทุกฺขํ วิญฺเญณํ
ทุกฺขํ วิญฺเญณนฺตํ ยถาภูตํ ปฺชานาติ ฯ อนตฺตํ รูปํ อนตฺตํ
รูปนฺตํ ยถาภูตํ ปฺชานาติ อนตฺตํ เวทนํ ฯ อนตฺตํ สลฺยณํ ฯ
อนตฺเต สงฺขารे ฯ อนตฺตํ วิญฺเญณํ อนตฺตํ วิญฺเญณนฺตํ
ยถาภูตํ ปฺชานาติ ฯ สงฺขตํ รูปํ สงฺขตํ รูปนฺตํ ยถาภูตํ ปฺชานาติ
สงฺขตํ เวทนํ ฯ สงฺขตํ สลฺยณํ ฯ สงฺขเต สงฺขารे ฯ สงฺขตํ
วิญฺเญณํ สงฺขตํ วิญฺเญณนฺตํ ยถาภูตํ ปฺชานาติ ฯ วรรกํ รูปํ
วรรกํ รูปนฺตํ ยถาภูตํ ปฺชานาติ วรรกํ เวทนํ ฯ วรรกํ สลฺยณํ ฯ
วรรเก สงฺขารे วรรกา สงฺขารธาติ ยถาภูตํ ปฺชานาติ วรรกํ
วิญฺเญณํ วรรกํ วิญฺเญณนฺตํ ยถาภูตํ ปฺชานาติ ฯ โส รูปํ น
อุเปติ น อุปาทียติ น อธิฏฺฐาติ ๑ อตฺตา เมติ เวทนํ ฯ
สลฺยณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺเญณํ น อุเปติ น อุปาทียติ น
อธิฏฺฐาติ อตฺตา เมติ ฯ ตสฺสึเม ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา อนฺุเปตา ๒
อนฺุปาทินฺนา ทิฆฺรตฺตํ หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตํติ ฯ เอวญฺเหติ ๓
อาวุโส สาริปฺพุตฺโต โหติ เขสิ อายสฺมนฺตานิ ตาทิสสา สพฺรหฺมจาริโน
อนฺุกมฺปกา อตฺถกามา โอิวาทกา อนฺุสาสกา อิทญฺจ ปน เม
#๑ ม. ย. นาธิฏฺฐาติ ฯ ๒ อนฺุปฺปนฺนาติ วา อนฺุปฺเปนฺตาติ วา ปาโง ฯ
#๓ สึ. เอวํ หิ เต ฯ ม. เอวเมตํ ฯ

อายุสมโต สารีปุตฺตสฺส ฌมฺมเทสนํ สุตฺวา อนุปาทาย อาสเวหิ
จิตฺตํ วิมุตฺตนฺตํ ฯ [๑]

[๒๐๘] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลียํ วิหริติ มหาวเน
 กุฎาคารศาลายํ ฯ เตน โข ปน สมเยน อายุสฺมาอนุราโธ ภควโต
 อวิทุเร อรณฺณกุฎิกายํ วิหริติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา อณฺณตติตฺถิยา
 ปริพฺพาชกา เยนายสฺมา อนุราโธ เตนฺอุปสงฺกมํสู อุปสงฺกมิตฺวา
 อายุสมตา อนุราเชน สทฺธิํ สมฺโมทํสู สมฺโมทนํยํ กถํ สาราณํยํ
 วิตฺติสारेตฺวา เอกมนฺตํ นิสํทํสู ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต
 อณฺณตติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อายุสมนฺตํ อนุราธํ เอตทโวจฺจ โย โส
 อาวุโส อนุราธ ตถาคโต อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺตติปฺตโต(๑)
 ตํ ตถาคโต อิมสฺส จตฺตฺส จาเนสฺส ปญฺญาปยฺมานโน ปญฺณเปติ ๒
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ
 วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา เนว
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วาติ ๓ ฯ เอวํ วุตฺเต
 อายุสฺมา อนุราโธ เต อณฺณตติตฺถิเย ปริพฺพาชเก เอตทโวจ โย
 โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺตติปฺตโต ตํ
 ตถาคโต อณฺณตฺร อิมหิ จตฺตฺหิ จาเนหิ ปญฺญาปยฺมานโน ปญฺณเปติ
 โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ
 วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วา เนว
 โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺนาติ วาติ ฯ เอวํ วุตฺเต

#๑ ยฺ. อิทมโวจ อายุสฺมา สารีปุตฺโต ฯ อุตฺตมโน อายุสฺมา ยมโก อายุสมโต
 #สารีปุตฺตสฺส ภาสิตํ อภินฺนุทิตฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒ โป. ม. ยฺ. ปญฺญาเปติ
 #๓ โป. ยฺ. วา ฯ

เต อลฺลตติตฺถิยา ปริพฺพชกา อายสฺมนตฺติ อนุราชิ เอตทวอจฺจ โส
จายิ ภิกฺขุ นโว ภวิสฺสติ อจิริปพฺพชิตฺโต เถโร วา ปน พาลो
อพฺยตฺโตติ ฯ อถ โข อลฺลตติตฺถิยา ปริพฺพชกา อายสฺมนตฺติ อนุราชิ
นววาเทน จ พาลวาเทน จ อปฺสทาเทตฺวา อญฺจายาสนา ปกฺกมึสุ ฯ

[๒๐๕] อถ โข อายสฺมโต อนุราชสฺส อจิริปกฺกนฺเตสฺส เตสฺส
อลฺลตติตฺถิเยสฺส ปริพฺพชเกสฺส เอตทโหสิ สเจ โข มํ เต อลฺลตติตฺถิยา
ปริพฺพชกา อุตฺตริ [๑] ปุจฺเจยฺยํ กถํ พุยากรมาโน น ๒ ขวาทิ
เตสํ อลฺลตติตฺถิยานํ ปริพฺพชกานํ วุตฺตวาที เจว ภควโต อสฺสํ
น จ ภควนฺตํ อญฺเฐน อพฺภากิจฺเจยฺยํ ฐมฺมสฺส จานฺฐมฺมํ
พุยากรเยยฺยํ น จ โกจิ สหฐมฺมิโก วาทานุปาโต ๓ การยฺหํ จานํ
อากจฺเจยฺยาติ ฯ อถ โข อายสฺมา อนุราชิ เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
อนุราชิ ภควนฺตํ เอตทวอจฺจ อิทาหิ ภนฺเต ภควโต อวิทฺฐเร
อรณฺณกฺกุฎิกายิ วิหฺรามิ อถ โข ภนฺเต สมฺพหุลา อลฺลตติตฺถิยา
ปริพฺพชกา เยนาหิ เตนฺอุปสงฺกมึสุ ฯเปฯ มํ เอตทวอจฺจ โข
โส อาวุโส อนุราชิ ตถาคโต อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต
ตํ ตถาคโต อิมेषฺส จตฺตฺสฺส จานेषฺส ปญฺญาปยมาโน
ปญฺญเปติ โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติ วา น โหติ ตถาคโต
ปรมมฺรณาติ วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมมฺรณาติ
#๑ ม. ยฺ. ปญฺหํ ฯ ๒ โป. ม. ยฺ. นฺ ฯ ๓ วาทานฺวาทิตฺปิ ปาโจ ฯ

วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วาติ ฯ
เอวํ วุตตาคํ ฆนฺเต เต อลฺลตติตฺติเย ปริพฺพาชเก เอตทวโจ
โย โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปุริโส ปรมปุริโส ปรมปตฺติปตฺโต
ตํ ตถาคโต อลฺลตฺตฺร อิเมหิ จตฺตฺหิ จาเนหิ ปญฺญาปยมาโน
ปญฺญเปติ โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วา ฯเปฯ เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมมรณาติ วาติ ฯ เอวํ
วุตฺเต ฆนฺเต เต อลฺลตติตฺติยา ปริพฺพาชกา มํ เอตทวโจ โส
จายํ ภิกฺขุ นโว ภวิสฺสตี อจิริปพฺพชิตฺเถโร วา ปน พาโล
อพฺยตฺโตติ ฯ อถ โข มํ ฆนฺเต เต อลฺลตติตฺติยา ปริพฺพาชกา
นววาเทน จ พาลวาเทน จ อปฺสาเทตฺวา อฏฺฐายาสนา ปกฺกมิตฺสุ ฯ
ตสฺส มยฺหํ ฆนฺเต อจิริปกฺกนฺเตสฺ เตสฺ อลฺลตติตฺติเยสฺ ปริพฺพาชเกสฺ
เอตทโหตี สเจ โข มํ เต อลฺลตติตฺติยา ปริพฺพาชกา อุตฺตริ
ปฺจุญฺเยยฺมํ กถํ พฺยากรมาโน น ๑ ขฺวาทํ เตสํ อลฺลตติตฺติยานํ
ปริพฺพาชกานํ วุตฺตวาที เจว ภควโต อสฺสํ น จ ภควนฺตํ
อฏฺฐเตน อพฺภากิจฺเจยฺยํ ฐมฺมสฺส จานฺฐมฺมํ พฺยากรเยยฺมํ น จ
โกจิ สหฐมฺมิโก วาทานฺุปาโต คารยฺหํ จานํ อากฺขญฺเยยฺยาคิ ฯ

[๒๑๐] ตํ ก็ มลฺลลสิ อนุรธา รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺกขํ
ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกขํ วิปริณามฐมฺมํ กลฺลํ นฺ ตํ
สฺมนุสฺสตีตฺตํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน
#๑ ไป. ม. ย. นุ ฯ

เหตํ ฆนฺเต ๑ เวทนา ๑ สญฺญา ๑ สงฺขาร๑ ๑ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑เป๑ ตสฺมา ติห
๑เป๑ เอวํ ปสฺสํ ๑เป๑ นนฺปรํ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาติ ๑

[๒๑๑] ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อนุรธา รุปี ตถาคโตติ
สมนฺุปสฺสสึติ ๑ โน เหตํ ฆนฺเต ๑ เวทนี ๑ สญฺญํ ๑ สงฺขาร๑ ๑
วิญฺญาณํ ตถาคโตติ สมนฺุปสฺสสึติ ๑ โน เหตํ ฆนฺเต ๑

[๒๑๒] ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อนุรธา รุปี สฺมึ ตถาคโตติ
สมนฺุปสฺสสึติ ๑ โน เหตํ ฆนฺเต ๑ อญฺจตฺต รุปี ตถาคโตติ
สมนฺุปสฺสสึติ ๑ โน เหตํ ฆนฺเต ๑ เวทนาย ๑เป๑ อญฺจตฺต
เวทนาย ๑เป๑ สญฺญา ๑ อญฺจตฺต สญฺญา ๑ สงฺขาร๑ ๑
อญฺจตฺต สงฺขาร๑ ๑ วิญฺญาณสฺมึ ๑ อญฺจตฺต วิญฺญาณา
ตถาคโตติ สมนฺุปสฺสสึติ ๑ โน เหตํ ฆนฺเต ๑

[๒๑๓] ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อนุรธา รุปี ๑ เวทนา ๑ สญฺญา ๑
สงฺขาร๑ ๑ วิญฺญาณํ ตถาคโตติ สมนฺุปสฺสสึติ ๑ โน เหตํ ฆนฺเต ๑

[๒๑๔] ตํ ก็ มลฺลสฺสึ อนุรธา อญฺ โส อรูปํ อเวทโน
อสญฺญํ อสงฺขาโร อวิญฺญาโณ ตถาคโตติ สมนฺุปสฺสสึติ ๑ โน
เหตํ ฆนฺเต ๑ เอตฺถ จ เต อนุรธา ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สจฺจโต
ตถโต ๑ ตถาคโต อนฺุปลพฺภิกฺขมาโน กลฺลํ นฺุ เต ตํ เวยฺยากรณํ
โย โส อาวุโส ตถาคโต อุตฺตมปฺริโส ปรมปฺริโส ปรมปฺตติปฺตโต
#๑ เอวํ วุตฺตกาเรน เวทิตพฺพิ ๑

ตํ ตถาคโต อญฺญตร อิมหิ จตฺตหิ จานนหิ ปญฺญาปยมาโน
ปญฺญเปตฺติ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาทิ วา น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณาทิ วา โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาทิ
วา เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณาทิ วาติ ฯ
โน เหน้ ฆนฺเต ฯ สาธุ สาธุ อนุราธ ปุพฺเพ จาหํ อนุราธ
เอตฺรหิ จ ทุกฺขญฺเจว ปญฺญเปมि ทุกฺขสฺส จ นิโรธนฺติ ฯ

[๒๑๕] เอกํ สมฺมยํ ภควา ราชคเห วิหฺรติ เวพฺพเน กลนฺทกนฺนิวาเป ฯ
เตน โข ปน สมฺเยน อายสฺมา วกฺกฺลิตฺติ กุมฺภการณิเวสเน
วิหฺรติ อาพาธิกอ ทุกฺขิตฺโต พาพฺพหฺลิตานอ ฯ อถ โข อายสฺมา
วกฺกฺลิตฺติ อฺปฺนฺญาจก อามนฺเตสึ เอถ ตฺมฺเห อวฺโส เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมถ อฺปฺสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา
วณฺทถ วกฺกฺลิตฺติ ฆนฺเต ภิกฺขุ อาพาธิกอ ทุกฺขิตฺโต พาพฺพหฺลิตานอ
โส ภควโต ปาเท สิริสา วณฺทตฺติ เอวญฺจ วเทถ สาธุ
กิริ ฆนฺเต ภควา เยน วกฺกฺลิตฺติ ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมตฺตฺตฺ อณฺกมฺปํ
อฺปาทาธาติ ฯ เอวมาวฺโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมโต วกฺกฺลิตฺตฺส
ปฺนฺนฺนฺสฺสจฺจวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺสฺส อฺปฺสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ
ภควนฺตํ เอตทวอจฺจ วกฺกฺลิตฺติ ฆนฺเต ภิกฺขุ อาพาธิกอ ทุกฺขิตฺโต
พาพฺพหฺลิตานอ โส ภควโต ปาเท สิริสา วณฺทติ เอวญฺจ ปน
วเทติ สาธุ กิริ ฆนฺเต ภควา เยน วกฺกฺลิตฺติ ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมตฺตฺตฺ
อณฺกมฺปํ อฺปาทาธาติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตฺมฺเหภาเวน ฯ

[๒๑๖] อถ โข ภควา นีวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยนายสุมา
วกฺกถิ เตนุปสงฺกมึ ฯ อทฺทสา โข อายสุมา วกฺกถิ ภควนฺตํ
ทฺูรโตว อากฺขณฺตํ ทิสฺวาน มลฺลจเก สมณฺโงปี ๑ ฯ อถ โข ภควา
อายสุมนฺตํ วกฺกถึ เอตทโวจ อลํ วกฺกถิ มา ตฺวํ มลฺลจเก
สมณฺโงปี สนฺตีmani อาสนานิ ปลฺลตฺตานิ ตตฺถาหํ นิสึทิสฺสามีติ ฯ
นิสึทึ ภควา ปลฺลตฺตเต อาสเน ฯ นิสฺซฺช โข ภควา
อายสุมนฺตํ วกฺกถึ เอตทโวจ กจฺจึ เต วกฺกถิ ขมนึยฺม กจฺจึ
ยาปณึยฺม กจฺจึ ทุกฺขา เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ โน อภิกฺกมฺนฺติ ฯ
ปฏิกฺกโม สานํ ปลฺลยายติ โน อภิกฺกโมติ ฯ น เม ภนฺเต ขมนึยฺม
น ยาปณึยฺม พาพฺพา เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺติ
อภิกฺกโม สานํ ปลฺลยายติ โน ปฏิกฺกโมติ ฯ กจฺจึ เต วกฺกถิ
น กิลฺลจึ กุกฺกจฺจํ น โกจึ วิปฺปฏิสาโรติ ฯ ตคฺข เม ภนฺเต
อนปฺปกํ กุกฺกจฺจํ อนปฺปกอ [๒] วิปฺปฏิสาโรติ ฯ กจฺจึ ปน ตํ
วกฺกถิ อตฺตา สึลโต น อุปวทตีติ ฯ น โข มํ ภนฺเต อตฺตา
สึลโต อุปวทตีติ ฯ โน เจ กิร ตํ วกฺกถิ อตฺตา สึลโต
อุปวทตี อถ กิลฺลจึ เต กุกฺกจฺจํ โกอ จ วิปฺปฏิสาโรติ ฯ จิรปฏิกาหํ
ภนฺเต ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตฺถกาโม นตฺถิ จ เม
กายสฺมี ตาวตฺถิกา พลมตฺตา ยาวตาหํ ๓ ภควนฺตํ ทสฺสนาย
อุปสงฺกเมยฺยณฺติ ฯ อลํ วกฺกถิ กึ เต อิมินา ปุตฺถิกาเยน ทิฏฺฐเณน ฯ
#๑ ม. ยฺ. สมโรสิ ฯ ๒ ยฺ. จสทฺุโท ทิสฺสติ ฯ ๓ โป. ยาหํ ฯ ยฺ. ยายาหํ ฯ

โย โข วกฺกสิ ฌมฺมํ ปสฺสตี โส มํ ปสฺสตี โย มํ ปสฺสตี
โส ฌมฺมํ ปสฺสตี ฯ ฌมฺมํ หิ วกฺกสิ ปสฺสนฺโต มํ ปสฺสตี มํ
ปสฺสนฺโต ฌมฺมํ ปสฺสตี ฯ ตํ ก็ มนฺยลสิ วกฺกสิ ฯ รุปํ นิจฺจํ
วา อนิจฺจํ วาตี ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา
ตํ สุขํ วาตี ฯ ทุกฺขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามฌมฺมํ
กถลฺลํ นฺตุ ตํ สมนฺุปสฺสตีตุํ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม
อตฺตาคี ฯ โน เหตํ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯ สลฺยณา ฯ สงฺขารา ฯ
วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาตี ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ
เอโส เม อตฺตาคี ฯ โน เหตํ ฆนฺเต ฯ ตสฺมา ติหฺ ฯเปฯ
เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปริ อิตฺถตฺตยาตี ปชานาตีตี ฯ อถ โข
ภควา อายสฺมนฺตํ วกฺกสิ อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา อญฺญาสาสนา
เยน ภิษณฺญญฺเฏ ปพฺพโต เตน ปกฺกมิ ๑ ฯ

[๒๑๗] อถ โข อายสฺมา วกฺกสิ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต
อฺปญฺจาเก อามนฺเตสิ เอถ มํ อาวุโส มนฺจกํ อโรเปตฺวา
เยน อิติคิลิปสฺสํ ๒ กาทสิลา เตนฺุปสฺงกมถ กถํ หิ นาม มาทิสो
อนฺตรมเร กาลิ กตฺตพฺพิ มนฺยลเยยาตี ฯ เอวมาวุโสตี โข เต
ภิกฺขุ อายสฺมโต วกฺกสิสฺส ปฺภิสฺสฺสุตฺวา อายสฺมนฺตํ วกฺกสิ มนฺจกํ
อโรเปตฺวา เยน อิติคิลิปสฺสํ กาทสิลา เตนฺุปสฺงกมึสฺสุ ฯ อถ โข
ภควา ตถจ รตฺตี ตถจ ทิวสวเสสํ ภิษณฺญญฺเฏ ปพฺพเต วิหาสิ ฯ
#๑ ม. เตนฺุปสฺงกมิ ฯ ๒ ย. อิติคิลิปสฺสกาลสิลา ฯ

อถ โข เทว เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา
เกวลกปฺปี กิษฺฌณฺณํ โโอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสุ ฯเปฯ
เอกมนฺตํ อฏฺฐิสฺสุ ฯ เอกมนฺตํ จิตฺตา โข เอกา เทวตา ภควนฺตํ
เอตทโวจ วกฺกถิ ฆนฺเต ภิกฺขุ วิโมกฺขาย เจเตตฺติ ฯ อปฺรา
เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ โส หิ นฺน โส ฆนฺเต สุวิมฺุตโต
วิมุจฺจิสฺสตีติ ฯ อิทมวโจ ฺตา เทวตาโย อิทํ วตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ตตฺถเววนฺตรธาเยสุ ฯ

[๒๑๘] อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ
เอถ ตฺเมห ภิกฺขเว เยน วกฺกถิ ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมถ อฺอุปสงฺกมิตฺวา
วกฺกถึ ภิกฺขุ เอวํ วเทถ สฺฆนาวุโส ตวํ ๑ วกฺกถิ ภควโต
วณฺณํ ทฺวินฺนํ ๒ เทวตาณํ อิมํ อาวุโส รตฺตี เทว เทวตาโย
อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปี กิษฺฌณฺณํ
โโอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมึสุ อฺอุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ
อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐิสฺสุ เอกมนฺตํ จิตฺตา โข อาวุโส เอกา
เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ วกฺกถิ ฆนฺเต ภิกฺขุ วิโมกฺขาย
เจเตตฺติ ฯ อปฺรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ โส หิ นฺน โส
ฆนฺเต สุวิมฺุตโต วิมุจฺจิสฺสตีติ ฯ ภควา จ ตํ อาวุโส วกฺกถิ
เอวมาห มา ภายิ วกฺกถิ มา ภายิ วกฺกถิ อปาปฆนฺเต ๓
มรณฺณํ ภวิสฺสตีติ อปาปิกา กาลกิริยาตีติ ฯ เอวํ ฆนฺเตติ โข เต
#๑ โป. ยฺ. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ ๒ โป. ม. ยฺ. ทฺวินฺนญจ ฯ ๓ โป. อปาปิกนฺเต ฯ

ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสสุตฺวา เยนายสุมา วกฺกฺลิตฺเตนุปลสงฺกมึสุ อฺปลสงฺกมิตฺวา
อายสุมนฺตํ วกฺกฺลึ เอตทโวจํ สุณฺวฺโส วกฺกฺลิตฺติ ภควโต
วณฺํ ทฺวินฺนญฺจ เทวตानนฺตึ ฯ

[๒๑๕] อถ โข อายสุมา วกฺกฺลิตฺติ อฺปฏฺฐาเก อามนฺเตสิ เอถ
มํ อวฺวฺโส มญฺจกา โอรโรเปถ กถํ หิ นาม มาทิสฺโส อฺจฺเจ
อาสเน นิสฺสิตฺตฺวา ตสฺส ภควโต สาสนํ โสตพฺพํ มณฺเวยฺยยาติ ฯ
เอวมาวฺวฺโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสุมโต วกฺกฺลิตฺตฺส ปฏิสสุตฺวา
อายสุมนฺตํ วกฺกฺลึ มญฺจกา โอรโรเปสุ อิมํ อวฺวฺโส รตฺตี เทว
เทวตาโย อภิกฺกนฺตยา รตฺติยา ฯเปฯ เอกมนฺตํ อฏฺฐิสฺสุ เอกมนฺตํ
จิตฺตา โข อวฺวฺโส เอกา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ วกฺกฺลิตฺติ
ภนฺเต ภิกฺขุ วิโมกฺขาย เจเตตฺตีติ ฯ อปราเทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ
โส หิ นฺน โส ภนฺเต สุวิมฺตฺโต วิมฺจฺจิตฺตฺตีติ ฯ ภควา จ ตํ
อวฺวฺโส วกฺกฺลิตฺติ เอวมาห มา ภายี วกฺกฺลิตฺติ มา ภายี วกฺกฺลิตฺติ
อปาปภนฺเต มรณํ ภวิสฺสตีติ อปาปิกา กาลกิริยาติ ฯ เตนหาวฺวฺโส
มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทถ วกฺกฺลิตฺติ ภนฺเต ภิกฺขุ
อาพาธโก ทฺกฺขิตฺโต พาพฺพหคฺคิลาโน โส ภควโต ปาเท สิริสา
วนฺทติ เอวญฺจ วเทติ ๑ รุปี อนิจฺจตาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ
ยทฺนิจฺจํ ตํ ทฺกฺขนฺตึ น วิจิจฺจามิ ยทฺนิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ
นตฺถิ เม ตตฺถ ฆนฺโท วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิจฺจามิ ฯ
เวทนา อนิจฺจตาหํ ภนฺเต น กงฺขามิ ยทฺนิจฺจํ ตํ ทฺกฺขนฺตึ
#๑ ม. วเทถ ฯ

น วิจิจฺฉามิ ยถนิจฺฉํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ นตฺถิ เม ตตฺถ
ฉนฺโท วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิจฺฉามิ ฯ สญฺญา
อนิจฺจาตาหิ ฆนฺเต น กงฺขามิ ยถนิจฺฉํ ตํ ทุกฺขนฺตํ น วิจิจฺฉามิ
ยถนิจฺฉํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ นตฺถิ เม ตตฺถ ฉนฺโท วา
ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิจฺฉามิ ฯ สงฺขารา อนิจฺจาตาหิ
ฆนฺเต น กงฺขามิ ยถนิจฺฉํ ตํ ทุกฺขนฺตํ น วิจิจฺฉามิ ยถนิจฺฉํ
ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ นตฺถิ เม ตตฺถ ฉนฺโท วา ราโค วา
เปมํ วาติ น วิจิจฺฉามิ ฯ วิญฺญาณํ อนิจฺฉาตาหิ ฆนฺเต น
กงฺขามิ ยถนิจฺฉํ ตํ ทุกฺขนฺตํ น วิจิจฺฉามิ ยถนิจฺฉํ ทุกฺขํ
วิปริณามธมฺมํ นตฺถิ เม ตตฺถ ฉนฺโท วา ราโค วา เปมํ วาติ น
วิจิจฺฉามิตี ฯ เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขุ อายสฺมาโต วกฺกติสฺส
ปฏฺฐิสฺสตุวา ปกฺกมึสฺส ฯ อถ โข อายสฺมา วกฺกตฺติ อจฺริปฺกนฺเตสฺส
เตสฺส ภิกฺขุสฺส สตฺถํ อาหเรตี ฯ

[๒๒๐] อถ โข เต ภิกฺขุ เยน ภควาเตนฺอุปสงฺกมึสฺส อุปสงฺกมิตฺวา
เอกมฺนตํ นิสีทิสฺส ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขุ
ภควนฺตํ เอตทโวจฺจํ วกฺกตฺติ ฆนฺเต ภิกฺขุ อาพาธโก ทุกฺขิโต
พาพฺหคฺคิลาโน โส ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทติ เอวญฺจ วเทตี
รูปํ อนิจฺฉาตาหิ ฆนฺเต น กงฺขามิ ยถนิจฺฉํ ตํ ทุกฺขนฺตํ น
วิจิจฺฉามิ ยถนิจฺฉํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ นตฺถิ เม ตตฺถ ฉนฺโท
วา ราโค วา เปมํ วาติ น วิจิจฺฉามิ ฯ เวทนา ฯ สญฺญา ฯ

สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ อนิจฺจํตํหิ ฆนฺเต น กงฺขามิ ยถนิจฺจํ ตํ
ทุกฺขนฺตํ น วิจิกฺขามิ ยถนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ นตฺถิ
เม ตตฺถ ฉนฺโท วา วาโค วา เปมํ วาติ น วิจิกฺขามิตี ๑

[๒๒๑] อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ อายม ภิกฺขเว เยน
อิสฺสิคฺคิปสฺสํ กาวลฺลิตา เตนฺอุปสงฺกมิตฺตํ ยตฺถ วกฺกณฺโณ กุลปฺตฺเตน
สตุถํ อหริตฺตํ ๑ เอวํ ฆนฺเตติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺสโตสุ ๑
อถ โข ภควา สมฺพหุเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธี เยน อิสฺสิคฺคิปสฺสํ กาวลฺลิตา
เตนฺอุปสงฺกมิตฺตํ ๑ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมณฺตํ วกฺกณฺโณ ทูโรโตว
มณฺจเก วิวตฺตกฺขณฺธํ เสยฺยมานํ ๑ ๑ เตน โข ปน สมเยน ชฺฐมายิตตฺตํ
ติมิรายิตตฺตํ กจฺจนฺเตว ปุริมทิสฺสํ ๒ กจฺจนฺติ ปจฺจิมทิสฺสํ กจฺจนฺติ อุตฺตรทิสฺสํ
กจฺจนฺติ ทกฺขณฺทิสฺสํ กจฺจนฺติ อูทฺธทิสฺสํ ๓ กจฺจนฺติ อโรทิสฺสํ กจฺจนฺติ
อนุทิสฺสํ ๑ อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ ปสฺสธ โน ตฺวเมห
ภิกฺขเว เอวํ ชฺฐมายิตตฺตํ ติมิรายิตตฺตํ กจฺจนฺเตว ปุริมทิสฺสํ ๑เป๑
กจฺจนฺติ อนุทิสฺสนฺตํ ๑ เอวํ ฆนฺเต ๑ เอโส โข ภิกฺขเว มาโร ปาปิมา
วกฺกณฺโณ กุลปฺตฺตสฺส วิญฺญาณํ สมเนวสฺติ ๔ กตฺถ วกฺกณฺโณ
กุลปฺตฺตสฺส วิญฺญาณํ ปตฺติญฺจิตฺตํ ๑ อปฺปตฺติญฺจิตฺเตน จ ภิกฺขเว
วิญฺญาณเณน วกฺกณฺโณ กุลปฺตฺโต ปรีนิพฺพุโตติ ๑

[๒๒๒] เอกํ สมยํ ภควา ราชกเห วิหริติ เวพฺพเวเน กลนฺทกณฺโณวาเป ๑
เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อสฺสชฺชิ กสฺสปการาม
#๑ สํ. ม. ย. เสมานํ ๑ ๒ ม. ย. ปุริมํ ... ปจฺจิมํ ... อุตฺตรํ ...
#ทกฺขณฺธํ ... ๓ ย. อูทฺธํ กจฺจนฺติ อโร ๑ ๔ สํ. ย. สมเนวสฺติ ๑

วิหฺรติ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาพฺพหคฺคิลาโน ฯ อถ โข ายสฺมา
อสุสฺสชิ อฺปฏฺฐาเก อามนฺเตสฺสิ เอถ ตฺตฺเมห อาวุโส เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมถ อฺปสงฺกमितฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิริสา
วณฺทถ อสุสฺสชิ ฆนฺเต ภิกฺขุ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาพฺพหคฺคิลาโน โส
ภควโต ปาเท สิริสา วณฺทตีติ ๑ เอวญฺจ วเทถ สาธุ กิร ฆนฺเต
ภควา เยน อสุสฺสชิ ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมตฺตฺ อนฺนํมปฺปี อฺปาทายาติ ฯ
เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขุ ายสฺมโต อสุสฺสชิสุสฺส ปฏฺฐิสฺสุตฺวา เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺสฺ อฺปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
นิตฺตีทิสฺสุ ฯ เอกมนฺตํ นิตฺตินฺนา โข เต ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจฺจุ
อสุสฺสชิ ฆนฺเต ภิกฺขุ อาพาธิโก ทุกฺขิโต พาพฺพหคฺคิลาโน โส ภควโต
ปาเท สิริสา วณฺทติ เอวญฺจ วเทติ สาธุ กิร ฆนฺเต ภควา
เยน อสุสฺสชิ ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมตฺตฺ อนฺนํมปฺปี อฺปาทายาติ ฯ อธิวาเสสิ
ภควา ตฺตฺตฺนํหิภาเวณ ฯ

[๒๒๑] อถ โข ภควา สายณฺหสมฺมํ ปฏฺฐิสฺสฺลลานา วุฏฺฐิจิโต
เยนายสฺมา อสุสฺสชิ เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข ายสฺมา อสุสฺสชิ
ภควนฺตํ ทฺวโรทฺว ๒ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน มญฺจเก สมณฺโงปิ ๓ ฯ
อถ โข ภควา ายสฺมฺนฺตํ ๔ อสุสฺสชิ เอตทโวจ อถ อสุสฺสชิ มา
ตฺวํ มญฺจเก สมณฺโงปิ สนฺตีมานิ อาสนานิ ปฺลยตฺตฺตานิ ตตฺถาหํ
นิตฺตีทิสฺสามิตฺติ ฯ นิตฺตี ภควา ปฺลยตฺตฺเต อาสเน ฯ นิสฺชชฺช โข
ภควา ายสฺมฺนฺตํ อสุสฺสชิ เอตทโวจ กจฺจ เต อสุสฺสชิ ขมนฺนํ
#๑ ยฺ. วณฺทติ ฯ ๒ ยฺ. วสทฺโท น ทิสฺสฺติ ฯ ๓ ยฺ. สมตฺโตติ ฯ ม. สมโรติ ฯ
#๔ ยฺ. ายสฺมโต อสุสฺสชิสุสฺส ฯ

กจฺจึ ยาศนฺธิยํ ๗เป๗ ปฏิกุกโม สานํ ปณฺณายติ โน อภิกุกโมติ ๗
 น เม ฆนฺเต ขมฺณียํ น ยาศนฺธิยํ ๗เป๗ อภิกุกโม สานํ ปณฺณายติ
 โน ปฏิกุกโมติ ๗ กจฺจึ เต อสฺสชฺชํ น กิณฺจึ กุกฺกจฺจํ น โภจึ
 วิปฺปฏิสฺสโรติ ๗ ตคฺขม เม ฆนฺเต อนฺนปฺปกํ กุกฺกจฺจํ อนฺนปฺปกํ
 วิปฺปฏิสฺสโรติ ๗ กจฺจึ ปน ตํ อสฺสชฺชํ อตฺตํ สีสฺสโต น อุปวทฺตติ ๗
 น โข มํ ฆนฺเต อตฺตํ สีสฺสโต อุปวทฺตติ ๗ โน เจ กิร ตํ
 อสฺสชฺชํ อตฺตํ สีสฺสโต อุปวทฺติ อถ กิณฺจ ๑ เต กุกฺกจฺจํ โภ
 จ วิปฺปฏิสฺสโรติ ๗ ปุพฺเพ ขวาทํ ฆนฺเต เกลณฺณ ๒ ปสฺสมภฺตฺวา [๓]
 กายสงฺขาร ๔ วิหฺรามิ โสทํ ๕ สมาริํ น ปฏฺฐิภามิ ตสฺส มยฺหํ ฆนฺเต
 ตํ สมาริํ อปฺปฏิภโต เอวํ โหติ โน ๖ จ ขวาทํ ปริหายามิติ ๗ เย
 เต อสฺสชฺชํ สมณฺพฺราหฺมณา สมาริํสารกา สมาริํสามณฺณา เตสนํ
 สมาริํ อปฺปฏิภตํ เอวํ โหติ โน จสฺส มยฺหํ ปริหายามาติ ๗
 ตํ กิํ มณฺณสิ อสฺสชฺชํ รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๗ อนิจฺจํ
 ฆนฺเต ๗เป๗ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๗ อนิจฺจํ ฆนฺเต ๗
 ตสฺมา ติห ๗เป๗ เอวํ ปสฺสํ ๗เป๗ นาศริ อิตฺถตฺตยาติ
 ปชานาติ ๗ โส สุขณฺเจ เวทนํ เวทยติ สฺวา อนิจฺจาติ ปชานาติ
 อนฺชฺโฆสิตาติ ปชานาติ อนภินฺนุทิตาติ ปชานาติ ทุกฺขณฺเจ
 เวทนํ เวทยติ สฺวา อนิจฺจาติ ปชานาติ อนฺชฺโฆสิตาติ ปชานาติ
 อนภินฺนุทิตาติ ปชานาติ อทุกฺขมฺสุขณฺเจ เวทนํ เวทยติ สฺวา
 อนิจฺจาติ ๗เป๗ อนภินฺนุทิตาติ ปชานาติ ๗ โส สุขณฺเจ เวทนํ
 #๑ โป. กิสิมฺภิจิ ๗ ๒ ย. เกลณฺณ [๓] ม. ย. ปสฺสมภฺตฺวาติ อามณฺฑิตํ ๗
 #๔ ย. กายสงฺขาร วิปฺปฏิสฺสโร วิหฺรามิ ๗ ๕ ย. โสตํ ๗ ๖ โป. โน เจ ๗ ม. โน
 #จสฺสาหํ ๗ ย. โน โน จ ๗

เวทยติ ๑ วิสณฺณตฺโต นํ เวทยติ ทุกฺขณฺเจ เวทนํ เวทยติ วิสณฺณตฺโต นํ
นํ ๒ เวทยติ อทุกฺขมสฺสขณฺเจ เวทนํ เวทยติ วิสณฺณตฺโต นํ
เวทยติ สฺวา อนิจฺจาติ ปชานาติ ๑เปฯ อนภินนฺทิตาติ ปชานาติ ๑
โส ภายปริยฺนตฺติกฺกเจ เวทนํ เวทยมาโน ภายปริยฺนตฺติกํ เวทนํ
เวทยามีติ ปชานาติ ชีวิตปริยฺนตฺติกฺกเจ เวทนํ เวทยมาโน ชีวิตปริยฺนตฺติกํ
เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ ภายสฺส เกทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา
อิเชว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สตีภวิสฺสนฺตตีติ
ปชานาติ ๑

[๒๒๔] เสยฺยถาปี อสฺสชิ เตลณฺจ ปฏิจฺจ วฏฺฐณฺจ ปฏิจฺจ
เตลปฺทีโป ฌาเยยฺย ตสฺเสว เตลสฺส จ วฏฺฐิยา จ ปริยาทานา
อนาหาโร นิพฺพาเยยฺย ๑ เอวเมว โข อสฺสชิ ภิกฺขุ ภายปริยฺนตฺติกํ
เวทนํ เวทยมาโน ภายปริยฺนตฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ ปชานาติ ชีวิตปริยฺนตฺติกํ
เวทนํ เวทยมาโน ชีวิตปริยฺนตฺติกํ เวทนํ เวทยามีติ {
ปชานาติ ภายสฺส เกทา อุทฺธํ ชีวิตปริยาทานา อิเชว สพฺพเวทยิตานิ
อนภินนฺทิตานิ สตีภวิสฺสนฺตตีติ ปชานาตีติ ๑

[๒๒๕] เอกํ สมฺมํ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขุ โกสมฺพิยํ วิหรนฺติ
โฆสิตารามे ๑ เตน โข ปน สมฺเยน อายสฺมา เขมโก พทริการาม
วิหฺรติ อาพาธโก ทุกฺขิตโต พาทุหฺคิลาโน ๑ อถ โข เถรา ภิกฺขุ
สายณฺหสมฺมํ ปฏิสฺสลาณา วฏฺฐิจิตา อายสฺมนฺตํ ทาสกํ อามนฺเตสฺสุ
เอहि ตฺวํ อาวุโส ทาสก เยน เขมโก ภิกฺขุ เตนฺปสฺงกม
#๑ ไป. ยฺ. เวทยติ ๑ ๒ ไป. น. ๑

อุปสงฺกมิตฺวา เขมกํ ภิกฺขุ เอวํ วเทหิ เถรา ตํ อาวุโส เขมก
เอวมําหํสุ กจฺจि เต อาวุโส ขมนิยํ กจฺจि ยาปนิยํ กจฺจิ ทุกฺขา
เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ โน อภิกฺกมฺนฺติ ปฏิกฺกโม สานํ ปญฺญาติ
โน อภิกฺกโมติ ฯ เอวมํวุโสติ โข อายสฺมา ทาสโก เถรานํ
ภิกฺขุณํ ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา เขมโก เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมฺนฺตํ เขมกํ เอตทโวจฺ เถรา ตํ อาวุโส เขมก เอวมําหํสุ
กจฺจิ เต อาวุโส ขมนิยํ กจฺจิ ยาปนิยํ กจฺจิ ทุกฺขา
เวทนา ปฏิกฺกมฺนฺติ โน อภิกฺกมฺนฺติ ปฏิกฺกโม สานํ ปญฺญาติ
โน อภิกฺกโมติ ฯ น เม อาวุโส ขมนิยํ น ยาปนิยํ พาพฺหา
เม ทุกฺขา เวทนา อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺติ อภิกฺกโม สานํ
ปญฺญาติ โน ปฏิกฺกโมติ ฯ

[๒๒๖] อถ โข อายสฺมา ทาสโก เยน เถรา ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ
อุปสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ เอตทโวจฺ เขมโก อาวุโส ภิกฺขุ
เอวมําห น เม อาวุโส ขมนิยํ น ยาปนิยํ พาพฺหา เม ทุกฺขา
เวทนา อภิกฺกมฺนฺติ โน ปฏิกฺกมฺนฺติ อภิกฺกโม สานํ ปญฺญาติ โนญ
ปฏิกฺกโมติ ฯ เอหิ ตวํ อาวุโส ทาสก เยน เขมโก ภิกฺขุ เตนุปสงฺกม
อุปสงฺกมิตฺวา เขมกํ ภิกฺขุ เอวํ วเทหิ เถรา ตํ อาวุโส
เขมก เอวมําหํสุ ปญฺจิเม อาวุโส อุปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา ฯ
เสยฺยถิํ ฯ รุปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐปาทานกฺขนฺโธ สลฺลฺญาปาทานกฺ-
ขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ ฯ อิเมสุ

อายุสฺมา เขมโก ปญฺจสุ อูปาทานกฺขนฺเชสุ กิณฺจิ อตฺตํ ๑ วา อตฺตนิยํ
วา สมนฺุปลสฺสตีติ ฯ เอวมาวุโสติ โข อายุสฺมา ทาสโก เถรานิ
ภิกฺขุณํ ปฏฺิสฺสุตฺวา เยนอายุสฺมา เขมโก เตนฺุปลสงฺกมิ ฯเปฯ เถรา
ตํ อาวุโส เขมก เอวมานํสุ ปญฺจิเม อาวุโส อูปาทานกฺขนฺธา
วุดฺดา ภควตา ฯ เสยฺยถิํ ๑ รุปรูปาทานกฺขนฺโร ฯเปฯ วิญฺญาณฺุปาทานกฺ-
ขนฺโร ฯ อิเมสุ อายุสฺมา เขมโก ปญฺจสุ อูปาทานกฺขนฺเชสุ
กิณฺจิ อตฺตํ วา อตฺตนิยํ วา สมนฺุปลสฺสตีติ ฯ ปญฺจิเม อาวุโส
อูปาทานกฺขนฺธา วุดฺดา ภควตา ฯ เสยฺยถิํ ๑ รุปรูปาทานกฺขนฺโร
๑เปฯ วิญฺญาณฺุปาทานกฺขนฺโร ฯ อิเมสุ ขวาทํ อาวุโส ปญฺจสุ
อูปาทานกฺขนฺเชสุ น กิณฺจิ อตฺตํ วา อตฺตนิยํ วา สมนฺุปลสฺสามิติ ฯ

[๒๒๗] อถ โข อายุสฺมา ทาสโก เยน เถรา ภิกฺขุ
เตนฺุปลสงฺกมิ อูปลสงฺกมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ เอตทโวจ เขมโก อาวุโส
ภิกฺขุ เอวมานํ ปญฺจิเม อูปาทานกฺขนฺธา วุดฺดา ภควตา ฯ
เสยฺยถิํ ๑ รุปรูปาทานกฺขนฺโร ๑เปฯ วิญฺญาณฺุปาทานกฺขนฺโร ๑
อิเมสุ ขวาทํ อาวุโส ปญฺจสุ อูปาทานกฺขนฺเชสุ ๒ น กิณฺจิ อตฺตํ
วา อตฺตนิยํ วา สมนฺุปลสฺสามิติ ฯ เอหิ ตฺวํ อาวุโส ทาสก
เยน เขมโก ภิกฺขุ เตนฺุปลสงฺกม อูปลสงฺกมิตฺวา เขมกํ ภิกฺขุ เอวํ
วเทหิ เถรา ตํ อาวุโส เขมก เอวมานํสุ ปญฺจิเม อาวุโส
อูปาทานกฺขนฺธา วุดฺดา ภควตา ฯ เสยฺยถิํ ๑ รุปรูปาทานกฺขนฺโร
๑เปฯ วิญฺญาณฺุปาทานกฺขนฺโร ๑ โน เจ กิรายสฺมา เขมโก อิเมสุ
#๑ ยฺ. อตฺตานิ ๑ ๒ โป. ปญฺจูปาทานกฺขนฺเชสุ ฯ

ปฺลจฺสุ อูปาทานกฺขนฺธเสฺสุ กิณฺจิ อตฺตํ วา อตฺตนิยฺมํ วา สมนฺุปฺสฺสตี
เตนฺหายสฺมา เขมโก อรหํ จีณาสวอติ ฯ เอวมาวุโสติ
โฆ อายสฺมา ทาสโก เถรานํ ภิกฺขุณฺโณ ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา
เขมโก ฯเปฯ เถรา ตํ อวฺุโส เขมก เอวม่าหํสุ ปฺลจฺมิ
อวฺุโส อูปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ
รฺูปฺปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิลฺลาณฺุปาทานกฺขนฺโธ ฯ โน เจ กิรายสฺมา
เขมโก อิมฺสุ ปฺลจฺสุ อูปาทานกฺขนฺธเสฺสุ กิณฺจิ อตฺตํ วา อตฺตนิยฺมํ
วา สมนฺุปฺสฺสตี เตนฺหายสฺมา เขมโก อรหํ จีณาสวอติ ฯ
ปฺลจฺมิ อวฺุโส อูปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา ฯ เสยฺยถิทํ ฯ
รฺูปฺปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิลฺลาณฺุปาทานกฺขนฺโธ ฯ อิมฺสุ ขวาทํ
อวฺุโส ปฺลจฺสุ อูปาทานกฺขนฺธเสฺสุ น กิณฺจิ อตฺตํ วา อตฺตนิยฺมํ
วา สมนฺุปฺสฺสามิ น จมฺหิ อรหํ จีณาสวอ อปีจ เม อวฺุโส
ปฺลจฺสุ อูปาทานกฺขนฺธเสฺสุ อสฺมิตฺติ อธิคตํ อยมหมสฺมิตฺติ จ ๑ น
สมนฺุปฺสฺสามิตฺติ ฯ

[๒๒๘] อถ โฆ อายสฺมา ทาสโก เยน เถรา ภิกฺขุ
เตนฺุปฺสฺงกฺมิ อูปฺสฺงกฺมิตฺวา เถเร ภิกฺขุ เอตทวโจ เขมโก อวฺุโส
ภิกฺขุ เอวม่าห ปฺลจฺมิ อวฺุโส อูปาทานกฺขนฺธา วุตฺตา ภควตา ฯ
เสยฺยถิทํ ฯ รฺูปฺปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิลฺลาณฺุปาทานกฺขนฺโธ ฯ
อิมฺสุ ขวาทํ อวฺุโส ปฺลจฺสุ อูปาทานกฺขนฺธเสฺสุ น กิณฺจิ อตฺตํ
วา อตฺตนิยฺมํ วา สมนฺุปฺสฺสามิ น จมฺหิ อรหํ จีณาสวอ อปีจ
#๑ ม. น จ ฯ

เม อวฺวโส ปณฺจสุ อูปาทานกฺขนฺธเสสุ อสุมีติ อชิตํ อยมหมสุมีติ
จ น ๑ สมฺนุสฺสสามีติ ฯ เอหิ ตฺวํ อวฺวโส ทาสกฺ เยน
เขมโก ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกม อฺอุปสงฺกมิตฺวา เขมกํ ภิกฺขุํ เอวํ
วเทหิ เถรา ตํ อวฺวโส เขมก เวมมาหํสุ ยเมตํ อวฺวโส
เขมก อสุมีติ วเทสิ กิเมตํ อสุมีติ วเทสิ ฯ รูปี อสุมีติ
วเทสิ ฯ อณฺณตฺร รูปา อสุมีติ วเทสิ ฯ เวทนี ฯ สลฺยํ ฯ
สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ อสุมีติ วเทสิ ฯ เปฯ อณฺณตฺร วิญฺญาณา
อสุมีติ วเทสิ ฯ ยเมตํ อวฺวโส เขมก อสุมีติ วเทสิ กิเมตํ
อสุมีติ วเทสิติ ฯ เอวมวฺวโสติ โข อายสฺมา ทาสโก เถรานํ
ภิกฺขุณฺํ ปฏฺฐิสฺสตุวา เยนายสฺมา เขมโก เตนฺอุปสงฺกมิ อฺอุปสงฺกมิตฺวา
อายสฺมนฺตํ เขมกํ เอตทโวจ เถรา ตํ อวฺวโส เขมก เวมมาหํสุ
ยเมตํ อวฺวโส เขมก อสุมีติ วเทสิ กิเมตํ อสุมีติ วเทสิ ฯ รูปี
อสุมีติ วเทสิ ฯ อณฺณตฺร รูปา อสุมีติ วเทสิ ฯ เวทนี ฯ สลฺยํ ฯ
สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ อสุมีติ วเทสิ ฯ อณฺณตฺร วิญฺญาณา อสุมีติ
วเทสิ ฯ ยเมตํ อวฺวโส เขมก อสุมีติ วเทสิ กิเมตํ อสุมีติ
วเทสิติ ฯ อลํ อวฺวโส ทาสก กิ อิมาย สนฺธวณิกาย
อาหฺรวฺวโส ทณฺฑํ อหฺเมว เยน เถรา ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิสฺสามีติ ฯ

[๒๒๕] อถ โข อายสฺมา เขมโก ทณฺฑาโมลฺมฺภ ๒ เยน เถรา
ภิกฺขุ เตนฺอุปสงฺกมิ อฺอุปสงฺกมิตฺวา เถเรหิ ภิกฺขุหิ สทฺธี สมฺโมท
#๑ โป. นสทฺโท น ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ทณฺฑาโมลฺมฺภ ฯ

สมฺโหมทนียํ กถํ สาราณียํ วีตีสารตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึ ๑
เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ เขมกํ เถรา ภิกฺขุ เอตทโวจฺจุ
ยเมตํ อวฺุโส เขมก อสฺมิตฺติ วเทสิ กิเมตํ อสฺมิตฺติ วเทสิ ๑
รูปํ อสฺมิตฺติ วเทสิ ๑ อณฺฺตฺร รูปา อสฺมิตฺติ วเทสิ ๑ เวทนํ ๑
สณฺฺณํ ๑ สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ อสฺมิตฺติ วเทสิ ๑ อณฺฺตฺร
วิญฺญาณา อสฺมิตฺติ วเทสิ ๑ ยเมตํ อวฺุโส เขมก อสฺมิตฺติ
วเทสิ กิเมตํ อสฺมิตฺติ วเทสิติ ๑ น ขฺวาทํ อวฺุโส รูปํ
อสฺมิตฺติ วทามิ นปี อณฺฺตฺร รูปา อสฺมิตฺติ วทามิ น๕
เวทนํ ๑ น สณฺฺณํ ๑ น สงฺขารํ ๑ น วิญฺญาณํ อสฺมิตฺติ
วทามิ นปี อณฺฺตฺร วิญฺญาณา อสฺมิตฺติ วทามิ อปีจ เม
อวฺุโส ปณฺฺจสุ อฺุปาทานกฺขนฺฺเชสุ อสฺมิตฺติ อธิคฺติ อยมหมสฺมิตฺติ
น จ สมฺนุสฺสํ ๑ เสยฺยถาปี อวฺุโส อฺุปลสฺส วา ปทฺมสฺส
วา ปุณฺฺทริกสฺส วา คนฺฺโร โย นฺฺ โข เอวํ วเทยฺย ปตฺตสฺส
คนฺฺโรติ วา ๑ วณฺฺณสฺส คนฺฺโรติ วา กิณฺฺชกฺขสฺส ๒ คนฺฺโรติ วา
สมฺมา นฺฺ โข โส วทมาโน วเทยฺยาติ ๑ โน เหน็ด อวฺุโส ๑
ยถากถํ ปนาวฺุโส สมฺมา พฺุยากรมาโน พฺุยากรเยยฺยาติ ๑ ปุปฺผสฺส
คนฺฺโรติ โข อวฺุโส สมฺมา พฺุยากรมาโน พฺุยากรเยยฺยาติ ๑
เอวเมว ขฺวาทํ อวฺุโส น รูปํ อสฺมิตฺติ วทามิ นปี อณฺฺตฺร
รูปา อสฺมิตฺติ วทามิ น เวทนํ ๑ น สณฺฺณํ ๑ น สงฺขารํ ๑
#๑ ยฺ. วาสทฺุโท น ทิสฺสติ ๑ ๒ ม. กิณฺฺชกฺขราย ๑ โป. กิณฺฺชกฺขสฺส ๑

น วิญฺญาณํ อสฺมึติ วทามิ นปี อถฺยตฺร วิญฺญาณา อสฺมึติ
วทามิ อปีจ เม อาวุโส ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ อสฺมึติ
อริคตํ อยมหฺมสฺมึติ น จ สมนฺุปสฺสามิ ฯ กิณฺจาปี อาวุโส
อริยสวากสฺส ปญฺโจรมภาคิยานิ สญฺโฆชนานิ ปหีนานิ ภวนฺติ
อถ ขวสฺส โหติ เยว ๑ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ อนุสฺหคโต
อสฺมึติ มาโน อสฺมึติ ฉนฺุโท อสฺมึติ อนุสฺโย อสมฺุหโต ฯ
โส อปเรณ สมเยน ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ อุทยพฺพยานุปสฺสี
วิหฺรติ อิติ รุปํ อิติ รุปสฺส สมฺุทโย อิติ รุปสฺส อตฺถงฺคโม
อิติ เวทนา ฯ อิติ สญฺญา ฯ อิติ สงฺขารรา ฯ อิติ วิญฺญาณํ
อิติ วิญฺญาณสฺส สมฺุทโย อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโมติ ฯ
ตสฺสีเมสุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ อุทยพฺพยานุปสฺสีโน วิหฺรโต
โยปิสฺส โหติ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺเชสุ อนุสฺหคโต อสฺมึติ มาโน
อสฺมึติ ฉนฺุโท อสฺมึติ อนุสฺโย อสมฺุหโต โสปี สมฺุคฺฆาตํ
คจฺฉนฺติ ฯ เสยฺยถาปี อาวุโส วตฺถํ สงฺกิลิณฺุจํ มลคฺคหิตํ ตเมนํ
สามิกา รชกสฺส อนุปฺปทชฺช ๒ ตเมนํ รชโก อูเส วา ขาเร
วา โคมเย วา สัมมทิตฺตวา อจฺฉเน อุกฺเก วิกฺขาลเถติ กิณฺจาปี
ตํ โหติ วตฺถํ ปฺริสฺสุทฺธิํ ปฺริโยทาตํ อถ ขวสฺส โหติ โย
จ อนุสฺหคโต อูสคฺนฺุโร วา ขารคฺนฺุโร วา โคมยคฺนฺุโร วา
อสมฺุหโต ตเมนํ รชโก สามิกานํ เทติ ตเมนํ สามิกา คณฺุชปฺริภาวิเต
กรณฺุชเท นิกฺขิปนฺติ โยปิสฺส โหติ อนุสฺหคโต อูสคฺนฺุโร
#๑ ม. โย จ ฯ ๒ โป. อนุปฺทตฺถํ ฯ

วา ขารคฺนุโธ วา โคมยคฺนุโธ วา อสมฺมุหโต โสปี
สมฺมุคฺฆาตํ กจฺจติ ฯ เอวเมว โข อาวุโส กิณฺญาปี อริยสาวกสฺส
ปญฺโจรมภากิยานิ สญฺโฆชนานิ ปหีนานิ ภวนฺติ อถ ขวสฺส
โหติเยว ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺธเสสุ อนุสหคโต อสฺมีติ มาโน
อสฺมีติ ฉนฺโท อสฺมีติ อนุสโย อสมฺมุหโต โส อปเรน สมเยน
ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺธเสสุ อุทฺทยพฺพยานุปสฺสี วิหฺรติ อิติ รูปี
อิติ รูปลสฺส สมฺภโย อิติ รูปลสฺส อตฺถงฺกโม อิติ เวทนา ฯ
อิติ สญฺญา ฯ อิติ สงฺขารา ฯ อิติ วิญฺญาณํ อิติ วิญฺญาณสฺส
สมฺภโย อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติ ฯ ตสฺสีเมสุ ปญฺจสุ
อุปาทานกฺขนฺธเสสุ อุทฺทยพฺพยานุปสฺสีโน วิหฺรโต โยปสฺส โหติ
ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺธเสสุ อนุสหคโต อสฺมีติ มาโน อสฺมีติ
ฉนฺโท อสฺมีติ อนุสโย อสมฺมุหโต โสปี สมฺมุคฺฆาตํ กจฺจติติ ฯ

[๒๓๐] เอวํ วุตฺเต เถรา ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ เขมกํ เอตทโวจฺจุ
น โข [๑] มยฺ อายสฺมนฺตํ เขมกํ วิเหสาเปกฺขา อปฺจุณฺนิมฺหา ๒ อปี
จายสฺมา เขมโก ปโหติ ๓ ตสฺส ภควโต สาสนํ วิตุถาเรน อัจฺจิกฺขิตฺตุ
เทเสตฺตุ ปญฺญเปตฺตุ ๔ ปญฺญเปตฺตุ วิวริตฺตุ วิภิชิตฺตุ อุตฺตานิกาตฺตุ ยทิตฺถ
อายสฺมตา เขมเกน ตสฺส ภควโต สาสนํ วิตุถาเรน อัจฺจิกฺขิตฺติ
เทสิตฺติ ปญฺญปีตฺติ ปญฺญปีตฺติ วิวริตฺติ วิภิชิตฺติ อุตฺตานิกตฺตุนฺติ ฯ

อิทมโวจ อายสฺมา เขมโก ฯ อตฺตมฺนา เถรา ภิกฺขุ
อายสฺมโต เขมกสฺส ภาสิตฺติ อภินฺนํ ๑ อิมสฺมิญฺจ ปน
#๑ ย. ปนสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๒ ม. ย. ปฺจุณฺนิมฺห ฯ ๓ ม. ปโหสิ ฯ
#๔ ม. ย. ปญฺญาเปตฺติ ฯ

เวยฺยาकरणสฺมี ภาณฺณมานเณ สญฺจิมตฺตานิ เถรานํ ภิกฺขุณฺ อานุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิสฺส อายสฺมนฺโต จ ๑ เขมกสฺสชาติ ฯ

[๒๓๑] เอกํ สมยํ สมฺพหุลา เถรา ภิกฺขุ พาราณสียํ วิหรนฺติ
อิสิปตฺเตน มิคทาเย ฯ อถ โข อายสฺมา จนนฺ โสยณฺนสมยํ
ปฏิสลฺลานา วุจฺจิสฺส อปาปฺรณํ ๒ อาทาย วิหารเณ วิหารํ อุปสงฺกมิตฺวา
เถเร ภิกฺขุ เอตทโวจ โสวทนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต เถรา
อนุสาสนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต เถรา กโรนฺตุ เม อายสฺมนฺโต เถรา
ธมฺมี กถํ ยถาหํ ธมฺมํ ปสฺสเสยฺยนฺติ ฯ

[๒๓๒] เอวํ วุตฺเต เถรา ภิกฺขุ อายสฺมนฺตํ จนนํ เอตทโวจ
รูปํ โข อวฺวโส จนนฺ อนิจฺจํ เวทนา อนิจฺจา สลฺยา อนิจฺจา
สงฺขารา อนิจฺจา วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ฯ รูปํ อนตฺตา เวทนา ฯ
สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ อนตฺตา สพฺเพ สงฺขารา
อนิจฺจา สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ฯ อถ โข อายสฺมนฺโต จนนฺสฺส
เอตทโหสิ มยฺหํปิ โข ๓ เอวํ โหติ รูปํ อนิจฺจํ เวทนา ฯ
สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ฯ รูปํ อนตฺตา เวทนา ฯ
สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ อนตฺตา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ อถ จ ปน เม สพฺพสงฺขารสมฺเถ
สพฺพุปฺธิปฺปญฺนิสฺสคฺเค ตณฺหกฺขเย วิราเค นิโรเธ นิพฺพานे จิตฺตํ
น ปกฺขนฺนทติ น ปสฺสทติ น สนฺตฺติจฺจติ น ๔ วิมุจฺจติ ปฺริตฺสสนาอุปาทานํ
อุปฺปชฺชติ ปจฺจุทาวตฺตติ มานสิ อถ โกจฺรหิ เม
#๑ ย. เขมกสฺส จาติ ฯ ๒ ม. ย. อวาปฺรณํ ฯ ๓ ม. ย. เอตฺนฺติ ทิสฺสติ ฯ
#๔ ม. นาธิมุจฺจติ ฯ

อตุตฺตาคี ฯ น โข ปเนตํ ๑ ฌมมํ ปสฺสโต โหติ โโก นุ โข เม
ตถา ฌมมํ เทเสยฺย ยถาหํ ฌมมํ ปสฺสเสยฺย นฺติ ฯ

[๒๓๓] อถ โข อายสฺมโต ฉนฺนสฺส เอตทโหสิ อัย โข
อายสฺมา อานนฺโท โโกสมุพิย วิหริติ โฆสิตารามे สตุถุ เจว
ลํวณฺณโต สมฺภาวิทฺโต จ วิญญฺนํ สพฺรหฺมจารีนํ ปโหติ จ เม
อายสฺมา อานนฺโท ตถา ฌมมํ เทเสตฺถุ ยถาหํ ฌมมํ ปสฺสเสยฺย
อตุติ จ เม อายสฺมนฺเต อานนฺเต ตาวติกา วิสฺสญฺจิ ยนฺนุนาหํ
เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกเมยฺย นฺติ ฯ อถ โข อายสฺมา ฉนฺโน
เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย येन โโกสมุพิ โฆสิตารามे
เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกमितฺวา อายสฺมตา
อานนฺเทน สทฺธี สมฺโมเทติ สมฺโมเทนนียํ กถํ สาราณียํ วิตฺติสเรตฺวา
เอกมฺนตํ นิสีเทติ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ฉนฺโน อายสฺมนฺตํ
อานนฺทํ เอตทโวจฺ เอกมิตาหํ อาวุโส อานนฺท สมยํ พาราณสียํ
วิหรามิ อิติปตฺเน มิกทาเย อถ ขฺวาทํ อาวุโส สายณฺหสมยํ
ปฏฺิสลลानา วุญฺจิตฺโต อปาปฺรณํ อาทาย วิหารเณ วิหารํ อุปสงฺกमितฺวา ๒
เถเร ภิกฺขุ เอตทโวจํ โอวทนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต เถรา
อนฺุสาสนฺตุ มํ อายสฺมนฺโต เถรา กโรนฺตุ เม อายสฺมนฺโต เถรา
ฌมมํ กถํ ยถาหํ ฌมมํ ปสฺสเสยฺย นฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต มํ อาวุโส
เถรา ภิกฺขุ เอตทโวจํ รูปํ โข อาวุโส ฉนฺน อนิจฺจํ เวทนา ฯ
สญฺญา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ฯ รูปํ อนตฺตา ฯ เปฯ
#๑ ม. ปเนวํ ฯ ๒ ม. อุปสงฺกมํ ฯ

วิญญานํ อนตฺตา สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สพฺเพ ชมฺมา
อนตฺตาติ ฯ ตสฺส มยฺหํ อาวุโส เอตทโหสิ มยฺหํปิ โข เอวํ
โหติ รูปี อนิจฺจํ ฯเปฯ วิญญานํ อนิจฺจํ ฯ รูปี อนตฺตา
เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญญานํ อนตฺตา สพฺเพ
สงฺขารา อนิจฺจา สพฺเพ ชมฺมา อนตฺตาติ อถ จ ปน เม
สพฺพสงฺขารสมเถ สพฺพปฺธิปฺปญฺนิสฺสคฺเค ตณฺหกฺขเย วิราเค นิโรธ
นิพฺพานे จิตฺตํ น ปกฺขนฺนฺตติ น ปสฺสตีติ น สนฺตติจฺจตีติ น วิมฺจฺจตี
ปฺริตสฺสนาอุปาทานํ อุปปชฺชตี ปจฺจุทาวตฺตตี มานสิ อถ โภจฺรหิ
เม อตฺตาติ ฯ น โข ปเนตํ ชมฺมํ ปสฺสโต โหติ โภ นฺุ โข เม
ตถา ชมฺมํ เทเสยฺย ยถาหํ ชมฺมํ ปสฺเสยฺยนฺติ ฯ ตสฺส มยฺหํ อาวุโส
เอตทโหสิ อัย โข อายสฺมา อานนฺุโท โภสมฺพิยฺย วิหฺรตี
โฆสิตารามे สตฺถุ เจวํ ตวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญนํ สพฺรหฺมจารินํ
ปโหติ จ เม อายสฺมา อานนฺุโท ตถา ชมฺมํ เทเสตฺถุ ยถาหํ
ชมฺมํ ปสฺเสยฺยํ อตฺถิ จ อายสฺมนฺเต อานนฺุเท ตาวตฺติกา วิสฺสญฺจตี
ยฺนฺฺนฺนาหํ เยนายสฺมา อานนฺุโท เตนฺุปสฺงกเมยฺยนฺติ ฯ โอวทฺตุ มํ
อายสฺมา อานนฺุโท อนฺุสาสฺตุ มํ อายสฺมา อานนฺุโท กโรตฺตุ เม
อายสฺมา อานนฺุโท ชมฺมํ กถํ ยถาหํ ชมฺมํ ปสฺเสยฺยนฺติ ฯ

[๒๓๔] เอตฺตเคนปี มยฺหํ อายสฺมโต จนนฺุสฺส อตฺตมฺนา อภีรทฺธา
ตํ ๑ อายสฺมา จนนฺุโน อาวโอกาสีติ ๒ จีลํ ปภินฺุติ ๓ โอทหาวุโส
#๑ ม. อปี นาม ตํ ฯ ๒ ม. ย. อาวโอกาสี ฯ ๓ ม. ภินฺุติ ฯ

ฉนฺน โสถํ ภพฺโพสฺสี ฌมฺมํ วิญญาตฺตุนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมโต
ฉนฺนสฺส ตาวตเกเนว อุพาริ ปิตฺติปา โมชฺชํ อุปฺปชฺชติ ภพฺโพ กิรฺสฺมิ
ฌมฺมํ วิญญาตฺตุนฺติ ฯ สมนฺนขา เมตฺติ อวฺวโส ฉนฺน ภควโต สฺตํ
สมนฺนขา [๑] ปฏิกุคฺคหิตํ กจฺจํจํนโคตฺตํ ภิกฺขุํ โอวทฺตสฺส ทฺวณฺนิสฺสโต
ขฺวายิ ๒ กจฺจํจํน โลโก เยภฺยเยน อตฺถิตฺตเจว นตฺถิตฺตเจว ฯ
โลกสฺมทฺหิ โข กจฺจํจํน ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา ย ปสฺสโต ย โลเก
นตฺถิตฺตา สํ น โหติ ฯ โลกนิโรธํ โข กจฺจํจํน ยถาภูตํ สมนฺนปฺปญฺญา
ปสฺสโต ย โลเก อตฺถิตฺตา สํ น โหติ ฯ อุปายฺยาปาทานาภินิเวสวินิพฺนุโร
ขฺวายิ กจฺจํจํน โลโก เยภฺยเยน ตสฺส
อุปายฺยาปาทานํ เจตฺโส อธิภฺจฺจํจํนาภินิเวसानุสยิ น อุปฺเปติ น อุปาทิยตี
น อธิภฺจฺจํจํติ อตฺตา เมตฺติ ทฺกขเมว อุปฺปชฺชํจํจํนํ อุปฺปชฺชตี
ทฺกขิ นฺริชฺชํจํจํนํ นฺริชฺชํจํจํตี น กขฺจตี น วิจิจฺจํจํจํตี อปรปฺปจฺจํจํยา
ฌาณเมวสฺส เอตฺถ โหติ ฯ เอตฺตาวตฺตา โข กจฺจํจํน
สมนฺนมาทิกฺขุจฺจํจํ โหติ ฯ สพฺพมตฺถิตฺติ โข กจฺจํจํน อยเมโก อนฺโต
สพฺพิ นตฺถิตฺติ อยิ ทฺติโย อนฺโต ฯ เอเต เต กจฺจํจํน อุโก อนฺเต
อนฺนปคฺคมฺม มชฺเฌน ตถาคโต ฌมฺมํ เทเสตี อวิชฺชาปจฺจํจํยา สงฺขารํ
สงฺขารปจฺจํจํยา วิญฺญาณํ ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกขทฺกขนฺนสฺส
สมฺมทโย โหติ ฯ อวิชฺชา ย เตวฺว อเสสวิริวคฺคนิโรธา สงฺขารนิโรโร
ฯเปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกขทฺกขนฺนสฺส นิโรโร โหตีตี ฯ
เอวเมตฺติ อวฺวโส อานนฺท โหตีเยสํ อายสฺมนฺนตํจํจํนํ ตาทิสํ สพฺพรหฺมจฺจํจํโย
#๑ ย. จสทฺโท ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. ขวาทิ ฯ

อนุกมฺปกา อตฺตกามา โอวาทกา อนุสาสกา อิทฺถจ ปน
เม आयสุมโต อานนฺทสฺส ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา ฐมฺโม อภิสมิโตติ ๑ ฯ

[๒๓๕] สาวตฺถิ ฯ อถ โข आयสุมา راهุโล เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิ ฯ
เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข आयสุมา راهุโล ภควนฺตํ เอตทโวจ กถนฺนุ
โฆ ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาย
พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหฺงการมมฺงการมานานุสยา น โหนฺตฺติติ ฯ
ยงฺกิญฺจิ راهุล รุปํ อตีตนาทตปจฺจุปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โอฟาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วายํ ทูเร สนฺติเก วา
สพฺพํ รุปํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสติ ฯ ยถา กาจิ เวทนา ฯ ยถา กาจิ
สญฺญา ฯ ยถา เกจิ สงฺขารธา ฯ ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตนาทตปจฺจุปฺปนํ
อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา ฯเปฯ สพฺพํ วิญฺญาณํ
เนตํ มม เนโสหฺมสฺมิ น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสติ ฯ เอวํ โข راهุล ชานโต เอวํ ปสฺสโต
อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ
อหฺงการมมฺงการมานานุสยา น โหนฺตฺติติ ฯ

[๒๓๖] สาวตฺถิ ฯ อารามे ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข आयสุมา
راهุโล ภควนฺตํ เอตทโวจ กถํ นฺนุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ
ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ
#๑ ย. อภิสเมโตติ ฯ

อหฺงการมมฺงการมานาปคตฺ มานสํ โหติ วิธา สมตฺติกนฺตํ สนฺตํ
สฺวิมฺตฺตฺนฺติ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ ราชูล ฐปํ อตีตนาคตปจฺจบุปฺปนํ อชฺฌตฺตํ
วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา ฯเปฯ ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ
ฐปํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺสมิ น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมมฺปฺปฺลฺลยาย ทิสฺวา อนฺุปาทา วิมฺตฺโต โหติ ฯ ยา กาจิเวทนา ฯ
ยา กาจิ สลฺลยา ฯ ये เกจิ สงฺขารา ฯ ยงฺกิลฺลิจิ วิลฺลยาณํ
อตีตนาคตปจฺจบุปฺปนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺขุมํ วา
หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ วิลฺลยาณํ เนตํ
มม เนโสหฺมสฺสมิ น เมโส อตฺตาคิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมมฺปฺปฺลฺลยาย
ทิสฺวา อนฺุปาทา วิมฺตฺโต โหติ ฯ เอวํ โข ราชูล ฆานโต
เอวํ ปสฺสโต อิมสฺมิณฺจ สฺวิลฺลยาณเก กายเ พหิทฺธา จ สพฺพณิมิตฺเตสฺ
อหฺงการมมฺงการมานาปคตฺ มานสํ โหติ วิธา สมตฺติกนฺตํ
สนฺตํ สฺวิมฺตฺตฺนฺติ ฯ

เถรวคฺโค จตฺตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺททานํ ภาวติ

อานนฺุโท ติสฺโส ยมโก อนฺุราโช จ วกฺกฺลฺล

อสฺสชฺชิ เขมโก [๑] ฉนฺุโน ราชูลา ๒ อปเร เทว

เถรวคฺโคติ ๓ วุจฺจตีติ ฯ

#๑ โป. ทาสโกติ ทิสฺสตี ฯ ๒ ย. ราชูลอ ฯ โป. ราชูลอ อถ เถรวคฺโค เตน

#วุจฺจตีติ ฯ ม. เถรวคฺโคติ วุจฺจตีติ นตฺถิ ฯ ๓ ย. วคฺโค เตน ปวุจฺจตี ฯ

ขนฺธสํยุตฺตสฺส มชฺฌิมปณฺณาสเก ปุพฺพคฺโค ปญฺจโม

[๒๓๗] สวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑เปฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว นที
ปพฺพเตยฺยา โธหาริณี ทูรํจมา สีมฺโสตา ตสฺสา อุภโต ๑ ตีเรสุ
กาสา เจปี ชาตา อสฺสุ เต นํ อชฺโฆลมฺเพยฺยํ กุสา เจปี
ชาตา อสฺสุ เต นํ อชฺโฆลมฺเพยฺยํ ปพฺพชา ๒ เจปี ชาตา
อสฺสุ เต นํ อชฺโฆลมฺเพยฺยํ วีรณา ๓ เจปี ชาตา อสฺสุ เต
นํ อชฺโฆลมฺเพยฺยํ รุกฺขา เจปี ชาตา อสฺสุ เต นํ อชฺโฆลมฺเพยฺยํ
ตสฺสา ปุริโส โสเตน วุหฺมานโน กาส ๔ เจปี คณฺหยฺย
เต ปลฺลชฺเชยฺยํ โส ตโตนิทานํ อนนฺยพฺยสํ อปชฺเชยฺย กุเส เจปี
คณฺหยฺย ๑ ปพฺพเช เจปี คณฺหยฺย ๑ วีรณฺ เจปี คณฺหยฺย ๑
รุกฺเข เจปี คณฺหยฺย เต ปลฺลชฺเชยฺยํ โส ตโตนิทานํ อนนฺยพฺยสํ
อปชฺเชยฺย ๑ เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺโน อริยานํ
อทสฺสาวิ อริยชฺมมฺสฺส อโกวิทฺโ อริยชฺมเม อวินิตฺโต สปุริสถานํ
อทสฺสาวิ สปุริสชฺมมฺสฺส อโกวิทฺโ สปุริสชฺมเม อวินิตฺโต รุปํ
อตุตฺโต สมนฺุสฺสติ รุปวนฺตํ วา อตุตฺตานํ อตุตฺตนิ วา รุปํ
รูปสฺมี วา อตุตฺตานํ ตสฺส ตํ รุปํ ปลฺลชฺชติ โส ตโตนิทานํ
อนนฺยพฺยสํ อปชฺชติ ๑ เวทนํ ๑ สณฺณํ ๑ สจฺจขาร ๑ วิญฺญาณํ
อตุตฺโต สมนฺุสฺสติ วิญฺญาณวนฺตํ วา อตุตฺตานํ อตุตฺตนิ วา
#๑ ม. ยฺ. อุภโตฯ ๒ สํ. พพฺพชาฯ ๓ ม. ยฺ. พีรณาฯ โป. วีรณาเปสิฯ
#๔ โป. กาสเจสิฯ

วิญญาณํ วิญญาณสุมี วา อตฺตानํ ตสฺส ตํ วิญญาณํ ปลฺลชฺชติ
โส ตโตนิทานํ อนยพฺพยสนํ อาปชฺชติ ฯ

[๒๓๘] ตํ ก็ มลฺลยถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯ สลฺยวา ฯ สงฺขารวา ฯ วิญญาณํ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว
ฯเปฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นวาปรี อิตฺตตฺตยาตติ ปชานาตีติ ฯ

[๒๓๙] สวาตฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯเปฯ นานํ ภิกฺขเว โลเกน
วิวทามิ ฯ โลโก ๑ จ โข ภิกฺขเว มยา วิวทติ ฯ น ภิกฺขเว
ธมฺมวาที เกนจิ ๒ โลกสุมี วิวทติ ฯ ยํ ภิกฺขเว นตฺถิสมฺมตํ โลเก
ปณฺหิตานํ อหํปี ตํ นตฺถิติ วทามิ ฯ ยํ ภิกฺขเว อตฺถิสมฺมตํ
โลเก ปณฺหิตานํ อหํปี ตํ อตฺถิติ วทามิ ๓ ฯ กิณฺจิ ภิกฺขเว
นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺหิตานํ ยมฺหํ นตฺถิติ วทามิ ฯ รุปํ ภิกฺขเว
นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมํ นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺหิตานํ
อหํปี ตํ นตฺถิติ วทามิ ฯ เวทนา ฯ สลฺยวา ฯ สงฺขารวา ฯ วิญญาณํ
นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสตํ อวิปริณามธมฺมํ นตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺหิตานํ
อหฺมฺปิ ตํ นตฺถิติ วทามิ ฯ อิทํ โข ภิกฺขเว นตฺถิสมฺมตํ โลเก
ปณฺหิตานํ ยมฺหํ ๔ นตฺถิติ วทามิ ฯ กิณฺจ ภิกฺขเว อตฺถิสมฺมตํ
โลเก ปณฺหิตานํ ยมฺหํ อตฺถิติ วทามิ ฯ รุปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ
ทฺกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อตฺถิสมฺมตํ โลเก ปณฺหิตานํ อหํปี ตํ
อตฺถิติ วทามิ ฯ เวทนา ฯ สลฺยวา ฯ สงฺขารวา ฯ วิญญาณํ
#๑ ยู. โลโก จ มยา วิวทติ ฯ ม. โลโกว มยา วิวทติ ฯ ๒ โป. เกนปิ โข
#โลกสุมี ฯ ๓ โป. วทามิติ ฯ ๔ ม. อหฺมฺปิ ตํ ฯ ยู. ยมฺหํปี ฯ

อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อตฺถิสम्मตํ โลกํ ปญฺหิตานํ อหํปี
ตํ อตฺถิถิติ วทามิ ฯ อิทํ โย ภิกฺขเว อตฺถิสम्मตํ โลกํ ปญฺหิตานํ
ยมฺหํ อตฺถิถิติ วทามิ ฯ

[๒๔๐] อตฺถิ ภิกฺขเว โลกํ โลกธมฺโม ตํ ๑ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ
อภิสเมติ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา อจิกฺขติ เทเสติ
ปฺลฺลเปติ ๒ ปฺนฺนเปติ วิวฺรติ วิภชติ อุตฺตานิโกโรติ ฯ กิณฺจ ภิกฺขเว
โลกํ โลกธมฺโม ตํ ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา
อภิสเมตฺวา อจิกฺขติ เทเสติ ปฺลฺลเปติ ปฺนฺนเปติ
วิวฺรติ วิภชติ อุตฺตานิโกโรติ ฯ รุปี ภิกฺขเว โลกํ โลกธมฺโม ตํ
ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ ฯเปฯ อุตฺตานิโกโรติ ฯ โย ภิกฺขเว
ตถาคเตน เอวํ อจิกฺขิยมาเน เทสิยมาเน ปฺลฺลปิยมาเน
ปฺนฺนปิยมาเน วิวฺริยมาเน วิภชียมาเน อุตฺตานิกริยมาเน ๓ น ชานาติน
ปสฺสติ ตมฺหํ ภิกฺขเว พาลํ ๔ ปฺนฺนุชฺชนํ อนฺธํ อจกฺขุกํ อชานนฺตํ
อปสฺสนฺตํ กิณฺติ กโรมิ ฯ เวทนา ภิกฺขเว ฯ สลฺลยา ภิกฺขเว ฯ
สงฺขารา ภิกฺขเว ฯ วิญฺญาณํ ภิกฺขเว โลกํ โลกธมฺโม ตํ
ตถาคโต อภิสมฺพุชฺฌติ อภิสเมติ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา อภิสเมตฺวา
อจิกฺขติ เทเสติ ปฺลฺลเปติ ปฺนฺนเปติ วิวฺรติ วิภชติ อุตฺตานิโกโรติ ฯ
โย ภิกฺขเว ตถาคเตน เอวํ อจิกฺขิยมาเน เทสิยมาเน
ปฺลฺลปิยมาเน ปฺนฺนปิยมาเน วิวฺริยมาเน วิภชียมาเน อุตฺตานิกริยมาเน
#๑ สพุพฺวาเรสุ ยนฺติ วา ปาโห ฯ ๒ โป. ม. ปฺลฺลยาเปติ ฯ
#๓ โป. อุตฺตานิ กริยมาเน ฯ ๔ โป. พาลปฺนฺนุชฺชนํ ฯ

น ชานาติ น ปสฺสติ ตมห์ ภิกฺขเว พาลํ ปุณฺณชนํ อนฺธํ
อจฺจุทํ อชานนฺตํ อปสฺสนฺตํ กิณฺติ กโรมิ ฯ

[๒๔๑] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อุปลํ วา ปทุมํ วา ปุณฺณทรีกํ วา
อุทเก ชาตํ อุทเก สํวฑฺฒํ ๑ อุทกา อจฺจุคฺคมฺม จาติ อนฺุปลิตฺตํ
อุทเกน ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ตถาคโต โลเก ชาโต ๒ โลเก
สํวฑฺโฒ ๓ โลกํ อภิภฺยุย วิหริติ อนฺุปลิตฺโต โลเกนาติ ฯ

[๒๔๒] เอกํ สมยํ ภควา อโยชฺฌายํ ๔ วิหริติ คงฺคายน ทิยา
ตีเร ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว
อโย คงฺคา นที มหนฺตํ เฌนปิณฺฑํ ๕ อวเหยย ตเมนํ จกฺขุมา
ปุริโส ปสฺเสยฺย นิชฺฌมาเยยฺย โยนิโส อุปฺปริกฺขเยยฺย ตสฺส ๖ ปสฺสโต
นิชฺฌายโต โยนิโส อุปฺปริกฺขโต ริตฺตคณฺเณว ขาเยยฺย ตฺจจฺจคณฺเณว
ขาเยยฺย อสารถคณฺเณว ขาเยยฺย กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว เฌนปิณฺฑเฑ
สาโร ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ รูปี อตีตานาคคปจฺจุปฺพนํ ๗
ฯเปฯ ยํ ทูเร สนฺติเก วา ตํ ภิกฺขุ ปสฺสติ นิชฺฌายติ โยนิโส
อุปฺปริกฺขติ ตสฺส ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปฺปริกฺขโต
ริตฺตคณฺเณว ขายติ ตฺจจฺจคณฺเณว ขายติ อสารถคณฺเณว ขายติ
กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว รูเป สาโร ฯ

[๒๔๓] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรทสมเย อุลลฬุสฺสิตเก เทเว วสฺสนฺเต
อุทเก อุทกปฺพุพฺพํ ๘ อุปฺปชฺชติ เจว นิรุชฺฌติ จ ตเมนํ จกฺขุมา
#๑ สํวฑฺฒนฺติ ปาโง ฯ ๒ โป. ย. โลเก ชาโตติ เทว ปาจา น ทิสฺสติ ฯ
#๓ สํวฑฺโฐติ วา ปาโง ฯ ๔ ย. อโยชฺฌายํ ฯ ๕ โป. เฌนปิณฺฑํ ฯ
#๖ ม. ย. ตนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๗ ย. อตีตานาคคํ ฯ ๘ อุทกปฺพุพฺพนฺติปิ ปาโง ฯ

ปุริโส ปสฺเสยฺย นิชฺฌายะยฺย โยนิโส อุปริกฺขะยฺย ตสฺส ปสฺสโต
นิชฺฌายโต โยนิโส อุปริกฺขโต วิตฺตกณฺเณว ขาเยยฺย ตฺจกณฺเณว
ขาเยยฺย อสารถกณฺเณว ขาเยยฺย กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว อุทกปฺพุพฺเพ
สาโร ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยา กาจิ เวทนา อตีตानาคตปฺจฺจุปฺปนา
ฯเปฯ ยา ทฺูเร สนฺฺติเก วา ตํ ภิกฺขุ ปสฺสตี นิชฺฌายตี
โยนิโส อุปริกฺขตี ตสฺส ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปริกฺขโต
วิตฺตกณฺเณว ขายตี ตฺจกณฺเณว ขายตี อสารถกณฺเณว
ขายตี กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว เวทนาย สาโร ฯ

[๒๔๔] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กิมฺหานํ ปจฺฉิมเ มาเส จิตเ
มขฺฆนฺฺติเก กาลเ มรีจิ ๑ สนฺฺทติ ตเมนํ จกฺขุมา ปุริโส ปสฺเสยฺย
นิชฺฌายะยฺย โยนิโส อุปริกฺขะยฺย ตสฺส ปสฺสโต นิชฺฌายโต
โยนิโส อุปริกฺขโต วิตฺตกณฺเณว ขาเยยฺย ฯเปฯ กิณฺหิ สียา
ภิกฺขเว มรีจิกาย สาโร ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยา กาจิ
สญฺเณว ฯเปฯ

[๒๔๕] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส สารตฺถิโก สารคเวสี
สารปริเยสนํ จรมาโน ตินฺฺหํ กุฐาริ อาทาย วนํ ปวิเสยฺย โส ตตฺถ
ปสฺเสยฺย มหนฺฺตํ กทลิกฺขนฺฺธิ อุชฺช นวํ อกฺกุกฺกชชาติ ๒ ตเมนํ
มฺูเล จินฺฺนเทยฺย มฺูเล เจตฺวา อกฺเค จินฺฺนเทยฺย อกฺเค เจตฺวา
ปตฺตวณฺฺฎิ วิณฺฺนพฺุชเชยฺย โส ตตฺถ ปตฺตวณฺฺฎิ วิณฺฺนพฺุชชนฺฺโต
#๑ ม. ย. มรีจิกา ฯ ๒ ส. อกฺกุกฺกชชาติ ฯ โป. อกตชชาติ ฯ ม. อกฺกุกฺกชชาติ ฯ

แพคคคปี นาธิคจฺเจยฺย กุโธ สาริ ตเมนนํ จกฺขุมา ปุริโส ปสฺเสยฺย
นิชฺฌาเยยฺย โยนิโส อุปปริกฺขเยยฺย ตสฺส ปสฺสโต นิชฺฌายโต
โยนิโส อุปปริกฺขโต วิตฺตกณฺเณว ขาเยยฺย ตฺถกณฺเณว ขาเยยฺย
อสารกณฺเณว ขาเยยฺย กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว กทลิกฺขนฺเณว สาริ ๑
เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ สงฺขารรา อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺนา
๑เป๑ เย ทฺเว สนฺติเก วา ตํ ภิกฺขุ ปสฺสตี นิชฺฌายตี โยนิโส
อุปปริกฺขตี ตสฺส ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปปริกฺขโต
วิตฺตกณฺเณว ขายตี ตฺถกณฺเณว ขายตี อสารกณฺเณว ขายตี
กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว สงฺขารเรสุ สาริ ๑

[๒๔๖] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มายากาโร วา มายาการนฺตเวทาสี
วา จาตุम्मหาปเถ ๑ มายิ วิทฺเสยฺย ตเมนนํ จกฺขุมา ปุริโส ปสฺเสยฺย
นิชฺฌาเยยฺย โยนิโส อุปปริกฺขเยยฺย ตสฺส ปสฺสโต นิชฺฌายโต
โยนิโส อุปปริกฺขโต วิตฺตกณฺเณว ขาเยยฺย ตฺถกณฺเณว ขาเยยฺย
อสารกณฺเณว ขาเยยฺย กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว มายาย สาริ ๑
เอวเมว โข ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตानาคตปจฺจุปฺปนฺนํ
๑เป๑ ยิ ทฺเว สนฺติเก วา ตํ ภิกฺขุ ปสฺสตี นิชฺฌายตี โยนิโส
อุปปริกฺขตี ตสฺส ปสฺสโต นิชฺฌายโต โยนิโส อุปปริกฺขโต
วิตฺตกณฺเณว ขายตี ตฺถกณฺเณว ขายตี อสารกณฺเณว ขายตี
กิณฺหิ สียา ภิกฺขเว วิญฺญาณเณว สาริ ๑ เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว
สุตฺวา อริยสาวโก รูปสุมีปี นินฺพพิณฺทติ เวทนายปี ๑ สลฺลยายปี ๑
#๑ ย. มหาปเถ ๑

[๒๔๘] สาวตฺถิ ฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ฯเปฯ เอกมนฺตํ
นินฺนโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต
กิลฺยจิ รูปํ ยํ รูปํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสตีสมํ
ตเถว จสฺสตี ฯ อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต กาจิ เวทนา ยา เวทนา
นิจฺจา ชฺวา สสฺสตา อวิปริณามธมฺมา สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ฯ
อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต กาจิ สลฺยวา ยา สลฺยวา ฯเปฯ อตฺถิ
นฺุ โข ภนฺเต เกจิ สงฺขารา ये สงฺขารา นิจฺจา ชฺวา สสฺสตา
อวิปริณามธมฺมา สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ฯ อตฺถิ นฺุ โข ภนฺเต
กิลฺยจิ วิญฺญาณํ ยํ วิญฺญาณํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ
สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีติ ฯ นตฺถิ โข ภิกฺขุ กิลฺยจิ รูปํ ยํ
รูปํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ฯ
นตฺถิ โข ภิกฺขุ กาจิ เวทนา ฯ กาจิ สลฺยวา ฯ เกจิ สงฺขารา ฯ
กิลฺยจิ วิญฺญาณํ ยํ วิญฺญาณํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามธมฺมํ
สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ๑ ฯ

[๒๔๙] อถ โข ภควา ปริตฺตํ โคมยปิณฺฑํ ปาณินา คเหตุวา
ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ เอตฺตโกปิ โข ภิกฺขุ อตฺตภาวปฏฺฐิตาโก
นตฺถิ นิจฺจโ จ ชฺวโ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม สสฺสตีสมํ ตเถว
จสฺสตี ฯ เอตฺตโก เจปิ ภิกฺขุ อตฺตภาวปฏฺฐิตาโก อภวิสส นิจฺจโ
ชฺวโ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม น ยิทํ พุรหฺมจริยวาโส ปญฺญาเขต
ตมฺมาทุกฺขกฺขยา ย ฯ ยสฺมา จ โข ภิกฺขุ เอตฺตโกปิ
#๑ ม. ย. จสฺสตีติ ฯ

อตุตถาวปฏิลาโก นตถิ นิจุโจ ชุโว สสสโต อวิปริณามธมโม ตสฺมา
พฺรหฺมจริยาโส ปณฺณายติ สฺมมาทุกฺขกฺขาย ๑

[๒๕๐] กุตฺตปฺพพาหิ ภิกฺขุ ราชา อโหสิ ขตฺติโย มุทฺธาวิตฺตโต ๑
ตสฺส มยฺหิ ภิกฺขุ รมฺโถ สโต ขตฺติยสฺส มุทฺธาวิตฺตตสฺส
จตุรสิตี นครสทฺสทานิ อเหตุํ กุสวตฺติราชธานีปฺปมฺขานิ ๑ ๑
ตสฺส มยฺหิ ภิกฺขุ รมฺโถ สโต ขตฺติยสฺส มุทฺธาวิตฺตตสฺส จตุรสิตี
ปาสาทสทฺสทานิ อเหตุํ รมฺปาสาทปฺปมฺขานิ ๑ ตสฺส มยฺหิ ภิกฺขุ
รมฺโถ สโต ขตฺติยสฺส มุทฺธาวิตฺตตสฺส จตุรสิตี กุฎฺฐาคารสทฺสทานิ
อเหตุํ มหาพฺยุทฺถาคารปฺปมฺขานิ ๑ ตสฺส มยฺหิ ภิกฺขุ รมฺโถ
สโต ขตฺติยสฺส มุทฺธาวิตฺตตสฺส จตุรสิตี ปลลงฺกสทฺสทานิ อเหตุํ
ทนฺตมฺยานิ สารมฺยานิ โสวณฺณมฺยานิ รุปฺปมฺยานิ โคนกตฺถตฺตานิ
ปฏิกตฺถตฺตานิ ปฏฺฐิกตฺถตฺตานิ กทฺลิมิกปวรฺปจฺจตฺถตฺถมฺยานิ ๒ สอฺจฺจตฺถจฺจนฺทานิ
อฺกโตโลหิตกฺกุปฺขานานิ ๑ ตสฺส มยฺหิ ภิกฺขุ รมฺโถ สโต
ขตฺติยสฺส มุทฺธาวิตฺตตสฺส จตุรสิตี นาคสทฺสทานิ อเหตุํ โสวณฺณาลงฺการานิ
โสวณฺณรชานิ เหมชาลปฏฺฐิจฺจนฺนานิ อฺโปสถนาคราชปฺปมฺขานิ ๑
ตสฺส มยฺหิ ภิกฺขุ รมฺโถ สโต ขตฺติยสฺส
มุทฺธาวิตฺตตสฺส จตุรสิตี อสฺสทฺสทานิ อเหตุํ โสวณฺณาลงฺการานิ
โสวณฺณรชานิ เหมชาลปฏฺฐิจฺจนฺนานิ วลาทกอสฺสรราชปฺปมฺขานิ ๑
ตสฺส มยฺหิ ภิกฺขุ รมฺโถ สโต ขตฺติยสฺส มุทฺธาวิตฺตตสฺส จตุรสิตี
รตสทฺสทานิ อเหตุํ โสวณฺณาลงฺการานิ โสวณฺณรชานิ เหมชาลปฏฺฐิจฺจนฺนานิ
#๑ ยฺ. กุสวตฺตินาม ๑ ๒ โป. กทฺลิมิกตฺถตฺถตฺถตฺถมฺยานิ ๑

ปฏิจฺจนฺนานิ เวชยนฺตรถปฺปมฺขานิ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโถ
สโต ขตฺตियสฺส มุทฺธาวสิตฺตสฺส จตุราสีติ มณิสหฺสฺสานิ อเหตุ
มณฺริตนปฺปมฺขานิ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ รมฺโถ สโต ขตฺตियสฺส
มุทฺธาวสิตฺตสฺส จตุราสีติ อิตฺถิสหฺสฺสานิ อเหตุ ภัทฺทาเทวปฺปมฺขานิ ๑ ฯ
ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ ฯเปฯ จตุราสีติ ขตฺตियสหฺสฺสานิ อเหตุ
อนฺุยนฺตานิ ปริณายกรตฺนปฺปมฺขานิ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขุ ฯเปฯ
จตุราสีติ เชนฺุสหฺสฺสานิ อเหตุ ทฺกุลสนฺทฺนานิ กํสุปฺชรณานิ ๒ ฯ ตสฺส
มยฺหํ ภิกฺขุ ฯเปฯ จตุราสีติ วัตถโกฏฺฐิสหฺสฺสานิ อเหตุ
โฆมสฺขุมานิ โกเสยฺยสฺขุมานิ กมฺพลสฺขุมานิ กปฺปาสิกสฺขุมานิ ฯ ตสฺส
มยฺหํ ภิกฺขุ ฯเปฯ จตุราสีติ ถาลิปากสหฺสฺสานิ อเหตุ สาย
ปาดํ ภตฺตคาภิหารโ อภิหริยิตฺถ ฯ

[๒๕๑] เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสีติยา นกรสหฺสฺसानํ
เอกญฺเวย ตํ นครํ โหติ ยมฺหํ เตน สมเยน อชฺฌาวสามิ
กฺุสาวตี ราชธานี ฯ เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสีติยา ปาสาทสหฺสฺसानํ
เอโก เยว โส ปาสาทโ โหติ ยมฺหํ เตน สมเยน
อชฺฌาวสามิ รมฺโโม ปาสาทโ ฯ เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสีติยา
กฺุฎฺฐาคารสหฺสฺसानํ เอกญฺเวย ตํ กฺุฎฺฐาคารํ โหติ ยมฺหํ เตน
สมเยน อชฺฌาวสามิ มหาพฺยุหํ กฺุฎฺฐาคารํ ฯ เตสํ โข ปน ภิกฺขุ
จตุราสีติยา ปลฺลงฺกสหฺสฺसानํ เอโก เยว โส ปลฺลงฺโก โหติ
ยมฺหํ เตน สมเยน ปริกฺุญฺชามิ ทนฺดมโย วา สารมโย วา
#๑ โป. ม. ยฺ. สฺกทฺทา- ฯ ๒ โป. กํสุจฺนารณานิ ฯ ยฺ. กํสุ ... ฯ

สฺวณฺณมโย วา รุปียมโย วา ฯ เตสํ โข ปน ภิกฺขุ จตุราสีตฺติยา
นาคสทฺสสถานํ เอโก เยว โส นาคโ คโ หิติ ยมฺหิ เตน สมเยน
อภฺรฺหามิ อุโปสโธ นาคราชา ฯ เตสํ โข ปน ภิกฺขุ
จตุราสีตฺติยา อสฺสทฺสสถานํ เอโก เยว โส อสฺสโ หิติ ยมฺหิ เตน
สมเยน อภฺรฺหามิ พลาโห ๑ อสฺสรราชา ฯ เตสํ โข ปน ภิกฺขุ
จตุราสีตฺติยา รตสทฺสสถานํ เอโก เยว โส รโธ หิติ ยมฺหิ เตน
สมเยน อภฺรฺหามิ เวชยนฺโต รโธ ฯ เตสํ โข ปน ภิกฺขุ
จตุราสีตฺติยา อิตฺถีสทฺสสถานํ เอกา เยว สวา อิตฺถี โหติ ยา มํ เตน
สมเยน ปจฺจุปฺภุจาทิ ขตฺติยา วา เวลามิกกา วา ฯ เตสํ โข
ปน ภิกฺขุ จตุราสีตฺติยา วตฺถโกภฺบิสทฺสสถานํ เอกณฺเณว ตํ วตฺถยฺคํ
โหติ ยมฺหิ เตน สมเยน ปฺริทหามิ โขมสฺซุขมํ วา โกเสยฺยสฺซุขมํ
วา กมฺพลสฺซุขมํ วา กปฺปาสิกสฺซุขมํ วา ฯ เตสํ โข ปน
ภิกฺขุ จตุราสีตฺติยา ธาลิปากสทฺสสถานํ เอโก เยว โส ธาลิปาโก
โหติ ยโต นาวิปโกทนปฺรมํ ภูณฺขามิ ตทฺพิยํ จ สฺวปฺพยณฺชนํ ๒ ฯ
อิตฺติ โข ภิกฺขุ สพฺเพ เต สงฺขารา อตฺตทา นฺรฺทฺธา วิปฺริณฺตา
เอวํ อนฺนิจฺจา โข ภิกฺขุ สงฺขารา เอวํ อทฺฐวา โข ภิกฺขุ สงฺขารา
เอวํ อนสฺสาสิกา โข ภิกฺขุ สพฺเพ ๓ สงฺขารา ฯ ยาวณฺจิทฺถํ ภิกฺขุ
อลเมว สพฺพสงฺขาราเสสุ ๔ นฺิพฺพินฺทิตฺถํ อลํ วิรชฺชิตฺถํ อลํ วิมฺจฺจิตฺถนฺติ ฯ
[๒๕๒] สวาตฺถิ ฯ อารามे ฯ เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺโน โข โส
#๑ ม. พลาหโก ฯ ๒ ส. ม. สฺวเปยฺย ฯ ๓ ม. ย. สพฺเพติ น ทิสฺสติ ฯ
#๔ ย. สพฺเพสุ ฯ

ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ อตฺถิ นฺ โข ภนฺเต กิณฺจิ รุปํ ยํ
รูปํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ฯ
อตฺถิ นฺ โข ภนฺเต กาจิ เวทนา ยา เวทนา นิจฺจา ชฺวา
สสฺสตา อวิปริณามชฺมา สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ฯ อตฺถิ นฺ
โข ภนฺเต กาจิ สลฺลา ฯเปฯ เกจิ สงฺขารา เย สงฺขารา
นิจฺจา ชฺวา สสฺสตา อวิปริณามชฺมา สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสนฺตี ฯ
อตฺถิ นฺ โข ภนฺเต กิณฺจิ วิญฺญาณํ ยํ วิญฺญาณํ นิจฺจํ ชฺวํ
สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีติ ฯ นตฺถิ โข
ภิกฺขุ กิณฺจิ รุปํ ยํ รูปํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ
สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ฯ นตฺถิ โข ภิกฺขุ กาจิ เวทนา ฯ
กาจิ สลฺลา ฯ เกจิ สงฺขารา ฯ กิณฺจิ วิญฺญาณํ ยํ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีติ ๑ ฯ

[๒๕๑] อถ โข ภควา ปรีตฺตํ นขสิขายํ ปัสฺสุ อารโหเปตฺวา
ตํ ภิกฺขุํ เอตทวโจ เอตฺตกัมปิ โข ภิกฺขุ รุปํ นตฺถิ นิจฺจํ ชฺวํ
สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตี ฯ เอตฺตกัมปิ เจ ๒
ภิกฺขุ รุปํ อภวิสฺส นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ น ยิทํ
พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญาเยถ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาเย ฯ ยสฺมา จ โข
ภิกฺขุ เอตฺตกัมปิ รูปํ นตฺถิ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ
ตสฺมา พฺรหฺมจริยวาโส ปญฺญาเยติ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาเย ฯ เอตฺตกาปิ
โข ภิกฺขุ เวทนา นตฺถิ นิจฺจา ชฺวา สสฺสตา อวิปริณามชฺมา
#๑ โป. อิตฺสทฺโท น ทิสฺสตี ฯ ๒ ม. ย. เจปิ ฯ

สสุตฺตีสํ ตเถว จสุตฺติ ๑ เอตฺตกาปี เจ ภิกฺขุ เวทนา อภวิสฺส
นิจฺจา ชฺฐา สสุตฺตา อวิปริณามชฺฐมา น ยิทํ พุรหฺมจฺริยวาโส
ปลฺลวเยถ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย ๑ ยสฺมา จ โข ภิกฺขุ เอตฺตกาปี
เวทนา นตฺถิ นิจฺจา ชฺฐา สสุตฺตา อวิปริณามชฺฐมา ตสฺมา
พุรหฺมจฺริยวาโส ปลฺลวายติ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย ๑ เอตฺตกาปี โข
ภิกฺขุ สลฺลว ๑เป๑ เอตฺตกาปี โข ภิกฺขุ สงฺขารา นตฺถิ นิจฺจา
ชฺฐา สสุตฺตา อวิปริณามชฺฐมา สสุตฺตีสํ ตเถว จสุตฺตฺติ ๑
เอตฺตกา เจปี ภิกฺขุ สงฺขารา อภวิสฺสํ นิจฺจา ชฺฐา สสุตฺตา
อวิปริณามชฺฐมา น ยิทํ พุรหฺมจฺริยวาโส ปลฺลวเยถ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย ๑
ยสฺมา จ โข ภิกฺขุ เอตฺตกาปี สงฺขารา นตฺถิ นิจฺจา
ชฺฐา สสุตฺตา อวิปริณามชฺฐมา ตสฺมา พุรหฺมจฺริยวาโส ปลฺลวายติ
สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย ๑ เอตฺตกาปี โข ภิกฺขุ วิญฺญาณํ นตฺถิ นิจฺจํ
ชฺฐํ สสุตฺตํ อวิปริณามชฺฐมํ สสุตฺตีสํ ตเถว จสุตฺติ ๑ เอตฺตกา
เจปี ภิกฺขุ วิญฺญาณํ อภวิสฺส นิจฺจํ ชฺฐํ สสุตฺตํ อวิปริณามชฺฐมํ
น ยิทํ พุรหฺมจฺริยวาโส ปลฺลวเยถ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย ๑ ยสฺมา จ
โข ภิกฺขุ เอตฺตกาปี วิญฺญาณํ นตฺถิ นิจฺจํ ชฺฐํ สสุตฺตํ อวิปริณามชฺฐมํ
ตสฺมา พุรหฺมจฺริยวาโส ปลฺลวายติ สมนฺมาทฺกฺขกฺขยาย ๑

[๒๕๔] ตํ ก็ มนฺยสิ ภิกฺขุ รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑
อนิจฺจํ ภาณเต ๑ เวทนา ๑ สลฺลว ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ภาณเต ๑เป๑ ตสฺมา ตีห ๑เป๑

เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นاپริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๒๕๕] สาวตุถิ ฯ อารามे ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส
ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อตฺถิ นฺ โข ภนฺเต กิณฺจि รูปิ ยํ
รูปิ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีติ ฯ
อตฺถิ นฺ โข ภนฺเต กาจิ เวทนา ฯเปฯ กาจิ สลฺยา ฯ เกจิ
สงฺขารา ฯ กิณฺจิ วิญฺญาณํ ยํ วิญฺญาณํ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ
อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีติ ฯ นตฺถิ โข ภิกฺขุ
กิณฺจิ รูปิ ยํ รูปิ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ
ตเถว จสฺสตีติ ฯ นตฺถิ โข ภิกฺขุ กาจิ เวทนา ฯเปฯ กาจิ
สลฺยา ฯ เกจิ สงฺขารา ฯ กิณฺจิ วิญฺญาณํ ยํ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสํ อวิปริณามชฺมมํ สสฺสตีสมํ ตเถว จสฺสตีติ ฯ

[๒๕๖] สาวตุถิ ฯ อารามे ฯ อนมตฺคฺคายิ ๑ ภิกฺขเว สํสาโร
ปฺพพา โภจฺจि น ปญฺญาติ อวิชฺขานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสลฺโยชนานํ
สนฺชาวตํ สํสฺรตํ ฯ โหติ โส ภิกฺขเว สมโย ยํ
มหาสมฺมุทโท อสฺสสฺสตี วิสฺสสฺสตี น ภวติ ฯ น เตววาทิ ภิกฺขเว
อวิชฺขานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสลฺโยชนานํ สนฺชาวตํ สํสฺรตํ
ทฺถุขสฺส อนฺตฺทิริยํ วทามิ ฯ โหติ โส ภิกฺขเว สมโย ยํ
สิเนรุ ปพฺพตฺราชา ๒ วินสฺสตี น ภวติ ฯ น เตววาทิ
ภิกฺขเว อวิชฺขานีวรณานํ สตฺตานํ ตณฺหาสลฺโยชนานํ สนฺชาวตํ
#๑ ไป. ม. อนมตฺคฺคโคยิ ฯ ๒ สී. อุตฺททฺยหติ ฯ

สํสรตํ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิ ฯ โหติ โส ภิกฺขเว สมโย
ยํ มหาปจฺวี ฑายฺหติ วินสฺสติ น ภวติ ฯ น เตววาทํ ภิกฺขเว
อวิชฺขานํวณฺณํ สตฺตํ ตณฺหาสญฺโฆชนานํ สนฺธาวตํ สํสรตํ
ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิ ฯ

[๒๕๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สว กทฺทูลพฺพทฺโธ ทพฺเพ จีเล วา
ถมฺเภ วา อุปฺนิพฺพทฺโธ ๒ ตเมว จีลํ วา ถมฺภํ วา อนฺุปริชาวติ
อนฺุปริวตฺตติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺโช อริยานํ
อทฺสฺสาวี ฯเปฯ สปฺปริสฺสรมฺเม อวิณีโต รูปี อตฺตโต สมนฺุสฺสติ
ฯเปฯ เวทนํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารे อตฺตโต
สมนฺุสฺสติ ฯ วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ วิญฺญาณวฺนตํ วา
อตฺตํ อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ วิญฺญาณสฺมี วา อตฺตํ ฯ โส
รูปฺยญฺเวย อนฺุปริชาวติ อนฺุปริวตฺตติ เวทนญฺเวย ฯ สลฺยญฺเวย ฯ
สงฺขารे เยว ฯ วิญฺญาณญฺเวย อนฺุปริชาวติ อนฺุปริวตฺตติ ฯ โส
รูปี อนฺุปริชาวํ อนฺุปริวตฺตํ เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารे ฯ
วิญฺญาณํ อนฺุปริชาวํ อนฺุปริวตฺตํ น ปริมฺุจฺจติ รูปรฺมหา น
ปริมฺุจฺจติ เวทนาย น ปริมฺุจฺจติ สลฺยาย น ปริมฺุจฺจติ
สงฺขารेหิ น ปริมฺุจฺจติ วิญฺญาณมฺุหา น ปริมฺุจฺจติ ชาตียา
ชฺราย มรณฺเนน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาสฺเสหิ
น ปริมฺุจฺจติ ทุกฺขสฺมาติ วทามิ ฯ สุตฺวา จ โข ภิกฺขเว
อริยสวโก อริยานํ ทฺสฺสาวี ฯเปฯ สปฺปริสฺสรมฺเม สฺวิณีโต น รูปี
#๑ ม. ยฺ. พทฺทูลพฺพทฺโธ ฯ ๒ โป. อุปริพฺพทฺโธ ฯ ม. ยฺ. อุปฺนิพฺพทฺโธ ฯ

อตุตโต สมนุปลสุตฺติ ฯ น เวทนํ ฯ น สลฺยํ ฯ น สงฺขารํ ฯ
น วิญฺญาณํ อตุตโต สมนุปลสุตฺติ น วิญฺญาณวณฺตํ วา อตุตตานํ
น อตุตฺตนิ วา วิญฺญาณํ น วิญฺญาณสมฺมํ วา อตุตตานํ ฯ โส
รูปํ นานุปริชาวตี นานุปริวตฺตตี เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ
วิญฺญาณํ นานุปริชาวตี นานุปริวตฺตตี ฯ โส รูปํ อนนุปริชาว
อนนุปริวตฺตํ เวทนํ ฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ
อนนุปริชาวํ อนนุปริวตฺตํ ปริมุจฺจตี รูปมฺหา ปริมุจฺจตี เวทนาย
ปริมุจฺจตี สลฺยาย ปริมุจฺจตี สงฺขารเหติ ปริมุจฺจตี วิญฺญาณมฺหา
ปริมุจฺจตี ชาตียา ชราย มรณฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทุกฺเขหิ
โทมฺนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ปริมุจฺจตี ทุกฺขสฺมาตี วทามิตี ฯ

[๒๕๕] สวตฺถึ ฯ อารามํ ฯ อนมตฺคฺคายํ ภิกฺขเว ลํสาโร
ปฺพุพา โภกฺกิ น ปลฺลยายตี อวิขฺขานีวรณานํ สตุตฺตานํ ตณฺหาสลฺยโลชนานํ
สนฺธวาทํ ลํสรตํ [๑] ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สว คทฺทูลพนฺโธ
ทพฺเพ จีเล วา ถมฺภเว วา อุปนินฺพนฺโธ โส คจฺจตี
เจปี ตเมว จิลํ วา ถมฺภํ วา อุปคจฺจตี ติจฺจตี เจปี ตเมว
จิลํ วา ถมฺภํ วา อุปติจฺจตี นิสิตฺตี เจปี ตเมว จิลํ วา
ถมฺภํ วา อุปนินิสิตฺตี นินฺชชตี เจปี ตเมว จิลํ วา ถมฺภํ วา
อุปนินฺชชตี ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อสฺสตุตฺวา ปุณฺนชฺชโน รูปํ เอตํ
มม เอโสหฺมสมฺมํ เอโส เม อตุตฺตตี สมนุปลสุตฺติ เวทนํ ฯ
สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมํ เอโส
#๑ ไป. ทุกฺขสฺส อนนฺตกิริยํ วทามิตี ทิสฺสตี ฯ

เม อตฺตาคิ สมฺนุปลสฺสติ ฯ โส คจฺจติ เจปิ อิมเว ๑
ปญฺจุปาทานกฺขนฺธเช อุปคจฺจติ ติฏฺฐติ เจปิ อิมเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธเช
อุปติฏฺฐติ นิสีหติ เจปิ อิมเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธเช อุปนีสีหติ
นิปฺชชติ เจปิ อิมเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธเช อุปนิปฺชชติ ฯ ตสฺมา
ติห ภิกฺขเว อภิกฺขณฺํ สกํ จิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ทิฆมฺมตฺตมิตํ
จิตฺตํ สงฺกิลิฏฺฐํ ราเคน โทเสน โมหนนาคิ ฯ

[๒๕๕] จิตฺตสงฺกิลเสสา ภิกฺขเว สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ จิตฺตโวทานา
สตฺตา วิสฺซมฺนฺติ ฯ ทิฏฺฐํ โว ๒ ภิกฺขเว จรณฺนนาม ๓
จิตฺตฺนฺติ ฯ เอวมฺกฺขนฺธเช ฯ ตมฺปิ โข ภิกฺขเว จรณฺ นาม จิตฺตํ
จิตฺเตเนว จินฺติตํ ๔ ฯ เตนฺปิ โข ภิกฺขเว จรณฺน จิตฺเตน จิตฺตลฺลเยว
จิตฺตตฺรํ ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว อภิกฺขณฺํ สกํ จิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ
ทิฆมฺมตฺตมิตํ จิตฺตํ สงฺกิลิฏฺฐํ ราเคน โทเสน โมหนนาคิ ฯ
จิตฺตสงฺกิลเสสา ภิกฺขเว สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ จิตฺตโวทานา สตฺตา
วิสฺซมฺนฺติ ฯ นาคิ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกนิกายํปี สมฺนุปลสฺสามิ
เอวํ จิตฺตํ ยถียํ ภิกฺขเว ติรจฺจฺจานคตา ปาณา ฯ เตปิ โข
ภิกฺขเว ติรจฺจฺจานคตา ปาณา จิตฺเตเนว จินฺติตา ๕ ฯ เตหิปี โข
ภิกฺขเว ติรจฺจฺจานคเตหิ ปาณฺเหหิ จิตฺตลฺลเยว จิตฺตตฺรํ ฯ ตสฺมา
ติห ภิกฺขเว [๖] อภิกฺขณฺํ สกํ จิตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ทิฆมฺมตฺตมิตํ
จิตฺตํ สงฺกิลิฏฺฐํ ราเคน โทเสน โมหนนาคิ ฯ จิตฺตสงฺกิลเสสา
ภิกฺขเว สตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ จิตฺตโวทานา สตฺตา วิสฺซมฺนฺติ ฯ
#๑ ม. ย. อิมเว ฯ ๒ ไป. โข ฯ ๓ ไป. อภิกฺขณฺนนาม ฯ ๔ ม. จิตฺติตํ ฯ
#๕ ไป. วิคตา ฯ ย. จิตฺตตา ฯ ๖ ไป. ย. ภิกฺขุณาติ ทิสฺสติ ฯ

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว รชโก วา จิตฺตการโก วา สติ ๑ รชนาย วา
ลาขาย วา หลิทุทฺธิยา วา นีลาขาย วา มณฺษชฺฌาย ๒ วา สุปริมญฺญู ๓
วา ผลเก ๔ ภิตฺติยา วา ทุสฺสปญฺญู ๕ วา อิตฺถิรूपํ วา ปุริสรูปํ
วา อภินิมฺมิเนยฺย สพฺพวงฺคปจฺจํ ๖ ฯ เอวํ ๗ โข ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา
ปฺลฺลชฺชโน รุปญฺญู อภินิพฺพตฺเตนฺโต อภินิพฺพตฺเตติ เวทนญฺญู ฯ
สญฺญญฺญู ฯ สงฺขารเ ยเว ฯ วิญฺญาณญฺญู อภินิพฺพตฺเตนฺโต
อภินิพฺพตฺเตติ ฯ ตํ ที มณฺญถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯ สญฺญา ฯ สงฺขาร่า ฯ
วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ตสฺมา ทิห
ภิกฺขเว ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯ เปฯ นาปริ อิตฺตตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ=

[๒๖๐] สวตฺถิ ฯ ชานโตหํ ภิกฺขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขโย วทามิ
โน อชานโต โน อปสฺสโต ฯ กิณฺจ ภิกฺขเว ชานโต ที ปสฺสโต
อาสวานํ ขโย โหติ ฯ อิติ รุปํ อิติ รุปสฺส สมฺทโย อิติ รุปสฺส
อตุณฺจโม อิติ เวทนา ฯ อิติ สญฺญา ฯ อิติ สงฺขาร่า ฯ อิติ
วิญฺญาณํ อิติ วิญฺญาณสฺส สมฺทโย อิติ วิญฺญาณสฺส อตุณฺจโมติ ฯ
เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ

[๒๖๑] ภาวานานุโยคํ อนนฺยุตฺตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหโรโต
กิณฺจาปี เอวํ อิจฺฉา อูปฺปชฺเชยฺย อโห วต เม อนฺุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺเจยฺยาติ อถ ขวสฺส เนว อนฺุปาทาย อาสเวหิ
#๑ ม. ยฺ. สติตี นตฺถิ ฯ ๒ ม. มณฺษชฺฌาย ฯ ยฺ. มณฺษชฺฌาย ฯ ๓ ม. สุปริมตฺถุ ฯ
#๔ โป. ม. ยฺ. ผลเก วา ฯ ๕ ทุสฺสวตฺถุติ วา ปาโจ ฯ ๖ โป. สพฺพํ จิตฺตกริ ฯ
#ม. ยฺ. สพฺพวงฺคปจฺจํ ฯ ๗ ม. ยฺ. เอวเมว ฯ

จิตฺตํ วิมฺภจฺจติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ อภาวิตตฺตตฺตํ วจฺนียํ ฯ
กิสฺส อภาวิตตฺตํ ฯ อภาวิตตฺตํ จตฺตุนํ สติปญฺ्ञานานํ อภาวิตตฺตํ
จตฺตุนํ สมนฺนปฺปชานานํ อภาวิตตฺตํ จตฺตุนํ อิทฺธิปาทานํ
อภาวิตตฺตํ ปญฺจจตฺตุนํ อินฺทฺริยานํ อภาวิตตฺตํ ปญฺจจตฺตุนํ พลานํ
อภาวิตตฺตํ สตฺตจตฺตุนํ โพชฺฌณฺจกานํ อภาวิตตฺตํ อริยสฺส
อภฺจฺจกิสฺส มคฺคสฺส ฯ เสยฺยถาปี ภิคฺขเว กุกฺกุฏียา อณฺฑานิ อภฺจ
วา ทส วา ทฺวาทส วา ตานสฺส กุกฺกุฏียา น สมนฺนอริสฺสยิตานิ น
สมนฺนปฺริเสทิตานิ น สมนฺนปฺริภาวิตานิ กิลฺลจาปี ตสฺสา กุกฺกุฏียา
เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย อโห วต เม กุกฺกุฏโปกฺกา ปาทนชฺลียาย
วา มุขตฺตณฺฑเกน วา อณฺฑโกถํ ปทาเลตฺวา โสตฺตินา
อภินิพฺพิชฺชเยยฺยุนฺติ อถ โข อภพฺพาว ๑ เต กุกฺกุฏโปกฺกา ปาทนชฺลียาย
วา มุขตฺตณฺฑเกน วา อณฺฑโกถํ ปทาเลตฺวา โสตฺตินา
อภินิพฺพิชฺชิตฺตํ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ตถา หิ ปน ภิคฺขเว กุกฺกุฏียา
อณฺฑานิ อภฺจ วา ทส วา ทฺวาทส วา ตานสฺส กุกฺกุฏียา
น สมนฺนอริสฺสยิตานิ น สมนฺนปฺริเสทิตานิ น สมนฺนปฺริภาวิตานิ ฯ
เอวเมว โข ภิคฺขเว ภาวนानุโยคํ อนนฺนยฺยตฺตสฺส ภิคฺขุโน วิหฺรโต
กิลฺลจาปี เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย อโห วต เม อนฺนปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺภจฺเจยฺยาติ อถ ขวสฺส เนว อนฺนปาทาย อาสเวหิ
จิตฺตํ วิมฺภจฺจติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ อภาวิตตฺตตฺตํ วจฺนียํ ฯ กิสฺส
อภาวิตตฺตํ ฯ อภาวิตตฺตํ จตฺตุนํ สติปญฺ्ञานานํ อภาวิตตฺตํ
#๑ ไป. อภฺจปฺพพา ฯ

จตุณฺํ สมมปฺปชานานํ อภาวิตตฺตา จตุณฺํ อิทฺธิปาทานํ
อภาวิตตฺตา ปญฺจณฺํ อินฺทฺริยานํ อภาวิตตฺตา ปญฺจณฺํ พลานํ
อภาวิตตฺตา สตฺตณฺํ โพชฌงฺกานํ อภาวิตตฺตา อริยสฺส อฏฺฐจงฺกิกสฺส
มคฺคสฺส ฯ ภาวนานุโยคํ อนุยฺยตฺตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหฺรโต
กิลฺยจาปี เอวํ ๑ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย อโห วัต เม อนุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุเจยฺยาติ อถ ขวสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ
จิตฺตํ วิมฺจุจติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ภาวิตตฺตาติสฺส วจฺนียํ ฯ
กิสฺส ภาวิตตฺตา ฯ ภาวิตตฺตา จตุณฺํ สติปฺญฺจานานํ ภาวิตตฺตา
จตุณฺํ สมมปฺปชานานํ ภาวิตตฺตา จตุณฺํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา
ปญฺจณฺํ อินฺทฺริยานํ ภาวิตตฺตา ปญฺจณฺํ พลานํ ภาวิตตฺตา
สตฺตณฺํ โพชฌงฺกานํ ภาวิตตฺตา อริยสฺส อฏฺฐจงฺกิกสฺส มคฺคสฺส ฯ
เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุกฺกุฏฺฐิยา อณฺฺทานิ อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส
วา ตานสฺส กุกฺกุฏฺฐิยา สมฺมาอริสฺสยิตานิ สมฺมาปริเสทิตานิ สมฺมาปริภาวิตานิ
กิลฺยจาปี ตสฺสา กุกฺกุฏฺฐิยา น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย
อโห วัต เม กุกฺกุฏฺฐโปตฺกา ปาทนฺขลฺิขาย วา มฺขตฺตณฺฺทเกน วา
อณฺฺทโกสฺส ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชเยยฺยุนฺฺติ อถ โข
ภพฺพาว เต กุกฺกุฏฺฐโปตฺกา ปาทนฺขลฺิขาย วา มฺขตฺตณฺฺทเกน วา
อณฺฺทโกสฺส ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชิตฺตุํ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ
ตถา หิ ปน ภิกฺขเว กุกฺกุฏฺฐิยา อณฺฺทานิ อฏฺฐ วา ทส วา
ทฺวาทส วา ตานสฺส กุกฺกุฏฺฐิยา สมฺมาอริสฺสยิตานิ สมฺมาปริเสทิตานิ
#๑ ม. ย. น. เอวํ ฯ

สมฺมาปริภาวิตานิ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว ภาวนานุโยคมนุยฺยตฺตสฺส
ภิกฺขุโน วิหฺรโต กิณฺจาปี น เหวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย อโห วัต เม
อนฺุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺเจยฺยติ อถ ขวสฺส อนฺุปาทาย
อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺุจฺจติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ฯ ภาวิตตฺตาทิสฺส วจฺนียํ ฯ
กิสฺส ภาวิตตฺตา ฯ ภาวิตตฺตา จตฺนุนํ สติปฺญฺจานานํ ภาวิตตฺตา
จตฺนุนํ สมฺมปฺปชานานํ ภาวิตตฺตา จตฺนุนํ อิทฺธิปาทานํ ภาวิตตฺตา
ปฺลยจฺนุนํ อินฺุทฺริยานํ ภาวิตตฺตา ปฺลยจฺนุนํ พลานํ ภาวิตตฺตา
สฺตตฺนุนํ โปชฺฌณฺกานํ ภาวิตตฺตา อริยสฺส อญฺุจํกิกสฺส มคฺคิสฺส ฯ

[๒๖๒] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ผลภณฺฑทฺสฺส ๑ วา ผลภณฺฑทฺนฺเตวาทิสฺส
วา วาสิขณฺเฑ ทิสฺสทฺนฺเต วา อํกุลิปทานิ ทิสฺสทฺนฺติ อํกุญฺุจปทา
โน จ ขวสฺส เอวมสฺส ฌาณํ โหติ เอตฺตํ วา ๒ เม อชฺช
วาสิขณฺฑสฺส ชีณํ เอตฺตํ หิยฺโย เอตฺตํ ปเรติ อถ ขวสฺส
ชีณาชีณนฺเตว ๓ ฌาณํ โหติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว
ภาวนานุโยคมนุยฺยตฺตสฺส ภิกฺขุโน วิหฺรโต กิณฺจาปี น เหวํ ฌาณํ โหติ
เอตฺตํ วา เม อชฺช อาสวานํ ชีณํ เอตฺตํ หิยฺโย เอตฺตํ
ปเรติ อถ ขวสฺส ชีณํ ชีณนฺเตว ฌาณํ โหติ ฯ เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว สามุทฺทิกาย นาวาย เวตฺตพฺนฺธนพฺนฺธาย ฌมฺมาसानิ อฺุทเท
ปฺริยาทาย เหมนฺติเกน ถลํ อุกฺขิตฺตาย วาตาทปฺปเรตานิ เวตฺตพฺนฺธานิ
ตานิ ปวฺุสฺสเกน เมฆเณ อภิปฺปวฺุจฺจานิ ๔ อปฺปกสิเรเนว
#๑ ม. ปลคณฺฑทฺสฺส ปลคณฺฑทฺนฺเตวาทิสฺส ฯ ๒ ม. วัต ฯ
#๓ ม. ชีณํ ชีณนฺเตว ฯ ๔ ย. อภิปฺปวฺุจฺจตานิ ฯ

ปฏิบัติปัสสภนุติ ปุติกานิ ภวนุติ ฯ เอวเมว โข ภิกขเว ภาวนานุโยค-
มนุยตตสส ภิกขุโน วิหโรโต อปปกสิเรเนว สณโณชนานิ
ปฏิบัติปัสสภนุติ ปุติกานิ ภวนุติ ฯ

[๒๖๓] สาวตุถิ ฯ อนิจจสณฺญา ภิกขเว ภาวิตา พหุลีกตา
สพฺพํ กามราคํ ปริยาทียติ สพฺพํ รูปราคํ ปริยาทียติ สพฺพํ
ภวราคํ ปริยาทียติ สพฺพํ อวิขฺขํ ปริยาทียติ สพฺพํ อสุมิมานํ
สมฺมหนฺติ ฯ เสยฺยถาปี ภิกขเว สรทสมเย กสฺสโก ๑ มหานงฺคเลน
กสฺสนฺโต ๒ สพฺพานิ มฺลสฺนฺตานกานิ สมฺปทาเลนฺโต กสฺสติ ฯ เอวเมว
โข ภิกขเว อนิจจสณฺญา ภาวิตา พหุลีกตา สพฺพํ กามราคํ
ปริยาทียติ สพฺพํ รูปราคํ ปริยาทียติ สพฺพํ ภวราคํ ปริยาทียติ
สพฺพํ อวิขฺขํ ปริยาทียติ สพฺพํ อสุมิมานํ สมฺมหนฺติ ฯ

[๒๖๔] เสยฺยถาปี ภิกขเว ปพฺพชลาโยโก ๓ ปพฺพชฺรํ ลายิตฺวา
อกุเค คเหตุวา โอรุณาติ นิรุณาติ นิปฺโผฏฺเฐติ ๔ ฯ เอวเมว โข
ภิกขเว อนิจจสณฺญา ภาวิตา ฯเปฯ

[๒๖๕] เสยฺยถาปี ภิกขเว อมฺพปิ่นฺฑทียา วณฺฑจฺฉินฺนาย ๕ ยานิ
ตตฺตร อมฺพานิ วณฺฑปฺปฏิพฺพทฺธานิ สพฺพานิ ตานิ ตนฺวยานิ ๖ ภวนุติ ฯ
เอวเมว โข ภิกขเว อนิจจสณฺญา ภาวิตา พหุลีกตา ฯเปฯ

[๒๖๖] เสยฺยถาปี ภิกขเว กุฎฺฐาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย
สพฺพา ตา กุฎฺฐคฺมา กุฎฺฐนินฺนา กุฎฺฐโมสรณา กุฎฺฐํ ตาสํ
#๑ ยฺ. กสฺสโก ฯ ๒ โป. กสฺสนฺโตติ นตฺถิ ฯ สพฺพานิ มฺลสฺนฺตานกานิ
#สฺปทาเวนฺโต ฯ ๓ โป. สพฺพผลโยโก สพฺพผลายิตฺวา อคฺคิ คเหตุวา ฯ
#๔ โป. นิจฺเจเทติ ฯ ม. ยฺ. นิจฺจโณเทติ ฯ ๕ โป. วณฺฑจฺฉินฺนาย วณฺฑจฺฉินฺยานิ ฯ
#๖ สฺ. ม. ตทฺนวยานิ ฯ

อคฺคฺมกฺขายติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสฺสณฺณา ภาวิตฺตา ฯเปฯ

[๒๖๗] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ มฺูลคฺนฺธา กาพานฺุสารี ๑ เตสํ
อคฺคฺมกฺขายติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสฺสณฺณา ภาวิตฺตา ฯเปฯ

[๒๖๘] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ สारคฺนฺธา โลหิตจฺนฺทน์ เตสํ
อคฺคฺมกฺขายติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสฺสณฺณา ภาวิตฺตา ฯเปฯ

[๒๖๙] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ ปุพฺผคฺนฺธา วสฺสํ เตสํ
อคฺคฺมกฺขายติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสฺสณฺณา ภาวิตฺตา ฯเปฯ

[๒๗๐] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว เย เกจิ กุฏฺฐราราชาโน ๒ สฺพเพ เต
รณฺโณ จกฺกวตฺตีสฺส อนฺุยนฺุตา ๓ ภวนฺุติ ราชา เตสํ จกฺกวตฺตีสฺส
อคฺคฺมกฺขายติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสฺสณฺณา ภาวิตฺตา ฯเปฯ

[๒๗๑] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิ ตารกรูปานํ ปภา สฺพพา
ตา จนฺุทิมปฺปภาย กลํ นาคจฺมนฺุติ โสฬสี จนฺุทปฺปภา ตาสํ
อคฺคฺมกฺขายติ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อนิจฺจสฺสณฺณา ภาวิตฺตา ฯเปฯ

[๒๗๒] เสยฺยถาปี ภิกฺขเว สรทสมเย วิสฺสุทฺเต ๔ วิคตพลาหเก
เทเว อาทิจฺโจ นภํ อพฺุฏฺฐสฺสกฺกมาโน ๕ สฺพพิ อากาสคฺตํ ตมคฺตํ ๖
อภิวินฺุจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ ฯ เอวเมว โข
ภิกฺขเว อนิจฺจสฺสณฺณา ภาวิตฺตา พหุสํกิตฺตา สฺพพิ กามราคํ ปรียาทียติ
สฺพพิ รุปราคํ ปรียาทียติ สฺพพิ ภวราคํ ปรียาทียติ สฺพพิ
อวิขุชฺช ปรียาทียติ สฺพพิ อสฺุมิमानํ สฺมุหนฺุติ ๗ ฯ

#๑ ม. กาลานฺุสาริคฺนฺุ โข ฯ ๒ โป. ยฺ. มทฺุทราชาโน กุฑฺุทราชาโน ฯ ๓ อนฺุยฺุตฺตาตีปี

#ปาโง ฯ ๔ ม. ยฺ. วิทฺุเต ฯ ๕ ยฺ. อพฺุฏฺฐสฺสกฺกมาโน ฯ ๖ โป. อวิทฺุพิ ฯ

#๗ โป. ยฺ. สฺพพวาเรสุ สฺมุหนฺุตีติ ทิสฺุสตี ฯ

[๒๓๓] กถิ ภาวิตา จ ภิกฺขเว อนิจฺจสญฺญา กถิ พหุสํกตา
สพฺพํ กามราคํ ปรียาทียติ ๑เป๑ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมุหนติ ๑
อิตฺติ รูปํ อิตฺติ รูปสฺส สมุทโย อิตฺติ รูปสฺส อตฺถงฺกโม อิตฺติ
เวทนา ๑ อิตฺติ สญฺญา ๑ อิตฺติ สงฺขารา ๑ อิตฺติ วิญฺญาณํ อิตฺติ
วิญฺญาณสฺส สมุทโย อิตฺติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺกโมติ ๑ เอวํ
ภาวิตา โข ภิกฺขเว อนิจฺจสญฺญา เอวํ พหุสํกตา สพฺพํ กามราคํ
ปรียาทียติ สพฺพํ รูปราคํ ปรียาทียติ สพฺพํ ภวราคํ ปรียาทียติ
สพฺพํ อวิขัรํ ปรียาทียติ สพฺพํ อสฺมิมานํ สมุหนตีติ ๑

ปฺปฺพลวคฺโค ปณฺจโม ๑

ตสฺสุทฺตทานํ ๑

นทึ ปฺปฺพลวจฺจ เสนวฺจ โคมยวฺจ นขสิขํ

สามุทฺตํ เทว จ คทฺตฺตลา นาวสญฺญา เต ทสาตี ๑

มชฺฉิมปณฺณาสโก สมตฺโต ๑

ตสฺส มชฺฉิมปณฺณาสกสฺส วคฺคฺตฺตทานํ

อุปาโย อรหนฺโต จ ขชฺชนิเถรสฺสวหฺม ๒

ปฺปฺพลวคฺเคน ปณฺณาส ทฺติโย ๓ เตน ปวฺจจตี ๑

#๑ ม. สุทฺธิกํ เทว จ คทฺตฺตลา วาสิขํ อนิจฺจตาติ ๑ ๒ ยฺ. ขชฺชนิเถรสมภฺยํ ๑

#๓ ม. ยฺ. ทฺติโย เตน วุจจตีติ ๑

ขนฺธสิยฺหุตฺตสฺส จุลฺลปณฺณาสเก อนฺตวคฺโค ปจฺโม

[๒๗๔] สาวตฺถิ ๗เปฯ ตตฺร ๗เปฯ อโวจ จตฺตาโรเม
ภิกฺขเว อนฺตา ๗ กตฺเม จตฺตาโร ๗ สกฺกายนฺโต สกฺกายสมฺพฺพนฺโต
สกฺกายนิโรธนฺโต สกฺกายนิโรธคามินิปฏิบัติปทฺนฺโต ๗

[๒๗๕] กตฺโม จ ภิกฺขเว สกฺกายนฺโต ๗ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธาติสฺส
วจฺนีย ๗ กตฺเม ปญฺจ ๗ เสยฺยถิํ ๗ รุပ္ฺปาทานกฺขนฺโธ
เวทฺฐปาทานกฺขนฺโธ สลฺลปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารุปาทานกฺขนฺโธ
วิญฺญานุปาทานกฺขนฺโธ ๗ อัยฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนฺโต ๗

[๒๗๖] กตฺโม จ ภิกฺขเว สกฺกายสมฺพฺพนฺโต ๗ ยายิํ ตณฺหา
โปโนพฺภวิกา นนฺทิราศสฺหคฺตา ตตฺรตตฺราภินฺนฺทินิ ๗ เสยฺยถิํ ๗
กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ๗ อัยฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายสมฺพฺพนฺโต ๗

[๒๗๗] กตฺโม จ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธนฺโต ๗ โย ตสฺสา เวย
ตณฺหาย อเสสฺวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ๗
อัยฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธนฺโต ๗

[๒๗๘] กตฺโม จ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธคามินิปฏิบัติปทฺนฺโต ๗
อยเมว ๑ อริโย อฏฺฐจฺงคฺโค มคฺโค ๗ เสยฺยถิํ ๗ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมา-
สงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมฺนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม
สมฺมาสตี สมฺมาสมาธิ ๗ อัยฺ วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธคามินิปฏิบัติปทฺนฺโต ๗

#๑ ไป. อยเมวาทิ นตฺถิ ๗

อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตารอ อนุตฺตติ ฯ

[๒๘๕] สวตฺถิ ฯ ทฺถุขณฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ๑ ทฺถุขสมฺมทฺยณฺจ
ทฺถุขนิโรธณฺจ ทฺถุขนิโรธคามินิปฏิบัติทฺถุจ ตํ สฺสณฺณํ ฯ

[๒๘๖] กตฺตมณฺจ ภิกฺขเว ทฺถุขํ ฯ ปญฺจูปาทานกฺขนฺธาติสฺส
วณฺณิยํ ฯ กตฺตเม ปญฺจ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ รุပ္ปาทานกฺขนฺโธ ฯ เปฯ
วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ ฯ อิทํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถุขํ ฯ

[๒๘๗] กตฺตโม จ ภิกฺขเว ทฺถุขสมฺมทโย ฯ ยายํ ตณฺหา
โปโนพฺภวิกา นนฺทิราศสทฺทตา ตตฺตรตฺตราภินนฺทินิ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ
กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถุขสมฺมทโย ฯ

[๒๘๘] กตฺตโม จ ภิกฺขเว ทฺถุขนิโรโธ ฯ โย ตสฺสาเยว
ตณฺหาเย อเสสฺวิราคนิโรโธ จาโค ปฏินฺนิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ฯ
อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถุขนิโรโธ ฯ

[๒๘๙] กตฺตมา จ ภิกฺขเว ทฺถุขนิโรธคามินิปฏิบัติทา ฯ อยเมว
อริโย อฏฺฐจฺจคฺโค มคฺโค ฯ เสยฺยถิทํ ฯ สมฺมาทิฏฺฐิ ฯ เปฯ
สมฺมาสมฺมาธิ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ทฺถุขนิโรธคามินิปฏิบัติทาติ ฯ

[๒๙๐] สวตฺถิ ฯ สกฺกาณฺจ โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ สกฺกาณฺจสมฺมทฺยณฺจ
สกฺกาณฺจนิโรธณฺจ สกฺกาณฺจนิโรธคามินิปฏิบัติทฺถุจ ๒ ตํ
สฺสณฺณํ ฯ

[๒๙๑] กตฺตโม จ ภิกฺขเว สกฺกาโย ฯ ปญฺจูปาทานกฺขนฺธาติสฺส
#๑ ม. เทสิสฺสามิ ฯ ๒ ม. ย. สกฺกาณฺจนิโรธคามินิณฺจ ปฏิปทํ ฯ

วจนียํ ๑ กตเม ปญจ ๑ เสยฺยถีทํ ๑ รุปรูปาทานกฺขนฺโธ ๑ เป๑

วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ ๑ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกาโย ๑

[๒๔๖] กตโม จ ภิกฺขเว สกฺกายสมฺภูโต ๑ ยายํ ตณฺหา
โปโนพฺภวิกา นนฺทิตฺราศหคฺคา ตตฺตรตฺตราภินฺนุทฺธิ ๑ เสยฺยถีทํ ๑
กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ๑ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายสมฺภูโต ๑

[๒๔๗] กตโม จ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธโ ๑ โย ตสฺสาเยว
ตณฺหาเย อเสสฺวิตฺราศนิโรธโ จาโค ปฏฺฐินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ๑
อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธโ ๑

[๒๔๘] กตมา จ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธคามินิปรฺฏิปทา ๑ อยเมว
อริโย อฏฺฐจฺจคฺโค มคฺโค ๑ เสยฺยถีทํ ๑ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปโป
๑ เป๑ สมฺมาสมาธิ ๑ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สกฺกายนิโรธคามินิปรฺฏิปทาติ ๑

[๒๔๙] สาวตฺถิ ๑ ปริญฺเณยเย จ ภิกฺขเว ฐมฺเม เทสิสฺสามิ
ปริญฺเณยจ ๑ ปริญฺเณยตาวิญฺจ ปุคฺคถํ ตํ สฺสณาถ ๑

[๒๕๐] กตเม จ ภิกฺขเว ปริญฺเณยเย ฐมฺมา ๑ รุปรูปํ ภิกฺขเว
ปริญฺเณยโย ฐมฺโม เวทนา สลฺลยา ๑ เป๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ
ปริญฺเณยโย ฐมฺโม ๑ อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว ปริญฺเณยเย ฐมฺมา ๑

[๒๕๑] กตมา จ ภิกฺขเว ปริญฺเณยา ๑ รากฺกขโย โทสกฺกขโย
โมหฺกขโย ๑ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว ปริญฺเณยา ๑

#๑ โป. ยฺ. ปริญฺเณยา จ ๑

[๒๕๒] กตโม จ ภิกฺขเว ปริยฺญาตาวิ ปุคฺคโล ฯ อรหตฺติสฺส
วจนฺนํ ฯ โย อโย ๑ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโต ฯ อโย
วฺจจติ ภิกฺขเว ปริยฺญาตาวิ ปุคฺคโลติ ฯ

[๒๕๓] สาทฺตฺถิ ฯ ปญฺจิเม ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา ฯ กตเม
ปญฺจ ฯ เสยฺยถิํ ฯ ฐูปาทานกฺขนฺโธ ฯ เปฯ วิญฺญาณฺฐูปาทานกฺขนฺโธ ฯ
เย [๒] เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา อิมํ
ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อสฺสาทลฺจ อาทินฺวลฺจ นิสฺสรณฺลฺจ
ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯ นเมเต ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา
วา สมณฺเส จิว สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเส จ พุราหฺมณฺสมฺมตา
เต จ ปนายสฺมนฺโต สามลฺลตฺถํ วา พุราหฺมณฺลฺลตฺถํ วา ทิฏฺฐเฐว
ธมฺเม สยํ อภิลฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ฯ

[๒๕๔] เย จ ๓ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา
วา อิมํ ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อสฺสาทลฺจ อาทินฺวลฺจ
นิสฺสรณฺลฺจ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ฯ เต โขเม ภิกฺขเว สมณฺา
วา พุราหฺมณฺา วา สมณฺเส จิว สมณฺสมฺมตา พุราหฺมณฺเส
จ พุราหฺมณฺสมฺมตา เต จ ปนายสฺมนฺโต สามลฺลตฺถํ วา
พุราหฺมณฺลฺลตฺถํ วา ทิฏฺฐเฐว ธมฺเม สยํ อภิลฺญา สจฺฉิกตฺวา
อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตฺติ ฯ

[๒๕๕] ปญฺจิเม ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา ฯ กตเม ปญฺจ ฯ
#๑ ม. สุวายํ ฯ ๒ ย. หิสทฺโท ทิสฺสติ ฯ ๓ โป. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

เสยฺยถึทำ ฯ รุปรุปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺโธ ฯ
เย เกจิ ภิกฺขเว สมณฺา วา พุราหฺมณฺา วา อิมสํ ปณฺจณฺัน
อุปาทานกฺขนฺธานํ สมุทฺยณฺจ อตฺตงฺคฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ
นินฺสฺสรณฺณจ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ ปชานนฺติ ฯ สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกคฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ

[๒๕๖] ปณฺจิมิ ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา ฯ กตฺเม ปณฺจ ฯ
เสยฺยถึทำ ฯ รุปรุปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺโธ ฯ
ยโต ๑ โข ภิกฺขเว อริยสฺวโก อิมสํ ปณฺจณฺัน อุปาทานกฺขนฺธานํ
สมุทฺยณฺจ อตฺตงฺคฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นินฺสฺสรณฺณจ ยถาภูตํ
ปชานาติ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสฺวโก โสตาปนฺโน
อวิณีปาทธฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๒๕๗] สฺวาคฺถึ ฯ ปณฺจิมิ ภิกฺขเว อุปาทานกฺขนฺธา ฯ กตฺเม
ปณฺจ ฯ เสยฺยถึทำ ฯ รุปรุปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺโธ ฯ
ยโต โข ภิกฺขเว ๒ อิมสํ ปณฺจณฺัน อุปาทานกฺขนฺธานํ
สมุทฺยณฺจ อตฺตงฺคฺมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนฺวณฺจ นินฺสฺสรณฺณจ ยถาภูตํ
วิทฺติคฺวา อนฺุปาทา วิมฺุตโต โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ
อรหํ ชีณาสโว วุสิตฺวา กตฺกรณฺีโย โอหิตภาโร อนฺุปรุปรุคฺคสทฺคฺโต
ปริกฺขิณฺภวสฺสโยชโน สมฺมทณฺุณา วิมฺุตโตติ ฯ

[๒๕๘] สฺวาคฺถึ ฯ รุเป ภิกฺขเว โย ฌนฺุโท โย ราโค ยา
นฺนุทิ ยา ตณฺุหา ตํ ปชฺหถ เหวณฺุตํ รูปํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺุจฺฉินฺนฺมฺลํ
#๑ ยฺ. ยโต จ โข ฯ ๒ ม. ยฺ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯ

ตลาตตฤคคํ อณภาวงคคํ อายตี อณุปฺปาทธมฺมํ ฯ เวทนาย
ฯเปฯ สลฺลยาย ฯ สงฺขารเรสุ ฯ วิญฺญาณโย ฌนฺโท โย ราโค ยานนฺทิติ
ยา ตณฺหา ตํ ปชฺหถ เวนฺนตํ วิญฺญาณํ ปหีนํ ภวิสฺสตี
อฺจุฉินฺนมฺมุตฺตํ ตลาตตฤคคํ อณภาวงคคํ อายตี อณุปฺปาทธมฺมนฺติติ ฯ

[๒๕๕] สวตฺถี ฯ รุเป ภิกฺขเว โย ฌนฺโท โย ราโค ยานนฺทิติ
ยา ตณฺหา เย อฺปายฺปาทานา เจตฺโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสฺสยา
เต ปชฺหถ เวนฺนตํ รุปี ปหีนํ ภวิสฺสตี อฺจุฉินฺนมฺมุตฺตํ ตลาตตฤคคํ
อณภาวงคคํ อายตี อณุปฺปาทธมฺมํ ฯ เวทนาย ฯ สลฺลยาย ฯ
สงฺขารเรสุ โย ฌนฺโท ฯเปฯ เวนฺนเต สงฺขารา ปหีนา ภวิสฺสตี
อฺจุฉินฺนมฺมุตฺตา ตลาตตฤคคตา อณภาวงคคตา อายตี อณุปฺปาทธมฺมา ฯ
วิญฺญาณโย ฌนฺโท โย ราโค ยานนฺทิติ ยา ตณฺหา เย
อฺปายฺปาทานา เจตฺโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสฺสยา เต ปชฺหถ เวนฺนตํ
วิญฺญาณํ ปหีนํ ภวิสฺสตี อฺจุฉินฺนมฺมุตฺตํ ตลาตตฤคคํ อณภาวงคคํ
อายตี อณุปฺปาทธมฺมนฺติติ ฯ

อนฺตวคฺโค ฯ

ตสฺสุทฺททานํ

อนฺโต ทุกฺขณจ สกกาโย ปริณฺเวยฺยา สมณฺหา ทฺเว

โสตาปนฺโน อรหาจ ทฺเว จ ฌนฺทปฺปหีนาคี ๑ ฯ

#๑ สํ. ฌนฺทรากิยาตี ฯ ม. ฌนฺทรากิโนตี ฯ ย. ฌนฺทรากิโยตี ฯ

ขนฺธสํยุตฺตสฺส จุลฺลปณฺณาสเก ฌมฺมกถิกวคฺโค ทฺติโย

[๓๐๐] สวตฺถิ ๑ อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา
เตนุปลสงฺกมิ ๑เป๑ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ
อวิชฺชา อวิชฺชาติ ภนฺเต วุจฺจติ กตมา นุ โข ภนฺเต อวิชฺชา
กิตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชากโต โหตีติ ๑ อีธ ภิกฺขุ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชโน
รูปํ นปฺปชานาติ รูปสมฺมุทฺยํ นปฺปชานาติ รูปนโรธํ นปฺปชานาติ
รูปนโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานาติ เวทนํ นปฺปชานาติ ๑ สลฺยณํ
นปฺปชานาติ ๑ สงฺขารํ นปฺปชานาติ ๑ วิญฺญาณํ นปฺปชานาติ
๑เป๑ วิญฺญาณนโรธคามินีปฺปฏิปทํ นปฺปชานาติ ๑ อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขุ อวิชฺชาเอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชากโต โหตีติ ๑

[๓๐๑] สวตฺถิ ๑ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ วิชฺชา วิชฺชาติ ภนฺเต วุจฺจติ กตมา นุ โข ภนฺเต
วิชฺชา กิตฺตาวตฺตา จ วิชฺชากโต โหตีติ ๑ อีธ ภิกฺขุ สุตฺวา
อริยสวโก รูปํ ปชานาติ รูปสมฺมุทฺยํ ๑เป๑ รูปนโรธคามินีปฺปฏิปทํ
ปชานาติ เวทนํ ๑ สลฺยณํ ๑ สงฺขารํ ปชานาติ ๑เป๑
วิญฺญาณนโรธคามินีปฺปฏิปทํ ปชานาติ ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ วิชฺชา
เอตฺตาวตฺตา จ วิชฺชากโต โหตีติ ๑

[๓๐๒] สวตฺถิ ๑ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ ฌมฺมกถิกโก ฌมฺมกถิกโกติ ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา

นุ โข ภนฺเต ชมฺมกถิโก โหติ กิตฺตาวตฺตา ๑ ชมฺมานุชฺชมฺมปฏิปนฺโน
โหติ กิตฺตาวตฺตา ทิฏฺฐชฺชมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตีติ ฯ รูปสฺส เจ
ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ชมฺมํ เทเสติ ชมฺมกถิโก
ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ รูปสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย
นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ชมฺมานุชฺชมฺมปฏิปนฺโน ภิกฺขุติ อลํ
วจนาย ฯ รูปสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา
วิมฺตฺโต โหติ ทิฏฺฐชฺชมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต ๒ ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ
เวทนาย เจ ภิกฺขุ ฯเปฯ สลฺยาย เจ ภิกฺขุ ฯ สงฺขารานํ เจ
ภิกฺขุ ฯ วิญฺญาณสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย
شمฺมํ เทเสติ ชมฺมกถิโก ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ วิญฺญาณสฺส
เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ ชมฺมานุชฺชมฺมปฏิปนฺโน
ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ วิญฺญาณสฺส เจ ภิกฺขุ
นิพฺพิทา วิราคา นิโรธา อนฺุปาทา วิมฺตฺโต โหติ ทิฏฺฐชฺชมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต
ภิกฺขุติ อลํ วจนายาติ ฯ

[๓๐๓] สวาคฺถิ ฯ เอกมฺนตฺติ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ ชมฺมกถิโก ชมฺมกถิโกติ ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา
นุ โข ภนฺเต ชมฺมกถิโก โหติ กิตฺตาวตฺตา ชมฺมานุชฺชมฺมปฏิปนฺโน
โหติ กิตฺตาวตฺตา ทิฏฺฐชฺชมฺมนิพฺพานปฺปตฺโต โหตีติ ฯ รูปสฺส เจ
ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ชมฺมํ เทเสติ ชมฺมกถิโก
ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ รูปสฺส เจ ภิกฺขุ นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย
#๑ ม. ย. กิตฺตาวตฺตา ... โหตีติ นตฺติ ฯ ๒ ย. ทิฏฺฐชฺชมฺเม นิพฺพานปฺปตฺโต ฯ

ปฏฺิปนฺโน โหติ ชมฺมานุชมฺมปฏฺิปนฺโน ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ
รูปสฺส เจ ภิกฺขุ นินฺพิทา วิราคา นโรธา อนฺุปาทา วิมฺตฺโต โหติ
ทิกฺกุชชมฺมนินฺพิพานปฺปตฺโต ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ เวทนาย เจ ภิกฺขุ
ฯเปฯ สลฺยถาย เจ ภิกฺขุ ฯ สงฺขารานํ เจ ภิกฺขุ ฯ วิญฺญาณสฺส
เจ ภิกฺขุ นินฺพิทาย วิราคาย นโรธาย ชมฺมํ เทเสติ ชมฺมกถิกโก
ภิกฺขุติ อลํ วจนาย ฯ วิญฺญาณสฺส เจ ภิกฺขุ นินฺพิทาย วิราคาย
นโรธาย ปฏฺิปนฺโน โหติ ชมฺมานุชมฺมปฏฺิปนฺโน ภิกฺขุติ อลํ
วจนาย ฯ วิญฺญาณสฺส เจ ภิกฺขุ นินฺพิทา วิราคา นโรธา
อนฺุปาทา วิมฺตฺโต โหติ ทิกฺกุชชมฺมนินฺพิพานปฺปตฺโต ภิกฺขุติ อลํ
วจนายติ ฯ

[๓๐๔] สวตฺถิ ฯ อิทฺ ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺฉโน อริยานํ
อทสฺสาวิ ฯเปฯ สปฺปฺริสชฺชเม ๑ อวินิตฺ รุปํ อตฺตโต สมนฺุสฺสติ
รูปวนฺตํ วา อตฺตานํ อตฺตนิ วา รุปํ รูปสฺมี วา อตฺตานํ ฯ
อຍ် วุจฺจติ ภิกฺขเว อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺฉโน รูปพฺนฺชนพฺนฺโ
सानฺตรพาทิรพฺนฺชนพฺนฺโ ๒ อตีรทสฺสี อปารทสฺสี พฺนฺโ ชียฺยติ ๓
พฺนฺโ มียฺยติ พฺนฺโ อสฺมา โลกา ปรี โลกํ กจฺจติ ฯ เวทนํ อตฺตโต
สมนฺุสฺสติ ฯเปฯ เวทนาย วา อตฺตานํ ฯ อຍ် วุจฺจติ ภิกฺขเว
อสฺสุตฺวา ปุณฺธุชฺฉโน เวทนาพฺนฺชนพฺนฺโ สานฺตรพาทิรพฺนฺชนพฺนฺโ
อตีรทสฺสี อปารทสฺสี พฺนฺโ ชียฺยติ พฺนฺโ มียฺยติ พฺนฺโ อสฺมา
#๑ ยฺ. สปฺปฺริสชฺชเมสุ ฯ ๒ โป. อพฺกนฺตรพาทิรพฺนฺชน ... ฯ
#๓ ยฺ. ชายตีติปิ ปาโจ ฯ โป. ชียฺยติ ฯ

โลกา ปรี โลกํ คจฺจติ ฯ สณฺณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ
อตุตฺโต สมนฺุสฺสตี ฯเปฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อสุตฺตวา ปุณฺณชฺโณ
วิญฺญาณพนฺุชนพนฺุโธ สานฺุตรพาทิรพนฺุชนพนฺุโธ อตีรทสฺสี อปารทสฺสี
พนฺุโธ ชียฺยติ พนฺุโธ มียฺยติ พนฺุโธ อสุมา โลกา ปรี โลกํ คจฺจติ ฯ

[๓๐๕] สุตฺวา จ โข ภิกฺขเว อริยสวโก อริยานํ ทสฺสาวิ
ฯเปฯ สปุริสธมฺเม สุวินีโต น รูปี อตุตฺโต สมนฺุสฺสตี น
รูปวนฺฺตํ วา อตุตฺตํ น อตุตฺติ วา รูปี น รูปสฺมี วา
อตุตฺตํ ฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก นรูปพนฺุชนพนฺุโธ
นสานฺุตรพาทิรพนฺุชนพนฺุโธ ตีรทสฺสี ปารทสฺสี ปริมุตฺโต
โส ทฺกุขสฺมาติ วทามิ ฯเปฯ น สณฺณํ ฯ น สงฺขารे ฯ น
วิญฺญาณํ อตุตฺโต สมนฺุสฺสตี ฯเปฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว สุตฺวา
อริยสวโก นวิญฺญาณพนฺุชนพนฺุโธ นสานฺุตรพาทิรพนฺุชนพนฺุโธ ตีรทสฺสี
ปารทสฺสี ปริมุตฺโต โส ทฺกุขสฺมาติ วทามิตี ฯ

[๓๐๖] สวตฺถิ ฯ ตํ กิํ มณฺุณฺณ ภิกฺขเว รูปี เอตฺติ
มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตุตฺตติ สมนฺุสฺสเถติ ฯ โน
เหตฺติ ฆนฺุเต ฯ สาธุ ภิกฺขเว รูปี ภิกฺขเว เนตฺติ มม เนโสหฺมสฺสมิ
น เมโส อตุตฺตติ เอวเมตฺติ ยถาภูตํ สมนฺุสฺสเถติ
ทฺกุรพฺพิ ฯ เวทนํ ฯ สณฺณํ ฯ สงฺขารे ฯ วิญฺญาณํ เอตฺติ
มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตุตฺตติ สมนฺุสฺสเถติ ฯ โน
เหตฺติ ฆนฺุเต ฯ สาธุ ภิกฺขเว วิญฺญาณํ ภิกฺขเว เนตฺติ มม

อุปาทานญจ ตํ สุณฺณถ ๑ กตเม จ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ชมฺมา
กตมํ อุปาทานํ ๑ รูปํ ภิกฺขเว อุปาทานิโย ชมฺโม โย ตตฺถ
ฉนฺทราโค ตํ ตตฺถ อุปาทานํ เวทนา ๑เปฯ สยฺยญา ๑
สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ อุปาทานิโย ชมฺโม โย ตตฺถ ฉนฺทราโค
ตํ ตตฺถ อุปาทานํ ๑ อิมํ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อุปาทานิยา ชมฺมา
อิทํ อุปาทานนฺติ ๑

[๓๑๐] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปฺตุโต อายสฺมา จ
มหาโกฏฺฐิโต ๑ พาราณสียํ วิหรนฺติ อิติปตเน มิคทาเย ๑ อถ
โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิโต สายณฺหสมยํ ปฏิสถลํนา วุฏฺฐิโต
เยนายสฺมา สารีปฺตุโต เตนุสสงฺกมิ ๑เปฯ เอตทโวจ สิวตาวุโส
สารีปฺตุต ภิกฺขุณา กตเม ชมฺมา โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ๑ สิวตาวุโส
โกฏฺฐิต ภิกฺขุณา ปญฺจูปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ทุกฺขโต
โรคโต คณฺทโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต ปโลคโต
สุญฺญโต อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา ๑ กตเม ปญฺจ ๑
เสยฺยถิทํ ๑ รูปูปาทานกฺขนฺโธ เวทฺนูปาทานกฺขนฺโธ สยฺยญูปาทานกฺขนฺโธ
สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ ๑ สิวตาวุโส
โกฏฺฐิต ภิกฺขุณา อิมํ ปญฺจูปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต
ทุกฺขโต โรคโต คณฺทโต สลฺลโต อฆโต อาพาธโต ปรโต
ปโลคโต สุญฺญโต อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา ๑ จานํ
#๑ ม. มหาโกฏฺฐิโก ๑

โฆ ปเนตฺ อวฺโส วิชฺชติ ยํ สีลวา ภิกฺขุ อิมे ปญฺจุปาทานกฺขนฺธ
อนิจฺจโต ฯเปฯ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกโรนฺโต
โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกเรยฺยาติ ฯ

[๓๑๑] โสตาปนฺเนน ปนาวฺโส สารีปฺตฺต ภิกฺขุณา กตเม
ธมฺมา โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ฯ โสตาปนฺเนนปิ โฆ อวฺโส
โกฏฺฐจิตฺติ ภิกฺขุณา อิมे ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ฯเปฯ
อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา ฯ จานํ โฆ ปเนตฺ อวฺโส วิชฺชติ
ยํ โสตาปนฺโน ภิกฺขุ อิมे ปญฺจุปาทานกฺขนฺธ อนิจฺจโต ฯเปฯ
อนตฺตโต โยนิโส มนสิกโรนฺโต สกทาคามีผลํ สจฺฉิกเรยฺยาติ ฯ

[๓๑๒] สกทาคามินา ปนาวฺโส สารีปฺตฺต ภิกฺขุณา กตเม ๑ ธมฺมา
โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ฯ สกทาคามินापิ โฆ อวฺโส โกฏฺฐจิต
ภิกฺขุณา อิมเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ฯเปฯ อนตฺตโต
โยนิโส มนสิกาตพฺพา ฯ จานํ โฆ ปเนตฺ อวฺโส วิชฺชติ ยํ
สกทาคามี ภิกฺขุ อิมे ปญฺจุปาทานกฺขนฺธ อนิจฺจโต ฯเปฯ
อนตฺตโต โยนิโส มนสิกโรนฺโต อนาคามีผลํ สจฺฉิกเรยฺยาติ ฯ

[๓๑๓] อนาคามินา ปนาวฺโส สารีปฺตฺต ภิกฺขุณา กตเม ธมฺมา
โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ฯ อนาคามินापิ โฆ อวฺโส โกฏฺฐจิต
ภิกฺขุณา อิมเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ฯเปฯ อนตฺตโต
โยนิโส มนสิกาตพฺพา ฯ จานํ โฆ ปเนตฺ อวฺโส วิชฺชติ ยํ
อนาคามี ภิกฺขุ อิมे ปญฺจุปาทานกฺขนฺธ อนิจฺจโต ฯเปฯ

#๑ ยู. กตเม จ ธมฺมา ฯ

อนตฺตโต โยนิโส มนสิกรโรนฺโต อรหตฺตํ ๑ สจฺฉนิกเรยฺยาติ ฯ

[๓๑๔] อรหตา ปนาวุโส สาริปฺตฺต กตเม ชมฺมา โยนิโส
มนสิกาตพฺพาติ ฯ อรหตาปี โข อาวุโส โภจฺจติ อิมเ
ปฺลยฺจฺปาทานกฺขณฺธา อนิจฺจโต ทฺกฺขโต โรคฺโต กณฺหาโต สลฺลโต อมฺโต
อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สฺลยฺโต อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา
นตฺติ โข อาวุโส อรหโต อุตฺตรกรณฺมียํ กตสฺส วา
ปฺฏิจฺจโย อปี ๒ จิเม ชมฺมา ภาวิตา พหุสฺสีกตา ทิฏฺฐชฺมมฺสุขวิหาราย
เจว สํวตฺตนฺติ สติสมฺปชฺฌณาย จาติ ฯ

[๓๑๕] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา จ สาริปฺตฺโต อายสฺมา จ
มหาโภจฺจติ พาราณสียํ วิหรนฺติ อิติปตเน มิกทาเย ฯ อถ โข
อายสฺมา มหาโภจฺจติ สายณฺหสมฺมํ ปฺฏิสฺลฺลานา วุฏฺฐติ เยนายสฺมา
สาริปฺตฺโต เตนุปฺสงฺกมิ อฺปฺสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ เอตทวโจ
สฺวตฺตาวุโส สาริปฺตฺต ภิกฺขุณา กตเม ชมฺมา โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ฯ
สฺวตฺตาวุโส โภจฺจติ ภิกฺขุณา ปฺลยฺจฺปาทานกฺขณฺธา
อนิจฺจโต ฯเปฯ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา ฯ กตเม
ปฺลยฺจ ฯ เสยฺยถิํ ฯ รุปรูปาทานกฺขณฺโร ฯเปฯ วิญฺญาณฺูปาทานกฺขณฺโร ฯ
สฺวตฺตาวุโส โภจฺจติ ภิกฺขุณา อิมเ ปฺลยฺจฺปาทานกฺขณฺธา
อนิจฺจโต ฯเปฯ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา ฯ
จันํ โข ปเนตํ อาวุโส วิชฺชติ ยํ สฺวตา ภิกฺขุ อิมเ ปฺลยฺจฺปาทานกฺขณฺธ
อนิจฺจโต ฯเปฯ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกรโรนฺโต
#๑ ย. อรหตฺตผลํ ฯ ๒ ย. อปีจ โข ฯ

โสตปาตติผลํ สจฺฉิกเรยยาติ ฯ

[๓๑๖] โสตปาปนฺเนน ปนาวุโส สาริปุตฺต ภิกฺขุณา กตเม
ธมฺมา โยนิโส มนสิกาตพฺพาติ ฯ โสตปาปนฺเนนปี โข อาวุโส ๑
โกฏฺฐิต ภิกฺขุณา อิมเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ฯเปฯ
อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา ฯ จานํ โข ปเนตํ อาวุโส
วิษฺขติ ยํ โสตปาปนฺโน ภิกฺขุ อิมเว ปญฺจุปาทานกฺขนฺเธ อนิจฺจโต
ฯเปฯ อนตฺตโต โยนิโส มนสิกรโณโต สกทาคามิผลํ ฯเปฯ
อนาคามิผลํ ฯเปฯ อรหตฺตผลํ สจฺฉิกเรยยาติ ฯ

[๓๑๗] อรหตา ปนาวุโส สาริปุตฺต กตเม ธมฺมา โยนิโส
มนสิกาตพฺพาติ ฯ อรหตาปี โข อาวุโส โกฏฺฐิต อิมเว ๒
ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา อนิจฺจโต ทุกฺขโต โรคฺโต คณฺหาโต สลฺลโต อฆโต
อาพาธโต ปรโต ปโลกโต สุญฺญโต อนตฺตโต โยนิโส มนสิกาตพฺพา ฯ
นตฺถิ โข อาวุโส อรหโต อุตฺตริกรณียํ กตสฺส วา
ปฏิจฺจโย อปี จิเม ธมฺมา ภาวิตา พหุสํกตา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย
เจว สํวตฺตนฺตติ สติสมฺปชฌณาย จาติ ฯ

[๓๑๘] สาวตฺถิ ฯ อถ โข आयสฺมา กปฺโป เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ ฯเปฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข आयสฺมา กปฺโป
ภควนฺตํ เอตทโวจ กถํ นุ โข ภนฺเต ชานโต กถํ ปสฺสโต
อิมสฺมิณฺจ สวิญฺญาณเก กาเย พหิทฺธา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ อหฺงการมมฺงการ-
มานานุสฺยา น โหนตฺตีติ ฯ ยงฺกิญฺจิ กปฺป รุปํ อตีตานาคตฺตปจฺจุปฺปนฺนํ
#๑ โป. ... อาวุโส สาริปุตฺต ... ฯ ๒ ม. วสทฺโท นตฺถิ ฯ

อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺฐา วา โอปาริกํ วา สุขุมํ
วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺตฺติเก วา สพฺพํ รุปี
เนตํ มม เนโสหฺมสุมิ น เมโส อตฺตาคฺติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตี ฯ ยา กาจิ เวทนา ฯเปฯ ยา กาจิ
สญฺญา ฯ ยะ เกจิ สงฺขารา ฯ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตนาคตปจฺจุปฺปนํ

อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺฐา วา โอปาริกํ วา สุขุมํ
วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ ทูเร สนฺตฺติเก วา สพฺพํ วิญฺญาณํ
เนตํ มม เนโสหฺมสุมิ น เมโส อตฺตาคฺติ เอวเมตํ ยถาภูตํ
สมฺมปฺปญฺญา ย ปสฺสตี ฯ เอวํ โข กปฺป ขานโต เอวํ ปสฺสโต
อิมสุมิญฺจ สวิญฺญาณเก กายะ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ
อหฺงการมมฺงการมานานุสยาน โหนฺตฺติตี ฯ

[๑๑๕] สวาคฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
กปฺโป ภาวนตฺตํ เอตทโวจ กถํ นุ โข ภาวนเต ขานโต กถํ
ปสฺสโต อิมสุมิญฺจ สวิญฺญาณเก กายะ พหิทฺฐา จ สพฺพนิมิตฺเตสุ
อหฺงการมมฺงการมานาปกตํ มานสํ โหติ วิธา สมตฺติกนฺตํ สนฺตํ
สุวิมุตฺตนฺตํ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ กปฺป รุปี อตีตนาคตปจฺจุปฺปนํ ฯเปฯ๑๐
สพฺพํ รุปี เนตํ มม เนโสหฺมสุมิ น เมโส อตฺตาคฺติ เอวเมตํ
ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ทิสฺวา อนุปาทา วิมุตฺโต โหติ ฯD
ยา กาจิ เวทนา ฯ ยา กาจิ สญฺญา ฯ ยะ เกจิ สงฺขารา ฯ
ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตนาคตปจฺจุปฺปนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺฐา

วา โธพาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณฺธิตํ วา ยํ พุเร สนฺตฺติเก
วา สพุพฺพิ วิญญานํ เนตํ มม เนโสทมสมฺมิ น เมโส อตฺตาดิ
เอวมมตํ ยถากฺกุตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ทิสฺวา อนฺุปาทา วิมฺุตโต โหติ ฯ
เอวํ โข กปฺป ชาเนโต เอวํ ปสฺสโต อิมสฺมิญฺจ สวิญฺญาณเก กาย
พหิทฺธา จ สพุพนิมิตฺเตสฺส อหฺงการมมฺงการมานาปคตํ มานสํ โหติ
วิธา สมตฺติกฺกนฺตํ สนฺตํ สุวิมฺุตตฺตฺนฺติ ฯ

ธมฺมกถิกวคฺคโค สมตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

อวิขฺชาวิขฺชา เทว กถิกา พนฺธนา ปริมฺจฺจिता เทว

สลฺโยชนํ อุปาทานํ สีลํ สุตฺวา เทว จ กปฺเปนาติ ๑ ฯ

#๑ สํ. สํลฺวา เทว จ กปฺเปนาติ ฯ

ขนฺธสํยุตฺตสฺส จุลฺลปณฺณาสเก อวิขฺชาวคฺโค ตติโย

[๓๒๐] สวตฺถิ ๑ อถ โข อณฺฺตโร ภิกฺขุ เยน ภควา
เตนุปลสงฺกมิ อูปลสงฺกมิตฺวา ๑เปฯ เอกมฺนตฺตํ นิสินฺโน โข โส
ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ อวิขฺชา อวิขฺชาติ ภนฺเต วุจฺจติ
กตมา นุ โข ภนฺเต อวิขฺชา กิตฺตาวตฺตา จ อวิขฺชาคโต โหตีติ ๑
อิธ ภิกฺขุ อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺโช สมนฺทชฺชมํ รุปี สมนฺทชฺชมํ
รูปนฺติ ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ วชฺชมํ รุปี วชฺชมํ รูปนฺติ
ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ สมนฺทวชฺชมํ รุปี สมนฺทวชฺชมํ รูปนฺติ
ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ สมนฺทชฺชมํ เวทนํ สมนฺทชฺชมมา เวทนาติ
ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ วชฺชมํ เวทนํ วชฺชมมา เวทนาติ ยถากฺกตํ
นปฺปชานาติ ๑เปฯ นปฺปชานาติ สมนฺทชฺชมํ สลฺลํ ๑เปฯ
นปฺปชานาติ สมนฺทชฺชมเม สงฺขารे สมนฺทชฺชมมา สงฺขาราติ
ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ วชฺชมเม สงฺขารे วชฺชมมา สงฺขาราติ
ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ สมนฺทวชฺชมเม สงฺขารे สมนฺทวชฺชมมา
สงฺขาราติ ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ สมนฺทชฺชมํ วิญฺญาณํ สมนฺทชฺชมํ
วิญฺญาณนฺติ ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ วชฺชมํ วิญฺญาณํ วชฺชมํ
วิญฺญาณนฺติ ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ สมนฺทวชฺชมํ วิญฺญาณํ
สมนฺทวชฺชมํ วิญฺญาณนฺติ ยถากฺกตํ นปฺปชานาติ ๑ อัย วุจฺจติ
ภิกฺขุ อวิขฺชา เอตฺตาวตฺตา จ อวิขฺชาคโต โหตีติ ๑

[๓๒๑] เอวํ วุตฺเต โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ วิชฺชา
วิชฺชาติ ภนฺเต วุจฺจติ กตฺมา นฺ โข ภนฺเต วิชฺชา กิตฺตาวตฺตา
จ วิชฺชาคโต โหตีติ ฯ อีธ ภิกฺขุ สุตฺวา อริยสวโก สมุทฺยธมฺมํ
รूपํ สมุทฺยธมฺมํ รุปนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ วยธมฺมํ รุปํ
วยธมฺมํ รุปนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ สมุทฺยวยธมฺมํ รุปํ สมุทฺยวยธมฺมํ
รูปนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ สมุทฺยธมฺมํ เวทนํ สมุทฺยธมฺมา
เวทนาติ ยถาภูตํ ปชานาติ วยธมฺมํ เวทนํ วยธมฺมา
เวทนาติ ยถาภูตํ ปชานาติ สมุทฺยวยธมฺมํ เวทนํ สมุทฺยวยธมฺมา
เวทนาติ ยถาภูตํ ปชานาติ สมุทฺยธมฺมํ สลฺลณํ ฯเปฯ
ปชานาติ สมุทฺยธมฺเม สงฺขารे สมุทฺยธมฺมา สงฺขาราคี ยถาภูตํ
ปชานาติ วยธมฺเม สงฺขารे วยธมฺมา สงฺขาราคี ยถาภูตํ
ปชานาติ สมุทฺยวยธมฺเม สงฺขารे สมุทฺยวยธมฺมา สงฺขาราคี
ยถาภูตํ ปชานาติ สมุทฺยธมฺมํ วิญฺญาณํ สมุทฺยธมฺมํ วิญฺญาณนฺติ
ยถาภูตํ ปชานาติ วยธมฺมํ วิญฺญาณํ วยธมฺมํ วิญฺญาณนฺติ
ยถาภูตํ ปชานาติ สมุทฺยวยธมฺมํ วิญฺญาณํ สมุทฺยวยธมฺมํ
วิญฺญาณนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ อयํ วุจฺจติ ภิกฺขุ วิชฺชา
เอตฺตาวตฺตา จ วิชฺชาคโต โหตีติ ฯ

[๓๒๒] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สาริปฺพุตฺโต อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิจิตฺโต
พาราณสียํ วิหรนฺติ อีสิปตฺเน มิคทาเย ฯ อถ โข
อายสฺมา มหาโกฏฺฐิจิตฺโต สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลณานา วุฏฺฐิจิตฺโต ฯเปฯ

เอกมนฺต์ นิสินฺโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตฺโต อายสฺมนฺต์ สารีปฺตฺตํ
เอตทโวจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ อวฺโส สารีปฺตฺต วุจฺจติ กตฺมา
นฺ โข อวฺโส อวิชฺชา กิตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชากฺโข โหตีติ ฯ
อิทวฺโส อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชโน สมฺทยธมฺมํ รุปํ สมฺทยธมฺมํ รุปนฺติ
ยถาภูตํ นปฺปชานาติ วยธมฺมํ รุปํ วยธมฺมํ รุปนฺติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ สมฺทยวยธมฺมํ รุปํ สมฺทยวยธมฺมํ รุปนฺติ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ สมฺทยธมฺมํ เวทนี ๑เป๑ วยธมฺมํ เวทนี ๑เป๑
สมฺทยวยธมฺมํ เวทนี ๑เป๑ สมฺทยธมฺมํ สลฺลํ ๑เป๑ สมฺทยธมฺเม
สงฺขารเ ๑เป๑ วยธมฺเม สงฺขารเ ๑ สมฺทยวยธมฺเม
สงฺขารเ สมฺทยวยธมฺมา สงฺขาราคิ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ สมฺทยธมฺมํ
วิญฺญาณํ ๑เป๑ วยธมฺมํ วิญฺญาณํ ๑ สมฺทยวยธมฺมํ
วิญฺญาณํ สมฺทยวยธมฺมํ วิญฺญาณนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ๑
อัย วุจฺจตวฺโส ๑ อวิชฺชา เอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชากฺโข โหตีติ ฯ

[๓๒๓] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปฺตฺตฺโต อายสฺมา จ
มหาโกฏฺฐิตฺโต พาราณสียํ วิหรนฺติ อสิปตฺเน มิคทาเย ๑ เอกมนฺต์
นิสินฺโน โข อายสฺมา มหาโกฏฺฐิตฺโต อายสฺมนฺต์ สารีปฺตฺตํ เอตทโวจ
วิชฺชา วิชฺชาติ อวฺโส สารีปฺตฺต วุจฺจติ กตฺมา นฺ โข อวฺโส
วิชฺชา กิตฺตาวตฺตา จ วิชฺชากฺโข โหตีติ ๑ อิทวฺโส สฺตฺวา
อริยสวโก สมฺทยธมฺมํ รุปํ สมฺทยธมฺมํ รุปนฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ
วยธมฺมํ รุปํ ๑เป๑ สมฺทยวยธมฺมํ รุปํ สมฺทยวยธมฺมํ รุปนฺติ
#๑ ม. ย. วุจฺจติ อวฺโส ๑

ยถาภูตํ ปชานาติ สมุทฺยธมฺมํ เวทนํ ฯเปฯ สมุทฺยธมฺมํ สลฺยณํ
ฯเปฯ สมุทฺยธมฺเม สงฺขารे ฯ วยธมฺเม สงฺขารे ฯ สมุทฺยวยธมฺเม
สงฺขารे สมุทฺยวยธมฺมา สงฺขาราคิ ยถาภูตํ ปชานาติ
สมุทฺยธมฺมํ วิญฺญาณํ ฯ วยธมฺมํ วิญฺญาณํ ฯ สมุทฺยวยธมฺมํ
วิญฺญาณํ สมุทฺยวยธมฺมํ วิญฺญาณนฺตฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ
อัยํ วุจฺจตา วุโส วิชฺชา เอตฺตาวตฺตา จ วิชฺชากโต โหตีตี ฯ

[๓๒๔] ตถฺยเถว นีทานํ ฯ เอกมฺนตฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
มหาโกฏฺฐจิตฺโต อายสฺมฺนตฺตํ สารีปฺตฺตํ เอตทโวจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ
อาวุโส สารีปฺตฺตํ วุจฺจติ กตฺมา นฺุ โข อาวุโส อวิชฺชา
กิตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชากโต โหตีตี ฯ อิทาวุโส อสฺสุตฺวา ปุณฺชชโน
รูปฺสสฺส อสฺสาทลฺยจ อาทินวลฺยจ นิสฺสรณฺลฺยจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
เวทนาย ฯเปฯ สลฺยณาย ฯ สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส อสฺสาทลฺยจ
อาทินวลฺยจ นิสฺสรณฺลฺยจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ อัยํ วุจฺจตา วุโส
อวิชฺชา เอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชากโต โหตีตี ฯ

[๓๒๕] ตถฺยเถว นีทานํ ฯ เอกมฺนตฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
มหาโกฏฺฐจิตฺโต อายสฺมฺนตฺตํ สารีปฺตฺตํ เอตทโวจ วิชฺชา วิชฺชาติ
อาวุโส สารีปฺตฺตํ วุจฺจติ กตฺมา นฺุ โข อาวุโส วิชฺชา
กิตฺตาวตฺตา จ วิชฺชากโต โหตีตี ฯ อิทาวุโส สุตฺวา อริยสาวกอพ
รูปฺสสฺส อสฺสาทลฺยจ อาทินวลฺยจ นิสฺสรณฺลฺยจ ยถาภูตํ ปชานาติ
เวทนาย ฯเปฯ สลฺยณาย ฯ สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส อสฺสาทลฺยจ

อาทีนวลฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถากุตฺตํ ปชานาติ ฯ อัยํ วุจฺจตา วุโส
วิชฺชาเอตฺตาวตา จ วิชฺชาคโต โหตีติ ฯ

[๓๒๖] ตถฺยเถว นีทานํ ฯ เอกมฺนุตฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา
มหาโกฏฺฐิตฺโต อายสฺมฺนุตฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ
อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ กตมา นฺุ โข อาวุโส อวิชฺชา
กิตฺตาวตา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ ฯ อิธาวุโส อสฺสุตฺวา ปุณฺณชฺชน
รูปสฺส สมฺมทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณณฺจ
ยถากุตฺตํ นปฺปชานาติ เวทนาย ฯเปฯ สลฺยาย ฯ
สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส สมฺมทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ
อาทีนวลฺจ นิสฺสรณณฺจ ยถากุตฺตํ นปฺปชานาติ ฯ อัยํ วุจฺจตา วุโส
อวิชฺชาเอตฺตาวตา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ ฯ

[๓๒๗] ตถฺยเถว นีทานํ ฯ เอกมฺนุตฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา
มหาโกฏฺฐิตฺโต อายสฺมฺนุตฺตํ สารีปุตฺตํ เอตทโวจ วิชฺชา วิชฺชาติ
อาวุโส สารีปุตฺต วุจฺจติ กตมา นฺุ โข อาวุโส วิชฺชา กิตฺตาวตา
จ วิชฺชาคโต โหตีติ ฯ อิธาวุโส สุตฺวา อริยสาวโก รูปสฺส
สมฺมทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณณฺจ
ยถากุตฺตํ ปชานาติ เวทนาย ฯเปฯ สลฺยาย ฯ สงฺขารานํ ฯ
วิญฺญาณสฺส สมฺมทฺยณฺจ อตฺถงฺกมณฺจ อสฺสาทณฺจ อาทีนวลฺจ
นิสฺสรณณฺจ ยถากุตฺตํ ปชานาติ ฯ อัยํ วุจฺจตา วุโส วิชฺชา
เอตฺตาวตา จ วิชฺชาคโต โหตีติ ฯ

[๓๒๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ
มหาโกฏฺฐิตฺโต พาราณสียํ วิหรนฺติ อิติปตเน มิคทาเย ฯ อถ โข
อายสฺมา สารีปุตฺโต ฯเปฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
สารีปุตฺโต อายสฺมฺนตํ มหาโกฏฺฐิตํ เอตทวโจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ
อาวุโส โกฏฺฐิต วุจฺจติ กตมา นุ โข อาวุโส อวิชฺชา กิตฺตาวตา
จ อวิชฺชาคโต โหตีติ ฯ อิธาวุโส อสฺสุตฺวา ปุณฺชชโน
รูปสฺส อสฺสาทญฺจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ
เวทนาย ฯเปฯ สญฺฌาย ฯ สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส อสฺสาทญฺจ
อาทีนวลฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ อยํ วุจฺจตาวุโส
อวิชฺชาเอตฺตาวตา จ อวิชฺชาคโต โหตีติ ฯ

[๓๒๙] เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมฺนตํ มหาโกฏฺฐิตํ
เอตทวโจ วิชฺชา วิชฺชาติ อาวุโส โกฏฺฐิต วุจฺจติ
กตมา นุ โข อาวุโส วิชฺชา กิตฺตาวตา จ วิชฺชาคโต โหตีติ ฯ
อิธาวุโส สุตฺวา อริยสาวโก รูปสฺส อสฺสาทญฺจ อาทีนวลฺจ
นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ เวทนาย ฯเปฯ สญฺฌาย ฯ
สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส อสฺสาทญฺจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ อยํ วุจฺจตาวุโส วิชฺชา เอตฺตาวตา จ
วิชฺชาคโต โหตีติ ฯ

[๓๓๐] ตถฺเถว นิทานํ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา
สารีปุตฺโต อายสฺมฺนตํ มหาโกฏฺฐิตํ เอตทวโจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ

อาวุโส โภกฺกจิต วุจฺจติ กตฺมา นุ โข อาวุโส อวิชฺชา กิตฺตาวตฺตา
จ อวิชฺชาคโตะ โหตีติ ฯ อิธาวุโส อสฺสุตฺวา ปุณฺณชโน รูปสฺส
สมุทฺถนฺจ อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทนฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากฺกัฏฺ
นปฺปชานาติ เวทนาย ฯเปฯ สลฺยา ย ฯ สงฺขารานํ ฯ
วิญฺญาณสฺส สมุทฺถนฺจ อตฺถกฺมณฺจ อสฺสาทนฺจ อาทีนฺวณฺจ
นิสฺสรณฺจ ยถากฺกัฏฺ นปฺปชานาติ ฯ อัย วุจฺจตา วุโส อวิชฺชา
เอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชาคโตะ โหตีติ ฯ

[๓๓๑] เอวํ วุคฺเต อายสฺมา สารีปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ มหาโภกฺกจิตํ
เอตทโวจ วิชฺชา วิชฺชาติ อาวุโส โภกฺกจิต วุจฺจติ
กตฺมา นุ โข อาวุโส วิชฺชา กิตฺตาวตฺตา จ วิชฺชาคโตะ โหตีติ ฯ
อิธาวุโส สุตฺวา อริยสวากโ ก รูปสฺส สมุทฺถนฺจ อตฺถกฺมณฺจ
อสฺสาทนฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากฺกัฏฺ ปชานาติ เวทนาย ฯเปฯ
สลฺยา ย ฯ สงฺขารานํ ฯ วิญฺญาณสฺส สมุทฺถนฺจ อตฺถกฺมณฺจ
อสฺสาทนฺจ อาทีนฺวณฺจ นิสฺสรณฺจ ยถากฺกัฏฺ ปชานาติ ฯ อัย
วุจฺจตา วุโส วิชฺชา เอตฺตาวตฺตา จ วิชฺชาคโตะ โหตีติ ฯ

[๓๓๒] ตถฺเถว นิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา
สารีปฺตฺโต อายสฺมนฺตํ มหาโภกฺกจิตํ เอตทโวจ อวิชฺชา อวิชฺชาติ
อาวุโส โภกฺกจิต วุจฺจติ กตฺมา นุ โข อาวุโส อวิชฺชา กิตฺตาวตฺตา
จ อวิชฺชาคโตะ โหตีติ ฯ อิธาวุโส อสฺสุตฺวา ปุณฺณชโน รูป
นปฺปชานาติ รูปสมุทฺถนํ นปฺปชานาติ รูปนิโรธํ นปฺปชานาติ รูป-

นิโรธคามินีปฏิปatti นปฺปชานาติ เวทนํ ฯเปฯ สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ
วิญฺญาณํ นปฺปชานาติ วิญฺญาณสมุทฺถิ นปฺปชานาติ วิญฺญาณนิโรธํ
นปฺปชานาติ วิญฺญาณนิโรธคามินีปฏิปatti นปฺปชานาติ ฯ
อํยํ วุจฺจตา วุโส อวิชฺชา เอตฺตาวตฺตา จ อวิชฺชาคฺโค โหตีติ ฯ

[๓๓๓] เอวํ วุคฺเต อายสฺมา สาริปฺพุโต อายสฺมนฺตํ มหาโกฏฺฐิตํ
เอตทโวจ วิชฺชา วิชฺชาติ อาวุโส โกฏฺฐิต วุจฺจติ กตฺมา
นฺ โข อาวุโส วิชฺชา กิตฺตาวตฺตา จ วิชฺชาคฺโค โหตีติ ฯ
อิทาวุโส สุตฺวา อริยสวโก รุปี ปชานาติ รูปสมุทฺถิ ปชานาติ
รูปนิโรธํ ปชานาติ รูปนิโรธคามินีปฏิปatti ปชานาติ เวทนํ ฯ
สลฺยํ ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ ปชานาติ วิญฺญาณสมุทฺถิ ปชานาติ
วิญฺญาณนิโรธํ ปชานาติ วิญฺญาณนิโรธคามินีปฏิปatti ปชานาติ ฯ
อํยํ วุจฺจตา วุโส วิชฺชา เอตฺตาวตฺตา จ วิชฺชาคฺโค โหตีติ ฯ

อวิชฺชาวคฺโค สมคฺโคติ ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

สมุทฺถมฺเมน ตีณิ อสฺสาเท จ อปฺเร ทฺเว
สมุทฺথে จ เทว วุคฺตา โกฏฺฐิตฺเต อปฺเร ต โยติ ฯ

ขนฺธสํยุตฺตสฺส จุลลปณฺณาเสก กุกฺกพวคฺโค จตฺตโก

[๓๓๔] สวตฺถึ ๑ รุปํ ภิกฺขเว กุกฺกพํ เวทนา กุกฺกพา
สฺสณฺวา กุกฺกพา สงฺขารํ กุกฺกพา วิญฺญาณํ กุกฺกพํ ๑ เอวํ ปสฺสํ
ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสวโก รุปสฺมึปี นินฺพินฺนทติ เวทนายปี นินฺพินฺนทติ
สฺสณฺวายปี นินฺพินฺนทติ สงฺขารสฺสุปี นินฺพินฺนทติ วิญฺญาณสฺมึปี
นินฺพินฺนทติ นินฺพินฺนทํ วิรชชติ วิราคา วิมฺมจฺจติ ๑ วิมฺมตฺตสฺมึ
วิมฺมตฺตมิตฺติ ฌานํ โหติ ๑ จีณา ชาติ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ
กรรมํ ยํ นนฺทปริ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาตีติ ๑

[๓๓๕] สวตฺถึ ๑ ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ตฺตฺร โว ฌนฺโท
ปฺหตฺตพฺโพ ๑ กิณฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ รุปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ตฺตฺร
โว ฌนฺโท ปฺหตฺตพฺโพ ๑ เวทนา อนิจฺจา ๑เป๑ สฺสณฺวา ๑
สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ตฺตฺร โว ฌนฺโท ปฺหตฺตพฺโพ ๑
ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ตฺตฺร โว ฌนฺโท ปฺหตฺตพฺโพติ ๑

[๓๓๖] สวตฺถึ ๑ ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ตฺตฺร โว ราโค
ปฺหตฺตพฺโพ ๑ กิณฺจ ภิกฺขเว อนิจฺจํ รุปํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ตฺตฺร
โว ราโค ปฺหตฺตพฺโพ ๑ เวทนา อนิจฺจา ๑เป๑ สฺสณฺวา ๑
สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ตฺตฺร โว ราโค ปฺหตฺตพฺโพ ๑
ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ตฺตฺร โว ราโค ปฺหตฺตพฺโพติ ๑

[๓๓๗] สวตฺถึ ๑ ยํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ ตฺตฺร โว ฌนฺทราคโค

ปฺหาคพฺโพ ฯ กิณฺจ กิณฺจเว อนิจฺจํ รูปํ กิณฺจเว อนิจฺจํ ตฺตฺร
โว จฺนฺทราคโค ปฺหาคพฺโพ ฯ เวทนา อนิจฺจา ฯเปฯ สญฺญา ฯ
สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ตฺตฺร โว จฺนฺทราคโค ปฺหาคพฺโพ ฯ
ยํ กิณฺจเว อนิจฺจํ ตฺตฺร โว จฺนฺทราคโค ปฺหาคพฺโพติ ฯ

[๓๓๘] สวาคฺคิ ฯ ยํ กิณฺจเว ทฺกฺขํ ตฺตฺร โว จฺนฺโท
ปฺหาคพฺโพ ฯเปฯ ราโค ปฺหาคพฺโพ ฯ จฺนฺทราคโค ปฺหาคพฺโพติ ฯ

[๓๓๙] สวาคฺคิ ฯ ตฺตฺร โข ฯ โย กิณฺจเว อนตฺตา ตฺตฺร
โว จฺนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯ โก จ กิณฺจเว อนตฺตา รูปํ กิณฺจเว
อนตฺตา ตฺตฺร โว จฺนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯ เวทนา อนตฺตา ฯเปฯ
สญฺญา ฯ สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ อนตฺตา ตฺตฺร โว จฺนฺโท
ปฺหาคพฺโพ ฯ โย กิณฺจเว อนตฺตา ตฺตฺร โว จฺนฺโท ปฺหาคพฺโพติ ฯ

[๓๔๐] สวาคฺคิ ฯ โย กิณฺจเว อนตฺตา ตฺตฺร โว ราโค
ปฺหาคพฺโพ ฯ โก จ กิณฺจเว อนตฺตา รูปํ กิณฺจเว อนตฺตา
ตฺตฺร โว ราโค ปฺหาคพฺโพ ฯ เวทนา อนตฺตา ฯเปฯ สญฺญา ฯ
สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ อนตฺตา ตฺตฺร โว ราโค ปฺหาคพฺโพ ฯ
โย กิณฺจเว อนตฺตา ตฺตฺร โว ราโค ปฺหาคพฺโพติ ฯ

[๓๔๑] สวาคฺคิ ฯ โย กิณฺจเว อนตฺตา ตฺตฺร โว จฺนฺทราคโค
ปฺหาคพฺโพ ฯ โก จ กิณฺจเว อนตฺตา รูปํ กิณฺจเว อนตฺตา
ตฺตฺร โว จฺนฺทราคโค ปฺหาคพฺโพ ฯ เวทนา อนตฺตา ฯเปฯ สญฺญา ฯ
สงฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ อนตฺตา ตฺตฺร โว จฺนฺทราคโค ปฺหาคพฺโพ ฯ

โย ภิกฺขเว อนตฺตตตฺตร โว ฆนฺทราโค ปหตฺตพฺโพติ ฯ

[๓๔๒] สวตฺถิ ฯ ตตฺตร โข ฯ สทฺธาปพฺพชิตฺตสฺส ภิกฺขเว
กฺลปฺตตฺตสฺส อยมนฺนุชฺชโม โหติ ยํ รุเป นินฺนุพิตฺทาพฺพหุํ ๑ วิหเรยฺย
เวทนาย ฯ สลฺลนฺนํ ฯ สขฺขารสฺสุ ฯ วิญฺญาณํ นินฺนุพิตฺทาพฺพหุํ
วิหเรยฺย ฯ โย ๒ รุเป นินฺนุพิตฺทาพฺพหุํ วิหรนฺนุโต เวทนาย ฯ สลฺลนฺนํ ฯ
สขฺขารสฺสุ ฯ วิญฺญาณํ นินฺนุพิตฺทาพฺพหุํ วิหรนฺนุโต รุปี ปริชานาติ
เวทนํ ฯ สลฺลนํ ฯ สขฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ ปริชานาติ โส รุปี
ปริชานํ เวทนํ ฯเปฯ สลฺลนํ ฯ สขฺขารํ ฯ วิญฺญาณํ ปริชานํ
ปริมฺมจฺจติ รุปมฺหา ปริมฺมจฺจติ เวทนาย ปริมฺมจฺจติ สลฺลนฺนํ
ปริมฺมจฺจติ สขฺขารสฺสุ ปริมฺมจฺจติ วิญฺญาณมฺหา ปริมฺมจฺจติ ชาตียา
ชฺรราย มรณํ โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺถุเกหิ โทมนสฺสเสหิ อฺปายาเสหิ
ปริมฺมจฺจติ ทฺถุขสฺสุมาทิ วทามิตี ฯ

[๓๔๓] สวตฺถิ ฯ สทฺธาปพฺพชิตฺตสฺส ภิกฺขเว กฺลปฺตตฺตสฺส
อยมนฺนุชฺชโม โหติ ยํ รุเป อนินฺนุจฺจานฺนุสฺสึ วิหเรยฺย เวทนาย ฯ
สลฺลนฺนํ ฯ สขฺขารสฺสุ ฯ วิญฺญาณํ อนินฺนุจฺจานฺนุสฺสึ วิหเรยฺย ฯเปฯ
ปริมฺมจฺจติ ทฺถุขสฺสุมาทิ วทามิตี ฯ

[๓๔๔] สวตฺถิ ฯ สทฺธาปพฺพชิตฺตสฺส ภิกฺขเว กฺลปฺตตฺตสฺส
อยมนฺนุชฺชโม โหติ ยํ รุเป ทฺถุขานฺนุสฺสึ วิหเรยฺย เวทนาย ฯ
สลฺลนฺนํ ฯ สขฺขารสฺสุ ฯ วิญฺญาณํ ทฺถุขานฺนุสฺสึ วิหเรยฺย ฯเปฯ
ปริมฺมจฺจติ ทฺถุขสฺสุมาทิ วทามิตี ฯ

#๑ ม. นินฺนุพิตฺทาพฺพหุํ ๑ ๒ ย. โส ฯ

[๓๔๕] สวตฺถิ ๑ สทฺธาปพฺพชิตสฺส ภิกฺขเว กุลปฺตฺตสฺส
อยมนุชฺชโม โหติ ยํ รูปे อนตฺตานุปฺสฺสี วิหเรยฺย เวทนาย ๑
สญฺญา ๑ สงฺขารสฺส ๑ วิญฺญาณ อนตฺตานุปฺสฺสี วิหเรยฺย ๑
โส รูปे อนตฺตานุปฺสฺสี วิหรนฺโต เวทนาย ๑ สญฺญา ๑
สงฺขารสฺส ๑ วิญฺญาณ อนตฺตานุปฺสฺสี วิหรนฺโต รูปํ ปริชานาติ
เวทนี ๑ สญฺญํ ๑ สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ ปริชานาติ โส รูปํ
ปริชานํ เวทนี ๑ สญฺญํ ๑ สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ ปริชานํ
ปริมฺจฺจติ รูปมฺหา ปริมฺจฺจติ เวทนาย ปริมฺจฺจติ สญฺญา
ปริมฺจฺจติ สงฺขารสฺส ปริมฺจฺจติ วิญฺญาณมฺหา ปริมฺจฺจติ ชาตียา
ชราย ๑ มรณฺน โสเกหิ ปรีเทเวหิ ทฺกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ
ปริมฺจฺจติ ทฺกฺขสฺมาติ วทามิตี ๑

กุกฺกพวคฺโค จตฺตฺโต

ตสฺสทฺทานํ

กุกฺกพา ตโย อนิจฺเจน ทฺกฺเขน อปเร ตโย

อนตฺเตน ตโย วุตฺตา กุลปฺตฺเตน เทว ทฺกฺขาติ ๑

---

๑. โป. ยฺ. ชรามรณฺน ๑

ขนฺธสํยุตฺตสฺส จุลลปณฺณาเสเก ทิฏฺฐิวคฺโค ปญฺจโม

[๓๔๖] สวาคฺถี ฯ กิสฺสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
อฺปฺปชฺชติ อชฺฉตฺตํ สุขทฺถุขนฺุติ ฯ ภคฺวํมฺลกา โน ฆนฺุเต ชมฺมา
ฯเปฯ รฺูเป โข ภิกฺขเว สติ รฺูปี อฺปาทาย อฺปฺปชฺชติ อชฺฉตฺตํ
สุขทฺถุขํ ฯ เวทนาย สติ ฯเปฯ สลฺยณาย สติ ฯ สงฺขารเสฺสุ
สติ ฯ วิญฺญาณเสฺ สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย อฺปฺปชฺชติ อชฺฉตฺตํ
สุขทฺถุขํ ฯ

[๓๔๗] ตํ กิ มลฺลถ ภิกฺขเว รฺูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺุเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺถุขํ วา ตํ สฺขํ
วาทิ ฯ ทฺถุขํ ฆนฺุเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺถุขํ วิปริณามชฺชมฺมํ อปี
นฺุ ตํ อนฺุปาทาย อฺปฺปชฺชเยยฺย อชฺฉตฺตํ สุขทฺถุขนฺุติ ฯ โน เหนฺตุ
ฆนฺุเต ฯ เวทนา ฯเปฯ สลฺยณา ฯ สงฺขารธา ฯ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺุเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺถุขํ
วา ตํ สฺขํ วาทิ ฯ ทฺถุขํ ฆนฺุเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺถุขํ
วิปริณามชฺชมฺมํ อปี นฺุ ตํ อนฺุปาทาย อฺปฺปชฺชเยยฺย อชฺฉตฺตํ สุขทฺถุขนฺุติ ฯ
โน เหนฺตุ ฆนฺุเต ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นฺาปรี
อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๔๘] สวาคฺถี ฯ กิสฺสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอตํ มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตฺตาคติ

สมนุปลสฺสตีติ ฯ ภควมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ
รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม
อตุตฺตาติ สมนุปลสฺสตีติ เวทนาย สติ ฯ สลฺยาย สติ ฯ สงฺขารesu
สติ ฯ วิญฺญาเณ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส
เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตุตฺตาติ สมนุปลสฺสตีติ ฯ

[๓๔๕] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ วิปริณามชฺมมํ อปี นฺ ตํ
อนุปาทาย เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส เม อตุตฺตาติ
สมนุปลสฺเสยฺยาติ ฯ โน เหติ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯเปฯ สลฺยา ฯ
สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต
ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนุปาทาย เอตํ มม เอโสหฺมสฺมิ เอโส
เม อตุตฺตาติ สมนุปลสฺเสยฺยาติ ฯ โน เหติ ฆนฺเต ฯ เอวํ ปสฺสํ
ฯเปฯ นาปริ อิตฺถคฺคตฺตาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๕๐] สาวคฺคิ ฯ ตตฺตร โข ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ
ก็ อุปาทาย ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ โส อตุตฺตา
โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจโ จ ชฺวโ สสฺสโต อวิปริณามชฺมโมติ ฯ
ภควมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ รุเป โข
ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ
โส อตุตฺตา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจโ จ ชฺวโ สสฺสโต
อวิปริณามชฺมโม ๑ เวทนาย สติ ฯ สลฺยาย สติ ฯ สงฺขารesu
#๑ ม. ย. อวิปริณามชฺมโมติ ฯ

สติ ฯ วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส
เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ โส อตฺตํ โส โลโก โส เปจฺจ
ภวิสฺสามิ นิจฺโจ ชฺวํ สสฺสโต อวิปริณามชฺมโม ฯ

[๓๕๑] ตํ ก็ มนุสฺสํ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนํนิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ
วาติ ฯ ทุกฺขํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนํนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมมํ อปี
นุ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย โส อตฺตํ โส โลโก
โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺโจ ชฺวํ สสฺสโต อวิปริณามชฺมโมติ ฯ
โน เหติ ภนฺเต ฯ เวทนา ฯเปฯ สลฺลา ฯ สงฺขารํ ฯ
วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ
ปนํนิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ ภนฺเต ฯ ยํ
ปนํนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามชฺมมํ อปี นุ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ
อุปฺปชฺชเยยฺย โส อตฺตํ โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺโจ
ชฺวํ สสฺสโต อวิปริณามชฺมโมติ ฯ โน เหติ ภนฺเต ฯ เอวํ
ปสฺสํ ฯเปฯ นํปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๕๒] สวตฺถึ ฯ กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ โน จสฺสํ โน จ เม สียา
น ภวิสฺสตี ๑ น เม ภวิสฺสตีติ ฯ ภควํมุลกา โน ภนฺเต ชฺมมา
ฯเปฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ
#๑ ปายโต ภวิสฺสามิตี ปาโห ทิสฺสตี ฯ ม. นภวิสฺส ฯ

ทิกฺขุจิ อุปฺปชฺชติ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสติ น
เม ภวิสฺสตีติ ฯ เวทนาย สติ ฯ สลฺยาย สติ ฯ สงฺขารesu
สติ ฯ วิญฺญาเณ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส
เอวํ ทิกฺขุจิ อุปฺปชฺชติ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสติ
น เม ภวิสฺสตีติ ฯ

[๓๕๓] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ वा อนิจฺจํ
วาทิ ฯ อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺวํ วา ตํ สฺขํ
วาทิ ฯ ทฺวํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ อปี
นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิกฺขุจิ อุปฺปชฺเชยฺย โน จสฺสํ โน จ
เม สียา น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสตีติ ฯ โน เหติ ภนฺเต ฯ
เวทนา ฯเปฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ वा
อนิจฺจํ วาทิ ฯ อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺวํ วา ตํ
สฺขํ วาทิ ฯ ทฺวํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ
อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิกฺขุจิ อุปฺปชฺเชยฺย โน จสฺสํ โน จ
เม สียา น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสตีติ ฯ โน เหติ ภนฺเต ฯ
เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นاپริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๕๔] สวตฺถิ ฯ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส มิจฺฉาทิกฺขุจิ อุปฺปชฺชตีติ ฯ ภควํมฺลกา โน ภนฺเต
ธมฺมา ฯเปฯ รูเป โข ภิกฺขเว สติ รูปี อุปาทาย รูปี อภินิวิสฺส
มิจฺฉาทิกฺขุจิ อุปฺปชฺชติ ฯ เวทนาย สติ ฯ สลฺยาย สติ ฯ

สงฺขารเรสุ สติ ฯ วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ
อภินิวิสฺส มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ ฯ

[๓๕๕] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺ ตํ
อนฺุปาทาย มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยยฺยติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ
เวทนา ฯเปฯ สลฺลยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา
อนิจฺจํ วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกขํ วา ตํ สฺขํ
วาทิ ฯ ทฺกขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกขํ วิปริณามธมฺมํ อปี
นฺ ตํ อนฺุปาทาย มิจฺฉาทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยยฺยติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ
เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นاپริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๕๖] สวาคฺถิ ฯ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชตีติ ฯ ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต
ธมฺมา ฯเปฯ รูเป โข ภิกฺขเว สติ รูปี อุปาทาย รูปี อภินิวิสฺส
สกฺกายทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ ฯ เวทนาย สติ ฯ สลฺลยาย สติ ฯ
สงฺขารเรสุ สติ ฯ วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ
อภินิวิสฺส สกฺกายทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ ฯ

[๓๕๗] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย สกฺกายทิฏฺฐิ
อุปฺปชฺชเยยฺยติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯเปฯ
สลฺลยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาทิ ฯ

อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนํนิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนุปาทาย
สกุทายทิกฺขุจि อฺปฺปชฺเชยฺยาติ ฯ โน เหติ ภนฺเต ฯ เอวํ ปสฺสํ
ฯเปฯ นนฺปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๕๘] สวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส อตฺตานุทิกฺขุจि อฺปฺปชฺชตีติ ฯ ภควํมฺลกา โน ภนฺเต
ธมฺมา ฯเปฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปี อฺปาทาย รุปี อภินิวิสฺส
อตฺตานุทิกฺขุจि อฺปฺปชฺชติ ฯ เวทนาย สติ ฯ สลฺยณาย สติ ฯ
สงฺขาราเรสุ สติ ฯ วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย วิญฺญาณํ
อภินิวิสฺส อตฺตานุทิกฺขุจि อฺปฺปชฺชติ ฯ

[๓๕๙] ตํ ก็ มลฺลณถ ภิกฺขเว รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาทิ ฯ อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนํนิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺ ตํ
อนุปาทาย อตฺตานุทิกฺขุจิ อฺปฺปชฺเชยฺยาติ ฯ โน เหติ ภนฺเต ฯ
เวทนา ฯเปฯ สลฺยณา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา
อนิจฺจํ วาทิ ฯ อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนํนิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺ
ตํ อนุปาทาย อตฺตานุทิกฺขุจิ อฺปฺปชฺเชยฺยาติ ฯ โน เหติ ภนฺเต ฯ
เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นนฺปริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๖๐] สวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส อฺปฺปชฺชนฺติ สลฺยโลชนาภินิเวสวินิพนฺธาติ ฯ ภควํมฺลกา
โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปี
อฺปาทาย รุปี อภินิวิสฺส อฺปฺปชฺชนฺติ สลฺยโลชนาภินิเวสวินิพนฺธา ฯ

เวทนาย สติ ฯ สลฺยาย สติ ฯ สงฺขารesu สติ ฯ วิญฺญาเณ สติ
วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส อุปฺปชฺชนฺติ สลฺยโฆชนาภินิเวสวินิพฺนฺธา ฯ

[๓๖๑] ตํ ก็ มลฺยถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺ ตํ
อนฺุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺยํ สลฺยโฆชนาภินิเวสวินิพฺนฺธาติ ฯ โน เหน้ํ
ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯเปฯ สลฺยยา ฯ สงฺขาราย ฯ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺวํ
วา ตํ สฺวํ วาติ ฯ ทฺวํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺวํ วิปริณามธมฺมํ
อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺยํ สลฺยโฆชนาภินิเวสวินิพฺนฺธาติ ฯ
โน เหน้ํ ฆนฺเต ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นวปรี
อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๖๒] สวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส อุปฺปชฺชนฺติ สลฺยโฆชนาภินิเวสวินิพฺนฺธาชฺโฆสํนาติ ฯ
ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ รูเป โข ภิกฺขเว สติ
รูปี อุปาทาย รูปี อภินิวิสฺส อุปฺปชฺชนฺติ สลฺยโฆชนาภินิเวสวินิพฺนฺธาชฺโฆสํนา ฯ
เวทนาย สติ ฯ สลฺยาย สติ ฯ สงฺขารesu
สติ ฯ วิญฺญาเณ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส
อุปฺปชฺชนฺติ สลฺยโฆชนาภินิเวสวินิพฺนฺธาชฺโฆสํนา ฯ

[๓๖๓] ตํ ก็ มลฺยถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ

วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺนิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺ ตํ
อนุปาทาย อุปฺปชฺเชยฺยํ สลฺยโลชนาภินิเวสวินิพนฺธราชฺโฆสํานาติ ฯ
โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นนฺ ปรี อิตฺถตฺตยาติ
ปชานาตีติ ฯ

[๓๖๔] สวาคฺชี ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา
เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ ภควนฺตํ เอตทโวจ สวชฺ
เม ฆนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฃมมํ เทเสตฺถ ยมฺหํ ภควโต ฃมมํ
สฺตฺวา เอโก วูปกฺกฺโธ อุปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ ฯ
ตํ กิ มลฺลลฺลิตฺติ อานนฺท รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาทิ ฯ อนิจฺจํ
ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺนิจฺจํ ทฺกขํ วา ตํ สฺขํ วาทิ ฯ ทฺกขํ
ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺนิจฺจํ ทฺกขํ วิปริณามฃมมํ กลฺลํ นฺ ตํ
สมนฺอุปสฺสิตฺตุํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ ฯ
โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯเปฯ สลฺยณา ฯ สงฺขารา ฯ
วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาทิ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ
ปนฺนิจฺจํ ทฺกขํ วา ตํ สฺขํ วาทิ ฯ ทฺกขํ ฆนฺเต ฯ ยํ
ปนฺนิจฺจํ ทฺกขํ วิปริณามฃมมํ กลฺลํ นฺ ตํ สมนฺอุปสฺสิตฺตุํ เอตํ
มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตฺตาทิ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ

[๓๖๕] ตสฺมา ติหฺนฺนฺท ยงฺกิลฺลิจิ รุปี อตีตํ นาคตฺตปฺจฺจฺอุปฺปนฺนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺฐา วา โอพาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ
วา ปณฺตีติ วา ยํ ทฺเร สนฺติเก วา สพฺพํ รุปี เนตํ มม

เนโสหมสมิ น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
ทฏฺฐพฺพํ ฯ ยา กาจิ เวทนา ฯ ยา กาจิ สญฺญา ฯ
เย เกจิ สงฺขารา ฯ ยงฺกิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตํ นาคตฺตํ ปจฺจุปฺปนํ
อชฺชตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สฺขุมํ วา หีนํ วา
ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺตึเก วา สพฺพํ วิญฺญาณํ เนตํ มม
เนโสหมสมิ น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา
ทฏฺฐพฺพํ ฯ เอวํ ปสฺสํ อานนฺท สุตฺวา อริยสวโก
รูปสมฺมปี นิพฺพินฺทติ เวทนายปี นิพฺพินฺทติ สญฺญายปี นิพฺพินฺทติ
สงฺขารสฺมปี นิพฺพินฺทติ วิญฺญาณสมฺมปี นิพฺพินฺทติ นิพฺพินฺท
วิรชฺชติ วิราธา วิมฺุจฺจติ ฯ วิมฺุตฺตสมฺมปี วิมฺุตฺตมิตฺติ ฌาณํ
โหติ ฯ ชีณา ชาติ วุสิตํ พุรหฺมจริยํ กตํ ฌณฺเีย นปร
อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

ทฎฺฐิจวคฺโค สมตฺโต ฯ

ตสฺสุทฺธานํ ภาวติ

อชฺชตฺตํ เอตํ มม เอโส อตฺตา โนจเมสียา

มิจฺจาสกฺกายอตฺตานุ เทว ภิณฺเเวสา อปเร ๑ ทฺเว

อานนฺเทน ปุริโต วคฺโคติ ฯ

จุลฺลปฺณณาสโก สมตฺโต ฯ

#๑ ย. อานนฺเทนาคี ฯ

ตสฺส วคฺคทฺทานํ

อนฺโต ๑ ฌมฺมกถิกาวิชา ภูคฺคกฺกัปปํ ทิฏฺฐิปลยจมํ
ตติโย ปญฺญาสโก วุตฺโต นิปาโต เตน ปวฺจจติ ฯ
ขนฺธวคฺคตสฺส นิปาตเก ติปญฺญาสกํ สมตฺตํ ฯ
ขนฺธสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

#๑ ย. อนฺตํ วิชา สมุทฺยํ ฯ

ราชสํยุตฺตํ

ปจฺจวคฺโค ปจโม

[๓๖๖] สวตฺถิ ๑ อถ โข อายสฺมา ราโร เยน ภควา
เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมนฺตํ นิสํที ๑
เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโร ภควนฺตํ เอตทโวจ มาโร
มาโรติ ฆนฺเต ๑ วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นฺ โข ฆนฺเต มาโรติ วุจฺจตีติ ๑
รูปे โข ราช สติ มาโร วา อสฺส มาเรตา วา โย วา ปน
มียฺยติ ตสฺมา ติห ตฺวํ ราช รูปิ มาโรติ ปสฺส มาเรตาติ
ปสฺส มียฺยตีติ ปสฺส โรโคติ ปสฺส คณฺโหติ ปสฺส สลฺลนฺติ
ปสฺส อฆนฺติ ปสฺส อฆฺกฺตฺนฺติ ปสฺส เย นํ เอวํ ปสฺสนฺติ
เต สมฺมา ปสฺสนฺติ เวทนาย สติ ๑ สลฺลนฺติ ๑ สงฺขารสฺสุ
สติ ๑ วิญฺญาณํ สติ มาโร วา อสฺส มาเรตา วา โย วา
ปน มียฺยติ ตสฺมา ติห ตฺวํ ราช วิญฺญาณํ มาโรติ ปสฺส
มาเรตาติ ปสฺส มียฺยตีติ ปสฺส โรโคติ ๒ ปสฺส คณฺโหติ
ปสฺส สลฺลนฺติ ปสฺส อฆนฺติ ปสฺส อฆฺกฺตฺนฺติ ปสฺส เย
นํ เอวํ ปสฺสนฺติ เต สมฺมา ปสฺสนฺตีติ ๑ สมฺมาทสฺสนํ ปน
ฆนฺเต กิมตฺถิยฺนฺติ ๑ สมฺมาทสฺสนํ โข ราช นิพฺพิทตฺถํ ๑ นิพฺพิทา
ปน ฆนฺเต กิมตฺถิยาติ ๑ นิพฺพิทา โข ราช วิราคตฺถา ๑
#๑ ยฺ. ฆนฺเต วุจฺจตีติ นตฺถิ ๑ ๒ โป. ยฺ. สพฺพวาทสฺสุ ราโคติ ทิสฺสติ ๑

วิราโค ปน ฆนฺเต กิมตฺถิโยติ ฯ วิราโค โข ราธ วิมุตฺตตฺโต ฯ
วิมุตฺติ ปน ฆนฺเต กิมตฺถิยาติ ฯ วิมุตฺติ โข ราธ นิพฺพานตฺถา ฯ
นิพฺพานํ ปน ฆนฺเต กิมตฺถิยนฺติ ฯ อจฺจสรา ๑ ราธ ปญฺหํ นาสกฺขิ
ปญฺหสฺส ปริยนฺตํ คเหตฺุ ฯ นิพฺพานนคฺธํ หิ ราธ พุรหฺมจริยํ
วสุสฺสตี [๒] นิพฺพานปรีโยสานนฺติ ฯ

[๓๖๗] เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถิยํ วิหริติ เชตวนเอน อนาถปิตฺตํ กิสฺส
อาราเม ฯ อถ โข อายสฺมา ราโธ เยน ภควา
เตนุสฺสงกมิ อุสฺสงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตฺตํ นิสีทึ ฯ
เอกมฺนตฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ ภควนฺตํ เอตทโวจ สตฺโต
สตฺโตติ ฆนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา นุ โข ฆนฺเต สตฺโตติ
วุจฺจตีติ ฯ รูเป โข ราธ โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทึ ยา
ตณฺหา ตตฺร สตฺโต ตตฺร วิสฺตฺโต ตสฺมา สตฺโตติ วุจฺจติ ฯ
เวทนาย ฯ สลฺภาย ฯ สงฺขารสฺสุ ฯ วิญฺญาณเ โย ฉนฺโท
โย ราโค ยา นนฺทึ ยา ตณฺหา ตตฺร สตฺโต ตตฺร วิสฺตฺโต
ตสฺมา สตฺโตติ วุจฺจติ ฯ เสยฺยถาปี ราธ กุมารกา วา กุมาริกาโย ๓
วา ปัสฺวาการเกหิ กิพฺนฺตา ๔ ยาวกิวญฺจ เตสฺ ปัสฺวาการเกสฺ
อวิตฺราคา โหนฺติ อวิตฺจฺจนฺทา อวิตฺเปมา อวิตฺปีปาสา อวิตฺปรีพาหา
อวิตฺตณฺหา ตาวตานิ ปัสฺวาการกานิ อาลยฺนฺติ เกพายฺนฺติ ๕
#๑ สี. ม. อจฺจยาสิ ฯ อ. อจฺจสา ฯ ๒ ม. ยฺ. นิพฺพานปฺรายนนฺติ ทิสฺสตี ฯ
#๓ ยฺ. กุมาริโย ฯ ๔ ม. ยฺ. กิพฺนฺติ ฯ ๕ สี. อลฺลียนฺติ ฯ อ. กิพฺายนฺติ ฯ

ธนายนฺติ มมายนฺติ ยโต จ โข ราช กุมารกา วา กุมาริกาโย
วา เตสุ ปัสฺวการเกสุ วิตฺราคา โหณฺติ วิตฺจฺจนฺทา วิตฺเปมา
วิตฺปิปาสา วิตฺปริพาหา วิตฺตณฺหา อถ โข ตานิ ปัสฺวการกานิ
หตฺถเหหิ จ ปาเทหิ จ วิกิรณฺติ วิกิรมณฺติ วิกุสฺเสณฺติ วิกิพนิกํ ๑
กโรณฺติ ฯ เอวเมว โข ราช ตุมฺเหปิ รุปี วิกิรถ วิกิรมถ วิกุสฺเสถ
วิกิพนิกํ กโรถ ตณฺหกฺขยาย ปฏิปชฺชถ เวทณฺ วิกิรถ วิกิรมถ
วิกุสฺเสถ วิกิพนิกํ กโรถ ตณฺหกฺขยาย ปฏิปชฺชถ สญฺญํ ฯ
สงฺขารเ วิกิรถ วิกิรมถ วิกุสฺเสถ วิกิพนิกํ กโรถ ตณฺหกฺขยาย
ปฏิปชฺชถ วิกุสฺเสถ วิกิพนิกํ กโรถ ตณฺหกฺขยาย ปฏิปชฺชถ สญฺญํ ฯ
ตณฺหกฺขยาย ปฏิปชฺชถ ฯ ตณฺหกฺโข หิ ราช นิพฺพานนฺติ ฯ

[๓๖๘] สวาคฺถิ ฯ เอกมณฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโช
ภควนฺตํ เอตทโวจ ภวเนตฺติ ภวเนตฺตีติ ๒ ภนฺเต วุจฺจติ กตมา
นุ โข ภนฺเต ภวเนตฺติ กตโม ภวเนตฺตินิโรโรติ ฯ รุเป โข
ราช โย ฉนฺโท โย ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา เย อูปายูปาทานา
เจตโส อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา ฯ อยฺม วุจฺจติ ภวเนตฺติ
เตสํ นิโรธา ๓ ภวเนตฺตินิโรโร ฯ เวทนาย โย ฉนฺโท ฯเปฯ
สญฺญาเย ฯ สงฺขารेषु ฯ โย ฉนฺโท ฯ วิกุสฺเสถ โย ฉนฺโท
โย ราโค ยา นนฺทิ ยา ตณฺหา เย อูปายูปาทานา เจตโส
#๑ ม. วิกิพนียํ ฯ ๒ ม. ภวเนตฺตินิโรโร ภวเนตฺตินิโรโรตีติ ปาฐทวํ ทิสฺสตี ฯ
#๓ ม. นิโรโร ฯ

อธิฏฺฐานาภินิเวसानุสยา ฯ อัย วุจฺจติ ภวเนตฺติ เตสํ นิโรธา
ภวเนตฺตินิโรธติ ฯ

[๓๖๕] สาวตฺถิ ฯ อถ โข อายสฺมา ราโร ยน ภควา
เตนุปลสฺงกมิ อุปสฺงกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมนฺตํ
นีสึทึ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ราธํ ภควา เอตทโวจ
ปริณฺฺเยยฺเย จ ราธ ฐมฺเม เทเสสฺสามิ ปริณฺฺณจ ๑ ปริณฺฺณตาวินฺฺจ
ปฺุคฺคํ ตํ สุณฺฺหาสิ สาธุกํ มนสิทโรหิ ภาสิสฺสามิตี ฯ เอวํ
ภนฺเตติ โข อายสฺมา ราโร ภควโต ปจฺจสฺโสตี ฯ ภควา
เอตทโวจ กตฺเม จ ราธ ปริณฺฺเยยฺยา ฐมฺมา ฯ รูปี โข ราธ
ปริณฺฺเยยฺโย ฐมฺโม เวทนา ปริณฺฺเยยฺโย ฐมฺโม สลฺยฺยา
ปริณฺฺเยยฺโย ฐมฺโม สงฺขารฺา ปริณฺฺเยยฺโย ฐมฺโม วิณฺฺณานํ
ปริณฺฺเยยฺโย ฐมฺโม ฯ อิมํ วุจฺจนฺติ ราธ ปริณฺฺเยยฺยา ฐมฺมา ฯ
กตฺมา จ ราธ ปริณฺฺณตาวี โย โข ๒ รากฺกฺโข โทสฺกฺโข โมหกฺโข ฯ
อัย วุจฺจติ ราธ ปริณฺฺณตาวี กตฺโม จ ราธ ปริณฺฺณตาวี ปฺุคฺคโล ฯ
อรหฺาติสฺส วณฺฺนียํ สุวํ ๓ อายสฺมา เอวํนาโม เอวํโคตฺโต ฯ อัย
วุจฺจติ ราธ ปริณฺฺณตาวี ปฺุคฺคโลตี ฯ

[๓๗๐] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ราธํ
ภควา เอตทโวจ ปญฺจิเม ราธ อุปาทานกฺขนฺธา ฯ กตฺเม
ปญฺจ ฯ เสยฺยถึทึ ๔ ฯ รูปีปาทานกฺขนฺโธ เวทฺนูปาทานกฺขนฺโธ
สลฺยฺยูปาทานกฺขนฺโธ สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิณฺฺณานูปาทานกฺขนฺโธ ฯ เย
#๑ ม. ยฺ. ปริณฺฺณตาวี ปฺุคฺคตฺถจ ฯ โป. ปริณฺฺณตาวินฺฺจ ฯ
#๒ ม. ยฺ. ราธตฺติ ทิสฺสตี ฯ ๓ โป. ม. ยฺวํ ยฺ. โย ยฺ. ฯ
#๔ ม. เสยฺยถึทฺตฺติ นตฺติ ฯ

หิ เกจิ ราช สมณา วา พุราหุมนฺนา วา อิมสํ ปญฺจนนํ
อุปาทานกฺขนฺธานํ อสุสาทญฺจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถากฺกุตํ
นปฺปชานนฺติ นเมเต ราช สมณา วา พุราหุมนฺนา วา สมณฺเสุ
วา สมณสมฺมตา พุราหุมนฺเสุ วา พุราหุมนสมฺมตา น จ
ปน เต आयสฺมนฺโต สามลฺลตฺถํ วา พุราหุมนฺลตฺถํ วา ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม สยํ อภิลฺลา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ฯ

[๓๗๑] เย จ โข เกจิ ราช สมณา วา พุราหุมนฺนา วา อิมสํ
ปญฺจนนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อสุสาทญฺจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถากฺกุตํ ปชานนฺติ เต โขเม ๑ ราช สมณา วา พุราหุมนฺนา วา
สมณฺเสุ เจว สมณสมฺมตา พุราหุมนฺเสุ จ พุราหุมนสมฺมตา
เต จ ปนายสฺมนฺโต สามลฺลตฺถญฺจ พุราหุมนฺลตฺถญฺจ ทิฏฺฐเจว
ธมฺเม สยํ อภิลฺลา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ

[๓๗๒] เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข आयสฺมนฺตํ ราชํ ภควาเอตทโวจ
ปญฺจิเม ราช อุปาทานกฺขนฺธา ฯ กตเม ปญฺจ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ
รูปฺปาทานกฺขนฺโธ เวทฺฐูปาทานกฺขนฺโธ สลฺลญฺปาทานกฺขนฺโธ
สงฺขารูปาทานกฺขนฺโธ วิลฺลาญฺปาทานกฺขนฺโธ ฯ เย หิ เกจิ ราช
สมณา วา พุราหุมนฺนา วา อิมสํ ปญฺจนนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ
สมฺมทญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ อสุสาทญฺจ อาทีนวลฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถากฺกุตํ นปฺปชานนฺติ ฯเปฯ สยํ อภิลฺลา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช
วิหรนฺตีติ ฯ

#๑ ยู. เมติ นตฺถิ ฯ

[๓๗๓] สาวตฺถิ ฯ เอกมณฺติ นิสินฺนํ โข อายสฺมณฺติ ราธํ ภควา
เอตทโวจ ปณฺจิเม ราธ อูปาทานกฺขนฺธา ฯ กตเม ปณฺจ ฯ
เสยฺยถิทํ ฯ รุปฺปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ ฯ
ยโต ๑ โข ราธ อริยสาวโก อิมลํ ปณฺจนฺนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ
สมฺมทญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถากฺกตํ ปชานาติ ฯ อัย วุจฺจติ ราธ อริยสาวโก โสตาปนฺโน
อวินิปาตฺตมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๓๗๔] สาวตฺถิ ฯ ตตฺร โข ฯ เอกมณฺติ นิสินฺนํ โข อายสฺมณฺติ
ราธํ ภควา เอตทโวจ ปณฺจิเม ราธ อูปาทานกฺขนฺธา ฯ กตเม
ปณฺจ ฯ เสยฺยถิทํ ฯ รุปฺปาทานกฺขนฺโธ ฯเปฯ วิญฺญาณูปาทานกฺขนฺโธ ฯ
ยโต โข ราธ ภิกฺขุ อิมลํ ปณฺจนฺนํ อูปาทานกฺขนฺธานํ
สมฺมทญฺจ อตฺถงฺกมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนญฺจ นิสฺสรณญฺจ
ยถากฺกตํ วิทิตฺวา อนฺุปาทา วิมฺุตโต โหติ ฯ อัย วุจฺจติ ราธ
ภิกฺขุ อรหํ ชีณาสโว วุสิตฺวา กตฺตกรณฺนิโย โอหิตภาโร
อนฺุปรปฺตฺตสทฺตฺโต ปริกฺขิณฺภวสฺสญฺโฆชโน สมฺมทญฺญา วิมฺุตโตติ ฯ

[๓๗๕] สาวตฺถิ ฯ เอกมณฺติ นิสินฺนํ โข อายสฺมณฺติ ราธํ
ภควา เอตทโวจ รูปे โข ราธ โย ฉนฺุโท โย ราโค ยา
นฺนุทิ ยา ตณฺุหา ตํ ปชทฺถ เอวณฺฺติ รูปิ ปหิณฺฺนํ ภวิสฺสติ
อุจฺฉินฺนํมฺลํ ตาลาวตฺถุกตํ อนฺุภาวํกตํ อายตี อนฺุปรปาทมฺมํ ฯ
เวทนาย โย ฉนฺุโท โย ราโค ยา นฺนุทิ ยา ตณฺุหา ตํ
#๑ ยฺ. ยโต จ โข ฯ

ปชฺหถ เอิํ สํ เวทนํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตํลํวตฺตํคฺคํ
อนภํวํคฺคํ อํยตี อนฺุปฺปํทํมฺมํ ๑ สลฺลํย ๑
สงฺขํเรสุ โย ฉนฺุโท โย รํโค ยํ นนฺุทํ ยํ ตณฺุหํ ตํ
ปชฺหถ เอิมนฺุเต สงฺขํรํ ปหีนํ ภวิสฺสนฺุติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตํลํ
วตฺตํคฺคํ อนภํวํคฺคํ อํยตี อนฺุปฺปํทํมฺมํ ๑ วิญฺญํณํ โย
ฉนฺุโท โย รํโค ยํ นนฺุทํ ยํ ตณฺุหํ ตํ ปชฺหถ เอิมนฺุตํ
วิญฺญํณํ ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตํลํวตฺตํคฺคํ อนภํวํคฺคํ
อํยตี อนฺุปฺปํทํมฺมํนฺุติ ๑

[๓๗๖] สํวตฺถิ ๑ เอกมนฺุตํ นิสินฺนํ โข อํยสฺมนฺุตํ รํชํ
ภคฺวํ เอตทํวํจ รฺุเป โข รํช โย ฉนฺุโท โย รํโค
ยํ นนฺุทํ ยํ ตณฺุหํ ยํ อฺุปํยฺุปํทํนํ เจตสํ อธิญฺ्ञํจํนํภินิเวสํนฺุสยํ
เต ปชฺหถ เอิมนฺุตํ รฺุปี ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ
ตํลํวตฺตํคฺคํ อนภํวํคฺคํ อํยตี อนฺุปฺปํทํมฺมํ ๑ เวทนํย
โย ฉนฺุโท โย รํโค ยํ นนฺุทํ ยํ ตณฺุหํ ยํ อฺุปํยฺุปํทํนํ
เจตสํ อธิญฺ्ञํจํนํภินิเวสํนฺุสยํ เต ปชฺหถ เอิํ สํ เวทนํ
ปหีนํ ภวิสฺสติ อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตํลํวตฺตํคฺคํ อนภํวํคฺคํ อํยตี
อนฺุปฺปํทํมฺมํ ๑ สลฺลํย ๑ สงฺขํเรสุ โย ฉนฺุโท โย รํโค
ยํ นนฺุทํ ยํ ตณฺุหํ ยํ อฺุปํยฺุปํทํนํ เจตสํ อธิญฺ्ञํจํนํภินิเวสํนฺุสยํ
เต ปชฺหถ เอิมนฺุเต สงฺขํรํ ปหีนํ ภวิสฺสนฺุติ
อฺจฺฉินฺนํมฺลํ ตํลํวตฺตํคฺคํ อนภํวํคฺคํ อํยตี อนฺุปฺปํทํมฺมํ ๑

วิญฺญาณ โย ฉนฺโท โย ราโค ยํ นนฺทึ ยํ ตณฺหา เย
อุปายุปาทนํ เจตโธ อธิจฺจนานภินิเวสํนุสยา เต ปชฺชล เหวนฺตํ
วิญฺญาณํ ปหีนํ ภวิสฺสตี อจฺฉินฺนํมูลํ ตาลาวตฺถกฺกํ อนภาวงฺกตํ
อายตี อฺนุปฺปาทมฺมมฺนตี ฯ

ราชสิยฺยตฺตสฺส ปจโฆ วคฺโค ฯ

ตสฺสทฺทํ

มาโร สตฺโต กวเนตฺติ ปริยฺลเยยฺยา สมณํ ทฺเว
โธตาปนฺโน อรหา จ ฉนฺทราคา อปฺเร ทฺเวติ ฯ

ราชสํยุตฺเต ทุตฺติยวคฺโค ทุตฺติโย

[๓๗๗] สาวตฺถิ ๑ อถ โข อายสฺมา ราโช เยน ภควา
เดนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ
นีสึทึ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโช ภควนฺตํ เอตทโวจ
มาโร มาโรติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตฺโม นฺุ โข ฆนฺเต มาโรติ ๑
รูปํ โข ราช มาโร เวทนา มาโร สลฺยา มาโร สงฺขารา
มาโร วิลฺลาณํ มาโร ๑ เอวํ ปสฺสํ ราช สุตฺวา อริยสาวโก
รูปสฺมึปี นินฺพินฺทติ เวทนายปี นินฺพินฺทติ สลฺยาปี นินฺพินฺทติ
สงฺขารสฺสึปี นินฺพินฺทติ วิลฺลาณสฺมึปี นินฺพินฺทติ นินฺพินฺท
วิรัชฺชติ วิราธา วิมุจฺจติ ๑ วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิตฺติ ฌาณํ
โหติ ๑ จีณา ชาติ วุสิตํ พุรหุมนฺจริยํ กตํ ฌณฺียํ นاپริ
อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ๑

[๓๗๘] สาวตฺถิ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโช
ภควนฺตํ เอตทโวจ มारชฺชโม มारชฺชโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตฺโม
นฺุ โข ฆนฺเต มारชฺชโมติ ๑ รูปํ โข ราช มारชฺชโม เวทนา
मारชฺชโม สลฺยา มारชฺชโม สงฺขารา มारชฺชโม วิลฺลาณํ
मारชฺชโม ๑ เอวํ ปสฺสํ ๑เป ๑ นاپริ อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ๑

[๓๗๙] สาวตฺถิ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโช
ภควนฺตํ เอตทโวจ อนิจฺจํ อนิจฺจนฺติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตมํ

นุ โข ฆนฺเต อนิจฺจนฺติ ฯ รุปี โข ราธ อนิจฺจํ เวทนา
อนิจฺจา สลฺยา ฯเปฯ วิญฺญาณํ อนิจฺจํ ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ
นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๘๐] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ
ภควนฺตํ เอตทโวจ อนิจฺจธมฺโม อนิจฺจธมฺโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ
กตฺโม นุ โข ฆนฺเต อนิจฺจธมฺโม ฯ รุปี โข ราธ อนิจฺจธมฺโม
เวทนา อนิจฺจธมฺโม สลฺยา อนิจฺจธมฺโม สงฺขารา อนิจฺจธมฺโม
วิญฺญาณํ อนิจฺจธมฺโม ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ
ปชานาตีติ ฯ

[๓๘๑] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ
ภควนฺตํ เอตทโวจ ทฺกขํ ทฺกขนฺติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตมํ นุ
โฆ ฆนฺเต ทฺกขนฺติ ฯ รุปี โข ราธ ทฺกขํ เวทนา ทฺกขา
สลฺยา ทฺกขา สงฺขารา ทฺกขา วิญฺญาณํ ทฺกขํ ฯ เอวํ
ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๘๒] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ
ภควนฺตํ เอตทโวจ ทฺกขธมฺโม ทฺกขธมฺโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตฺโม
นุ โฆ ฆนฺเต ทฺกขธมฺโมติ ฯ รุปี โข ราธ ทฺกขธมฺโม เวทนา
ทฺกขธมฺโม สลฺยา ทฺกขธมฺโม สงฺขารา ทฺกขธมฺโม วิญฺญาณํ
ทฺกขธมฺโม ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๘๓] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ

ภควนฺตํ เอตทโวจ อนตฺตา อนตฺตาทิ ฆนฺเต วุจฺจติ กตโม
นุ โข ฆนฺเต อนตฺตาทิ ฯ รุปํ โข ราธ อนตฺตา เวทนาอนตฺตา
สญฺญา อนตฺตา สงฺขารา อนตฺตา วิญฺญาณํ อนตฺตา ๑ ฯ เอวํ
ปสฺสํ ฯเปฯ นاپริ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๘๔] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ
ภควนฺตํ เอตทโวจ อนตฺตชฺมโม อนตฺตชฺมโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ
กตโม นุ โข ฆนฺเต อนตฺตชฺมโมติ ฯ รุปํ โข ราธ อนตฺตชฺมโม
เวทนา อนตฺตชฺมโม สญฺญา อนตฺตชฺมโม สงฺขารา
อนตฺตชฺมโม วิญฺญาณํ อนตฺตชฺมโม ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ
นาปริ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๘๕] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ
ภควนฺตํ เอตทโวจ ขยชฺมโม ขยชฺมโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตโม
นุ โข ฆนฺเต ขยชฺมโมติ ฯ รุปํ โข ราธ ขยชฺมโม เวทนา
ขยชฺมโม สญฺญา ขยชฺมโม สงฺขารา ขยชฺมโม วิญฺญาณํ
ขยชฺมโม ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นاپริ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาตีติ ฯ

[๓๘๖] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโธ
ภควนฺตํ เอตทโวจ วยชฺมโม วยชฺมโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตโม
นุ โข ฆนฺเต วยชฺมโมติ ฯ รุปํ โข ราธ วยชฺมโม เวทนา
วยชฺมโม สญฺญา วยชฺมโม สงฺขารา วยชฺมโม วิญฺญาณํ
วยชฺมโม ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯเปฯ นاپริ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาตีติ ฯ

#๑ ยู. อนตฺตาทิ ฯ

[๓๘๓] สาวตฺถิ ๑ เอกมฺนุตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโร
ภควนฺตํ เอตทวโจ สมฺทชฺชโม สมฺทชฺชโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ
กตโม นฺุ โข ฆนฺเต สมฺทชฺชโมติ ๑ รุปี โข ราธ สมฺทชฺชโม
เวทนา สมฺทชฺชโม สลฺลว สมฺทชฺชโม สงฺขารา สมฺทชฺชโม
วิญฺญาณํ สมฺทชฺชโม ๑ เอวํ ปสฺสํ ๑เป๑ นาปรี
อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ๑

[๓๘๔] สาวตฺถิ ๑ อถ โข อายสฺมา ราโร เยน ภควา
เตนฺุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทตฺวา เอกมฺนุตํ นิสิตฺติ ๑
เอกมฺนุตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโร ภควนฺตํ เอตทวโจ นีโรธชฺชโม
นีโรธชฺชโมติ ฆนฺเต วุจฺจติ กตโม นฺุ โข ฆนฺเต นีโรธชฺชโมติ ๑
รุปี โข ราธ นีโรธชฺชโม เวทนา ๑ สลฺลว ๑
สงฺขารา นีโรธชฺชโม วิญฺญาณํ นีโรธชฺชโม ๑ เอวํ ปสฺสํ
๑เป๑ นาปรี อิตฺถตฺตยาติ ปชานาตีติ ๑

ทฺติโย วคฺโค ๑

ตสฺสุทฺททานํ

มาโร จ มารชฺชโม จ อนิจฺเจหิ ๑ อปเร ทฺเว
ทฺกฺเขหิ ๒ จ เทว วุตฺตา อนตฺเตหิ ๓ ตเถว จ ๔
ขวยสฺมฺทชฺชโม นีโรธชฺชเมน ทฺวาทสาตี ๑

#๑ ม. อนิจฺเจน ๑ ๒ ม. ทฺกฺเขน ๑ ๓ ม. อนตฺเตน ๑ ๔ ส. อปเร เทว ๑

ราชสํยุตฺเต อายาจนวคฺโค ตติโย

[๓๘๕] สาวตฺถิ ๑ อถ โข อายสฺมา ราโร เยน ภควา
เดนุปลสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ
นีสิติ ๑ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ราโร ภควนฺตํ เอตทโวจ
สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตฺเตน ฌมฺมํ เทเสตุ ยมฺหิ ภควโต
ฌมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกฺกฺโข อุปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต
วิหเรยฺยนฺติ ๑ โย โข ราช มารอ ตตฺร เต ฉนฺโท ปหตฺตพฺโพ [๑]
โก จ ราช มารอ ๑ รูปี โข ราช มารอ ตตฺร เต ฉนฺโท
ปหตฺตพฺโพ เวทนา มารอ ตตฺร เต ฉนฺโท ปหตฺตพฺโพ
สญฺญา ๑ สงฺขารา มารอ ตตฺร เต ฉนฺโท ปหตฺตพฺโพ
วิญฺญาณํ มารอ ตตฺร เต ฉนฺโท ปหตฺตพฺโพ ๑ โย โข ราช
มารอ ตตฺร เต ฉนฺโท ปหตฺตพฺโพ ๑ ราโค ปหตฺตพฺโพ ๑
ฉนฺทราโค ปหตฺตพฺโพติ ๑

[๓๘๖] โย โข ราช มารอ ฌมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท
ปหตฺตพฺโพ ๑ ราโค ปหตฺตพฺโพ ๑ ฉนฺทราโค ปหตฺตพฺโพ ๑

[๓๘๗] ยํ โข ราช อนิจฺจํ ๑

[๓๘๘] โย โข ราช อนิจฺจอ ฌมฺโม ๑

[๓๘๙] ยํ โข ราช ทุกฺขํ ๑

[๓๙๐] โย โข ราช ทุกฺขา ฌมฺโม ๑

#[๑] ม. สพฺพตฺถนฺตเร ราโค ปหตฺตพฺโพ ฉนฺทราโค ปหตฺตพฺโพติ ทิสฺสติ ๑

[๓๕๕] โย โข ราช อนตฺตา ฯ

[๓๕๖] โย โข ราช อนตฺตธมฺโม ฯ

[๓๕๗] โย โข ราช ขยธมฺโม ฯ

[๓๕๘] โย โข ราช วยธมฺโม ฯ

[๓๕๙] โย โข ราช สมุทฺยธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท

ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ราชโค ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหตฺตพฺโพติ ฯ

[๔๐๐] สวตฺถึ ฯ อถ โข อายสฺมา ราชเ ยน ภควา

เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ฯเปฯ ภควนฺตํ เอตทวโจ สาธุ

เม ภนฺเต ภควา สงฺฆิตฺเตน ธมฺมํ เทเสตุ ยมฺหํ ภควโต ธมฺมํ

สุตฺวา เอโก วุปกฺกฺโข อปฺปมตฺโต อาตปิ ปฺหิตตฺโต วิหเรยฺยนฺติ ฯ

โย โข ราช นิโรธธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ราชโค

ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหตฺตพฺโพ ฯ โก จ ราช นิโรธธมฺโม ฯ

รูปํ โข ราช นิโรธธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ราชโค

ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหตฺตพฺโพ ฯ เวทนา ฯ สญฺญา ฯ

สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิโรธธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท ปฺหตฺตพฺโพ ฯ

ราชโค ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหตฺตพฺโพ ฯ โย โข ราช

นิโรธธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท ปฺหตฺตพฺโพ ฯ ราชโค ปฺหตฺตพฺโพ ฯ

ฉนฺทราชโค ปฺหตฺตพฺโพติ ฯ

อายาจนวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสุทฺททานํ

มาโร จ มารธมฺโม จ อนิจฺเจหิ ๑ อปฺเร ทฺเว
ทฺกุเขหิ เทว วุตฺตา อนตฺเตหิ ตเถว จ
ขยวสมุทฺถํ นโรธธมฺเมน ทฺวาทสาตี ฯ

#๑ ม. ยฺ. อนิจฺเจน ฯ

ราชสํยุตฺเต อูปนีสินฺนวคฺโค จตฺตโก

- [๔๐๑] สํวตฺถิ ฯ เอกมฺนุตฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมมฺนุตฺตํ ราธํ ภควา
เอตทโวจ โย โข ราช มาโร ตตฺร เต ฉนฺโท ปหฺตพฺโพ ฯ
โก จ ราช มาโร ฯ รุปฺปํ โข ราช มาโร ตตฺร เต ฉนฺโท
ปหฺตพฺโพ ฯเปฯ วิญฺญานํ มาโร ตตฺร เต ฉนฺโท ปหฺตพฺโพ ฯ
โย โข ราช มาโร ตตฺร เต ฉนฺโท ปหฺตพฺโพติ ฯ
- [๔๐๒] สํวตฺถิ ฯ โย โข ราช มาโร ตตฺร เต ราโค
ปหฺตพฺโพ ฯเปฯ
- [๔๐๓] โย โข ราช มาโร ตตฺร เต ฉนฺทราโค ปหฺตพฺโพ ฯ
- [๔๐๔] โย โข ราช มารชฺมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท ปหฺตพฺโพ ฯ
- [๔๐๕] โย โข ราช มารชฺมฺโม ตตฺร เต ราโค ปหฺตพฺโพ ฯ
- [๔๐๖] โย โข ราช มารชฺมฺโม ตตฺร เต ฉนฺทราโค ปหฺตพฺโพ ฯ
- [๔๐๗] ยํ โข ราช อนิจฺจํ ฯ
- [๔๐๘] โย โข ราช อนิจฺจชฺมฺโม ฯ
- [๔๐๙] ยํ โข ราช ทุกฺขํ ฯ
- [๔๑๐] โย โข ราช ทุกฺขชฺมฺโม ฯ
- [๔๑๑] โย โข ราช อนตฺตา ฯ
- [๔๑๒] โย โข ราช อนตฺตชฺมฺโม ฯ
- [๔๑๓] โย โข ราช ขยชฺมฺโม ฯ
- [๔๑๔] โย โข ราช วยชฺมฺโม ฯ

[๔๑๕] โย โข ราช สมุทฺยธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท
ปฺหาคพฺโพ ฯ ราชโค ปฺหาคพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหาคพฺโพติ ฯ

[๔๑๖] สวาคุถิ ฯ เอกมฺนตฺติ นิสินฺนํ โข อายสุมฺนตฺติ ราชํ
ภควา เอตทวโจ โย โข ราช นโรธธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท
ปฺหาคพฺโพ ฯ ราชโค ปฺหาคพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหาคพฺโพ ฯ โโก
จ ราช นโรธธมฺโม ฯ รูปี โข ราช นโรธธมฺโม ตตฺร เต
ฉนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯ ราชโค ปฺหาคพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหาคพฺโพ ฯ
เวทนา ฯ สลฺลธา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นโรธธมฺโม ตตฺร
เต ฉนฺโท ปฺหาคพฺโพ ฯ ราชโค ปฺหาคพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค
ปฺหาคพฺโพ ฯ โย โข ราช นโรธธมฺโม ตตฺร เต ฉนฺโท
ปฺหาคพฺโพ ฯ ราชโค ปฺหาคพฺโพ ฯ ฉนฺทราชโค ปฺหาคพฺโพติ ฯ

อุปนิสฺสินฺวคฺโค จตฺตโก ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

มาโร จ มารธมฺโม จ อนิจฺเจหิ อปฺเร ทฺเว
ทฺกุขฺเหหิ ๑ เทว วุตฺตา อนตฺเตหิ อปฺเร เทว ๒
ขยวยสมฺมทฺยํ นโรธธมฺเมน ทฺวาทสาตี ฯ

ราชสํยุตฺตํ สมตฺตํ ฯ

#๑ ย. ทฺกุขฺลจ เทว วุตฺตา เทว อนตฺเตหิ อญฺจรมิ ฯ ๒ ม. วุตฺเตน เวทิตพฺพิ ฯ

ทิกฺขิสํยุตฺตํ

โสตปาตตฺตฺวคฺโค ปจโม

[๔๑๗] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหริติ เขตฺวเนน ฯเปฯ

ภควา เอตทโวจ กิถฺมึ นฺุ โข กิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย กิ

อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขิสํ อฺปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ น นชฺโช

สนฺทนฺติ น คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสฺสุริยา อฺทเนนฺติ วา

อเปนฺติ วา เอสิกกฺขจายิกฺขิตาติ ฯ ภควํมุลกา โน ฆนฺเต ชฺมมา

ภควํเนตฺติกา ภควํปฺภิสฺสรณา สาธุ วต ฆนฺเต ภควนฺตณฺเณว

ปฺภิกฺกาตฺ อेतสฺส ภาสิตสฺส อตฺถโถ ภควโต ชฺมมํ สุตฺวา กิกฺขู

ชาเรสฺสนฺตีติ ฯ เตนฺหิ กิกฺขเว สฺฆณาถ สาธุกํ มนสิโกโรถ ภาสิตฺสสามิตี ฯ

เอวํ ฆนฺเตติ โข เต กิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺสโสสุ ฯ ภควา

เอตทโวจ รูเป โข กิกฺขเว สติ รูเป อฺปาทาย รูเป อภินิวิสฺส

เอวํ ทิกฺขิสํ อฺปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ น นชฺโช สนฺทนฺติ น

คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสฺสุริยา อฺทเนนฺติ วา อเปนฺติ วา

เอสิกกฺขจายิกฺขิตา ๑ ฯ เวทนาย สติ ฯเปฯ สลฺภาย สติ ฯ

สขฺขารสฺส สติ ฯ วิญฺญาณฺเณ สติ วิญฺญาณฺํ อฺปาทาย วิญฺญาณฺํ

อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขิสํ อฺปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ น นชฺโช

สนฺทนฺติ น คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสฺสุริยา อฺทเนนฺติ วา

อเปนฺติ วา เอสิกกฺขจายิกฺขิตา ฯ

#๑ ม. เอสิกกฺขจายิกฺขิตาติ ฯ

[๔๑๘] ตํ ก็ มลฺลนถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ภาณเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ
ภาณเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ
อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺเชยฺย น วาตา วายนฺติ น นชฺโช
สนฺทนต์ิ น คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสฺสุริยา อุเทนฺติ วา
อเปฺนฺติ วา เอสิกฺกุจฺจายิฏฺฐิตาติ ฯ โน เหน้ ภาณเต ฯ เวทนา
นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ ฯเปฯ สลฺลนถ ฯ สงฺขารานิจฺจา
วา อนิจฺจา วาติ ฯเปฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ภาณเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ
ภาณเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ
อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺเชยฺย น วาตา วายนฺติ น นชฺโช
สนฺทนต์ิ น คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสฺสุริยา อุเทนฺติ วา
อเปฺนฺติ วา เอสิกฺกุจฺจายิฏฺฐิตาติ ฯ โน เหน้ ภาณเต ฯ ยมฺปิทํ
ทิฏฺฐํ สฺขํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนฺนวิจริตํ มนสา ตํปี
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ภาณเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ
วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทุกฺขํ ภาณเต ฯ ยํ ปนนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ
อปี นฺ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺเชยฺย น วาตา
วายนฺติ น นชฺโช สนฺทนต์ิ น คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสฺสุริยา
อุเทนฺติ วา อเปฺนฺติ วา เอสิกฺกุจฺจายิฏฺฐิตาติ ฯ โน เหน้ ภาณเต ฯ
ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺส ฉสฺส ๑ จานนฺตฺ กงฺขา

#๑ ม. จ ฯ

ปหีนา โหติ ทุกฺเขปีสุส กงฺขา ปหีนา โหติ ทุกฺขสมฺมทฺเขปีสุส
กงฺขา ปหีนา โหติ ทุกฺขนิโรธฺเขปีสุส กงฺขา ปหีนา โหติ
ทุกฺขนิโรธคามินิยา ปฏิปทายปีสุส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯ อัย วุจฺจติ
ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตคฺคมโม นียโต
สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๑๕] สาวคฺคิ ฯ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย ก็
อภินิวิสุส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส
เม อตฺตาคิ ฯ ภควํมฺลกา โน ภนฺเต คฺมมา ฯเปฯ รุเป โข
ภิกฺขเว สติ รุปํ อุปาทาย รุปํ อภินิวิสุส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ
เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ เวทนาย สติ ฯเปฯ
สญฺญาย สติ ฯ สงฺขารสุ สติ ฯ วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ
อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสุส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ เอตํ มม
เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ

[๔๒๐] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ภนฺเต ฯเปฯ อปี นฺุ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยย
เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหตํ ภนฺเต ฯ
เวทนา ฯ สญฺญา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺุ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยย
เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหตํ ภนฺเต ฯ
ยมฺปีทํ ทิฏฺฐิํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนฺุวิจฺจิตํ มนสา

ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ
ทฺกขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺกขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทฺกขํ
วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺเชย
เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตาคิ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสวากฺสฺส อิมสฺส จฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ปหีนา โหติ ทฺกฺเขปิตฺสฺส กฺขฺชา ปหีนา โหติ ฯเปฯ
ทฺกฺขนิโรธคามินิยา ปฏฺฐิปทายปิตฺสฺส กฺขฺชา ปหีนา โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อริยสวากฺโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต
สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๒๑] สวาคฺถิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ โส อตฺตา โส โลโก
โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโมติ ฯ
ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ
รูปํ อฺปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ โส อตฺตา
ฯเปฯ อวิปริณามธมฺโม เวทนาย สติ ฯเปฯ สญฺญาย สติ ฯ
สงฺขารสฺส สติ ฯ วิญฺญาณํ สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย วิญฺญาณํ
อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ โส อตฺตา โส โลโก โส
เปจฺจ ภวิสฺสามิ นิจฺจํ ชฺวํ สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม ๑ ฯ

[๔๒๒] ตํ กิ มณฺณถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺปาทาย
#๑ ม. ย. อวิปริณามธมฺโมติ ฯ

เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺเชยฺย โส อตฺตทา ฯเปฯ อวิปริณามธฺมโมติ ฯ
 โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯ สลฺยา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ
 นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ อปี นฺ ตํ อนฺนปาทาย
 เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺเชยฺย โส อตฺตทา ฯเปฯ อวิปริณามธฺมโมติ ฯ
 โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ
 ปริเยสํติ อุนฺนวิจริตํ มนสา ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
 อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนฺนปาทาย เอวํ
 ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺเชยฺย โส อตฺตทา โส โลโก โส เปจฺจ ภวิสฺสามิ
 นิจฺจโจ ชฺว สสฺสโต อวิปริณามธฺมโมติ ฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมํสุ ฌสุ จานํสุ กงฺขา
 ปหีนา โหติ ทฺวเขปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯเปฯ ทฺวขนิโรธคามินิยา
 ปฏิปทายปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯ อयํ วุจฺจติ
 ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธฺมโม นียโต
 สมโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๒๓] สาวคฺคิ ฯ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺนปาทาย ก็
 อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น
 ภวิสฺสติ ๑ น เม ภวิสฺสตีติ ฯ ภควํมุลกา โน ฆนฺเต ธฺมมา
 ฯเปฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปี อฺนปาทาย รุปี อภินิวิสฺส เอวํ
 ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสติ น
 #๑ ภวิสฺสามีตีปิ ปาโจ ฯ ม. นาภวิสฺส ฯ

เม ภวิสฺสตีติ ฯ เวทนาย สติ ฯ สณฺณาย สติ ฯ สงฺขารesu
สติ ฯ วิญฺญาณเ สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส
เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชติ โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสติ
น เม ภวิสฺสตีติ ฯ

[๔๒๔] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชเยย
โน จสฺสํ โน จ เม สียา น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสตีติ ฯ
โน เหติ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯ สณฺณา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺญาณํ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ฯเปฯ
อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชเยย โน จสฺสํ โน
จ เม สียา น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสตีติ ฯ โน เหติ ฆนฺเต ฯ
ยมฺปีทํ ทิฏฺฐิจิ สฺสํ มฺตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสตีตํ อนฺุวิจฺจิตํ มนฺสา
ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ อปี นฺ
ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชเยย โน จสฺสํ โน จ เม
สียา น ภวิสฺสติ น เม ภวิสฺสตีติ ฯ โน เหติ ฆนฺเต ฯ

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อิมฺสุ ฌสุ จาเนสุ กงฺขา
ปหีนา โหติ ทฺกฺขเปสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯเปฯ ทฺกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏฺฐิปทายปฺสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ
ภิกฺขเว อริยสวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตทฺมโม นียโต
สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๒๕] สาวตฺถิ ๑ กิสมึ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐํ
นตฺถิ หุตํ นตฺถิ สุกตฺตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก นตฺถิ
อัย โลโก นตฺถิ ปรโลโก นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปิตา นตฺถิ
สตุตา อุปฺปาทิกา นตฺถิ โลเก สมณพฺรหฺมณา สมฺมคฺคตา
สมฺมาปฏิปนฺนา ये อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา
สจฺฉิกตฺวา ปเวทนฺติ จาตุम्मฺหาภูติโกยํ ปุริโส ยथा ๑ กาลํ กโรติ
ปรจีวํ ปรจีวากายํ อนุเปติ อนุปคจฺจติ อาโป อาโปกายํ
อนุเปติ อนุปคจฺจติ เตโช เตโชกายํ อนุเปติ อนุปคจฺจติ วาโย
วาโยกายํ อนุเปติ อนุปคจฺจติ อากาสํ อินฺทฺริยานิ สงฺกมฺนติ ๒
อาสนฺหิปลฺลจฺมา ปุริสา มตํ อาทาย คจฺจติ ยาว อาหพฺนา
ปทานิ ปลฺลยฺยนฺติ กาโปตฺกานิ อฏฺฐิณี ภวฺนติ ภสฺสนฺตา ๓
อาหฺติโย ทตฺตฺพลฺลตฺตมิตํ ๔ ทานํ นาม เตสํ ตฺจฺจํ มุสา วิลาโป
ये เกจิ อตฺถิกวาทำ วทฺนติ พาเล จ ปลฺลยฺยเต จ กายสฺส เกทา
อฺจฺฉิขฺชนฺติ วินสฺสนฺติ น โหนฺติ ปรมฺมรณฺตาติ ๑ ภควํมฺลกา โน
ภนฺเต ฐมฺมา ๑เปฯ รูเป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ
อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐํ
๑เปฯ กายสฺส เกทา อฺจฺฉิขฺชนฺติ วินสฺสนฺติ น โหนฺติ ปรมฺมรณฺตาติ ๕ ๑
เวทนาย สติ ๑เปฯ สณฺณาย สติ ๑ สงฺขารสฺสุ สติ ๑ วิญฺญาณ
#๑ โป. ยถากาลํ ๑ ๒ ปกฺกมฺนตฺตีติ วา ปาโโจ ๑ ๓ ภสฺสนฺตาติปิ ปาโโจ ๑
#ย. ภสฺสนฺตาหฺติโย ๑ ๔ ม. ทตฺตฺพลฺลตฺตํ ยทิตํ ทานํ เตสํ ๑ ๕ ม. ปรมฺมรณฺตาติ ๑

สติ วิญฺเฒาณํ อุนฺปาทาย วิญฺเฒาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุนฺปชฺชติ
นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐิ ๕เปฯ กายสฺส เกทา อุนฺนิชฺชนฺติ
วินสฺสนฺติ น โหนฺติ ปรมฺมรณฺา ๕

[๔๒๖] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๕
อนิจฺจํ ภนฺเต ๕ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ
อุนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุนฺปชฺชชฺชย นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐิ
๕เปฯ กายสฺส เกทา อุนฺนิชฺชนฺติ วินสฺสนฺติ น โหนฺติ ปรมฺมรณฺาติ ๕
โน เหติ ภนฺเต ๕ เวทนา ๕เปฯ สลฺลา ๕ สงฺขารฺา ๕
วิญฺเฒาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๕ อนิจฺจํ ภนฺเต ๕เปฯ อปี
นฺ ตํ อุนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุนฺปชฺชชฺชย นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ
ยิฏฺฐิ ๕เปฯ กายสฺส เกทา อุนฺนิชฺชนฺติ วินสฺสนฺติ น โหนฺติ
ปรมฺมรณฺาติ ๕ โน เหติ ภนฺเต ๕ ยมฺปิทํ ทิฏฺฐิ สฺตํ มฺตํ
วิญฺเฒาณํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อุนฺวิจฺจิตํ มนฺสา ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ๕ อนิจฺจํ ภนฺเต ๕เปฯ อปี นฺ ตํ อุนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ
อุนฺปชฺชชฺชย นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐิ ๕เปฯ เข เกจิ อตฺถิกวาทํ
วทฺนฺติ พาเล จ ปณฺจทิตฺเต จ กายสฺส เกทา อุนฺนิชฺชนฺติ
วินสฺสนฺติ น โหนฺติ ปรมฺมรณฺาติ ๕ โน เหติ ภนฺเต ๕

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสฺวากสฺส อิมฺสฺส ฌสฺส จานฺสฺส กงฺขา
ปหีนา โหติ ทุกฺเขปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ๕เปฯ ทุกฺข-
นิโรธคามินิยา ปฎิปทาปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ๕ อัย วุจฺจติ

ภิกฺขเว อริยสาวโก โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต
สมุโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๒๗] สาวตฺถิ ฯ กิสมิ นุ โข ภิกฺขเว สติ ที อุปาทาย
ที อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ กรโต ๑ การยโต ฉินฺหโต
เฉทาปยโต ปจโต ๒ ปจาปยโต โสจโต โสจายโต ๓ กิลมโต
กิลมาปยโต ผนฺทโต ผนฺทาปยโต ปาณมติปาตายโต อทินฺนํ อาทียโต
สนฺธิ ฉินฺหโต นิลโลปี หโรโต เอกาการิกํ กโรโต ปริปนฺเถ
ติฏฺฐโต พรทาร์ คจฺฉโต มุสา ภณฺโต กรโต น กรียติ ปาปี
ชฺรปรียนฺเตน เจปิ จกฺเคน โย อิมิสฺสา ปจฺวิยา ปาณเ อกํ
มฺสขลํ อกํ มฺสปฺลฺลขํ กรเยยฺย นตฺถิ ตโตนิทานํ ปาปี นตฺถิ
ปาปสฺส อากโม ทกฺขินฺณเจปิ กงฺกาย ตีริ คจฺฉเยยฺย หนฺนโต
จมาเตนฺโต ฉินฺหฺนโต เฉทาเปฺนฺโต ปจฺนโต ปจาเปฺนฺโต ๔ นตฺถิ
ตโตนิทานํ ปาปี นตฺถิ ปาปสฺส อากโม อุตฺตรณฺเจปิ กงฺกาย
ตีริ คจฺฉเยยฺย ททฺนโต ทาเปฺนฺโต ๕ ยชฺนโต ยชาเปฺนฺโต ๖ นตฺถิ
ตโตนิทานํ ปฺลฺลนํ นตฺถิ ปฺลฺลนฺสฺส อากโม ทาเนน ทเมน
สฺยเมน สจฺจวชฺเชน นตฺถิ ปฺลฺลนํ นตฺถิ ปฺลฺลนฺสฺส อากโมติ ฯ
ภควํมฺลกา โน ภนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ รูเป โข ภิกฺขเว สติ
รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ กรโต
การยโต ฯเปฯ นตฺถิ ปฺลฺลนํ นตฺถิ ปฺลฺลนฺสฺส อากโม ฯ
เวทนาย สติ ฯเปฯ สณฺณาย สติ ฯ สงฺขารेषฺสุ สติ ฯ
#๑ ม. กโรโต ฯ ๒ ย. วโรโต วรฺาปยโต ฯ ๓ ย. โสจยโต ฯ ๔ ม. ย. ปาเจนฺโต ฯ
#๕ โป. ททาเปฺนฺโต ฯ ๖ ย. ยาชฺนฺโต ฯ

วิญญาณ สติ วิญญาณํ อุปาทาย วิญญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ
ทิกฺขุจฺจि อุปฺปชฺชติ กรโต การยโต ฯเปฯ นตฺถิ ปุณฺณํ นตฺถิ
ปุณฺณสฺส อากโม ฯ

[๔๒๘] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย
เอวํ ทิกฺขุจฺจิ อุปฺปชฺชชฺชย กรโต การยโต ฯเปฯ นตฺถิ ปุณฺณํ
นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโมติ ฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯเปฯ
สฺลลฺลา ฯ สงฺขารรา ฯ วิญญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ
ฆนฺเต ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิกฺขุจฺจิ อุปฺปชฺชชฺชย กรโต
การยโต ฯเปฯ นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโมติ ฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ
ยมฺปีทํ ทิกฺขุจฺจิ สฺสํ มฺตํ วิญญาตํ ปตฺตํ ปริเยสตีตํ อนฺุวิจฺจิตํ มนฺสา
ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ อปี นฺ
ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิกฺขุจฺจิ อุปฺปชฺชชฺชย กรโต การยโต ฯเปฯ
นตฺถิ ปุณฺณํ นตฺถิ ปุณฺณสฺส อากโมติ ฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อิมสฺส นฺสฺส จาเนสฺส กงฺขา
ปหีนา โหติ ทฺกฺกเขปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯเปฯ ทฺกฺกขนิโรธคามินียา
ปฏฺธิปทายปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯ อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว
อริยสวโก สฺสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๒๙] สวาคฺคิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขุจฺจิ อุปฺปชฺชติ นตฺถิ เหนฺตํ นตฺถิ ปจฺจโย

สตุตตานํ สงฺกิลเสาย อเหตุ ๑ อปฺปจฺจยา สตุตฺตา สงฺกิลิสฺสนฺติ นตฺถิ
เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตุตตานํ วิสุทฺธิยา อเหตุ อปฺปจฺจยา สตุตฺตา
วิสุทฺถนฺติ นตฺถิ พลํ นตฺถิ วิริยํ นตฺถิ ปุริสธามา นตฺถิ ปุริสปรกฺกโม
สพฺเพ สตุตฺตา สพฺเพ ปาณา สพฺเพ ภูตา สพฺเพ ชีวา
อวสา อพลา อวิริยา นียตฺติสงฺคตฺติภาวปริณฺตฺตา ฉเสววาภิชาศีสุ สุขทฺถุขํ
ปฏฺฐิสฺเวทนฺตฺติ ๑ ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ๗เปฯ รุเป
โฆ ภิกฺขเว สติ รุปี อฺปาทาย รุปี อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ
นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย ๗เปฯ สุขทฺถุขํ ปฏฺฐิสฺเวทนฺตฺติ ๑
เวทนาย สติ ๗เปฯ สณฺณาย สติ ๑ สงฺขารเสฺตุ สติ ๑ วิญฺญาณ
สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ
นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย ๗เปฯ สุขทฺถุขํ ปฏฺฐิสฺเวทนฺตฺติ ๑

[๔๓๐] ตํ ก็ มลฺลนฺตฺติ ภิกฺขเว รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑
อนิจฺจํ ฆนฺเต ๗เปฯ วิปริณฺตฺตมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชชฺช นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย ๗เปฯ
สุขทฺถุขํ ปฏฺฐิสฺเวทนฺตฺติ ๑ โน เหตุ ฆนฺเต ๗ เวทนา ๗เปฯ
สณฺณาย ๑ สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ
ฆนฺเต ๗เปฯ อปี นฺ ตํ อนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชชฺช
นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย ๗เปฯ สุขทฺถุขํ ปฏฺฐิสฺเวทนฺตฺติ ๑
โน เหตุ ฆนฺเต ๑ ยมฺปีทํ ทิฏฺฐิ สุตฺ มุตฺ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสฺสิตํ
อนฺวิจฺจิตํ มนฺสา ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ฆนฺเต ๗เปฯ
#๑ ย. อเหตุ ๑

อปี นฺ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺบุปฺชเชยฺย นคฺติ เหตุ
นคฺติ ปจฺจโย ฯเปฯ สุขทุกขํ ปฏฺฐิสเวทนฺตํติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมํสุ จสฺส จาเนสุ กงฺขา ปหีนา
โหติ ทุกฺเขปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏฺฐิปทายปิสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก
โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๑๑] สวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺบุปฺชชติ สคฺตํเม กายา อกฺขฺา อกฺขฺวิธา
อนิมฺมิตตา อนิมฺมิตฺวิธา ๑ วณฺณา กุณฺณจฺจา เอสิกฺกฺจายิฏฺฐิจิตฺตา เต น
อิลฺลชนฺติ น วิปริณฺมณฺติ ๒ [๑] อณฺณมณฺณํ พฺยาเชนฺติ ๔ นาลํ อณฺณมณฺณสฺส
สุขาย วา ทุกฺขาย วา [๕] ฯ กตฺเม สคฺต ฯ ปจฺวิกาโย
อาโปกาโย เตโชกาโย วาโยกาโย สุขฺเข ทุกฺเข ชีเว ฯ สคฺตํเม
กายา อกฺขฺา อกฺขฺวิธา อนิมฺมิตตา อนิมฺมิตฺวิธา วณฺณา กุณฺณจฺจา
เอสิกฺกฺจายิฏฺฐิจิตฺตา เต น อิลฺลชนฺติ น วิปริณฺมณฺติ น อณฺณมณฺณํ
พฺยาเชนฺติ นาลํ อณฺณมณฺณสฺส สุขาย วา ทุกฺขาย วา ฯ
โยปี ติเณฺหน สคฺเถน สีลํ จินฺหติ น โกจิ ๖ กิลฺลิจิ ชีวิตา
โวโรเปติ ฯ สคฺตณฺนํ เตวว กายานมฺนตฺเรณ สคฺถํ วิวรมฺนุปฺวิสติ ฯ
จุกฺทส โข ปนฺนิมานิ โยนิปฺปมฺขสคฺสทสฺสทานิ สกฺกฺจํ ๗ จ สทานิ จ
จ สทานิ ปญฺจ ๘ จ กมฺมุโน สทานิ จ ปญฺจ จ กมฺมานิ ตีณิ จ
#๑ ม. ยฺ. อนิมฺมาตา ฯ ๒ โป. ยฺ. น วิปริณฺมาเมณฺติ ฯ ๓ ม. ยฺ. นสทฺโท
#ทิสฺสติ ฯ ๔ ม. พฺยาปาเชนฺติ ฯ ๕ ม. ยฺ. เอตฺถนฺตเร สุขทุกฺขาย วาติ ทิสฺสติ ฯ
#๖ ยฺ. น โกจิ ตํ ฯ ม. น โสปี กณฺณิจิ ฯ ๗ โป. จสกฺกฺจํ ฯ ๘ ยฺ. ปญฺจ กมฺมสทานิ ฯ

กมฺมานิ กมฺเม จ อหฺตมกฺเม จ ทวฺภูจิปฺปฏิปทา ทวฺภูจฺนฺตรกปฺปา
จพาภิชาตโย อฏฺฐ ปฺริสทฺฐมฺมโย เถฺกฺนปฺลยฺณาส อาชีวสฺเต ๑ เถฺกฺนปฺลยฺณาส
ปฺริพฺพาชกสฺเต เถฺกฺนปฺลยฺณาส นาควาสสฺเต วิเส อินฺทฺริยสฺเต
ตฺีเส นฺริยสฺเต จตฺตฺีส รัชฺชาตโย สตฺต สลฺยณิคฺคพฺภา ๒ สตฺต
อสลฺยณิคฺคพฺภา สตฺต นิกคณฺจิกพฺภา สตฺต ทิพฺพา ๓ สตฺต มานุสฺสา
สตฺต ปีสฺจาจ ๔ สตฺต สฺรา สตฺต ปวฺภู ๕ สตฺต จ ปวฺภูสฺตานิ
สตฺต ปฺปาตา สตฺต จ ปฺปาตสฺตานิ สตฺต สฺปิณา สตฺต จ
สฺปฺนสฺตานิ จุลลาสีตฺติ มหากปฺปิโน สตฺตสทฺสฺตานิ ยานิ ๖ พาลे จ
ปณฺทิตे จ สนฺธาวิตฺวา สํสฺริตฺวา ทฺกฺขสฺสฺนตฺตํ กฺริสฺสฺนตฺติ ตตฺถ
นตฺถิ อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจฺริเยน วา
อปฺริปกํ วา กมฺมํ ปฺริปาเจสฺสามิ ปฺริปกํ วา กมฺมํ สฺสฺส สฺสฺส
พฺยฺนตฺติกฺริสฺสามิตฺติ เหวํ นตฺถิ โทณฺมิตฺเต สฺขทฺกฺเข ปฺริยฺนตฺกเต
สํสฺเร นตฺถิ หายนวทฺธเนน นตฺถิ อุกํสฺวากํเส ฯ เสยฺยถาปี
นาม สฺตฺตคฺคฺเพ จิตฺเต นิพฺเพชฺยมาเนว ปเลตฺติ ๗ ฯ เอวเมว ๘ พาลे
จ ปณฺทิตे จ นิพฺเพชฺยมาเนว สฺขทฺกฺขํ ปเลนฺตฺติติ ฯ ภควํมฺลกา
โน ภนฺเต ฐมฺมา ฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปี อฺปาทาย รุปี
อภินฺวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชตฺติ สตฺตฺติเม กายา อกฺกฺวา อกฺกฺวิธา
ฯเปฯ สฺขทฺกฺขํ ปเลนฺตฺติติ ฯ เวทนาย สติ ฯเปฯ สลฺยณาย
สติ ฯ สงฺขารสฺสุ สติ ฯ วิญฺญาณเณ สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย
#๑ ม. ยฺ. อาชีวสฺเต ฯ ๒ โป. ม. ยฺ. สลฺยณิคฺคพฺภา ... ฯ ๓ ม. เทวตฺติปี ปาโจ ฯ
#๔ ม. ยฺ. เปสฺจาจ ฯ ๕ ยฺ. ปวฺธา ฯ ๖ ยฺ. อยํ ปาโจ นตฺถิ ฯ ๗ โป. พลลตฺติ ฯ
#๘ ยฺ. เอวเมว ฯ

วิญฺเฒาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ สตฺตตีเม กายา อกฺขฺยา
อกฺขฺยวิธา ฯเปฯ สุขทุกฺขํ ปเลนฺตีติ ฯ

[๔๗๒] ตํ ก็ มลฺลนถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ
อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยยฺย สตฺตตีเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา
ฯเปฯ สุขทุกฺขํ ปเลนฺตีติ ฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ เวทนา ฯเปฯ
สฺลฺลนา ฯ สงฺขารา ฯ วิญฺเฒาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยยฺย
สตฺตตีเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา ฯเปฯ สุขทุกฺขํ ปเลนฺตีติ ฯ
โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ ยมฺปิทํ ทิฏฺฐิ สฺสํ มุตํ วิญฺเฒาตํ ปตฺตํ
ปริเยสตีตํ อนฺุวิจฺจิตํ มนฺสา ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ
ฆนฺเต ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชเยยฺย
สตฺตตีเม กายา อกฺขฺยา อกฺขฺยวิธา ฯเปฯ นิพฺเพชฺชียมาณา สุขทุกฺขํ
ปเลนฺตีติ ฯ โน เหนฺตํ ฆนฺเต ฯ

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสวากฺสฺส อิมสฺส ฉสฺส จานฺสฺส กงฺขา ปหีนา
โหติ ทุกฺขเขปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯเปฯ ทุกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏฺฐิพทายปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสวากฺ
โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๗๓] สวตฺถิ ฯ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺปชฺชติ สสฺสโต โลโกติ ฯ

ภควัมลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ฯเปฯ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปํ
อุปาทาย รุปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ สสฺสโต โลโกติ ฯ
เวทนาย สติ ฯเปฯ สณฺณาย สติ ฯ สงฺขารเสฺฐ สติ ฯ วิญฺญาณ
สติ วิญฺญาณํ อุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ
สสฺสโต โลโกติ ฯ

[๔๑๔] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ วิปริณามชมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย สสฺสโต โลโกติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ
เวทนา ฯเปฯ สณฺณา ฯ สงฺขารฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ
อุปฺปชฺชเยยฺย สสฺสโต โลโกติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ ยมฺปิทํ
ทิฏฺฐิ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนฺุวิจริตํ มนฺสา ตํปี
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ
วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺกฺขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามชมฺมํ
อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชเยยฺย สสฺสโต
โลโกติ ฯ โน เหน้ ฆนฺเต ฯ

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺส ฉสฺส จานฺเสสฺส กงฺขา ปหีนา
โหติ ทฺกฺเขปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯเปฯ ทฺกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏฺิพทายปีสฺส กงฺขา ปหีนา โหติ ฯ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก
โสตาปนฺโน อวินิปาตชมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๗๕] สาวตถิ ๑ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อสฺสฺสโต โลโกติ ๑ ภควํมฺลกา
โน ฆนฺเต ฆมฺมา ๑เปฯ รฺูเป โข ภิกฺขเว สติ ๑เปฯ
เวทนาย สติ ๑ สณฺณาย สติ ๑ สงฺขารสฺสุ สติ ๑ วิญฺญาณ
สติ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑เปฯ
อปี นฺ ตํ อฺนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชชย อสฺสฺสโต โลโกติ ๑
โน เหติ ฆนฺเต ๑ ยมฺปีทํ ทิฏฺฐํ สฺตํ มฺตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสฺติ
อฺนฺวิจิริตํ มนฺสา ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ฆนฺเต
๑เปฯ อปี นฺ ตํ อฺนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชชย อสฺสฺสโต
โลโกติ ๑ โน เหติ ฆนฺเต ๑

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวกสฺส อิมสฺสุ ฉสฺสุ จานสฺสุ กงฺขา ปหิณา
โหติ ทฺกฺเขปีสฺส กงฺขา ปหิณา โหติ ๑เปฯ ทฺกฺขนิโรธคามินิยา
ปฏฺฐิพทายปีสฺส กงฺขา ปหิณา โหติ ๑ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก
โสตาปนฺโน อวินิปาตฆมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๖] สาวตถิ ๑ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อฺนฺตวา โลโกติ ๑ ภควํมฺลกา
โน ฆนฺเต ฆมฺมา ๑เปฯ นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๗] สาวตถิ ๑ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อฺนฺตวา โลโกติ ๑ ภควํมฺลกา
โน ฆนฺเต ฆมฺมา ๑เปฯ นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๓๘] สาวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ ตํ ชีวํ ตํ สรฺรินฺฺติ ฯ ภควํมฺลกา
โน ฆนฺฺเต ชฺมมา ฯเปฯ นฺิยโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๓๙] สาวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อณฺฺณํ ชีวํ อณฺฺณํ สรฺรินฺฺติ ฯ
ภควํมฺลกา โน ฆนฺฺเต ชฺมมา ฯเปฯ นฺิยโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๔๐] สาวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺฺติ ฯ
ภควํมฺลกา โน ฆนฺฺเต ชฺมมา ฯเปฯ นฺิยโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๔๑] สาวตฺถิ ฯ ตตฺถฺร โข ฯ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ
กิ อฺปาทาย กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ น โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺฺติ ฯ ภควํมฺลกา โน ฆนฺฺเต ชฺมมา ฯเปฯ
นฺิยโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๔๒] สาวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ โหติ จ น จ โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺฺติ ฯ ภควํมฺลกา โน ฆนฺฺเต ชฺมมา ฯเปฯ
นฺิยโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๔๓] สาวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรมฺมรณฺฺติ ฯ ภควํมฺลกา โน ฆนฺฺเต ชฺมมา ฯเปฯ

รูป โข ภิกฺขเว สติ รูป อฺปาทาย รูป อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ
อฺปฺปชฺชติเนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๔๔] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ วิปริณามชมฺมํ อปี นฺ ตํ อฺนฺปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชเยย เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺาติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ ยมฺปิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ
วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อฺนฺวิจฺจิตํ มนฺสา ตํปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ
วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ
วาติ ฯ ทฺกฺขํ ฆนฺเต ฯ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณามชมฺมํ อปี
นฺ ตํ อฺนฺปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชเยย เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ

ยโต จ โข ภิกฺขเว อริยสวากสฺส อิมสฺส ฉสฺส จานฺสฺส กงฺขา
ปหิณา โหติ ทฺกฺกฺเขปิสฺส กงฺขา ปหิณา โหติ ทฺกฺกฺกฺสมฺมทเยปิสฺส
กงฺขา ปหิณา โหติ ฯ นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

โสตปาตฺตติวคฺโค ฯ

อฏฺฐารสเวยฺยากรณํ นิฏฺฐิจิตฺติ

#ม. ยู.   ตสฺสุทฺธานํ

- #   วาทํ เอตํ มม   โสต อตฺตา โน จ เม สียา
- #   นตฺถิ กโรโต เหตุ จ   มหาทิฏฺฐเณ อฏฺฐมํ
- #   สสฺสโต โลโก จ   อสสฺสโต จ อนฺตวา จ
- #   อนฺตวา จ ตํ ชีวํ   ตํ สรริณฺฺติ อณฺณํ ชีวํ อณฺณํ สรริณฺฺติ จ
- #   โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ   น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ
- #   เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ฯ

ทิกฺกุจิสํสุตฺเต ทุตฺติยเปยฺยาโล ทุตฺติโย ๑

[๔๔๕] สํวตฺถิ ๑ กิสิมฺมี นฺุ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺกุจิสํ อฺปฺปชฺชติ น วตฺตา วายนฺฺติ น นชฺโช
สนฺฺทนต์ิ น คพฺภินิโย วิชายนฺฺติ น จนฺฺทิมสฺสุริยา อฺุเทนฺฺติ ว
อเปนฺฺติ ว เอสิกฺกุจายิกฺกุจิตฺตํ ๑ ภควํมฺลกา โน ภนฺฺเต ชมฺมา
๑เป๑ รฺูเป โข ภิกฺขเว สติ รฺูปี อฺปาทาย รฺูปี อภินิวิสฺส เอวํ
ทิกฺกุจิสํ อฺปฺปชฺชติ น วตฺตา วายนฺฺติ ๑เป๑ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิตฺตํ ๑
เวทนาย สติ ๑เป๑ สณฺฺณาย สติ ๑ สงฺขารเสฺสุ สติ ๑ วิญฺญาณ
สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺกุจิสํ อฺปฺปชฺชติ
น วตฺตา วายนฺฺติ ๑เป๑ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิตฺตํ ๑

[๔๔๖] ตํ กิ มลฺลนฺธ ภิกฺขเว รฺูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วตฺติ ๑
อนิจฺจํ ภนฺฺเต ๑เป๑ วิปริณามชฺมมํ อปี นฺุ ตํ อนฺฺปาทาย
เอวํ ทิกฺกุจิสํ อฺปฺปชฺชติ น วตฺตา วายนฺฺติ ๑เป๑ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิตฺตํ ๑
โน เหนฺติ ภนฺฺเต ๑ อิติ โข ภิกฺขเว ทฺุเก สติ
ทฺุเก อฺปาทาย ทฺุเก อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺกุจิสํ อฺปฺปชฺชติ น วตฺตา
วายนฺฺติ ๑เป๑ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิตฺตํ ๑ เวทนา ๑เป๑ สณฺฺณา ๑
สงฺขารา ๑ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วตฺติ ๑ อนิจฺจํ ภนฺฺเต ๑
๑เป๑ วิปริณามชฺมมํ อปี นฺุ ตํ อนฺฺปาทาย เอวํ ทิกฺกุจิสํ
อฺปฺปชฺชติ น วตฺตา วายนฺฺติ ๑เป๑ เอสิกฺกุจายิกฺกุจิตฺตํ ๑
#๑ ม. ทุตฺติยคณนวคฺค-วตฺตสุตฺต ๑

โน เหต์ ฆนฺเต ๑ อิติ โข ภิกฺขเว ทุกฺখে สติ ทุกฺขํ อุปาทาย
ทุกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ ๑ น วาตา วายนฺติ น
นชฺโช สนฺหนฺติ น คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสุริยา อุเทนฺติ
วา อเปฺนฺติ วา เอสิกฺกุจายิกฺกุจตาติ ๑ (ปฺริมคมนานิ หิ อฏฺฐารส
เวยฺยาकरणานิ วิตุถารานิ) ๑

[๔๔๗] สวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑ กิสมิ นฺุ โข ภิกฺขเว สติ
กี อุปาทาย กี อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ๑ ภควํมุลกา โน ฆนฺเต
ธมฺมา ๑เปฯ รูเป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส
เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ๑
เวทนาย สติ ๑เปฯ สลฺลนฺาย สติ ๑ สงฺขารสฺสุ
สติ ๑ วิญฺญาณฺ สติ วิญฺญาณฺํ อุปาทาย วิญฺญาณฺํ อภินิวิสฺส
เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ เนว โหติ [๒] น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺาติ ๑

[๔๔๘] ตํ กี มลฺลณฺ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑
อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑เปฯ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺุ ตํ อนฺุปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชชฺชเนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ๑
โน เหต์ ฆนฺเต ๑ อิติ โข ภิกฺขเว ทุกฺখে สติ
ทุกฺขํ อุปาทาย ทุกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อุปฺปชฺชติ เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ๑ เวทนา ๑เปฯ
#๑ ม. อุปฺปชฺชชฺชช ๑ ๒ ยู. เอตฺถนฺตเร ตถาคโตติ ทิสฺสติ ๑

สญฺญา ฯ สงฺขารรา ฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺเชยฺย เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรมฺมรณฺาติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ อิติ โข ภิกฺขเว ทฺุเก
สฺติ ทฺุเก อฺุปาทาย ทฺุเก อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๔๕] สวตฺถิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สฺติ ก็ อฺุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ รฺูปี อตฺตา โหติ อโรโค
ปรมฺมรณฺาติ ฯ ภควฺมฺลกา โน ฆนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ รฺูเป โข
ภิกฺขเว สฺติ รฺูปี อฺุปาทาย รฺูปี อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ
รฺูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ เวทนาย สฺติ ฯเปฯ
สญฺญา สฺติ ฯ สงฺขารสฺสุ สฺติ ฯ วิญฺญาณํ สฺติ วิญฺญาณํ
อฺุปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ รฺูปี อตฺตา
โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๕๐] ตํ ก็ มลฺลธ ภิกฺขเว รฺูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺเชยฺย รฺูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ
โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ อิติ โข ภิกฺขเว ทฺุเก สฺติ ทฺุเก อฺุปาทาย
ทฺุเก อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ ๑ รฺูปี อตฺตา โหติ อโรโค
ปรมฺมรณฺาติ ฯ เวทนา ฯเปฯ สญฺญา ฯ สงฺขารรา ฯ วิญฺญาณํ
#๑ โป. อฺุปฺปชฺเชยฺย ฯ

นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ฆนฺเต ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ
อปี นฺ ตํ ออนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺเชยฺย รูปี อตฺตา โหติ
อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ โน เหนฺติ ฆนฺเต ฯ อิติ โข ภิกฺขเว
ทฺถุเข สติ ทฺถุขํ อฺปาทาย ทฺถุขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ
รูปี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๕๑] สวาคฺถิ ฯ กิสมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อรูปิ อตฺตา โหติ อโรโค
ปรมฺมรณฺาติ (เปยฺยาโล) ฯ

[๔๕๒] สวาคฺถิ ฯ รูปี จ อรูปิ จ อตฺตา โหติ อโรโค
ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๕๓] เนว รูปี นารูปิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๕๔] เอกนตฺตฺธิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๕๕] เอกนตฺตฺธิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๕๖] สฺขทฺถุขิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ

[๔๕๗] อทฺถุขมฺสฺหิ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ ภควํมฺลกา

โน ฆนฺเต ธมฺมา ฯเปฯ รูเป โข ภิกฺขเว สติ รูปี
อฺปาทาย รูปี อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อทฺถุขมฺสฺหิ
อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ฯ เวทนาย สติ ฯเปฯ
สญฺญาย สติ ฯ สขฺขารสฺสุ สติ ฯ วิญฺญาณฺ์ สติ วิญฺญาณฺ์
อฺปาทาย วิญฺญาณฺ์ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อทฺถุขมฺสฺหิ

อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณาคิ ฯ

[๔๕๘] ตํ ก็ มลฺลถ ภิกฺขเว รุปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
 อนิจฺจํ ภนฺเต ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย
 เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺเชยฺย อทฺทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณาคิ ฯ
 โน เหติ ภนฺเต ฯ อิติ โข ภิกฺขเว ทฺกฺเข สติ
 ทฺกฺขํ อฺุปาทาย ทฺกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ อทฺทกฺขมสฺสึ
 อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณาคิ ฯ เวทนา ฯเปฯ สลฺยณา ฯ
 สงฺขารา ฯ วิลฺยณาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ อนิจฺจํ ภนฺเต
 ฯเปฯ วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ
 อฺุปฺปชฺเชยฺย อทฺทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณาคิ ฯ
 โน เหติ ภนฺเต ฯ อิติ โข ภิกฺขเว ทฺกฺเข สติ ทฺกฺขํ อฺุปาทาย
 ทฺกฺขํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ อทฺทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ
 อโรโค ปรมฺมรณาคิ (ทฺุคฺคิยเปยฺยาโล) ฯ

ม. ย. ตสฺสทฺททานํ

วาคํ เอตํ มม ๑ โส อตฺตา โน จ เม สฺยิยา
 นตฺถิ กโรโต เหตุ จ ๒ มหาทิฏฺฐเณน อฏฺฐมํ
 สสฺสโต อสสฺสโต เจว อนฺุตฺตานนฺุตฺวา ๓ จ วุจฺจติ ฯ
 ตํ ชีวํ อณฺฺณํ ชีวณฺฺจ ตถาคเตน จตฺตาโร
 รุปํ อตฺตา โหติ อรูปํ จ อตฺตา โหติ
 รุปํ จ อรูปํ จ อตฺตา โหติ
 เนว รุปํ นารูปํ อตฺตา โหติ เอกนฺุตฺสฺสึ อตฺตา โหติ
 เอกนฺุตฺทกฺขํ อตฺตา โหติ สฺขทฺกฺขํ อตฺตา โหติ
 อทฺทกฺขมสฺสึ อตฺตา โหติ อโรโค ปรี มรณาคิ ฯ
 อิมะ นพฺพิสฺสติ สุตฺตา ทฺุคฺคิยวาเรณ เทสฺติตา

#๑ ย. มม. ๑ ๒ ย. เหตุยา ๑ ๓ ย. อนุตตานนุตา ๑

ทิกฺขิตฺตํสุตฺเต ตตฺตียเปยฺยาโล ตตฺตโย ๑

[๔๕๕] สาวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑ กิตฺถิมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ
ที อุปาทาย ที อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขิตฺตํ อุปฺปชฺชติ น วาตา
วายนฺติ น นชฺโช สนนฺติ น กพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนนฺติมสุริยา
อุเทนฺติ วา อเปนนฺติ วา เอสิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาทิ ๑ ภควํมุลกา โน
ภนฺเต ชมฺมา ๑เป๑ รุเป โข ภิกฺขเว สติ รุปี อุปาทาย รุปี
อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขิตฺตํ อุปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ ๑เป๑
เอสิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาทิ ๑ เวทนาย สติ ๑เป๑ สลฺลนฺตย สติ ๑
สงฺขารสฺส สติ ๑ วิลฺลนฺตย สติ วิลฺลนฺตย อุปาทาย วิลฺลนฺตย
อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขิตฺตํ อุปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ ๑เป๑
เอสิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาทิ ๑

[๔๖๐] ตํ ที มลฺลนฺตย ภิกฺขเว รุปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑
อนิจฺจํ ภนฺเต ๑เป๑ วิปริณามชมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺนฺปาทาย
เอวํ ทิกฺขิตฺตํ อุปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ ๑เป๑ เอสิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาทิ ๑
โน เหนฺติ ภนฺเต ๑ อิติ โข ภิกฺขเว ยถนิจฺจํ ตํ
ทูกฺขํ ตสฺมิ สติ ตทฺปาทาย เอวํ ทิกฺขิตฺตํ อุปฺปชฺชติ น วาตา
วายนฺติ น นชฺโช สนนฺติ น กพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนนฺติมสุริยา
อุเทนฺติ วา อเปนนฺติ วา เอสิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาทิ ๑ เวทนา ๑เป๑
สลฺลนฺตย ๑ สงฺขารา ๑ วิลฺลนฺตย นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑

#๑ ม. ตตฺตียกมนวคฺค-นวาตสุตฺต ๑

อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑เป๑ วิปริณามชมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺเชยฺย น วาตา วายนฺติ ๑เป๑ เอสีกฺกุจฺจายิฏฺฐิตาติ ๑
โน เหติ ฆนฺเต ๑ อิติ โข ภิกฺขเว ยถนิจฺจํ ตํ
ทฺกขํ ตสฺมี สติ ตทฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ ๑เป๑
เอสีกฺกุจฺจายิฏฺฐิตาติ ๑ (ฉพฺพีสํ วิตุถาเรตพฺพานิ) ๑ [๑]

[๔๖๑] สาทตฺถิ ๑ กิสฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ ก็ อฺุปาทาย
ก็ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ อทฺุภขมฺสุชี อตฺตา โหติ
อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ๑ ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา ๑เป๑
รูป โข ภิกฺขเว สติ รูปํ อฺุปาทาย รูปํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ
อฺุปฺปชฺชติ อทฺุภขมฺสุชี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ๑
เวทนาย สติ ๑เป๑ สลฺุณาย สติ ๑ สงฺขารสฺสุ สติ ๑ วิลฺุณฺาณ
สติ วิลฺุณฺาณํ อฺุปาทาย วิลฺุณฺาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ
อทฺุภขมฺสุชี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ๑

[๔๖๒] ตํ ก็ มลฺุณฺถ ภิกฺขเว รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑
อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑เป๑ วิปริณามชมฺมํ อปี นฺ ตํ อนฺุปาทาย
เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺเชยฺย อทฺุภขมฺสุชี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ๑
โน เหติ ฆนฺเต ๑ อิติ โข ภิกฺขเว ยถนิจฺจํ ตํ ทฺกขํ
ตสฺมี สติ ตทฺุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อฺุปฺปชฺชติ อทฺุภขมฺสุชี อตฺตา
โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺาติ ๑ เวทนา ๑เป๑ สลฺุณฺา ๑ สงฺขารา ๑
วิลฺุณฺาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑เป๑

#๑ ม. ทุตฺติยวคฺเค วิย จตฺวีสติ สุตฺตานิ ปฺุเรตพฺพานิ "ปญฺจวีสติมฺ" ๑

วิปริณามธมฺมํ อปี นฺ ตํ อนุปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺชเชยฺย
อทุกฺขมสุทฺธิ อตฺตตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณาทิ ฯ โน เหน็ด
ภนฺเต ฯ อิติ โข ภิกฺขเว ยถนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํ ตสฺมี สติ
ตทฺฐปาทาย เอวํ ทิฏฺฐิ อูปฺชชติ อทุกฺขมสุทฺธิ อตฺตตา โหติ อโรโค
ปรมฺมรณาทิ (ตติยเปยฺยาโล) ฯ

ทิกฺขิสํยุตฺเต จตฺตถเปยฺยาโล จตฺตโถ

[๔๖๓] สาวตฺถิ ๑ กิสิมฺมิ นฺ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขิสํ อฺปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ น นชฺโช
สนฺทนฺติ น คพฺภินิโย วิชายนฺติ น จนฺทิมสฺสุริยา อุเทนฺติ วา
อเปนฺติ วา เอตฺถิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาติ ๑ ภควํมฺลกา โน ฆนฺเต ชมฺมา
๑เป๑ รูเป โข ภิกฺขเว สติ รูปี อฺปาทาย รูปี อภินิวิสฺส เอวํ
ทิกฺขิสํ อฺปฺปชฺชติ น วาตา วายนฺติ ๑เป๑ เอตฺถิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาติ ๑
เวทนาย สติ ๑เป๑ สลฺลนฺาย สติ ๑ สงฺขารเสฺสุ สติ ๑ วิลฺลนฺาณ
สติ วิลฺลนฺาณ อฺปาทาย วิลฺลนฺาณ อภินิวิสฺส เอวํ ทิกฺขิสํ อฺปฺปชฺชติ
น วาตา วายนฺติ ๑เป๑ เอตฺถิกฺกฺขายิกฺกฺขิตฺตาติ ๑

[๔๖๔] ตํ กิ มลฺลนฺถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑
อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ๑ ทฺกฺขํ
ฆนฺเต ๑ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณฺามชฺชมฺมํ กฺลลฺลํ นฺ ตํ
สมนฺุปฺสฺสิตฺตุํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม อตฺตฺตาติ ๑ โน
เหตํ ฆนฺเต ๑ เวทนา ๑เป๑ สลฺลนฺา ๑ สงฺขารรา ๑ วิลฺลนฺาณ
นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ๑ อนิจฺจํ ฆนฺเต ๑ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ วา
ตํ สฺขํ วาติ ๑ ทฺกฺขํ ฆนฺเต ๑ ยํ ปนฺานิจฺจํ ทฺกฺขํ วิปริณฺามชฺชมฺมํ
กฺลลฺลํ นฺ ตํ สมนฺุปฺสฺสิตฺตุํ เอตํ มม เอโสหฺมสฺสมิ เอโส เม
อตฺตฺตาติ ๑ โน เหตํ ฆนฺเต ๑

[๔๖๕] ตสฺมา ติห ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลิจิ รูปี อตีตํ นาคตปฺจฺจุปฺปนฺนํ
อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺขุมํ วา หีนํ
วา ปณฺธิตํ วา ยนฺนุเร สนฺตฺติเก วา สพฺพํ รูปี เนตํ มม
เนโสหฺมสฺสมิ น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺมปฺปญฺญา
ทญฺจพฺพํ ฯ ยถา กาจิ เวทนา ฯ ยถา กาจิ สลฺยา ฯ
เย เกจิ สงฺขารํ ฯ ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ อตีตํ นาคตปฺจฺจุปฺปนฺนํ
อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอปาริกํ วา สฺขุมํ วา หีนํ วา
ปณฺธิตํ วา ยนฺนุเร สนฺตฺติเก วา สพฺพํ วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสฺสมิ
น เมโส อตฺตาทิ เอวเมตํ ยถาภูตํ สมนฺมปฺปญฺญา
ทญฺจพฺพํ ฯ เอวํ ปสฺสํ ฯ เปฯ นวปรี อิตฺถตฺตยาตฺติ ปชานาตีตฺติ ฯ

[๔๖๖] สวตฺถึ ฯ กิสิมฺมี นฺ โข ภิกฺขเว สติ กิ อฺปาทาย
กิ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ อทฺทขมฺมสุชี อตฺตา โหติ
อโรโค ปรมฺมรณฺนาตฺติ ฯ ภควํมฺลกา โน ภนฺเต ชมฺมา ฯ เปฯ
รูปे โข ภิกฺขเว สติ รูปี อฺปาทาย รูปี อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ
อฺปฺปชฺชติ อทฺทขมฺมสุชี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาตฺติ ฯ
เวทนาย สติ ฯ เปฯ สลฺยา สติ ฯ สงฺขารेषฺสุ สติ ฯ วิญฺญาณ
สติ วิญฺญาณํ อฺปาทาย วิญฺญาณํ อภินิวิสฺส เอวํ ทิฏฺฐิ อฺปฺปชฺชติ
อทฺทขมฺมสุชี อตฺตา โหติ อโรโค ปรมฺมรณฺนาตฺติ ฯ

[๔๖๗] ตํ กิ มลฺลยถ ภิกฺขเว รูปี นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ ฯ
อนิจฺจํ ภนฺเต ฯ ยํ ปนฺนนิจฺจํ ทฺถกฺขํ วา ตํ สฺขํ วาติ ฯ ทฺถกฺขํ

ภนฺเต ๑ ยํ ปนฺนํจํ ทุกฺขํ วิปริณามชมมํ กลลฺลํ นฺ ตํ
สมนฺุปลฺลสฺสํ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส เม อตฺตํ ๑ โน
เหตํ ภนฺเต ๑ เวทนา ๑เป๑ สลฺลํ ๑ สงฺขารํ ๑ วิญฺญาณํ
นิจํ วา อนิจํ วาติ ๑ อนิจํ ภนฺเต ๑ ยํ ปนฺนํจํ ทุกฺขํ
วา ตํ สฺขํ วาติ ๑ ทุกฺขํ ภนฺเต ๑ ยํ ปนฺนํจํ ทุกฺขํ วิปริณามชมมํ
กลลฺลํ นฺ ตํ สมนฺุปลฺลสฺสํ เอตํ มม เอโสหฺมสมฺมิ เอโส
เม อตฺตํ ๑ โน เหตํ ภนฺเต ๑

[๔๖๘] ตสฺมา ติห ภิกฺขเว ยงฺกิลฺลจฺจํ รุปี อตีตํนาคตฺตปจฺจปฺปนํ
อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอพาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ
วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา สพฺพํ รุปี เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ
น เมโส อตฺตํ เหวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ทฏฺฐพฺพํ ๑
ยา กาจิ เวทนา ๑ ยา กาจิ สลฺลํ ๑ เย เกจิ สงฺขารํ ๑
ยงฺกิลฺลจฺจํ วิญฺญาณํ อตีตํนาคตฺตปจฺจปฺปนํ อชฺฉตฺตํ วา พหิทฺธา
วา โอพาริกํ วา สฺขมํ วา หีนํ วา ปณฺีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก
วา สพฺพํ วิญฺญาณํ เนตํ มม เนโสหฺมสมฺมิ น เมโส อตฺตํ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญา ย ทฏฺฐพฺพํ ๑ เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว
สฺสวา อริยสวโก รุปลฺลมีปํ นิพฺพินฺนํ เวทนายปี นิพฺพินฺนํ
สลฺลนํปี นิพฺพินฺนํ สงฺขารสฺสปี นิพฺพินฺนํ วิญฺญาณสฺสปี
นิพฺพินฺนํ นิพฺพินฺนํ วิรชฺชติ วิราคา วิมฺจติ วิมฺตฺตสฺมี
วิมฺตฺตมิตฺติ ญาณํ โหติ ๑ จีณา ชาติ วุสฺสํ พุรหฺมจฺริยํ กตํ

สุตฺต สํ. ขนฺธวาทคฺโค - หน้าที 277

กรณียํ นวปรี อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาตตี ฯ (ปฺริมคฺมนํ อฏฺฐารส
เวยฺยากรณา ทฺตฺติยคฺมนํ ญพฺพีสํ วิตฺถาเรตพฺพานิ ตตฺติยคฺมนํ ญพฺพีสํ
วิตฺถาเรตพฺพานิ จตฺตฺตคฺมนํ ญพฺพีสํ วิตฺถาเรตพฺพานิ) ฯ

ทิกฺขจิสํยฺยตฺตํ นิกฺขจิสํ

โอกฺกนฺตสํยุตฺตํ

[๔๖๕] สาวตฺถิ ๑ จกฺขุ ภิภฺขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ
โสตฺถิ อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ ฆานํ อนิจฺจํ
วิปริณามิ อณฺณตภาวิ ชิวหา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺณตภาวิ
กาโย อนิจฺโจ วิปริณามิ อณฺณตภาวิ มโน อนิจฺโจ วิปริณามิ
อณฺณตภาวิ ๑ โย ภิภฺขเว อิม ฆมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ ๑
อัย วุจฺจติ สทฺธานุสาริ โอกฺกนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ สปฺปฺริสฺฐมฺมี
โอกฺกนฺโต วิตฺติวตฺโต ปุณฺณชนฺณมฺมี อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคฺคํ ยํ
กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ตฺริจฺฉานโยนํ วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺเชยฺย
อภพฺโพว ๑ ตาว กาลํ กาคฺคํ ยาว น โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรติ ๑
ยสฺส โข ภิภฺขเว อิม ฆมฺมา เอวํ ปณฺณาย มตฺตโส นิชฺฌานํ
ขมนฺติ ๑ อัย วุจฺจติ ฆมฺมานุสาริ โอกฺกนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ สปฺปฺริสฺฐมฺมี
โอกฺกนฺโต วิตฺติวตฺโต ปุณฺณชนฺณมฺมี อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคฺคํ ยํ
กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ตฺริจฺฉานโยนํ วา ปิตฺติวิสยํ วา อุปฺปชฺเชยฺย
อภพฺโพว ๒ ตาว กาลํ กาคฺคํ ยาว น โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรติ ๑
โย ภิภฺขเว อิม ฆมฺเม เอวํ ชานาติ เอวํ ปสฺสติ ๑ อัย วุจฺจติ
โสตาปนฺโน อวินิปาตฆมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๖๖] สาวตฺถิ ๑ รุปา ภิภฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน
สทฺทา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณตภาวิโน คนฺธา

#๑-๒ ม. ย. จ ๑ สพฺพตฺถ เอวํ ฅาตพฺพํ ๑

อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณถาภาวิโน รสา อนิจฺจา วิปริณามิโน
อณฺณถาภาวิโน โฝฏฺฐพฺพา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณถาภาวิโน
ธมฺมา อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺณถาภาวิโน ฯ โย ภิกฺขเว อิเม
ธมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ ฯ อัยํ วุจฺจติ สทฺธานุสारी โอกฺกนฺโต
สมฺมตฺตนิยามํ สปฺปริสฺฐมึ โอกฺกนฺโต วีตฺตฺโต ปุณฺณชนฺภูมึ อภพฺโพ
ตํ กมฺมํ กาคฺุ ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติรจฺจนโยนี วา ปิตฺติวิสยํ
วา อุปฺปชฺเชยฺย อภพฺโพว ตาว กาลํ กาคฺุ ยาว น โสตาปตฺติผลํ
สจฺฉิกโรติ ฯ ยสฺส โข ภิกฺขเว อิเม ธมฺมา เอวํ ปณฺณาย มตฺตโส
นิชฺฌานํ ขมฺนติ ฯ อัยํ วุจฺจติ ธมฺมานุสारी โอกฺกนฺโต สมฺมตฺตนิยามํ
สปฺปริสฺฐมึ โอกฺกนฺโต วีตฺตฺโต ปุณฺณชนฺภูมึ อภพฺโพ ตํ กมฺมํ
กาคฺุ ยํ กมฺมํ กตฺวา นิริยํ วา ติรจฺจนโยนี วา ปิตฺติวิสยํ วา
อุปฺปชฺเชยฺย อภพฺโพว ตาว กาลํ กาคฺุ ยาว น โสตาปตฺติผลํ
สจฺฉิกโรติ ฯ โย ภิกฺขเว อิเม ธมฺเม เอวํ ชานาติ ๑ เอวํ ปสฺสตี ฯ
อัยํ วุจฺจติ โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๗๑] สาวคฺคิ ฯ จกฺขุวิญฺญาณํ ภิกฺขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ
อณฺณถาภาวิ โสตฺวิญฺญาณํ ฯเปฯ ฆานวิญฺญาณํ ฯ ชิวฺหาวิญฺญาณํ ฯ
กายวิญฺญาณํ ฯ มโนวิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิปริณามิ
อณฺณถาภาวิ ฯ โย ภิกฺขเว ฯเปฯ สจฺฉิกโรติ ฯ ยสฺส โข ภิกฺขเว
ฯเปฯ สจฺฉิกโรติ ฯ โย ภิกฺขเว ฯเปฯ สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๔๗๒] สาวคฺคิ ฯ จกฺขุสมฺพสฺโส ภิกฺขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ
#๑ ม. ปชานาติ ฯ

อณฺณถาภาวี โสตสมฺผลสุโส ๑ ฆานสมฺผลสุโส ๑ ชิวหาสมฺผลสุโส ๑
กายสมฺผลสุโส ๑ มโนสมฺผลสุโส อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺณถาภาวี ๑
โย ภิกฺขเว อิม ฆมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ ๑ อัย วุจฺจติ
สทฺธานุสาริ ๑เป๑ สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๓] สาวตฺถิ ๑ จกฺขสมฺผลสุสชา ภิกฺขเว เวทนา อนิจฺจา
วิปริณามิ อณฺณถาภาวี โสตสมฺผลสุสชา เวทนา ๑ ฆานสมฺผลสุสชา
เวทนา ๑ ชิวหาสมฺผลสุสชา เวทนา ๑ กายสมฺผลสุสชา เวทนา ๑
มโนสมฺผลสุสชา เวทนา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺณถาภาวี ๑ โยพ
ภิกฺขเว อิม ฆมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ ๑ อัย วุจฺจติ
สทฺธานุสาริ ๑เป๑ สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๔] สาวตฺถิ ๑ รุปสณฺญา ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิ
อณฺณถาภาวี สทฺทสณฺญา ๑ คนฺธสณฺญา ๑ รสสณฺญา ๑
โผฏฺฐพฺพสณฺญา ๑ ฆมฺมสณฺญา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺณถาภาวี ๑
โย ภิกฺขเว อิม ฆมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ ๑ อัย
วุจฺจติ สทฺธานุสาริ ๑เป๑ สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๕] สาวตฺถิ ๑ รุปสณฺเจตนา ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิ
อณฺณถาภาวี สทฺทสณฺเจตนา ๑ คนฺธสณฺเจตนา ๑ รสสณฺเจตนา ๑
โผฏฺฐพฺพสณฺเจตนา ๑ ฆมฺมสณฺเจตนา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺณถาภาวี ๑
โย ภิกฺขเว อิม ฆมฺเม เอวํ สทฺทหติ อธิมฺจุจติ ๑ อัย
วุจฺจติ สทฺธานุสาริ ๑เป๑ สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๖] สาวตถิี ๑ รูปตณฺหา ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิ
อณฺฺณตาภาวิ สทฺทตณฺหา ๑ กนฺธตณฺหา ๑ รสตณฺหา ๑
โผฏฺฐพฺพตณฺหา ๑ ฌมฺมตณฺหา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺฺณตาภาวิ ๑
โย ภิกฺขเว อิม ฌมฺเม เอวํ สทฺททหติ อธิมฺมุจฺจติ ๑ อัยํ วุจฺจติ
สทฺธานุสาริี ๑เป๑ สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๗] สาวตถิี ๑ ปจฺวีชาตฺถุ ภิกฺขเว อนิจฺจา วิปริณามิ
อณฺฺณตาภาวิ ๑ อาโปชาตฺถุ ๑ เตโชชาตฺถุ ๑ วาโยชาตฺถุ ๑
อากาสชาตฺถุ ๑ วิญฺญาณชาตฺถุ อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺฺณตาภาวิ ๑
โย ภิกฺขเว อิม ฌมฺเม เอวํ สทฺททหติ อธิมฺมุจฺจติ ๑ อัยํ วุจฺจติ
สทฺธานุสาริี ๑เป๑ สมฺโพธิปรายโนติ ๑

[๔๗๘] สาวตถิี ๑ รูปี ภิกฺขเว อนิจฺจํ วิปริณามิ อณฺฺณตาภาวิ
เวทนา อนิจฺจา วิปริณามิ อณฺฺณตาภาวิ สลฺลยา ๑ สงฺขาร
อนิจฺจา วิปริณามิโน อณฺฺณตาภาวิโน วิญฺญาณํ อนิจฺจํ วิปริณามิ
อณฺฺณตาภาวิ ๑ โย ภิกฺขเว อิม ฌมฺเม เอวํ สทฺททหติ อธิมฺมุจฺจติ ๑
อัยํ วุจฺจติ สทฺธานุสาริี โอกฺกนฺฺโต สมฺมตฺตนิยามํ สปฺปฺริสญฺญมि
โอกฺกนฺฺโต วิตฺติวคฺโค ปุณฺณชฺชนญฺญมि อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคฺคํ ยํ
กมฺมํ กตฺวา นิรยํ วา ติริจฺจ
อภพฺโพว ตาว กาลิ กาคฺคํ ยาว น โสตาปตฺติผลํ สจฺจิกโรติ ๑
ยสฺส โข ภิกฺขเว อิม ฌมฺมา เอวํ ปณฺณาย มตฺตโส นิชฺฌานํ
ขมนฺฺติ ๑ อัยํ วุจฺจติ ฌมฺมานุสาริี โอกฺกนฺฺโต สมฺมตฺตนิยามํ สปฺปฺริส-

ภูมึ โอกฺกนฺโต วีตฺวตฺโต ปุณฺณชฺชนภูมึ อภพฺโพ ตํ กมฺมํ กาคฺคํ ยํ
กมฺมํ กตฺวา นึรยํ วา ตึรจฺจนโยนึ วา ปิตฺติวิสยํ วา อฺปปชฺเชยฺย
อภพฺโพว ตาว กาลํ กาคฺคํ ยาว น โสตาปตฺติผลํ สจฺฉิกโรตึ ฯ
โย ภิกฺขเว อึเม ชฺมเม เอวํ ปชานาตึ เอวํ ปสฺสตี ฯ อยํ วุจฺจตี
โสตาปนฺโน อวินิปาตชฺมโม นึยโต สมฺโพธิปฺรายโนตึ ฯ

โอกฺกนฺตสํยุตฺตํ ฯ

ตสฺสุทฺธานํ

จกฺขุ ฐปฺลจ วิญฺญาณํ   ผสฺโส จ เวทนาย จ
สญฺญา จ เจตนา ตณฺหา   ชาตุ ขนฺธเชน เต ทสาตี ฯ

อุปฺปาทสํยุดฺดี

[๔๗๕] สวาคฺฉี ฯ โย ๑ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ
อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว ทฺกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ
ชรามรณสฺส ปาตุภาโว โย โสตฺสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ฯเปฯ โย
ฆานสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ฯ โย ชิวฺหาย อุปฺปาโท จิตฺติ ฯ โย
กายสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ ฯ โย มนสฺส อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
ปาตุภาโว ทฺกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส
ปาตุภาโว ฯ

[๔๗๖] โย จ ๒ ภิกฺขเว จกฺขุสฺส นิโรฺชํ วุปฺสโม อตฺตงฺคโม
ทฺกฺขสฺเสโส นิโรฺชํ โรคานํ วุปฺสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม ฯ
โย โสตฺสฺส นิโรฺชํ ฯเปฯ โย ฆานสฺส นิโรฺชํ ฯ โย ชิวฺหาย
นิโรฺชํ ฯ โย กายสฺส นิโรฺชํ ฯ โย มนสฺส นิโรฺชํ วุปฺสโม
อตฺตงฺคโม ทฺกฺขสฺเสโส นิโรฺชํ โรคานํ วุปฺสโม ชรามรณสฺส
อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๗๗] สวาคฺฉี ฯ โย ภิกฺขเว รุปรานํ อุปฺปาโท จิตฺติ
อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว ทฺกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ
ชรามรณสฺส ปาตุภาโว โย สทฺทานํ ฯ โย คนฺธานํ ฯ โย รสฺทานํ ฯ
โย โผฏฺฐพฺพานํ ฯ โย ฌมฺมานํ อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว
ทฺกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

#๑ ม. โย โข ฯ สพฺพตฺต เอวํ ฌาตพฺพิ ฯ ๒ โป. โย จ โข ฯ

[๔๘๒] โย จ โข ภิกฺขเว รุปรานํ นิโรโธ วุปรสโม อตฺตงฺคโม
ทฺฤทฺสเสโต นิโรโธ โรคานํ วุปรสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม ฯ
โย สทฺธานํ ฯ โย คนฺธานํ ฯ โย รสํ ฯ โย โฝฏฺฐพฺพานํ ฯ
โย ฌมฺมานํ นิโรโธ วุปรสโม อตฺตงฺคโม ทฺฤทฺสเสโต นิโรโธ
โรคานํ วุปรสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๘๓] สวตฺถึ ฯ โย ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺญาณสฺส อุปฺปาโท
จิตฺติ ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯเปฯ โย มโนวิญฺญาณสฺส
อุปฺปาโท จิตฺติ ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๔๘๔] โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขุวิญฺญาณสฺส นิโรโธ ฯเปฯ
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม โย มโนวิญฺญาณสฺส นิโรโธ ฯเปฯ
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๘๕] สวตฺถึ ฯ โย ภิกฺขเว จกฺขุสมฺมุสฺสสฺส อุปฺปาโท
จิตฺติ ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯเปฯ โย มโนสมฺมุสฺสสฺส
อุปฺปาโท จิตฺติ ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๔๘๖] โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขุสมฺมุสฺสสฺส นิโรโธ ฯเปฯ
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม ฯเปฯ โย มโนสมฺมุสฺสสฺส นิโรโธ
ฯเปฯ ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๘๗] สวตฺถึ ฯ โย ภิกฺขเว จกฺขุสมฺมุสฺสชายน เวทนาย
อุปฺปาโท จิตฺติ ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯเปฯ โย
มโนสมฺมุสฺสชายน เวทนาย อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว

ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๔๘๘] โย จ โข ภิกฺขเว จกฺขุสมฺพสฺสชายน เวทนายน นิโรโธ
วูปสโม ฯเปฯ ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม ฯเปฯ โย มโนสมฺพสฺสชายน
เวทนายน นิโรโธ วูปสโม อตฺตงฺคโม ทุกฺขสฺเสโส
นิโรโธ โรคานํ วูปสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๘๙] สวาทฺถิ ฯ โย ภิกฺขเว รูปสณฺณาย อุปฺปาโท จิตฺติ
ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯเปฯ โย ฌมฺมสณฺณาย
อุปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท
โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๔๙๐] โย จ โข ภิกฺขเว รูปสณฺณาย นิโรโธ ฯเปฯ
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม ฯเปฯ โย ฌมฺมสณฺณาย นิโรโธ
วูปสโม อตฺตงฺคโม ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วูปสโม
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๙๑] สวาทฺถิ ฯ โย ภิกฺขเว รูปสณฺเจตฺตายน อุปฺปาโท
จิตฺติ ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯเปฯ โย ฌมฺมสณฺเจตฺตายน
อุปฺปาโท จิตฺติ ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๔๙๒] โย จ โข ภิกฺขเว รูปสณฺเจตฺตายน นิโรโธ ฯเปฯ
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม ฯเปฯ โย ฌมฺมสณฺเจตฺตายน นิโรโธ
วูปสโม อตฺตงฺคโม ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วูปสโม ชรามรณสฺส
อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๕๓] สาวตถิ ฯ โย ภิกฺขเว รูปตณฺหาย อุปฺปาโท จิตฺติ
ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯเปฯ โย ฌมฺมตณฺหาย อุปฺปาโท
จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ
ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๔๕๔] โย จ โข ภิกฺขเว รูปตณฺหาย นิโรโธ ฯเปฯ ชรามรณสฺส
อตฺตงฺคโม ฯเปฯ โย ฌมฺมตณฺหาย นิโรโธ วุปฺสโม
อตฺตงฺคโม ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วุปฺสโม ชรามรณสฺส
อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๕๕] สาวตถิ ฯ โย ภิกฺขเว ปจฺจวិธาตฺตยา อุปฺปาโท จิตฺติ
อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว ฯเปฯ ชรามรณสฺส ปาตุภาโว โย
อาโปธตฺตยา ฯเปฯ โย เตโชธตฺตยา ฯ โย วาโยธตฺตยา ฯ
โย อากาสธตฺตยา ฯ โย วิญฺญาณธตฺตยา อุปฺปาโท จิตฺติ
อภินิพฺพตฺติ ปาตุภาโว ทุกฺขสฺเสโส อุปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ
ชรามรณสฺส ปาตุภาโว ฯ

[๔๕๖] โย จ โข ภิกฺขเว ปจฺจวิธาตฺตยา นิโรโธ ฯเปฯ
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม โย อาโปธตฺตยา นิโรโธ ฯเปฯ ชรามรณสฺส
อตฺตงฺคโม โย เตโชธตฺตยา นิโรโธ ฯ โย วาโยธตฺตยา นิโรโธ ฯ
โย อากาสธตฺตยา นิโรโธ ฯ โย วิญฺญาณธตฺตยา นิโรโธ วุปฺสโม
อตฺตงฺคโม ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วุปฺสโม ชรามรณสฺส
อตฺตงฺคโมติ ฯ

[๔๕๗] สวาคฺคี ฯ โย ภิกฺขเว รูปสฺส อูปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ
ปาตฺถกาโว ทุกฺขสฺเสโส อูปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส
ปาตฺถกาโว โย เวทนาย ฯเปฯ โย สลฺยาย ฯ โย สงฺขารานํ ฯ
โย วิญฺญาณสฺส อูปฺปาโท จิตฺติ อภินิพฺพตฺติ ปาตฺถกาโว ทุกฺขสฺเสโส
อูปฺปาโท โรคานํ จิตฺติ ชรามรณสฺส ปาตฺถกาโว ฯ

[๔๕๘] โย จ โข ภิกฺขเว รูปสฺส นิโรโธ วุปฺสโม อตฺตงฺคโม
ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วุปฺสโม ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโม โย
เวทนาย ฯเปฯ โย สลฺยาย ฯ โย สงฺขารานํ ฯ โย วิญฺญาณสฺส
นิโรโธ วุปฺสโม อตฺตงฺคโม ทุกฺขสฺเสโส นิโรโธ โรคานํ วุปฺสโม
ชรามรณสฺส อตฺตงฺคโมติ ฯ

อูปฺปาทลํยฺยคฺคํ ฯ

ตสฺสุทฺถานํ

จกฺขุ รูปญฺจ วิญฺญาณํ   ผสฺโส จ เวทนาย จ
สลฺยาย จ เจตนา ตณฺหา   ธาตุ ขนฺธเนน เต ทสฺสาคี ฯ

กิลตสํยุตฺตํ

[๔๕๕] สาวตฺถิ ๑ โย ภิกฺขเว จกฺขุสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต
อุปกฺกิลโต โย โสตสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย
ฉานสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย ชิวฺหาย ฉนฺทราโค
จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย กายสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต
อุปกฺกิลโต โย มนสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต ๑
ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อิมสฺสุ ฉสุ จานสฺสุ เจตโต อุปกฺกิลโต
ปหิโน โหติ เนกฺขมฺมนินฺนํ จสฺส จิตฺตํ โหติ เนกฺขมฺมปรีภาวิตํ
จิตฺตํ กมฺมณิยํ ขายติ อภิญฺญา สจฺฉนฺธิเยสฺสุ ฌมฺเมสฺสูติ ๑

[๕๐๐] สาวตฺถิ ๑ โย ภิกฺขเว รุเปสฺสุ ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต
อุปกฺกิลโต โย สทฺเทสฺสุ ๑ โย คนฺธสฺสุ ๑ โย รเสสฺสุ ๑ โย
โผฏฺฐพฺเพสฺสุ ๑ โย ฌมฺเมสฺสุ ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต ๑
ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อิมสฺสุ ฉสุ จานสฺสุ เจตโต อุปกฺกิลโต
ปหิโน โหติ เนกฺขมฺมนินฺนํ จสฺส จิตฺตํ โหติ เนกฺขมฺมปรีภาวิตํ
จิตฺตํ กมฺมณิยํ ขายติ อภิญฺญา สจฺฉนฺธิเยสฺสุ ฌมฺเมสฺสูติ ๑

[๕๐๑] สาวตฺถิ ๑ โย ภิกฺขเว จกฺขุสมฺพสฺสสฺมี ฉนฺทราโค
จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย โสตสมฺพสฺสสฺมี ๑ โย ฉานสมฺพสฺสสฺมี ๑
โย ชิวฺหาสมฺพสฺสสฺมี ๑ โย กายสมฺพสฺสสฺมี ๑
โย มโนสมฺพสฺสสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต ๑ ยโต

โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ๗เป๗ อภิญญา สจฺฉิกรณียะสุ ฌมฺเมสุติ ๗

[๕๐๒] สาวตฺถิ ๗ โย ภิกฺขเว จกฺขุสมฺพสฺสชาย เวทนาย ฉนฺทราโค
จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย โสตสมฺพสฺสชาย เวทนาย ๗
โย ฆานสมฺพสฺสชาย เวทนาย ๗ โย ชิวฺหาสมฺพสฺสชาย เวทนาย ๗
โย กายสมฺพสฺสชาย เวทนาย ๗ โย มโนสมฺพสฺสชาย เวทนาย ฉนฺทราโค
จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต ๗ ยโต โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ๗เป๗
อภิญญา สจฺฉิกรณียะสุ ฌมฺเมสุติ ๗

[๕๐๓] สาวตฺถิ ๗ โย ภิกฺขเว รุปสฺสณฺณาย ฉนฺทราโค
จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย สทฺทสฺสณฺณาย ๗ โย คนฺธสฺสณฺณาย ๗
โย รสสฺสณฺณาย ๗ โย โผฏฺฐพฺพสฺสณฺณาย ๗ โย ฌมฺมสฺสณฺณาย
ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต ๗ ยโต โฆ ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน ๗เป๗ อภิญญา สจฺฉิกรณียะสุ ฌมฺเมสุติ ๗

[๕๐๔] สาวตฺถิ ๗ โย ภิกฺขเว รุปสฺสณฺเจตฺตนาถ ฉนฺทราโค
จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย สทฺทสฺสณฺเจตฺตนาถ ๗ โย คนฺธสฺสณฺเจตฺตนาถ ๗
โย รสสฺสณฺเจตฺตนาถ ๗ โย โผฏฺฐพฺพสฺสณฺเจตฺตนาถ ๗
โย ฌมฺมสฺสณฺเจตฺตนาถ ฉนฺทราโค จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต ๗ ยโต
โฆ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ๗เป๗ อภิญญา สจฺฉิกรณียะสุ ฌมฺเมสุติ ๗

[๕๐๕] สาวตฺถิ ๗ โย ภิกฺขเว รุปตณฺหนาย ฉนฺทราโค
จิตฺตสฺเสโต อุปกฺกิลโต โย สทฺทตณฺหนาย ๗ โย คนฺธตณฺหนาย ๗
โย รสตณฺหนาย ๗ โย โผฏฺฐพฺพตณฺหนาย ๗ โย ฌมฺมตณฺหนาย

ฉนฺทราโค จิตฺตเสสโส อุปกฺกิลโส ฯ ยโต โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน ฯเปฯ อภิญฺญา สจฺฉิกรณียเสสฺ ฐมฺเมสฺสูติ ฯ

[๕๐๖] สวตฺถิ ฯ โย ภิกฺขเว ปจฺจวาทฺตยา ฉนฺทราโค
จิตฺตเสสโส อุปกฺกิลโส โย อาโปชาตฺตยา ฯ โย เตโชชาตฺตยา ฯ โย
วาโยชาตฺตยา ฯ โย อากาสาชาตฺตยา ฯ โย วิญฺญาณชาตฺตยา ฉนฺทราโค
จิตฺตเสสโส อุปกฺกิลโส ฯ ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อิมเสสฺ ฌสฺ
จําเนสฺ เจตโส อุปกฺกิลโส ปหีนโน โหติ เนกขมฺมนินฺนํ จสฺส
จิตฺตํ โหติ เนกขมฺมปริภาวิตํ จิตฺตํ กมฺมนิยํ ขายติ อภิญฺญา
สจฺฉิกรณียเสสฺ ฐมฺเมสฺสูติ ฯ

[๕๐๗] สวตฺถิ ฯ โย ภิกฺขเว รุปสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตเสสโส
อุปกฺกิลโส ฯเปฯ โย วิญฺญาณสฺมี ฉนฺทราโค จิตฺตเสสโส
อุปกฺกิลโส ฯ ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อิมเสสฺ ฌสฺ จําเนสฺ
เจตโส อุปกฺกิลโส ปหีนโน โหติ เนกขมฺมนินฺนํ จสฺส จิตฺตํ
โหติ เนกขมฺมปริภาวิตํ จิตฺตํ กมฺมนิยํ ขายติ อภิญฺญา
สจฺฉิกรณียเสสฺ ฐมฺเมสฺสูติ ฯ

กิลสฺสํยฺตฺตํ ฯ

ตสฺสุทฺทํ

จกฺขุ รูปญจ วิญฺญาณํ   ผสฺโส จ เวทนาย จ

สญฺญา จ เจตนา ตณฺหา   ชาติ ขนฺธเณ เต ทสฺสตี ฯ

สาริปุตฺตสํยุตฺตํ

[๕๐๘] เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปุตฺโต สาวคฺคิยํ วิหริติ
เชตวนเณ อนาถปิณฑิกสฺส อารามे ๑ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต
ปฺพุพฺพหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สาวคฺคิ ๑ ปิณฑาย ปาวิสิ
สาวคฺคิยํ ปิณฑาย จริตฺวา ปจฺจนาถตฺตํ ปิณฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน
อนุชวณํ เตนฺอุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย อนุชวณํ อชฺโฆคาเหตุวา
อณฺตรสฺมี รุกฺขมฺเณ ทิวาวิหารํ ๒ นิสิทธิ ๑ อถ โข อายสฺมา
สาริปุตฺโต สายนฺหสมยํ ปฏิสถฺลانا วุฏฺฐิตฺตเณน เชตวนํ อนาถปิณฑิกสฺส
อาราโม เตนฺอุปสงฺกมิ ๑ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท
อายสฺมนตฺตํ สาริปุตฺตํ ทูโรตฺว อากจฺฉนตฺตํ ทิสฺวาน อายสฺมนตฺตํ
สาริปุตฺตํ เอตทโวจ วิปฺปสนฺนํ โข เต อาวุโส สาริปุตฺต
อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปรีโยทาโต กตเมนายสฺมา
สาริปุตฺโต อชฺช วิหารเณ วิหาสิติ ๑ อิธํ อาวุโส วิวิจฺเจว
กามหิ วิวิจฺจ อกฺุสเลหิ ชมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจาร์ วิเวกฺขํ ปิติสฺขํ
ปจฺมํ ฌานํ อุปสมฺบฺชช วิหฺรามิ ๑ ตสฺส มยฺหํ อาวุโส น
เอวํ โหติ อหํ ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิติ วา อหํ ปจฺมํ
ฌานํ สฺมาปนฺโนติ วา อหํ ปจฺมา ฌานา วุฏฺฐิตฺตติ วาติ ๑
ตถา हि ปนายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ทิฆมฺรตฺตํ อหฺงการมมฺงการมานานุสยา
สุสมฺมุหตา ตสฺมา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส น เอวํ โหติ
#๑ โป. สาวคฺคิยํ ๑ ๒ โป. ทิวาวิหารตฺถาย ๑

อหํ ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตฺติ วา อหํ ปจฺมํ ฌานํ สฺมาปนฺโนติ
วา อหํ ปจฺมา ฌานา วุฏฺฐิตฺติ วาติ ฯ

[๕๐๕] สวาคฺถิ ฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท ฯเปฯ
อายสฺมนฺตํ สารีปฺตํ เอตทวโจ วิปฺสณฺณานิ โข เต อาวุโส
สารีปฺตํ อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปรีโยทาโต
กตเมนายสฺมา สารีปฺโต อชฺช วิหารเณ วิหาสีติ ฯ อิธํ อาวุโส
วิตกฺกวิจารานํ วุปฺสมา อชฺชตฺตํ สมนฺสาทนํ เจตโส เอโกทิกาวํ
อวิตกฺกํ อวิจาร์ สฺมาชิขํ ปิติสฺขํ ทฺติยํ ฌานํ อุปฺสมปชฺช วิหารามิ ฯ
ตสฺส มยํ อาวุโส น เหวํ โหติ อหํ ทฺติยํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตฺติ
วา อหํ ทฺติยํ ฌานํ สฺมาปนฺโนติ วา อหํ ทฺติยา ๑ ฌานา
วุฏฺฐิตฺติ วาติ ฯ ตถา हि ปนายสฺมโต สารีปฺตตสฺส ทิฆรตฺตํ
อหฺงการมมฺงการมานานุสยา สฺสมุหตา ตสฺมา อายสฺมโต สารีปฺตตสฺส
น เหวํ โหติ อหํ ทฺติยํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตฺติ วา อหํ
ทฺติยํ ฌานํ สฺมาปนฺโนติ วา อหํ ทฺติยา ฌานา วุฏฺฐิตฺติ วาติ ฯ

[๕๑๐] สวาคฺถิ ฯ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท ฯเปฯ
วิปฺสณฺณานิ โข เต อาวุโส สารีปฺตํ อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ
มุขวณฺโณ ปรีโยทาโต กตเมนายสฺมา สารีปฺโต อชฺช วิหารเณ
วิหาสีติ ฯ อิธํ อาวุโส ปิตฺติยา จ วิราคา อุปฺกฺขโก จ วิหารามิ
สโต จ สมนฺชาโน สุขญจ กาเยน ปฏฺฐิสฺเวเทมิ ยนฺตํ อริยา
อจิกฺขนฺติ อุปฺกฺขโก สติมา สุขวิหารีติ ตติยํ ฌานํ
#๑ ไป. ย. ทฺติยชฺฌานา ฯ

อุปสมปชฺช วิหรามิ ฯ ตสฺส มยฺหํ อาวุโส น เหวํ โหติ อหํ
ตติยํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตี วา อหํ ตติยํ ฌานํ สฺมาปนฺโนติ วา
อหํ ตติยา ฌานา วุญฺจโติตี วาติ ฯ ตถา หิ ปนายสฺมโต สารีปฺตตสฺส
ทีฆรตฺตํ อหฺงการมมฺงการมานานุสยา สฺสุมฺหตา ตสฺมา
อายุสฺมโต สารีปฺตตสฺส น เหวํ โหติ อหํ ตติยํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตี
วา อหํ ตติยํ ฌานํ สฺมาปนฺโนติ วา อหํ ตติยา ฌานา
วุญฺจโติตี วาติ ฯ

[๕๑๑] สาวตฺถิ ฯ อทฺทสา โข อายุสฺมา อานนฺโท ฯเปฯ
วิปฺสนฺนานิ โข เต อาวุโส สารีปฺตต อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ
มุขวณฺโณ ปริโยทาโต กตเมนายสฺมา สารีปฺตโต อชฺช วิหาเรน
วิหาสีตี ฯ อิธํ อาวุโส สุขสฺส จ ปหานา ทฺกขสฺส จ ปหานา
ปฺพเพว โสมนสฺสโทมนสฺसानํ อคฺคงฺกมา อทุกขมสฺสํ อฺเปกฺขาตติปาริสฺสฺหี
จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมปชฺช วิหรามิ ฯ ตสฺส มยฺหํ
อาวุโส น เหวํ โหติ อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตี วา
อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สฺมาปนฺโนติ วา อหํ จตุตฺถา ฌานา
วุญฺจโติตี วาติ ฯ ตถา หิ ปนายสฺมโต สารีปฺตตสฺส ทีฆรตฺตํ
อหฺงการมมฺงการมานานุสยา สฺสุมฺหตา ตสฺมา อายุสฺมโต สารีปฺตตสฺส
น เหวํ โหติ อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สฺมาปชฺชามิตี วา
อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สฺมาปนฺโนติ วา อหํ จตุตฺถา ฌานา
วุญฺจโติตี วาติ ฯ

[๕๑๒] สวตฺถิ ๑ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท ๑เปฯ
อิธํ อวฺโส สพฺพโส รุปสณฺณํ สมตฺกุกฺมา ปฏฺิขสณฺณํ
อตุลฺกฺมา นานตฺตสณฺณํ อมนสิการา อนนฺโต อกาโสติ
อากาसानุจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ๑เปฯ วุญฺจโธติ วาติ ๑

[๕๑๓] สวตฺถิ ๑ อทฺทสา โข อายสฺมา อานนฺโท ๑เปฯ
อิธํ อวฺโส สพฺพโส อากาसानุจายตฺนํ สมตฺกุกฺมมฺ อนนฺตํ
วิญฺญาณนฺติ วิญฺญาณนุจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ๑เปฯ
วุญฺจโธติ วาติ ๑

[๕๑๔] สวตฺถิ ๑ อถ โข อายสฺมา สาริปฺตฺโต ๑เปฯ อิธํ
อวฺโส สพฺพโส วิญฺญาณนุจายตฺนํ สมตฺกุกฺมมฺ นตฺติ กิณฺจิติ
อากิณฺจณฺนุจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ๑เปฯ วุญฺจโธติ วาติ ๑

[๕๑๕] สวตฺถิ ๑ อถ โข อายสฺมา สาริปฺตฺโต ๑เปฯ อิธํ
อวฺโส อากิณฺจณฺนุจายตฺนํ สมตฺกุกฺมมฺ เนวสณฺณานาสณฺนุจายตฺนํ
อุปสมฺปชฺช วิหรามิ ๑เปฯ วุญฺจโธติ วาติ ๑

[๕๑๖] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา สาริปฺตฺโต สวตฺถิยํ วิหริติ
เชตวเน อนาถปิณฺฑทิกสฺส อารามे ๑ อถ โข อายสฺมา สาริปฺตฺโต
ปฺพพฺพนฺทสมฺมํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรรมาทาย สวตฺถิ ปิณฺฑทาย ปาวีสิ
สวตฺถิยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา ปจฺจนาทตฺตํ ปิณฺฑทปาทปฏฺิกุกฺนฺโต
เยน อนฺธวํ เตนฺอุปสงฺกมิ ทิวาวิหาราย อนฺธวํ อชฺโฆคาเหตุวา
อณฺตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิ ๑ อถ โข อายสฺมา

สาริปุตฺโต สายณฺหสมฺมํ ปฏิสลฺลนา วุฏฺฐิตฺโต เยน เขตวนํ
อนาถปิณฑิกสฺส อาราโม เตนฺอุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข อายสฺมา
อานนฺโท อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ทูรโตว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวาน
อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ วิปฺปสฺนฺนานิ โข เต อาวุโส
สาริปุตฺต อีนฺทุรียานิ ปริสุทฺโธ มุขวณฺโณ ปรีโยทาโต
กตเมนายสฺมา สาริปุตฺโต อชฺช วิหารเณ วิหาสีติ ฯ อิธํ อาวุโส
สพฺพโส เนวสฺลฺยานาสฺลฺยาตฺนํ สมตฺติกฺกมฺม สฺลฺยาเวทยิตฺนโรธํ
อุปสมฺบฺชช วิหฺรามิ ฯ ตสฺส มยฺหํ อาวุโส น เหวํ โหติ อหํ
สฺลฺยาเวทยิตฺนโรธํ สฺมาปชฺชามิติ วา อหํ สฺลฺยาเวทยิตฺนโรธํ
สฺมาปนฺโนติ วา อหํ สฺลฺยาเวทยิตฺนโรธา วุฏฺฐิตฺติ วาติ ฯ ตถา
หิ ปนายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ทีฆมฺรตฺตํ อหฺงการมมฺงการมานานฺสยา
สฺสมุหฺตา ตสฺมา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส น เหวํ โหติ อหํ
สฺลฺยาเวทยิตฺนโรธํ สฺมาปชฺชามิติ วา อหํ สฺลฺยาเวทยิตฺนโรธํ
สฺมาปนฺโนติ วา อหํ สฺลฺยาเวทยิตฺนโรธา วุฏฺฐิตฺติ วาติ ฯ

[๕๑๗] เอกํ สมฺมํ อายสฺมา สาริปุตฺโต ราชคฺเห วิหฺรติ
เวพฺพเวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ปุพฺพณฺหสมฺมํ
นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย ราชคฺหํ ๑ ปีณฺทาย ปาวิสิ ราชคฺเห
สฺปทานํ ปีณฺทาย จริตฺวา ตํ ปีณฺทปาตํ อลฺยตฺรํ กุฑฺฑมฺมถํ ๒
นิสฺสาย ภูถฺชติ ๓ ฯ อถ โข สฺวจิมฺขิ ๔ ปริพฺพาชิกาเยนายสฺมา
สาริปุตฺโต เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ
#๑ ม. ย. ราชคฺเห ฯ ๒ โป. กุฏฺฐมถํ ฯ ย. กุฑฺฑมถํ ฯ ๓ ม. ย. ปริภุถฺชติ ฯ
#๔ โป. ม. ย. สฺวจิมฺขิ ฯ

เอตทโวจ ก็ นฺุ โข สมณ อโธมุโข ภูถชสีตติ ๑ น ขวาทํ
 ภคินิ อโธมุโข ภูถชามิตติ ๑ เตนหิ สมณ อุพฺภมุโข ภูถชสีตติ ๑
 น ขวาทํ ภคินิ อุพฺภมุโข ภูถชามิตติ ๑ เตนหิ สมณ ทิสามุโข
 ภูถชสีตติ ๑ น ขวาทํ ภคินิ ทิสามุโข ภูถชามิตติ ๑ เตนหิ
 สมณ วิทิสามุโข ภูถชสีตติ ๑ น ขวาทํ ภคินิ วิทิสามุโข
 ภูถชามิตติ ๑ ก็ นฺุ สมณ อโธมุโข ภูถชสีตติ อิติ ปุณฺฺโจ สมนโน น
 ขวาทํ ภคินิ อโธมุโข ภูถชามิตติ วเทสิ เตนหิ สมณ อุพฺภมุโข
 ภูถชสีตติ อิติ ปุณฺฺโจ สมนโน น ขวาทํ ภคินิ อุพฺภมุโข ภูถชามิตติ
 วเทสิ เตนหิ สมณ ทิสามุโข ภูถชสีตติ อิติ ปุณฺฺโจ สมนโน
 น ขวาทํ ภคินิ ทิสามุโข ภูถชามิตติ วเทสิ เตนหิ สมณ
 วิทิสามุโข ภูถชสีตติ อิติ ปุณฺฺโจ สมนโน น ขวาทํ ภคินิ
 วิทิสามุโข ภูถชามิตติ วเทสิ กถลจฺจรหิ ๑ สมณ ภูถชสีตติ ๑ เย หิ
 เกจิ ภคินิ สมณพฺรํหฺมณา วตฺถุวิชชํติรจฺจณํวิชชํย มิจฺจณํชีเวน
 ชีวีกํ ๒ กปฺเปนฺตติ อิมํ วุจฺจนฺตติ ภคินิ สมณพฺรํหฺมณา อโธมุขํ
 ภูถชนฺตติ ๓ ๑ เย หิ เกจิ ภคินิ สมณพฺรํหฺมณา นกฺขตฺตวิชชํติรจฺจณํวิชชํย
 มิจฺจณํชีเวน ชีวีกํ กปฺเปนฺตติ อิมํ วุจฺจนฺตติ ภคินิ
 สมณพฺรํหฺมณา อุพฺภมุขํ ภูถชนฺตติ ๑ เย หิ เกจิ ภคินิ
 สมณพฺรํหฺมณา พุเตยฺยปฺพิณคมนนํนุโยคํ ๔ มิจฺจณํชีเวน ชีวีกํ กปฺเปนฺตติ
 อิมํ วุจฺจนฺตติ ภคินิ สมณพฺรํหฺมณา ทิสามุขํ ภูถชนฺตติ ๑ เย
 หิ เกจิ ภคินิ สมณพฺรํหฺมณา อํจควิชชํติรจฺจณํวิชชํย
 #๑ โป. กถลจฺจรหิ ๑ ๒ โป. ชีวีกํ ๑ ๓ ม. ย. ภูถชนฺตติ ๑ ๔ ม. ...นุโยคํย ๑

มิจฺฉาชีเวน ชีวีกํ กปฺเปนฺติ อิมํ วุจฺจนฺติ ภคินี สมณพฺรหฺมณา
วิทิสามฺขา ญฺญชฺนฺติ ฯ โส ขวาทํ ภคินี น วตฺถุวิชาตฺริจฺฉานวิชฺชาเย
มิจฺฉาชีเวน ชีวีกํ กปฺเปมิ น นกฺขตฺตวิชาตฺริจฺฉานวิชฺชาเย
มิจฺฉาชีเวน ชีวีกํ กปฺเปมิ น ทฺุเตยฺยปฺหิณฺคมนานุโยคา มิจฺฉาชีเวน
ชีวีกํ กปฺเปมิ น อญฺควิชาตฺริจฺฉานวิชฺชาเย มิจฺฉาชีเวน ชีวีกํ
กปฺเปมิ ฌมฺเมน ภิกฺขํ ปฺริเยสํมิ ฌมฺเมน ภิกฺขํ ปฺริเยสิตฺวา
ญฺญชํมิตฺติ ฯ อถ โข สฺวิมฺขี ปฺริพฺพาชิกา ราชคเห รติยาเย รติยํ
สิงฆาฏฺเณน สิงฆาฏฺกํ อฺปสงฺกมิตฺวา เอวมาโรเจสฺสิ ฌมฺมิกํ สมณํ
สฺกยปฺตฺติยา อหํ อหํเรนฺติ อนวชฺชํ สมณํ สฺกยปฺตฺติยา
อหํ อหํเรนฺติ เทถ สมณํ สฺกยปฺตฺติยานํ ปิณฺฑทฺนฺติ ฯ

สารีปฺตฺตสํยฺตฺตํ ฯ

ตสฺสุทฺททานํ

วิเวกํ อวิตกฺกํ ๑ จ ปิตี อฺปฺกฺขาจตฺตฺตํ

อากาสญฺเจว วิญฺญาณํ อากิณฺจเนวสฺสณฺณินา ๒

นิโรธํ ๓ นวโม วุตฺโต ทสฺมํ สฺวิมฺขิ จาติ ฯ

#๑ ม. วิเวกํ อวิตกฺกํ ฯ ๒ ยฺ. อากิณฺจณฺเณว ฯ ม. อากิณฺจเนวสฺสณฺณินา ฯ

#๓ โป. นิโรธํ ฯ ยฺ. นิโรธเนนคเห วุตฺโต ฯ

นาคสํยุตํ

[๕๑๘] สาวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑ จตฺสฺโส อีมา ภิกฺขเว
นาคโยนินฺโ ๑ กตฺมา จตฺสฺโส ๑ อณฺฑชา นาคา ชลาพฺุชา ๑ นาคา
สํเสทชา นาคา อุปฺปาติกา ๒ นาคา ๑ อีมา โข ภิกฺขเว จตฺสฺโส
นาคโยนินฺโติ ๑

[๕๑๙] สาวตฺถิ ๑ จตฺสฺโส อีมา ภิกฺขเว นาคโยนินฺโ ๑
กตฺมา จตฺสฺโส ๑ อณฺฑชา นาคา ชลาพฺุชา นาคา สํเสทชา
นาคา อุปฺปาติกา นาคา ๑ ตตฺร ภิกฺขเว อณฺฑเชหิ นาคเหิ
ชลาพฺุชา จ สํเสทชา จ อุปฺปาติกา จ นาคา ปณฺธิตตรา ๑
ตตฺร ภิกฺขเว อณฺฑเชหิ จ ชลาพฺุเชหิ จ นาคเหิ สํเสทชา จ
อุปฺปาติกา จ นาคา ปณฺธิตตรา ๑ ตตฺร ภิกฺขเว อณฺฑเชหิ จ
ชลาพฺุเชหิ จ สํเสทเชหิ จ นาคเหิ อุปฺปาติกา นาคา ปณฺธิตตรา ๑
อีมา โข ภิกฺขเว จตฺสฺโส นาคโยนินฺโติ ๑

[๕๒๐] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตวนเ
อนาถปิ่นฺฑกิสฺส อารามเ ๑ อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา
เตนุสฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตุํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตุํ นิสีหิ ๑
เอกมฺนฺตุํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตุํ เอตทโวจ โโก นุ
โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกจฺเจ อณฺฑชา นาคา
อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสฺสฏฺฐกาเย ๓ จ ภวนฺตีติ ๑ อิธ ภิกฺขุ
#๑ โป. ชลมพฺุชา ๑ ๒ ม. ย. โอปฺปาติกา ๑ ๓ ย. โอสฺสฏฺฐกาเย ๑

เอกจจันํ อณฺทชานํ นาคานํ เอวํ โหติ มยํ โข ปุพฺเพ กาเยน
ทวยการิโน อหุมฺห วาจาเย ทวยการิโน มนสา ทวยการิโน เต
มยํ กาเยน ทวยการิโน วาจาเย ทวยการิโน มนสา ทวยการิโน
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺทชานํ นาคานํ สหปุยตํ อุปปฺนฺนา
สจชฺช มยํ กาเยน สุจริตํ จเรยฺยาม ๑ วาจาเย สุจริตํ จเรยฺยาม
มนสา สุจริตํ จเรยฺยาม เอวํ มยํ [๒] กายสฺส เกทา ปรี มรณา
สุคตํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺเชยฺยาม หนฺต มยํ เอตฺรหิ กาเยน
สุจริตํ จราม วาจาเย สุจริตํ จราม มนสา สุจริตํ จรามาทิ ฯ
อຍံ โข ภิกฺขุ เหตุ อຍံ ปจฺจโย เยน มิเชกฺจเจ อณฺทชชา
นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสุสภฺจกายา จ ภวฺนฺตိติ ฯ

[๕๒๑] สวตฺถิ ฯ อถ โข อถฺมตโร ภิกฺขุ เยน ภควา
ฯเปฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควฺนตํ เอตทโวจ
โก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจเจ ชลาพฺชชา
นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสุสภฺจกายา จ ภวฺนฺตိติ ฯ (สพฺพํ
วิตฺถารตพฺพํ) ฯ อຍံ โข ภิกฺขุ เหตุ อຍံ ปจฺจโย เยน
มิเชกฺจเจ ชลาพฺชชา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสุสภฺจกายา จ
ภวฺนฺตိติ ฯ

[๕๒๒] สวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควฺนตํ
เอตทโวจ โโก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจเจ
สํเสทชชา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสุสภฺจกายา จ ภวฺนฺตိติ ฯ
#๑ โป. สพฺพวาทสฺส จรามาทิ ทิสฺสติ ฯ ๒ โป. โขสทฺโท ทิสฺสติ ฯ

(สพฺพํ วิตุถาเรตพฺพํ) ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย
เยน มิเชกฺจเจ สํเสททา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสุสฺสุกฺกายา
จ ภวนฺตีติ ฯ

[๕๒๓] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ โโก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจเจ
อุปปาติกา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสุสฺสุกฺกายา จ ภวนฺตีติ ฯ
อิธ ภิกฺขุ เอกจฺจํ อุปปาติกาณํ นาคานํ เอวํ โหติ มยฺ โข
ปฺพุเพ กาเยน ทฺวยการิโน อหุมฺห วาจาเย ทฺวยการิโน มนสา
ทฺวยการิโน เต มยฺ กาเยน ทฺวยการิโน วาจาเย ทฺวยการิโน
มนสา ทฺวยการิโน กายสุสฺส เกทา ปรี มรณา อุปปาติกาณํ
นาคานํ สหพฺยติ อุปปฺนฺนา สจฺชช มยฺ กาเยน สุจฺริติ จเรยฺยาม
วาจาเย สุจฺริติ จเรยฺยาม มนสา สุจฺริติ จเรยฺยาม เอวํ มยฺ
กายสุสฺส เกทา ปรี มรณา สุคฺตี สคฺคิ โลกิ อุปฺชฺเชยฺยาม
हनฺท มยฺ เอตฺรหิ กาเยน สุจฺริติ จราม วาจาเย สุจฺริติ จราม
มนสา สุจฺริติ จรามาคิ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย
เยน มิเชกฺจเจ อุปปาติกา นาคา อุโปสถํ อุปวสนฺติ โวสุสฺสุกฺกายา
จ ภวนฺตีติ ฯ

[๕๒๔] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ โโก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจเจ
กายสุสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺฺทชานํ นาคานํ สหพฺยติ

อุปฺปชฺชตีติ ฯ อธิ ภิกฺขุ เอกจฺโจ กาเยน ทฺวยการี โหติ วาจา
ทฺวยการี มนสา ทฺวยการี ตสฺส สุตฺ โหติ อญฺชชา นาคา
ทิจฺมายกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอว โหติ อโ
วตาคํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อญฺชชานํ นาคานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชเยยฺยติ ฯ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา อญฺชชานํ
นาคานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย
เยน มิเชกฺจฺโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อญฺชชานํ นาคานํ
สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๒๕] สวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โก นฺ โข ฆนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา ชลาพฺพชานํ นาคานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชตีติ ฯ เปฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา ชลาพฺพชานํ นาคานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๒๖] สวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โก นฺ โข ฆนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา สํเสทชานํ นาคานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ
ฯ เปฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา สํเสทชานํ นาคานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๒๗] สวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โก นฺ โข ฆนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ

กายสุสฺส เภททํ ปรี มรณํ อุปฺปาทิกานํ นาคานํ สหปุยตํ
อุปฺปชฺชตีติ ฯ อธิ ภิกฺขุ เอกจฺโจ กายเณ ทฺวยการี โหติ วาจา
ทฺวยการี มนสา ทฺวยการี ตสฺส สุตํ โหติ อุปฺปาทิกํ นาคา
ทิมายุกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพุลาทิ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห
วตาทิ กายสุสฺส เภททํ ปรี มรณํ อุปฺปาทิกานํ นาคานํ สหปุยตํ
อุปฺปชฺชยุยฺนติ ฯ โส กายสุสฺส เภททํ ปรี มรณํ อุปฺปาทิกานํ
นาคานํ สหปุยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย
เยน มิเชกจฺโจ กายสุสฺส เภททํ ปรี มรณํ อุปฺปาทิกานํ นาคานํ
สหปุยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๒๘] สวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โโก นฺุ โข ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกจฺโจ
กายสุสฺส เภททํ ปรี มรณํ อณฺุชานํ นาคานํ สหปุยตํ
อุปฺปชฺชตีติ ฯ อธิ ภิกฺขุ เอกจฺโจ กายเณ ทฺวยการี โหติ วาจา
ทฺวยการี มนสา ทฺวยการี ตสฺส สุตํ โหติ อณฺุชานํ นาคา
ทิมายุกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพุลาทิ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห
วตาทิ กายสุสฺส เภททํ ปรี มรณํ อณฺุชานํ นาคานํ สหปุยตํ
อุปฺปชฺชยุยฺนติ ฯ โส อนนฺํ เทติ ปานํ เทติ วตฺถิ เทติ ยานํ
เทติ มาลํ เทติ คนฺุฑิ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อวสถํP
เทติ ปทีเปยฺยํ เทติ ฯ โส กายสุสฺส เภททํ ปรี มรณํ อณฺุชานํ
นาคานํ สหปุยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย

เยน มิเชกฺโข ภายสุส เกทา ปรี มรณา อณฺทธานัน นาคานัน
สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๒๕] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ โโก นฺุ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺโข
ภายสุส เกทา ปรี มรณา ชลาพฺุชานัน นาคานัน ฯเปฯ สํเสทชานัน
นาคานัน ฯ อุปฺปาติกานัน นาคานัน สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ อธิ ภิกฺขุ
เอกฺโข กาเยน ทฺวยการี โหติ วาจาเย ทฺวยการี มนสา ทฺวยการี
ตสฺส สุตํ โหติ อุปฺปาติกา นาคา ทีฆายุกา วณฺณวนฺโต
สุขพฺุลาติ ฯ ตสฺส เอว โหติ อโห วตฺถา กายสุส เกทา ปรี
มรณา อุปฺปาติกานัน นาคานัน สหพฺยตํ อุปฺปชฺชเยยนฺติ ฯ โส
อนฺนํ เทติ ปานํ เทติ วตฺถํ เทติ ยานํ เทติ มาถํ เทติ
คณฺฐํ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อวสถํ เทติ ปทีเปยฺยํ
เทติ ฯ โส ภายสุส เกทา ปรี มรณา อุปฺปาติกานัน นาคานัน
สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน
มิเชกฺโข ภายสุส เกทา ปรี มรณา อุปฺปาติกานัน นาคานัน
สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ (อิมินา เปยฺยาเลน สห ทสฺ สุตฺตฺนฺดา
วิตฺถารา จตฺตฺส โยนีสุ จตฺตฺตาพีลํ เวยฺยากรณา กาทพฺุพา ทส
สุตฺตฺนฺดา โหนฺติ ปณฺณาสํ สุตฺตฺนฺดา โหนฺติ) ฯ

นาคสํยฺุตฺติ ฯ

ตสฺสุทฺททานํ

สุทฺทกณฺจ ๑ ปณฺีตตรํ จตุโร จ อุโปสธา
ตสฺส สฺตํ จตุโร จ ทานุปการา ๒ จตุโร
นาเคหิ สุปฺปกาสิตาติ ฯ

#๑ ย. สุทฺธิกํ ฯ ๒ ม. ทานุปการา จ สวตฺถิยํ ฯ

สุปฺณณสํยุตฺตํ

[๕๓๐] สาวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑ จตฺตสฺส อิมํ ภิกฺขเว
สุปฺณณโยนินฺนํ ๑ กตมา จตฺตสฺส ๑ อณฺฑชา สุปฺณณา ชลาพุชา
สุปฺณณา สํเสทชา สุปฺณณา อุปฺปาติกา สุปฺณณา ๑ อิมํ โข
ภิกฺขเว จตฺตสฺส สุปฺณณโยนินฺนํติ ๑

[๕๓๑] สาวตฺถิ ๑ จตฺตสฺส อิมํ ภิกฺขเว สุปฺณณโยนินฺนํ ๑
กตมา จตฺตสฺส ๑ อณฺฑชา สุปฺณณา ชลาพุชา สุปฺณณา สํเสทชา
สุปฺณณา อุปฺปาติกา สุปฺณณา ๑ ตตฺร ภิกฺขเว อณฺฑชา สุปฺณณา
อณฺฑเช นาค ทรนฺติ น ชลาพุเช น สํเสทเช น อุปฺปาติเก ๑
ตตฺร ภิกฺขเว ชลาพุชา สุปฺณณา อณฺฑเช จ ชลาพุเช จ นาค
ทรนฺติ น สํเสทเช น อุปฺปาติเก ๑ ตตฺร ภิกฺขเว สํเสทชา
สุปฺณณา อณฺฑเช จ ชลาพุเช จ สํเสทเช จ นาค ทรนฺติ น
อุปฺปาติเก ๑ ตตฺร ภิกฺขเว อุปฺปาติกา สุปฺณณา อณฺฑเช จ
ชลาพุเช จ สํเสทเช จ อุปฺปาติเก จ นาค ทรนฺติ ๑ อิมํ โข
ภิกฺขเว จตฺตสฺส สุปฺณณโยนินฺนํติ ๑

[๕๓๒] สาวตฺถิ ๑ อณฺฑตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุสสงฺกมิ
อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ ๑ เอกมนฺตํ
นินฺนโน โข สฺส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ โโก นุ โข ภนฺเต
เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเรกฺจโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา

อณฺทชานํ สุปฺณณานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ อิธ ภิกฺขุ เอกจฺโจ
กาเยน ทฺวยการี โหติ วาจาเย ทฺวยการี มนสา ทฺวยการี ตสฺส
สุตํ โหติ อณฺทชชา สุปฺณณา ทิฆายุกา วณฺณวนฺโต
สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห วตาคํ กายสฺส เกทา ปรี
มรณา อณฺทชานํ สุปฺณณานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชเยยฺยติ ฯ โส
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺทชานํ สุปฺณณานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติ ฯ
อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ กายสฺส
เกทา ปรี มรณา อณฺทชานํ สุปฺณณานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๑๓] สวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โก นฺ โข ฆนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา ชลาพฺพชานํ สุปฺณณานํ ฯเปฯ สํเสทชานํ
สุปฺณณานํ ฯ อุปฺปาติกานํ สุปฺณณานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ
อิธ ภิกฺขุ เอกจฺโจ กาเยน ทฺวยการี โหติ วาจาเย ทฺวยการี มนสา
ทฺวยการี ตสฺส สุตํ โหติ อุปฺปาติกา สุปฺณณา ทิฆายุกา
วณฺณวนฺโต สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห วตาคํ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุปฺปาติกานํ สุปฺณณานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชเยยฺยติ ฯ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุปฺปาติกานํ
สุปฺณณานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย
ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุปฺปาติกานํ
สุปฺณณานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๓๔] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โโก นฺุ โข ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชจฺจโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺฺชานํ สุปฺณฺณํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชตฺติ ฯ อธิ ภิกฺขุ เอกจฺจโจ กาเยน ทฺวยการี โหติ วาจา
ทฺวยการี มนสา ทฺวยการี ตสฺส สุตํ โหติ อณฺฺชชา สุปฺณฺณา
ทิจฺมายูกา วณฺณวนฺโต สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห
วตาคํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺฺชานํ สุปฺณฺณํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชเยยฺยนฺติ ฯ โส อนฺฺนํ เทติ ปานํ เทติ วตฺถิ เทติ ยานํ
เทติ มาถํ เทติ คนฺธํ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อวสถํ
เทติ ปทิจฺเปยฺยํ เทติ ฯ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺฺชานํ
สุปฺณฺณํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตฺติ ฯ อโย โข ภิกฺขุ เหตุ อโย
ปจฺจโย เยน มิเชจฺจโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อณฺฺชานํ
สุปฺณฺณํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตฺติ ฯ

[๕๓๕] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โโก นฺุ โข ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชจฺจโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา ชลาพฺุชานํ สุปฺณฺณํ ฯเปฯ สํเสทชานํ
สุปฺณฺณํ ฯ อุปฺปาติกานํ สุปฺณฺณํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตฺติ ฯ
อธิ ภิกฺขุ เอกจฺจโจ กาเยน ทฺวยการี โหติ วาจา ทฺวยการี มนสา
ทฺวยการี ตสฺส สุตํ โหติ อุปฺปาติกา สุปฺณฺณา ทิจฺมายูกา
วณฺณวนฺโต สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห วตาคํ กายสฺส

เกทา ปรี มรณา อุปฺปาทิกานํ สุปฺปณฺณานํ สหพฺยตฺถํ อุปฺปชฺเชยฺยนฺนติ ฯ
โส อนฺนํ เทติ ปานํ เทติ วคฺถํ เทติ ยานํ เทติ มालํ เทติ
คณฺฐํ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อาวสถํ เทติ ปทีเปยฺยํ
เทติ ฯ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุปฺปาทิกานํ สุปฺปณฺณานํ
สหพฺยตฺถํ อุปฺปชฺชติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน
มิเชจฺจโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุปฺปาทิกานํ สุปฺปณฺณานํ
สหพฺยตฺถํ อุปฺปชฺชตีติ ฯ (เอวํ ๑ ปีณฺทเกน ฉจฺตฺตาทีสํ สุตฺตฺตนา
โหนติ) ฯ

สุปฺปณฺณตฺถํ นิจฺฉิตํ ฯ

ตสฺสทฺททานํ

สุทฺธกํ หรติ ๒ เจว ทฺวยการี จตุโรปี ๓ จญ

ทานุปรการา จตฺตารอ ๔ สุปฺปณฺเณหิ ๕ สุปฺปกาสิตฺตาทิ ฯ

#๑ ย. ปีณฺทเกน ฉ จตฺตาทีส ฯ ๒ โป. วิหรนฺติ ฯ ย. หรนฺติ ฯ ๓ ย. จตุโร จ ฯ

#๔ ย. ทานุปรการ จ จตฺตารอ ฯ ๕ ม. สุปฺปณฺเณ ฯ ย. สุปฺปณฺณา ฯ

คณฺฐพุกายสํยุตฺตํ

[๕๑๖] เอกํ สมยํ ภควา สวตฺถึยํ วิหฺรติ เชตวนเณ อนนถปฺปณฺฑิกสฺส
 อารามเณ ฯเปฯ ภควา เอตทโวจ คณฺฐพุกายึเก [๑]
 เทเว โว ภิกฺขเว เทสิสฺสามิ ตํ สุณฺณถ ฯเปฯ กตเม จ ภิกฺขเว
 คณฺฐพุกายิกา เทวา ฯ สนฺติ ภิกฺขเว มฺลคฺคณฺฐเ อธิวตฺถา เทวา
 สนฺติ ภิกฺขเว สารคฺคณฺฐเ อธิวตฺถา เทวา สนฺติ ภิกฺขเว เฝคฺคณฺฐเ
 อธิวตฺถา เทวา สนฺติ ภิกฺขเว ตจคฺคณฺฐเ อธิวตฺถา เทวา
 สนฺติ ภิกฺขเว ปปฏิกคณฺฐเ อธิวตฺถา เทวา สนฺติ ภิกฺขเว
 ปตฺตคณฺฐเ อธิวตฺถา เทวา สนฺติ ภิกฺขเว ปุฬคณฺฐเ อธิวตฺถา
 เทวา สนฺติ ภิกฺขเว ผลคณฺฐเ อธิวตฺถา เทวา สนฺติ ภิกฺขเว
 รสคณฺฐเ อธิวตฺถา เทวา สนฺติ ภิกฺขเว คณฺฐคณฺฐเ อธิวตฺถา
 เทวา ฯ อิเม วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว คณฺฐพุกายิกาเทวาติ ฯ

[๕๑๗] สวตฺถึยํ ฯ อถ โข อลฺลตโร ภิกฺขุ เยน ภควา ฯเปฯ
 เอกมฺนตฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺ โข
 ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจโจ กายสฺส เกทา ปรี
 มรณา คณฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺชชฺตีติ ฯ อึธ ภิกฺขุ
 เอกจฺโจ กาเขน สุจฺริตํ จฺรติ วาจา ย สุจฺริตํ จฺรติ มนสา สุจฺริตํ
 จฺรติ ตสฺส สุตฺตํ โหติ คณฺฐพุกายิกา เทวา ทีฆายุกา
 วณฺณวฺนฺโต สุขพฺหุลาติ ฯ ตสฺส เอว โหติ อโห วตฺถาหํ กายสฺส
 #๑ ย. โวติ ทิสฺสติ ฯ ม. โข ฯ

ภทา ปรี มรณา คณฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺเชยฺยนฺติ ฯ
โส กายสุส ภทา ปรี มรณา คณฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน มิเชกฺจโจ
กายสุส ภทา ปรี มรณา คณฺฐพุกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชตฺติติ ฯ

[๕๑๘] สวตฺถิ ฯ อถ โข อณฺณตโร ภิกฺขุ เยน ภควา
เตนฺอุปฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ ฯ
เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นู
โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจโจ กายสุส ภทา
ปรี มรณา มฺลคฺนฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตฺติติ ฯ
อิช ภิกฺขุ เอกจฺโจ กาเยน สุจฺริตํ จฺริติ วาจาเย สุจฺริตํ จฺริติ
มนสา สุจฺริตํ จฺริติ ตสฺส สุตํ โหติ มฺลคฺนฺเช อธิวตฺถา เทวา
ทิฆายุกา วณฺณวฺนฺโต สุขพฺหุลาติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโ
วตาคํ กายสุส ภทา ปรี มรณา มฺลคฺนฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ
สหพฺยตํ อุปฺปชฺเชยฺยนฺติ ฯ โส ทาตา โหติ มฺลคฺนฺธานํ ฯ โส
กายสุส ภทา ปรี มรณา มฺลคฺนฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน มิเชกฺจโจ
กายสุส ภทา ปรี มรณา มฺลคฺนฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชตฺติติ ฯ

[๕๑๙] สวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ

เอตทโวจ โโก นฺ โข ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชจฺจโย
กายสฺส เกทา ปรี มรณา สารคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯเปฯ
เผคฺคฺคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ตจฺจคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ
ปฺปฏิกคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ปตฺตคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ
ปฺปฺผลคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ผลคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ
รสคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ คฺคฺคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ
สหพฺยตํ อุปฺปชฺชตฺติ ฯ อธิ ภิคฺคฺเช เอกจฺจโย กาเยน สุจฺริตํ จรติ
วาชาย สุจฺริตํ จรติ มนสา สุจฺริตํ จรติ ตสฺส สุตํ โหติ
สารคฺคฺเช อธิวตฺถา เทวา ทีฆายุกา วณฺณวฺโถ สุขพฺหุลาติ ฯ
ตสฺส เอวํ โหติ อโห วตฺถา กายสฺส เกทา ปรี มรณา
สารคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ เผคฺคฺคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ
ตจฺจคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ปฺปฏิกคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ
ปตฺตคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ปฺปฺผลคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ
ผลคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ รสคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ
คฺคฺคฺคฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชเยยฺยนฺติ ฯ โส
ทาทา โหติ สารคฺคฺชานํ ฯ โส ทาทา โหติ เผคฺคฺคฺคฺชานํ ฯ โส
ทาทา โหติ ตจฺจคฺคฺชานํ ฯ โส ทาทา โหติ ปฺปฏิกคฺคฺชานํ ฯ โส
ทาทา โหติ ปตฺตคฺคฺชานํ ฯ โส ทาทา โหติ ปฺปฺผลคฺคฺชานํ ฯ โส
ทาทา โหติ ผลคฺคฺชานํ ฯ โส ทาทา โหติ รสคฺคฺชานํ ฯ โส
ทาทา โหติ คฺคฺคฺคฺชานํ ฯ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา

คณฺหคณฺห อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตํ อุปปชฺชติ ฯ อัย โข
ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน มิเชกฺโข กายสฺส เกทา ปรี
มรณา คณฺหคณฺห อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตํ อุปปชฺชตีติ ฯ

[๕๔๐] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ โโก นฺุ โข ภาเนเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺโข
กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลคณฺห อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตํ
อุปปชฺชตีติ ฯ อิทฺ ภิกฺขุ เอกโข กาเยน สุจฺริตํ จรติ วาจา
สุจฺริตํ จรติ มนสา สุจฺริตํ จรติ ตสฺส สุตํ โหติ มุลคณฺห
อธิวตฺถา เทวา ทีฆายุกา วัฒนฺวฺโต สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอว
โหติ อโห วตาคํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา มุลคณฺห
อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตํ อุปปชฺชเยยฺยติ ฯ โส อนนฺํ เทติ ปานํ
เทติ วตฺถํ เทติ ยานํ เทติ มาถํ เทติ คณฺธิ เทติ วิเลปนํ เทติ
เสยฺยํ เทติ อวสถํ เทติ ปทีเปยฺยํ เทติ ฯ โส กายสฺส เกทา
ปรี มรณา มุลคณฺห อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตํ อุปปชฺชติ ฯ
อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย เยน มิเชกฺโข กายสฺส เกทา
ปรี มรณา มุลคณฺห อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตํ อุปปชฺชตีติ ฯ

[๕๔๑] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ โโก นฺุ โข ภาเนเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน
มิเชกฺโข กายสฺส เกทา ปรี มรณา สารคณฺห อธิวตฺถานํ เทวานํ
ฯเปฯ เภคคณฺห อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ตจคณฺห อธิวตฺถานํ

เทวานํ ฯ ปปฏิคฺคณฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ปตฺตคฺคณฺเช
อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ปุฬคฺคณฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ ผลคฺคณฺเช
อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ รสคฺคณฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ ฯ คณฺธคฺคณฺเช
อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตี อูปฺปชฺชตีติ ฯ อิท ภิกฺขุ เอกจฺโจ
กายน สุจฺริตี จรตี วาจา ย สุจฺริตี จรตี มนสา สุจฺริตี จรตี
ตสฺส สุตํ โหตี คณฺธคฺคณฺเช อธิวตฺถา เทวา ทีฆายุกา วัฒนฺวโนโต
สุขพฺพลาตีติ ฯ ตสฺส เอวํ โหตี อโห วตฺถาหํ กายสฺส
เกทา ปรี มรณา คณฺธคฺคณฺเช อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตี
อูปฺปชฺชเยยฺยตีติ ฯ โส อนนํ เทติ ปานํ เทติ วตฺถํ เทติ ยานํ
เทติ มาลี เทติ คณฺธํ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อาวสตี
เทติ ปทีเปยฺยํ เทติ ฯ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา คณฺธคฺคณฺเช
อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตี อูปฺปชฺชตีติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ
อัย ปจฺจโย เยน มิเรจฺจโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา คณฺธคฺคณฺเช
อธิวตฺถานํ เทวานํ สหปุยตี อูปฺปชฺชตีติ ฯ (เอวํ เอกปิณฺฑิกเณ
เอกสตฺถจ ทฺวาทส จ สุตฺตฺนฺตา ภวฺนตี) ฯ

คณฺธพฺพกายสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ตสฺสทฺทานํ

สุทฺธกํ จ สุจฺริตี ๑ ทาตา หิ อปเร ตโย ๒

ทานุปลการา ทสธา ๓ คณฺธพฺพา สุปฺปกาสีตาตีติ ฯ

#๑ ไป. สุทฺธกํ จ สุจฺริตี จ ฯ ๒ ม. ย. ทส. ฯ ๓ ม. สตมา ฯ

วลาหกลัษฺยุตฺตํ

[๕๔๒] สาวตฺถิ ๑ วลาหกายิกเถ เทเว โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ ๑
ตํ สุณฺณถ ๑เปฯ กตฺเม จ ภิกฺขเว วลาหกายิกา เทวา ๑ สฺนฺติ
ภิกฺขเว สีสฺวลาหกา เทวา สฺนฺติ ภิกฺขเว อญฺหฺวลาหกา เทวา
สฺนฺติ ภิกฺขเว อพฺภวลาหกา เทวา สฺนฺติ ภิกฺขเว วาตฺวลาหกา
เทวา สฺนฺติ ภิกฺขเว วสุสฺวลาหกา เทวา ๑ อิมํ วุจฺจฺนฺติ
ภิกฺขเว วลาหกายิกา เทวาติ ๑

[๕๔๓] สาวตฺถิ ๑ อถ โข อญฺจตโร ภิกฺขุ เยน ภควา
เตนุปลฺสงฺกมิ อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิ ๑
เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ โก นฺ
โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ กายสฺส เกทา
ปรี มรณฺา วลาหกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺชฺชติติ ๑ อิธ
ภิกฺขุ เอกจฺโจ กายเณ สฺจฺริตํ จรติ วาจา ย สฺจฺริตํ จรติ มนฺสา
สฺจฺริตํ จรติ ตสฺส สฺตํ โหติ วลาหกายิกา เทวา ทีฆายุกา
วณฺณวฺนฺโต สฺขพฺพฺลาติ ๑ ตสฺส เอวํ โหติ อโห วตาหํ
กายสฺส เกทา ปรี มรณฺา วลาหกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺชฺชเชยฺยนฺติ ๑ โส อนนํ เทติ ปานํ เทติ วตฺถิ เทติ ยานํ
เทติ มาถํ เทติ คนฺธํ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อวสถํ
เทติ ปทีเปยฺยํ เทติ ๑ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณฺา วลาหก-
#๑ ม. โว ภิกฺขเว เทเว เทเสสฺสามิ ๑

กายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย
ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา วลาหก-
กายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติติ ฯ

[๕๔๔] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ โโก นฺุ โข ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา สิตฺวลาหกานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชติติ ฯ อิทฺ ภิกฺขุ เอกฺจฺโจ กาเยน สุจฺริตํ จฺริติ วาจา
สุจฺริตํ จฺริติ มนฺสา สุจฺริตํ จฺริติ ตสฺส สุตฺ โหติ สิตฺวลาหกา
เทวา ทีฆายุกา ฆณฺณวนฺโต สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห
วตาหํ กายสฺส เกทา ปรี มรณา สิตฺวลาหกานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชชยฺยนฺติ ฯ โส อนนฺํ เทติ ปานํ เทติ วตฺถิ เทติ ยานํ
เทติ มาลี เทติ คนฺธํ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อวสถิ
เทติ ปทีเปยฺยํ เทติ ฯ โส กายสฺส เกทา ปรี มรณา สิตฺวลาหกานํ
เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติ ฯ อัย โข ภิกฺขุ เหตุ อัย ปจฺจโย
เยน มิเชกฺจฺโจ กายสฺส เกทา ปรี มรณา สิตฺวลาหกานํ เทวานํ
สหพฺยตํ อุปฺปชฺชติติ ฯ

[๕๔๕] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทโวจ โโก นฺุ โข ฆนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยน มิเชกฺจฺโจ
กายสฺส เกทา ปรี มรณา อุนฺหวลาหกานํ เทวานํ สหพฺยตํ
อุปฺปชฺชติติ ฯ

[๕๔๖] อพฺภวลาหกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อูปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๔๗] วาตวลาหกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อูปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๔๘] วสุสวลาหกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อูปฺปชฺชตีติ ฯ อิธ
ภิกฺขุ เอกจฺโจ กายเณ สุจฺริตํ จฺรติ วาจาย สุจฺริตํ จฺรติ มนสา
สุจฺริตํ จฺรติ ตสฺส สุตํ โหติ วสุสวลาหกา เทวา ทีฆายุกา
วณฺณวนฺโต สุขพฺพลาติ ฯ ตสฺส เอวํ โหติ อโห วตาคํ กายสฺส
ภเทา ปรี มรณา วสุสวลาหกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อูปฺปชฺชเยยฺยนฺติ ฯ
โส อนฺนํ เทติ ปานํ เทติ วคฺถํ เทติ ยานํ เทติ มालิํ เทติ
คณฺฐิํ เทติ วิเลปนํ เทติ เสยฺยํ เทติ อาวสถํ เทติ ปทีเปยฺยํ
เทติ ฯ โส กายสฺส ภเทา ปรี มรณา วสุสวลาหกานํ เทวานํ
สหพฺยตํ อูปฺปชฺชติ ฯ อัยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อัยํ ปจฺจโย เยน
มิเชกจฺโจ กายสฺส ภเทา ปรี มรณา วสุสวลาหกานํ เทวานํ
สหพฺยตํ อูปฺปชฺชตีติ ฯ

[๕๔๙] สวาคฺถิํ ฯ เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โก นุ โข ภาเน เหตุ โก ปจฺจโย เยนภทา
สีตํ โหตีติ ฯ สนฺติ ภิกฺขุ สีตวลาหกา นาม เทวา เตสํ ยทา
เอวํ โหติ ยนฺนุน มยิํ สกาย รติยา รเมยฺยามาติ ๑ เตสนฺตํ
เจโตปณฺธิมฺนุวย สีตํ โหติ ฯ อัยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อัยํ ปจฺจโย
เยนภทา สีตํ โหตีติ ฯ

#๑ ม. สพฺพสุตฺเตสุ วเสยฺยามาติ ปาโจ ทิสฺสติ ฯ

[๕๕๐] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โโก นุ โข ภูเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยเนกทา
อุณฺ्हํ โหตีติ ฯ สนฺติ ภิกฺขุ อุณฺ्हวลาหกา นาม เทวา เตสํ
ยทา เอวํ โหติ ยนฺนุน มยํ สกาย รติยา รเมยฺยามาติ เตสนฺตํ
เจโตปณฺธิมฺนุวาย อุณฺ्हํ โหติ ฯ อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจโย
เยเนกทาอุณฺ्हํ โหตีติ ฯ

[๕๕๑] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โโก นุ โข ภูเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยเนกทา
อพฺภํ โหตีติ ฯ สนฺติ ภิกฺขุ อพฺภวลาหกา นาม เทวา เตสํ
ยทา เอวํ โหติ ยนฺนุน มยํ สกาย รติยา รเมยฺยามาติ เตสนฺตํ
เจโตปณฺธิมฺนุวาย อพฺภํ โหติ ฯ อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจโย
เยเนกทาอพฺภํ โหตีติ ฯ

[๕๕๒] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ
เอตทวโจ โโก นุ โข ภูเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยเนกทา
วาโต โหตีติ ฯ สนฺติ ภิกฺขุ วาตวลาหกา นาม เทวา เตสํ
ยทา เอวํ โหติ ยนฺนุน มยํ สกาย รติยา รเมยฺยามาติ เตสนฺตํ
เจโตปณฺธิมฺนุวาย วาโต โหติ ฯ อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจโย
เยเนกทา วาโต โหตีติ ฯ

[๕๕๓] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ

เอตทโวจ โโก นฺ โข ภนฺเต เหตุ โโก ปจฺจโย เยเนกทา
เทโว วสุตฺตตีติ ฯ สนฺติ ภิกฺขุ วสุสวลาหกา นาม เทวา เตสํ
ยทา เอวํ โหติ ยนฺนุน มยํ สกาย รติยา รเมยฺยามาติ เตสนฺตํ
เจโตปณฺธิมฺนุวาย เทโว วสุตฺติ ฯ อยํ โข ภิกฺขุ เหตุ อยํ ปจฺจโย
เยเนกทา เทโว วสุตฺตตีติ ฯ

วลาหกลํยฺยตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ตสฺสทฺทานํ

เทสฺนา สุจริตา ปณฺจ ทานูปการปณฺจมํ
สีตํ อุณฺ्हลฺลจ อพฺภณฺจ วาตวสุสวลาหกาติ ฯ

วจน โคตตสํยุตฺตํ

[๕๕๔] เอกํ สมยํ ภควา สาวตถึยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกสฺส
อาราเม ฯ อถ โข วจน โคตฺโต ปริพฺพาชโก เยน ภควา
เตนุปลสงฺกมิ อุปลสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิติ สมฺโมทนียํ
กถํ สาราณียํ วิตฺติสารถฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิติ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน
โข วจน โคตฺโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺุ โข
โก โคตม เหตุ โโก ปจฺจโย ยานีมานิ อนนฺกวิหิตานิ ทิฏฺฐิกตานิ
โลเก อุปลชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา
อนฺตวา โลโกติ วา อนนฺตวา โลโกติ วา ตํ ชีวํ ตํ สรียฺรณฺติ
วา อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรียฺรณฺติ วา โหติ ตถาคโต ปริ
มรณาติ วา น โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ วา โหติ จ
น จ โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ วา เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ วาติ ฯ รูเป โข วจน อญฺญาณา
รูปสมฺพทเย อญฺญาณา รูปนโรเช อญฺญาณา รูปนโรชคามินียา
ปฏฺิปปทาย อญฺญาณา เอวมิมานิ อนนฺกวิหิตานิ ทิฏฺฐิกตานิ โลเก
อุปลชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ วาติ ฯ อัย โข วจน เหตุ อัย
ปจฺจโย ยานีมานิ อนนฺกวิหิตานิ ทิฏฺฐิกตานิ โลเก อุปลชฺชนฺติ
สสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต

ปริ มรณาติ วาติ ฯ

[๕๕๕] สาวตถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก.
ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺุ โข โภ โคตม เหตุ โโก ปจฺจโย
ยานิํมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต
โลโกติ วา อสฺสสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปริ มรณาติ วาติ ฯ เวทนาย โข วจฺจ อญฺญาณา
เวทนายสมฺมุทเย อญฺญาณา เวทนายนิโรเช อญฺญาณา เวทนายนิโรชคามินิยา
ปฏฺิปปทาย อญฺญาณา เอวมิํมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ
โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสสโต โลโกติ
วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ
วาติ ฯ อัย โข วจฺจ เหตุ อัย ปจฺจโย ยานิํมานิ อเนกวิหิตานิ
ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสสโต
โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ
มรณาติ วาติ ฯ

[๕๕๖] สาวตถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต ปริพฺพาชโก
ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺุ โข โภ โคตม เหตุ โโก ปจฺจโย
ยานิํมานิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต
โลโกติ วา อสฺสสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น
น โหติ ตถาคโต ปริ มรณาติ วาติ ฯ สญฺญาเย โข วจฺจ
อญฺญาณา สญฺญาสมฺมุทเย อญฺญาณา สญฺญานิโรเช อญฺญาณา

สญฺญานโรชคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณา เอวมิมานิ อเนกวิหิตานิ
ทิกฺขุจิกตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสโต
โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี
มรณาติ วาติ ฯ อัย โข วจฺจ เหตุ อัย ปจฺจโย ยานีมานิ
อเนกวิหิตานิ ทิกฺขุจิกตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ
วา อสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปรี มรณาติ วาติ ฯ

[๕๕๗] สาวตฺถิ ฯ เอกมฺนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต
ปรีพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺ โข โโก โคตม เหตุ โโก
ปจฺจโย ยานีมานิ อเนกวิหิตานิ ทิกฺขุจิกตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ
สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณาติ วาติ ฯ สงฺขารสฺสุ
โข วจฺจ อญฺญาณา สงฺขารสมฺมุทเย อญฺญาณา สงฺขารนิโรเช
อญฺญาณา สงฺขารนิโรชคามินิยา ปฏิปทาย อญฺญาณา เอวมิมานิ
อเนกวิหิตานิ ทิกฺขุจิกตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ วา
อสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรี มรณาติ วาติ ฯ อัย โข วจฺจ เหตุ อัย ปจฺจโย ยานีมานิ
อเนกวิหิตานิ ทิกฺขุจิกตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ วา
อสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต
ปรี มรณาติ วาติ ฯ

[๕๕๘] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต
ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺุ โข โโก โคตม เหตุ โโก
ปจฺจโย ยานีมานิ อนนฺทวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ
สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว
โหติ น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณฺตติ วาติ ฯ วิญฺญาณ
โข วจฺจ อญฺญาณา วิญฺญาณสมุทฺเท อญฺญาณา วิญฺญาณนิโรธ
อญฺญาณา วิญฺญาณนิโรธคามินิยา ปฏิปฺทาโย อญฺญาณา เอวมิมานิ
อนนฺทวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต โลโกติ
วา อสสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ
ตถาคโต ปริ มรณฺตติ วาติ ฯ อัย โข วจฺจ เหตุ อัย ปจฺจโย
ยานีมานิ อนนฺทวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ สสฺสโต
โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น
โหติ ตถาคโต ปริ มรณฺตติ วาติ ฯ

[๕๕๙] สาวตฺถิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วจฺจโคตฺโต
ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺุ โข โโก โคตม เหตุ โโก
ปจฺจโย ยานีมานิ อนนฺทวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ โลเก อุปฺปชฺชนฺติ
สสฺสโต โลโกติ วา อสสฺสโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปริ มรณฺตติ วาติ ฯ รูเป โข วจฺจ
อทฺตฺสนา ฯเปฯ รูปนิโรธคามินิยา ปฏิปฺทาโย อทฺตฺสนา ฯเปฯ

[๕๖๐] สาวตฺถิ ฯ เวทนาย โข วจฺจ อทฺตฺสนา ฯ

[๕๖๑] สาวตฺถิ ๑ สลฺยาย โข วจฺจ อทฺตฺสนา ๑

[๕๖๒] สาวตฺถิ ๑ สงฺขารสฺสุ โข วจฺจ อทฺตฺสนา ๑

[๕๖๓] สาวตฺถิ ๑ วิญฺญาณฺโ ข โข วจฺจ อทฺตฺสนา ๑เปฯ

วิญฺญาณนิโรธคามินิยา ปฏฺิปปทาย อทฺตฺสนา ๑

[๕๖๔] สาวตฺถิ ๑ รุเป โข อนภิสฺมยา ๑เปฯ รูปนิโรธคามินิยา

ปฏฺิปปทาย อนภิสฺมยา ๑เปฯ

[๕๖๕] สาวตฺถิ ๑ เวทนาย โข วจฺจ อนภิสฺมยา ๑เปฯ

[๕๖๖] สาวตฺถิ ๑ สลฺยาย โข วจฺจ อนภิสฺมยา ๑เปฯ

[๕๖๗] สาวตฺถิ ๑ สงฺขารสฺสุ โข วจฺจ อนภิสฺมยา ๑เปฯ

[๕๖๘] สาวตฺถิ ๑ วิญฺญาณฺโ ข โข วจฺจ อนภิสฺมยา ๑เปฯ

[๕๖๙] สาวตฺถิ ๑ เอกมฺนตฺติ นิสฺสินฺโน โข วจฺจ โคตฺโต

ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ โโก นฺุ โข โโก โคตฺม เหตุ โโก

ปจฺจโย ๑เปฯ รุเป โข วจฺจ อนนฺุโพธา ๑เปฯ รูปนิโรธคามินิยา

ปฏฺิปปทาย อนนฺุโพธา ๑เปฯ

[๕๗๐] สาวตฺถิ ๑ เวทนาย โข วจฺจ ๑เปฯ

[๕๗๑] สาวตฺถิ ๑ สลฺยาย โข วจฺจ ๑เปฯ

[๕๗๒] สาวตฺถิ ๑ สงฺขารสฺสุ โข วจฺจ ๑เปฯ

[๕๗๓] สาวตฺถิ ๑ วิญฺญาณฺโ ข โข วจฺจ อนนฺุโพธา ๑เปฯ

วิญฺญาณนิโรธคามินิยา ปฏฺิปปทาย อนนฺุโพธา ๑เปฯ

[๕๗๔] สาวตฺถิ ๑ โโก นฺุ โข โโก โคตฺม เหตุ โโก

ปจฺจโย ฯเปฯ รุเป โข วจฺจ อปฺปฎฺฐิเวธา ฯเปฯ วิญฺญาณเ โข
วจฺจ อปฺปฎฺฐิเวธา ฯเปฯ

[๕๗๕] สํวตฺถิ ฯ รุเป โข วจฺจ อสฺสทกฺขณา ฯเปฯ
วิญฺญาณเ โข วจฺจ อสฺสทกฺขณา ฯเปฯ

[๕๗๖] สํวตฺถิ ฯ รุเป โข วจฺจ อนฺุปลกฺขณา ฯเปฯ
วิญฺญาณเ โข วจฺจ อนฺุปลกฺขณา ฯเปฯ

[๕๗๗] สํวตฺถิ ฯ รุเป โข วจฺจ อสมเปกฺขณา ฯเปฯ
วิญฺญาณเ โข วจฺจ อสมเปกฺขณา ฯเปฯ

[๕๗๘] สํวตฺถิ ฯ รุเป โข วจฺจ อปฺปจฺจเวกฺขณา ฯเปฯ
วิญฺญาณเ โข วจฺจ อปฺปจฺจเวกฺขณา ฯเปฯ

[๕๗๙] สํวตฺถิ ฯ รุเป โข วจฺจ อปฺปจฺจูปลกฺขณา ฯเปฯ
วิญฺญาณเ โข วจฺจ อปฺปจฺจูปลกฺขณา ฯเปฯ

[๕๘๐] สํวตฺถิ ฯ อถ โข วจฺจ โคตฺโต ปรีพฺพชโก เยน ภควา
เตนฺุสสงฺกมิ อฺุสสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมนฺุโมทิ สมนฺุโมทนิยฺ
กถิ สํวตฺถิ วิตฺติสํวตฺถวา เอกมนฺุติ นิสฺสิทิ ฯ เอกมนฺุติ นิสฺสิทฺ
โข วจฺจ โคตฺโต ปรีพฺพชโก ภควนฺุติ เอตทโวจ โก นฺุ โข
โก โคตม เหตุ โก ปจฺจโย ยานิมนิ อเนกวิหิตานิ ทิฏฺฐิจิตฺตานิ
โลเก อฺุปฺปชฺชนฺุติ สสฺสโต โลโกติ วา อสฺสสโต
โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี
มรณฺาติ วาติ ฯ รุเป โข วจฺจ อปฺปจฺจกฺขณฺุมา รุเปสมฺุทเย

อปรฺปัจจกฺขกมฺมา รูปนโรโรเช อปรฺปัจจกฺขกมฺมา รูปนโรโรคามินิยา
ปฏิบัติทาย อปรฺปัจจกฺขกมฺมา ฯเปฯ

[๕๘๑] สาวตฺถิ ฯ เวทนาย โข วจฺจ อปรฺปัจจกฺขกมฺมา ฯเปฯ
เวทนานิโรโรคามินิยา ปฏิบัติทาย อปรฺปัจจกฺขกมฺมา ฯเปฯ

[๕๘๒] สาวตฺถิ ฯ สลฺยาย โข วจฺจ อปรฺปัจจกฺขกมฺมา ฯเปฯ
สลฺยานิโรโรคามินิยา ปฏิบัติทาย อปรฺปัจจกฺขกมฺมา ฯเปฯ

[๕๘๓] สาวตฺถิ ฯ สงฺขารสฺสุ โข วจฺจ อปรฺปัจจกฺขกมฺมา ฯเปฯ
สงฺขารนิโรโรคามินิยา ปฏิบัติทาย อปรฺปัจจกฺขกมฺมา ฯเปฯ

[๕๘๔] สาวตฺถิ ฯ วิญฺญาณฺเ โข วจฺจ อปรฺปัจจกฺขกมฺมา
วิญฺญาณสมฺมทฺเย อปรฺปัจจกฺขกมฺมา วิญฺญาณนโรโรเช อปรฺปัจจกฺขกมฺมา
วิญฺญาณนโรโรคามินิยา ปฏิบัติทาย อปรฺปัจจกฺขกมฺมา
เอวมิมานิ อนนฺทวา โลเก อปรฺปัจจกฺขกมฺมา วิญฺญาณนโรโรเช อปรฺปัจจกฺขกมฺมา
โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺตติ
วาติ ฯ อัย โข วจฺจ เหตุ อัย ปจฺจโย ยานิมานิ อนนฺทวา โลเก
วิญฺญาณนโรโรคามินิยา ปฏิบัติทาย อปรฺปัจจกฺขกมฺมา
โลโกติ วา อนนฺทวา โลโกติ วา อนนฺทวา โลโกติ วา
ตํ ชีวํ ตํ สรฺรณฺตติ วา อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรฺรณฺตติ วา โหติ
ตถาคโต ปรี มรณฺตติ วา น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺตติ วา
โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺตติ วา เนว โหติ น
น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺตติ วาติ ฯ อัย โข วจฺจ เหตุ อัย

ปจฺจโย ยานีมานิ อนนทวาทานิ ทิฏฺฐิตตานิ โลเก อปฺปชฺชนฺติ
สสุตฺโต โลโกติ วา อสสุตฺโต โลโกติ วา ฯเปฯ เนว โหติ
น น โหติ ตถาคโต ปรี มรณฺตติ วาติ ฯ (เอกปิตฺเตน ปญฺจปญฺญาสํ
สุตฺตนฺตา ภวณฺติ) ฯ

วจฺจโกตฺตสํยุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

อิทํ สํยุตฺตสฺส อุตฺทธานํ

อณฺณาณา อทฺตฺสนฺนเจว อนนทิสฺมยา อนนฺนุโพธา
อปฺปฏฺฐิเวธา อสฺลลฺกฺขณา อนฺนุปลกฺขณฺน อสมเปกฺขณา
อปฺปจฺจเวกฺขณา อปฺปจฺจูปลกฺขณา อปฺปจฺจกฺขณมฺมณฺติ ฯ

สมาธิสํยุตฺตํ ๑

[๕๘๕] สาวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑เปฯ จตฺตารอเม ภิกฺขเว
 ฌายี ๑ กตเม จตฺตารอ ๑ อธิ ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาธิสุมิ
 สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ สมาปตฺติกุสโล ๑ อธิ ปน ภิกฺขเว
 เอกจฺใจ ฌายี สมาธิสุมิ สมาปตฺติกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล ๑
 อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี เนว สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล
 โหติ น สมาธิสุมิ สมาปตฺติกุสโล ๑ อธิ ปน ภิกฺขเว
 เอกจฺใจ ฌายี สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล จ โหติ สมาธิสุมิ สมาปตฺติกุสโล
 จ ๑ ตตฺร ภิกฺขเว ยวายํ ฌายี สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล
 จ [๒] สมาธิสุมิ สมาปตฺติกุสโล จ ๑ อัย อิมสํ จตฺนุนํ ฌายินํ อคฺโค
 จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข ๓ จ อุตฺตโม จ ปวโร จ ๑ เสยฺยถาปี
 ภิกฺขเว กวา จิริ จิรมฺหา ทธิ ทธิมฺหา นวนินฺตํ นวนินฺตมฺหา สปริ
 สปริมฺหา สปริมฺณฺโท ตตฺร อคฺคมกฺขายติ เอวเมว โข ภิกฺขเว
 ยวายํ ฌายี สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล จ สมาธิสุมิ สมาปตฺติกุสโล
 จ ๑ อัย อิมสํ จตฺนุนํ ฌายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข ๔
 จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ ๑

[๕๘๖] สาวตฺถิ ๑ ตตฺร โข ๑เปฯ จตฺตารอเม ภิกฺขเว
 ฌายี ๑ กตเม จตฺตารอ ๑ อธิ ภิกฺขเว เอกจฺใจ ฌายี สมาธิสุมิ
 สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ จิตฺติกุสโล ๑ อธิ ปน ภิกฺขเว
 #๑ ม. ฌานสํยุตฺตํ ๑ [๒] ม. โหติ ๑ สพฺพตฺถ เอวํ ฌาตพฺพิ ๑ ๓-๔ ม. ย.
 #โมกฺโข อิติ ทิสฺสติ สพฺพตฺถ อีทิสเมว ๑

เอกจฺโจ ฉายี สฺมาธิสฺมี จิตฺตฺสโล โหติ น สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล ฯ
 อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี เนว สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล
 โหติ น สฺมาธิสฺมี จิตฺตฺสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ
 ฉายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล จ โหติ สฺมาธิสฺมี จิตฺตฺสโล จ ฯ
 ตฺตร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล จ สฺมาธิสฺมี
 จิตฺตฺสโล จ ฯ อยํ อิมํสํ จตฺตฺนํ ฉายี นํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ
 ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทวา
 จีโร จีรฺมหา ทธิ ทธิมหา นวณฺตี นวณฺตีมหา สปฺปี สปฺปีมหา
 สปฺปีมณฺโฑ ตฺตร อคฺคมกฺขาติ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยฺวายํ
 ฉายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล จ สฺมาธิสฺมี จิตฺตฺสโล จ ฯ อยํ
 อิมํสํ จตฺตฺนํ ฉายี นํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม
 จ ปวโร จาติ ฯ

[๕๘๖] สวาตฺถิ ฯ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตาโร ฯ
 อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล โหติ น [๑] สฺมาธิสฺมี
 วุจฺจานกฺสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สฺมาธิสฺมี วุจฺจานกฺสโล
 โหติ น สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ
 ฉายี เนว สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล โหติ น สฺมาธิสฺมี วุจฺจานกฺสโล ฯ
 อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล
 จ โหติ สฺมาธิสฺมี วุจฺจานกฺสโล จ ฯ ตฺตร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี
 สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺสโล จ สฺมาธิสฺมี วุจฺจานกฺสโล จ ฯ อยํ อิมํสํ
 #[๑] ม. จสทฺโท ทิสฺสติ ฯ สพฺพตฺถ อีทิสฺสเมว ฯ

จตฺตุนํ ฌายีณํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ
ปวโร จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ควา จีรํ จีรฺมฺหา ทธิ ทธิมฺหา
นวณิํตํ นวณิํตมฺหา สปปี สปปีมฺหา ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๘๘] สวาตฺถึ ฯ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี ฯ กตฺเม จตฺตาโร ฯ
อิธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺุสโล โหติ น สฺมาธิสฺมี
กถฺลิตฺกฺุสโล ๑ ฯ อิธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สฺมาธิสฺมี กถฺลิตฺกฺุสโล
โหติ น สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺุสโล ฯ อิธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ
ฌายี เนว สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺุสโล โหติ น สฺมาธิสฺมี กถฺลิตฺกฺุสโล ฯ
อิธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺุสโล จ โหติ
สฺมาธิสฺมี กถฺลิตฺกฺุสโล จ ฯ ตตฺธโร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฌายี สฺมาธิสฺมี
สฺมาธิกฺุสโล จ สฺมาธิสฺมี กถฺลิตฺกฺุสโล จ ฯ อัย อิมสํ จตฺตุนํ
ฌายีณํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร
จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ควา จีรํ จีรฺมฺหา ทธิ ทธิมฺหา นวณิํตํ
นวณิํตมฺหา สปปี สปปีมฺหา ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๘๙] สวาตฺถึ ฯ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฌายี ฯ กตฺเม จตฺตาโร ฯ
อิธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺุสโล โหติ น สฺมาธิสฺมี
อารมฺมณฺกฺุสโล ฯ อิธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สฺมาธิสฺมี
อารมฺมณฺกฺุสโล โหติ น สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺุสโล ฯ อิธิ ปน ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฌายี เนว สฺมาธิสฺมี สฺมาธิกฺุสโล โหติ น สฺมาธิสฺมี
อารมฺมณฺกฺุสโล ฯ อิธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สฺมาธิสฺมี
#๑ ยฺ. กถฺลิตฺกฺุสโล ฯ

สมาธิกุสโล จ โหติ สมาธิสุมิ อารมฺมณกุสโล จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว
ยวํ ฌายี สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล จ สมาธิสุมิ อารมฺมณกุสโล
จ ฯ อํ อิมํ จตฺตุนํ ฌายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข
จ อุตฺตโม จ ปวโร จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทวา จิรํ ฯเปฯ
ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๐] สวตฺถึ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฌายี ฯ กตฺเม จตฺตาริ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฌายี สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ
โคจรกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฌายี สมาธิสุมิ โคจรกุสโล
โหติ น สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ
ฌายี เนว สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ โคจรกุสโล ฯ
อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฌายี สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล จ โหติ
สมาธิสุมิ โคจรกุสโล จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยวํ ฌายี สมาธิสุมิ
สมาธิกุสโล จ สมาธิสุมิ โคจรกุสโล จ ฯ อํ อิมํ จตฺตุนํ
ฌายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร
จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทวา จิรํ ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๑] สวตฺถึ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฌายี ฯ กตฺเม จตฺตาริ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฌายี สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ
อภินิหารกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฌายี สมาธิสุมิ
อภินิหารกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว(
เอกฺจฺโจ ฌายี เนว สมาธิสุมิ สมาธิกุสโล โหติ น สมาธิสุมิ

อภินิหารกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมာธิสฺมี
สมာธิกุสโล จ โหติ สมာธิสฺมี อภินิหารกุสโล จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว
ยฺวายฺมฺ อายี สมာธิสฺมี สมာธิกุสโล จ สมာธิสฺมี อภินิหารกุสโล
จ ฯ อยฺม อิมสฺส จตฺตุนฺนํ ฉายินฺนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข
จ อุตฺตโม จ ปวโร จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คฺวา จิรํ ฯเปฯ
ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๒] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตาริ ฯ
อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมာธิสฺมี สมာธิกุสโล โหติ น สมာธิสฺมี
สทฺกจฺจการี ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมာธิสฺมี สทฺกจฺจการี
โหติ น สมာธิสฺมี สมာธิกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ
ฉายี เนว สมာธิสฺมี สมာธิกุสโล โหติ น สมာธิสฺมี สทฺกจฺจการี ฯ
อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมာธิสฺมี สมာธิกุสโล จ โหติ
สมာธิสฺมี สทฺกจฺจการี จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายฺมฺ อายี สมာธิสฺมี
สมာธิกุสโล จ สมာธิสฺมี สทฺกจฺจการี จ ฯ อยฺม อิมสฺส จตฺตุนฺนํ
ฉายินฺนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร
จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว คฺวา จิรํ ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๓] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตาริ ฯ
อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมာธิสฺมี สมာธิกุสโล โหติ น สมာธิสฺมี
สทฺกจฺจการี ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมာธิสฺมี สทฺกจฺจการี
โหติ น สมာธิสฺมี สมာธิกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี

เนว สมาริสุมี สมาริกุสโล โหติ น สมาริสุมี สาคจฺจการี ฯ
อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สมาริกุสโล จ โหติ
สมาริสุมี สาคจฺจการี จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สมาริสุมี
สมาริกุสโล จ สมาริสุมี สาคจฺจการี จ ฯ อัย อิมสํ จตฺนุนํ
ฉายีนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร
จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ควา ชีริ ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๔] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตเม จตฺตาริ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สมาริกุสโล โหติ น สมาริสุมี
สปฺปายการี ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สปฺปายการี
โหติ น สมาริสุมี สมาริกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ
ฉายี เนว สมาริสุมี สมาริกุสโล โหติ น สมาริสุมี สปฺปายการี ฯ
อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สมาริกุสโล จ โหติ
สมาริสุมี สปฺปายการี จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สมาริสุมี
สมาริกุสโล จ สมาริสุมี สปฺปายการี จ ฯ อัย อิมสํ จตฺนุนํ
ฉายีนํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จ ฯ
เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ควา ชีริ ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๕] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตเม จตฺตาริ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สมาริตฺตฺติกุสโล โหติ น
สมาริสุมี จิตฺติกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี
จิตฺติกุสโล โหติ น สมาริสุมี สมาริตฺตฺติกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว

เอกจฺโจ ฉายี เนว สมာธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล โหติ น สมาธิสฺมี
จิตฺตํกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล
จ โหติ สมาธิสฺมี จิตฺตํกุสโล จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี
สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล จ สมาธิสฺมี จิตฺตํกุสโล จ ฯ อํ อิมํ
จตฺตํ ฉายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร
จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ควา ชีริ ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๖] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตเม จตฺตาริ ฯ
อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล โหติ น
สมาธิสฺมี วุฏฺฏจฺานกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี
สมาธิสฺมี วุฏฺฏจฺานกุสโล โหติ น สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล ฯ อธิ
ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี เนว สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล โหติ
น สมาธิสฺมี วุฏฺฏจฺานกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี
สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล จ โหติ สมาธิสฺมี วุฏฺฏจฺานกุสโล จ ฯ
ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๕๕๗] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตเม จตฺตาริ ฯ
อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล โหติ น
สมาธิสฺมี กลฺลิตฺตํกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสฺมี
กลฺลิตฺตํกุสโล โหติ น สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฉายี เนว สมาธิสฺมี สมาปตฺตํกุสโล โหติ น สมาธิสฺมี
กลฺลิตฺตํกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสฺมี สมาปตฺติ-

กุสโล จ โหติ สมาริสุมี กุลิตกุสโล จ ฯ ตตฺร ฯเปฯ ปวโร
จาทิ ฯ

[๕๕๘] สวาคฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตาริ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล โหติ น
สมาริสุมี อารมฺมณกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฉายี
สมาริสุมี อารมฺมณกุสโล โหติ น สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล ฯ
อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฉายี เนว สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล
โหติ น สมาริสุมี อารมฺมณกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ
ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล จ โหติ สมาริสุมี อารมฺมณกุสโล
จ ฯ ตตฺร ฯเปฯ ปวโร จาทิ ฯ

[๕๕๙] สวาคฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตาริ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล โหติ น
สมาริสุมี โคจฺรกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฉายี สมาริสุมี
โคจฺรกุสโล โหติ น สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว
เอกฺจฺโจ ฉายี เนว สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล โหติ น สมาริสุมี
โคจฺรกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล
จ โหติ สมาริสุมี โคจฺรกุสโล จ ฯ ตตฺร ฯเปฯ ปวโร
จาทิ ฯ

[๖๐๐] สวาคฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตาริ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกฺจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล โหติ น

สมาธิสุมี อภินิหารกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี
สมาธิสุมี อภินิหารกุสโล โหติ น สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล ฯ อธิ
ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี เนว สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล โหติ
น สมาธิสุมี อภินิหารกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี
สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล จ โหติ สมาธิสุมี อภินิหารกุสโล จ ฯ
ตฺตร ฯเปฯ ปวโร จาติ ฯ

[๖๐๑] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตเม จตฺตาโร ฯ
อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล โหติ น
สมาธิสุมี สกฺกจฺจการี ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี
สกฺกจฺจการี โหติ น สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฉายี เนว สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล โหติ น สมาธิสุมี
สกฺกจฺจการี ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล
จ โหติ สมาธิสุมี สกฺกจฺจการี จ ฯ ตฺตร ฯเปฯ ปวโร
จาติ ฯ

[๖๐๒] สาวตฺถิ ฯ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตเม จตฺตาโร ฯ
อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล โหติ น
สมาธิสุมี สาทจฺจการี ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี
สาทจฺจการี โหติ น สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฉายี เนว สมาธิสุมี สมาปตฺติกุสโล โหติ น สมาธิสุมี
สาทจฺจการี ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี สมาปตฺติ-

กุสโล จ โหติ สมาริสุมี สาทจฺจการี จ ฯ ตตฺร ฯเปฯ ปวโร
จาทิ ฯ

[๖๐๓] สาทฺตุถิ ฯ จตฺตารโमे ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตารโ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล โหติ น
สมาริสุมี สฺปฺปายการี ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี
สฺปฺปายการี โหติ น สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว
เอกจฺโจ ฉายี เนว สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล โหติ น สมาริสุมี
สฺปฺปายการี ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล
จ โหติ สมาริสุมี สฺปฺปายการี จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ
ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติกุสโล จ โหติ สมาริสุมี สฺปฺปายการี จ ฯ
อัย อิมสํ จตฺนุนํ ฉายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม
จ ปวโร จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ควา ปิรี จิรมฺหา ทธิ ทธิมฺหา
นฺวณิถํ นฺวณิถมฺหา สฺปฺปิ สฺปฺปิมาหา สฺปฺปิมาณฺโฑ ตตฺร อคฺค-
มกฺขายติ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี สมาริสุมี สฺมาปตฺติ-
กุสโล จ โหติ สมาริสุมี สฺปฺปายการี จ ฯ อัย อิมสํ จตฺนุนํ ฉายินํ
อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาทิ ฯ

[๖๐๔] สาทฺตุถิ ฯ จตฺตารโमे ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตฺเม จตฺตารโ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี จิตฺติกุสโล โหติ น สมาริสุมี
วฺภูจฺจานกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาริสุมี
วฺภูจฺจานกุสโล โหติ น สมาริสุมี จิตฺติกุสโล ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว

เอกจฺโจ ฉายี เนว สมาธิสุมี จิตฺกฺสโล โหติ น สมาธิสุมี
วฺภูจฺานกฺสโล ฯ อธิ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี
จิตฺกฺสโล จ โหติ สมาธิสุมี วฺภูจฺานกฺสโล จ ฯ ตฺตร ภิกฺขเว
ยฺวายํ ฉายี ฯเปฯ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ ฯ

[๖๐๕] สวตฺถิ ฯ จตฺตาริเม ภิกฺขเว ฉายี ฯ กตเม จตฺตาริ ฯ
อธิ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฉายี สมาธิสุมี วฺภูจฺานกฺสโล โหติ น
สมาธิสุมี กฺลฺลิตกฺสโล ฯ สมาธิสุมี กฺลฺลิตกฺสโล โหติ น สมาธิสุมี
วฺภูจฺานกฺสโล เนว สมาธิสุมี วฺภูจฺานกฺสโล โหติ น สมาธิสุมี
กฺลฺลิตกฺสโล ฯ สมาธิสุมี วฺภูจฺานกฺสโล จ โหติ สมาธิสุมี กฺลฺลิตกฺสโล
จ ฯ ตฺตร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี ฯเปฯ อุตฺตโม จ
ปวโร จาติ ฯ

[๖๐๖] สวตฺถิ ฯ สมาธิสุมี กฺลฺลิตกฺสโล โหติ น สมาธิสุมี
อารมฺมกฺสโล ฯ สมาธิสุมี อารมฺมกฺสโล โหติ น สมาธิสุมี
กฺลฺลิตกฺสโล ฯ เนว สมาธิสุมี กฺลฺลิตกฺสโล โหติ น สมาธิสุมี
อารมฺมกฺสโล ฯ สมาธิสุมี กฺลฺลิตกฺสโล จ โหติ สมาธิสุมี
อารมฺมกฺสโล จ ฯ ตฺตร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฉายี ฯเปฯ อุตฺตโม
จ ปวโร จาติ ฯ

[๖๐๗] สวตฺถิ ฯ สมาธิสุมี อารมฺมกฺสโล โหติ น
สมาธิสุมี โคจฺรกฺสโล ฯ สมาธิสุมี โคจฺรกฺสโล โหติ น สมาธิสุมี
อารมฺมกฺสโล ฯ เนว สมาธิสุมี อารมฺมกฺสโล โหติ น

สมาธิสุมิ โคจรกฺสโล ฯ สมาธิสุมิ อารมฺมณกฺสโล จ โหติ
สมาธิสุมิ โคจรกฺสโล จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฌายี ฯเปฯ
อุตฺตโม จ ปวโร จาติ ฯ

[๖๐๘] สาวตฺถิ ฯ สมาธิสุมิ โคจรกฺสโล โหติ น สมาธิสุมิ
อภินิหารกฺสโล ฯ สมาธิสุมิ อภินิหารกฺสโล โหติ น สมาธิสุมิ
โคจรกฺสโล ฯ เนว สมาธิสุมิ โคจรกฺสโล โหติ น สมาธิสุมิ
อภินิหารกฺสโล ฯ สมาธิสุมิ โคจรกฺสโล จ โหติ สมาธิสุมิ
อภินิหารกฺสโล จ ฯ เสยฺยดาปี ภิกฺขเว ควา จิรี จีรมฺหา ทฺธิ
ทฺธิมฺหา นวณิตี นวณิตฺมฺหา สบฺปิ สบฺปิมฺหา สบฺปิมนฺโท ตตฺร
อคฺคฺมกฺขาตฺติ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยฺวายํ ฌายี สมาธิสุมิ โคจรกฺสโล
จ สมาธิสุมิ อภินิหารกฺสโล จ ฯ อัย อิมสํ จตฺตุนฺนํ ฌายินฺ
ฯเปฯ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ ฯ

[๖๐๙] สาวตฺถิ ฯ สมาธิสุมิ อภินิหารกฺสโล โหติ น สมาธิสุมิ
สทฺกจฺจการี ฯ สมาธิสุมิ สทฺกจฺจการี โหติ น สมาธิสุมิ อภินิหารกฺสโล ฯ
เนว สมาธิสุมิ อภินิหารกฺสโล โหติ น สมาธิสุมิ
สทฺกจฺจการี ฯ สมาธิสุมิ อภินิหารกฺสโล จ โหติ สมาธิสุมิ
สทฺกจฺจการี จ ฯ ตตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฌายี ฯเปฯ อุตฺตโม จh
ปวโร จาติ ฯ

[๖๑๐] สาวตฺถิ ฯ สมาธิสุมิ สทฺกจฺจการี โหติ น สมาธิสุมิ
สาตฺตจฺจการี ฯ สมาธิสุมิ สาตฺตจฺจการี โหติ น สมาธิสุมิ สทฺกจฺจการี ฯ

เนว สมาริสฺมี สกฺกจฺจการี โหติ น สมาริสฺมี สาทจฺจการี ฯ
สมาริสฺมี สกฺกจฺจการี จ โหติ สมาริสฺมี สาทจฺจการี จ ฯ ตฺตฺร
ภิกฺขเว ยฺวายํ ฌายี ฯเปฯ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ ฯ

[๖๑๑] สาวตฺถิ ฯ จตฺตารอเม ภิกฺขเว ฌายี ฯ กตเม จตฺตารอ ฯ
อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมี สาทจฺจการี โหติ น สมาริสฺมี
สปรฺปายการี ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมี สปรฺปายการี
โหติ น สมาริสฺมี สาทจฺจการี ฯ อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ
ฌายี เนว สมาริสฺมี สาทจฺจการี โหติ น สมาริสฺมี สปรฺปายการี ฯ
อิธ ปน ภิกฺขเว เอกจฺโจ ฌายี สมาริสฺมี สาทจฺจการี จ โหติ
สมาริสฺมี สปรฺปายการี จ ฯ ตฺตฺร ภิกฺขเว ยฺวายํ ฌายี สมาริสฺมี
สาทจฺจการี จ สมาริสฺมี สปรฺปายการี จ ฯ อัย อิมสํ จตฺตุนํ
ฌายินํ อคฺโค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร
จาติ ฯ เสยฺยธาปี ภิกฺขเว กวา จิรํ จิรมฺหา ทธิ ทธิมฺหา นวนิตฺตํ
นวนิตฺตมฺหา สปรฺปิ สปรฺปิมฺหา สปรฺปิมฺณโฑ ตฺตฺร อคฺคมกฺขายติ
เอวเมว โข ภิกฺขเว ยฺวายํ ฌายี สมาริสฺมี สาทจฺจการี จ
สมาริสฺมี สปรฺปายการี จ ฯ อัย อิมสํ จตฺตุนํ ฌายินํ อคฺโค จ
เสฏฺโฐ จ ปาโมกฺโข จ อุตฺตโม จ ปวโร จาติ ฯ อิทมโวจ
ภควา ฯ อุตฺตมฺนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินฺนุทฺตติ ฯ
(ปฺลฺยณาสํ เวยฺยากรณานิ วิตฺถาเรตฺตพฺพานิ) ฯ

สมาริสฺมฺยุตฺตํ สมตฺตํ ฯ

ตสฺสุทฺททานํ

สมาธิ สมาปตฺติ จิตฺติ ฐฏฺฐานํ กถฺลิตารมฺมณฺณ จ

โศจโร อภินิหารโร สกฺกจฺจสาตจฺจการี

อโถปี สປฺປายนฺนติ ฯ

ขนฺธวาทวคฺคสํยฺยคฺคตํ สมตฺตํ ฯ

ตตฺร วคฺคทฺททานํ

นกุลปีตา อนิจฺจจฺจ ภารํ นตฺตุมหาเกน จ

อตฺตทีเปน ปณฺณาสโ ส ปจฺจโมติ ปวฺจจฺจติ ฯ

อฺปาโย อรหํ ขชฺชนิโย เถโร ปุํเปน ปณฺจมํ

มชฺเชปณฺณาสโกสโ ส สมนฺพทฺทเชน ปกาสิตํ ฯ

อนนฺตํ ฐมฺมกถิกาวิชฺชา กุฏฺกุกุฬํ ทิฏฺฐิจฺจปณฺจมํ

ตติโย ปณฺณาสโก วคฺคโ ส นิปาโตติ ปวฺจจฺจติติ ฯ

ขนฺธวาททิฏฺฐิจ จ โอฏฺกนฺนติ อฺปฺปาเทน กิเลเสน จ

สารีปฺคฺคโ ส นาโ ส สฺปนฺณคณฺธพฺพกายิกา

พลาโ ส วจฺจโ ส ฌานนํ ภาวติ เทรสาติ ฯ

